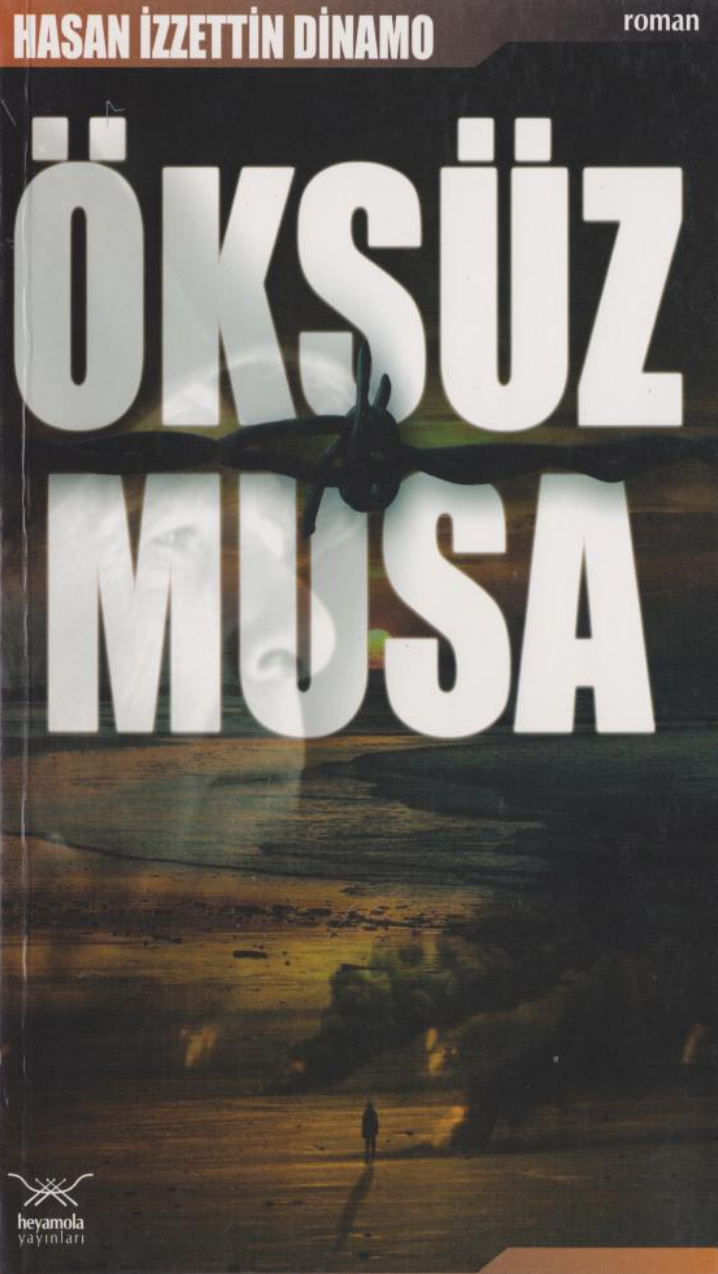
HASAN İZZETTİN DİNAMO

roman

ÖKSÜZ MUSA

heyamola yayınları

Öksüz Musa

Öksüz Musa

Yazar
Hasan İzzettin DİNAMO

Kapak
Serkan AKSAN

Grafik Tasarım
Mehmet İLHAN

Editör
Mehmet İLHAN

İlk Basım Mayıs 2005 İstanbul

Baskı
Çağın Matbaacılık
Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.
Bağdat Cad. Sümbül Sok. No: 10-A
Maltepe / İSTANBUL

İletişim
heyamola@attistanbul.com
www.attistanbul.com

©ATT Basım Yayın Ltd. Şti.

ISBN 975 - 6121 - 02 - 5

heyamola
yayınları

Hasan İzzettin DİNAMO

Öksüz Musa

heyamola
yayınları

1

Musa için artık, dışarıdaki civcivli yaşayış bitmiş, bir dizi yarı aç yarı tok günler başlamıştı. Eski Ermeni okulunun bahçesinde bin küçük çocuk, birer toz makinesi gibi koşuşup duruyor, kaba yünden ak giynekleri tozdan biraz daha ağarıyordu. Hemen hepsi aç olduğu halde yine de yaşıtları olan tok çocuklar gibi koşuşup oynaşıyor, bağrışıp çağrışıyordu. Yine de çoğu, beslenemeyen bütün çocuk kuşakları gibi bir kenarda tozların içine bağdaş kurarak ekmeğin özlemiyle uzun, kımıltısız saatler geçiriyordu. Hepsinin başları açık, ayakları yalındı. Artık, cephelerde yenilmek üzere olan devlet, onlara ayakkabı alacak durumda değildi. Kısa pantolonları, ütüsüz, bumburuşuk ceketleri içinde topluca otururken cılız koyun sürülerini andırıyorlardı. Musa, öbür çocuklardan büsbütün ayrılarak bir kenara çekiliyor, sürekli açlığın verdiği güçsüzlükle sağ kolunu başının altına koyup tozların içinde yatıyor, uyuyup uyanarak ye-

mek saatlerini iple çekiyordu. Yemekten başka hiçbir şey düşündüğü yoktu. Dışarıda geçmiş olan çocukluğu, bir kara düşten ayırtsız olduğundan onu elinden geldiğince anmamaya çalışıyordu. Zaten kafasının içi de parlaklığını yitirmiş gibiydi. Bütün gövdesi gibi uyuşuktu. Okulun ayakaltı olmayan yokuş bir bahçe bölüğüne sığınmayı görenek edinmişti. Yüksekçe olan bu yerden kaynaşıp duran çocuk mahşerini hep gözaltında bulunduruyor, cümle kapısını da göz hapsinde bulundurduğundan yemek zamanının yaklaştığını orda bekleyen, kendisinden daha aç çocukların heyecanlarından kolayca anlayabiliyordu. Yemekhane olarak kullanılan Ermeni kilisesiyle okulun bahçesinde kurulmuş mutfak örgütü arasındaki ağız sulandıran tatlı trafik de onun gözlerinin egemenliğindeki yoldan geçiyordu. En önemlisi de buydu. Böylece çocukların büyük bir çoğunluğundan önce yerinden fırlayıp yemek sırasına girerek masaya bir ayak önce oturmak mutluluğuna erişmek istiyordu. Ne yazık ki açlık duygusunu temelli yok edecek hiçbir yemek verilmiyordu. Hizmetliler, kepçelerini derin kazanlara daldırıp içinde sebze pürçükleri yüzen bulanık bir su çıkarıyor, alüminyum tabaklara, atar gibi dökerek geçiyor, sonra da ne ununda yapıldığı bir türlü anlaşılmayan kapkara, vıcık vıcık bir ekmek parçasını kuçukuçulara atarcasına önlerine atıyorlardı. Yine de yeryüzünün biricik tadı, bu yenebilen çamurla, bu bulaşık suyundan daha çok besin maddesi içermeyen çorbadaydı. Musa, bu iki maddeyi kursağına indirip de okula döndüğünde bir süre kamçılanmış olan açlık duygusunun etkisiyle daha şiddetli bir açlık duyuyor, birçok çocuğun tefecilik uğruna elinde dolaştırıp durduğu ekmek parçalarına büyümüş gözlerle bakarken içinden köpek gibi ulumak geçiyordu. Musa, yemeğin verdiği canlılıkla bir süre kalabalığın arasında gezip dolaşıyor, sonra dizlerinin dermanı kesilerek yine gidip pencerelerin altındaki ıssız köşeye sığınıyor, akşam yemeğini düşünerek uzanıp dalga geçiyordu.

Okulda hemen yüz kişilik bir öğrenci topluluğu daha vardı ki bunlar, hem Musa ile yaşıtlarından daha büyücek hem de iyi giyimliydiler. Yatıp kalktıkları, yiyip içtikleri yerler de

ayrı idi. Giyimleri zengin çocuklarınınkilere benziyordu. Ayaklarında ayakkabı, başlarında kabalak, bacaklarında kara, parlak bir kuşaktan kısa pantolon, sırtlarında yine o kumaştan güzel biçilip dikilmiş ceketler vardı. Onları Musaların koyun sürüsünü andıran kalabalığına hiç karıştırmıyorlardı. Yatakhaneleriyle yemekhaneleri, Musa'nın önünde yattığı dik, yüksek pencerelerin üstündeydi. Ara sıra oradan bahçedeki koyun sürüsünü seyrettikleri görülüyordu. Anlatıldığına göre bunlar, Darüleytam'a ilk girip birkaç yıl olsun okuma yazma nimetine kavuşmuş olanlardı. Şimdi iş çığırından çıktığından artık devlet baba, ne onları ne de yeni toplanan öksüzleri okutabiliyordu. Bu yüzden biraz olsun okuma şansına erişmiş olan bu çocukları İstanbul Darüleytamları'na gönderecekleri söyleniyordu. Öteye beriye çift sırayla, düzgün adımla götürülüp getirilen bu ağabeylere Musa bütün ruhuyla imreniyordu. Ne zaman öyle güzel giynek giyecek, ne zaman onlar gibi okuyup yazma öğrenecekti? Bütün usu, yeme içme sorununun dışında bu düşünceyle doluydu. Bu cıvıl cıvıl kaynaşan kalabalık içinde kendini çok yalnız buluyordu. Kız kardeşlerini de hiç göremez olmuştu. Aileleri kazaya uğrayan ya da sürgüne gönderilen yüzlerce Ermeni kızıyla kendi kardeşlerinin de bulunduğu kızlar topluluğunun erkek çocuklarından daha iyi bakıldığı söyleniyordu. Ara sıra, annesinin ölümü, Musa'nın içine ateş gibi düşüyordu. Bir hafta önce dipdiri bıraktıkları kadının bir hafta sonra bir kez daha kendilerini dünya gözüyle görmeden ölüp gitmiş olmasına hiç inanamıyordu. Hele onun ölümünü düşte görüşü apayrı acınası bir konuydu. Yokuş aşağı, üzerine gelen kağnının öküzlerinden birinin annesinin kılığına girerek ateşli solumalarla, kan ter içinde kendisini bağrına basışını hiç unutamıyordu. İşte, annesinin o gece o saatte ölmüş olduğuna inanıyordu.

Günler, hep birbirine benzer bir birdiziyelik içinde geçip gidiyordu. Ancak, ufak bir değişiklik olmuştu: Daha önceleri, hiç olmazsa düzgünce verilen yemeklerin zamanı altüst olmuştu. Artık, çoğu zaman gece yarısına dek bekleniyor, içerde karanlık dersliklerde küme küme uyuklayan çocuklar, toplan

düdüğünü işitir işitmez gözlerini ovuşturarak bir uğultu halinde kapıya doğru koşuşuyorlardı.

Musa, açlığın, karnında yarattığı fırtına yüzünden hiç uyuyamıyor, uyuyakalıp da yemeği kaçırır korkusuyla kendine işkence ederek uyanık kalmaya çalışıyordu. Eski Ermeni mahallesinin derin sessizliği, gecenin bir vaktinde, bir zafer çığlığıyla parçalanıyor, bu top gibi patlayan gürültü, dakikalarca sürüyordu. «Ekmek geldi, ekmek» sözleri bu kulakları sağır eden uğultu içinde sık sık bir ateşleyici öğe olarak işitiliyordu. Ermeni mahallesinin üzerinden bayağı ürkütücü bir kasırga gibi geçen bu sevinçli haykırışlara belki uykularından sıçrayan birçok kişi anlam veremiyordu. Bunlar, açlığı yenme umudunun sevinç haykırışlarıydı. Bunlar, birkaç ay daha sürecek, sonra, sonrasız susacaktı. Şundan ki devlet, artık o çamurdan ayırtsız ekmek parçacığıyla bulaşık suyundan çorbayı da veremeyecek duruma düşecek, bütün bu açlığı yenme umudunun şarkılarını söyleyen yavrucuklar, bir kez daha geldikleri yere, sokağa düşecekler, ölüm onları birer köşede kıstırıp birer çekirge yavrusu gibi çerez diye yiyecekti. Ancak, o günlere biraz daha vardı.

Cici giynekler giyen okumuş ağabeyler, bir gün sessizce kilise bayırından aşağı inerek limana vardılar, İstanbul'a kalkan vapurlardan birine bindiler. Bu sırada önemli bir olay daha geçti; Musa'nın ayakları ömründe ilk kez ayakkabı gördü. Bir akşam, okulda hâlâ barınabilen bir iki öğretmen, bir fener alayı tertip ederek çocukları kentin sokaklarında dolaştırıp bol bol "Padişahım çok yaşa!" diye bağırttı. Sultan Reşat ölmüş, yerine Sultan Mehmet Vahdettin geçmişti. Onun onuruna okulu birkaç gün daha canlandırmak istedilerse de olmadı. Durmadan cephelerde insan ve para harcayan devlet babanın sonu gelmişe benziyordu. Paralarını alamayan müteahhitler okula ekmek, et, sebze getirmez oldular, Bin erkek çocuk, birden bire dut yemiş bülbül gibi sustu. Çocuklar arasında korkunç bir haber dolaşmaya başladı: Darüleytam dağılacaktı. Herkes başının çaresine baksındı. Devlet, artık pes etmişti. Musa, çok kötü oldu. Kendisi de kız kardeşleri de henüz çok ufaktı, nereye gidebilirlerdi?

Bütün büyükleri ölüp gitmişti. Bu durum okulda bir ölüm sessizliği yaratmıştı. Hiç kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Bu açlık günlerinde okul da kimi kadınlar, erkekler göründü, kimi çocukların ellerinden tutarak alıp götürdüler. Bundan sonra, okula birkaç kez daha ekmek, sebze, ete benzer şeyler geldiyse de onun da arkası kesildi. Bir gün de okula Musa'nın hiç görmediği birtakım adamlar geldi, bütün çocukları bahçeye toplayarak ağlamaklı seslerle hükümetin artık, şehit çocuklarını besleyemeyecek duruma geldiğini, bundan dolayı, barınacak en küçük bir yeri olanların bir ayak önce okuldan çekilip gitmelerini salıkladılar. Musa, yıldırımla vurulmuşa döndü. O, sokağın ne korkunç bir çocuk yutucu canavar olduğunu yıllarca denemişti. Yine orayı düşündükçe belkemiğinden aşağı buz gibi bir yel iniyordu Bundan daha kara bir haber olamazdı.

Bir iki gün içinde okulun hemen yarısı boşalmıştı. Yakın akrabası olmayanları da uzak akrabalarıyla yakın tanıdıkları alıp götürüyordu. Okulun kapıları da artik ardına dek açık olduğundan dışarıda hiçbir sığınağı olmayan birçok çocuk, kente dağılıp çarşı pazar dolaşıyor, dilenerek, hırsızlık ederek, çöplüklerden yiyecek, öteberi toplayarak boğazını körletmeye çalışıyordu. Şimdilik, hiç olmazsa yatakhanelerden kovulmadıklarından dolayı seviniyorlardı. Musa'ya en çok sokulan ağzı var dili yok çocuklardan biri de kumral tatlı yüzlü bir çocuk olan Hamdi'ydi. Bir akşam Musa'nın yanına yaklaşarak hiçbir şey söylemeden ceketinin cebinden kocaman bir buğday ekmeği parçası çıkardı, ıssız bir köşede onun eline tutuşturdu.

"Çabuk ye bunu kimse görmeden. Yoksa elinden kaparlar" dedi.

"Nerden buldun? Sen yedin mi, benim için aç kalma?"

"Üzümünü ye, bağını sorma. Ben, açlığa dayanamam senin gibi. Sabahtan dalıyorum şehre, satıcılarla, polislerle, fırıncılarla al takke ver külah kovalaşıp boğuşuyoruz. Ekmekleri, yemişleri, pastırmaları kaptığım gibi kaçmaya başlıyorum. Yakaladıkları zaman cevap hazır: Bizim darüleytamı dağıttılar. "Hepimiz aç bülaç sokaklara döküldük. Açlıktan gebermemizi mi istiyorsunuz?" diye yaygarayı basıyorum. Ondan sonra

halime acıyorlar, karnımı doyurup uğurluyorlar. Sen, maşallah, açlığa iyi dayanıyorsun. Ben, yapamam doğrusu. Sen ye, verdiğim ekmeğin hepsini ye. Yarın akşam yine getiririm sana. Belki başka şeyler de getiririm. Çalacaksın, başka çare yok. Dilenciye hiç kimse bir şey vermiyor. Onu da denedim, Herkes Allah versin diyor. Sanki onlara Allah vermiş gibi. Bizim babalarımız cephede öldü, onlar mal sahibi oldu."

Hamdi, her sabah Musa'nın yanındaki yatağından fırladığı gibi kente yollanıyor, akşam karanlığına doğru da dönüyordu, Musa dikkat etti: Hamdi gibi yapan bir yığın çocuk daha vardı. Akşamleyin okula döndüklerinde hepsinin karnı tok olduğu gibi ellerinde, içten arkadaşlarına verecek ufak tefek yiyecekler de bulunuyordu.

Okul, bol su sızdıran bir küp gibiydi. Her gün biraz daha boşalıyordu, Birkaç gün sonra, erkek çocukların karınca gibi kaynaşıp durduğu geniş bahçede Musa ile birkaç sünepe, takatsiz çocuktan başka hiç kimse kalmadı. Onlar da boş gözlerle kanatları çarpıp duran cümle kapılarına bakıyor, oradan mucize olarak kimi kurtarıcıların içeri girmesini bekliyorlardı. Koskoca bahçeyi birkaç gün önce dolduran bin kişilik çocuk kalabalığı, sanki yer yarılmıştı da içine girmişti. Musa, kendini tehlikeli bir boşlukta bulmaya başlamıştı. Açlıktan da geberse sokağa çıkmaya korkuyordu. Sokak kapıları her gün ardına dek açık olduğu halde büyülü çember içindeymişçesine oradan adımını dışarı atmaya çekiniyordu. Sanki sokak insan yiyen devlerle doluymuş gibi geliyordu ona. Gözü, sokaktan o kerte yılmıştı. Irmak mahallesindeki o korkunç yoksulluk, yırtıcı bir hayvan biçiminde bir kez daha üzerine saldıracakmış gibi geliyordu kendisine. Açlıktan ölse de bu okulun bahçesinde ölecekti. Bakıyordu: Darüleytamlı kızlar da dağılıyordu. Ancak, onların başlarında şimdi de koruyucuları vardı. Onlara hâlâ yiyecek bir şeyler veriyorlardı. Ama onlar da güneş görmüş kar gibi eriyordu. Her gün okula gelen bir yığın kişi, yanlarında güzel küçük kızlarla dönüyorlardı. Onları alıp gidenler, uzak yakın akrabaları olduğu gibi yabancılar da oluyordu. Yabancı dediğim; kentin varlıklı aileleriydi. Onları hizmetçi ya da evlat-

lık olarak alıyorlardı. Binlerce küçük, sahipsiz kız çocuğunu erkek çocuklar gibi kapıları açıp "gürrr" diye sokağa dökememişlerdi. Kentin de elbette bir namusu vardı. Ancak, Musa'nın bile kulağına çalındığına göre; biraz serpilmiş bütün kız çocuklarını kadın tellalları alıp gidiyordu. Bir gün Musa'nın kız kardeşleri gelip kendisini buldular. Musa, baktı, onlar hiç olmazsa aç değildi. Onlara özel, geçici olarak kazan kaynatıldığını bir kez daha öğrendi. Asile, büyükçe olduğundan birçok şeye usu eriyordu.

"Musa, dedi, sakın okuldan bir yana ayrılayım deme. Yakını, akrabası olan bütün çocuklar gittikten sonra hiçbir gidecek yeri olmayanlar toplanıp belediyece bakılacak. Birkaç güne kadar Ermeni papazları gelip mektebi teslim alacaklar. Bizim ordu yenilmiş. Gâvurun ordusu memlekete girmiş. Samsun'a bile gelmişler. Yüzlerce Ermeni kızı dün gece anlaşarak hep birlikte kaçıp gitti. Şehre gelen Amerikan, Ermeni papazlarına kaçmışlar. Allah sonumuzu hayır etsin. Musa, babamız, ağabeyimiz demek ki cephede bunun için ölmüşler. Nasıl, size de ekmek, yemek çıkıyor mu?"

Musa, zorla güldü

"Biz kız mıyız ki bize ekmek, yemek çıkarsınlar. Kaç gündür açlıktan ölüyorum. Hamdi diye bir arkadaşım aşağıda dilenip bana da bir iki lokma bir şey vermese ayakta duracak dermanım kalmayacak. "

"Demek açsın, dur hele, Adviye'yle birlikte ekmeklerimizin birer parçasını sana getirelim de hiç olmazsa kursağına birkaç lokmacık bir şey insin, benim güzel kardeşim."

Asile, böyle söyleyerek Musa'ya sarılıp ağlamaya başladı. Bir yandan ağlıyor, bir yandan da konuşuyordu:

"Bizi bu hallere düşürenlerin Allah bin kere cezasını versin. Hepsini öldürdüler, hepsini. Kala kala üç kardeş kaldık, bizi de öldürecekler. Kim için ölüyoruz biz Allah aşkına? Şehirde yığınlarla rahat yaşayan, yiyip içen insan var. Yalnız biz mi kurbanlık koyunuz? Kimse tavuğunu bile bize kurban etmezken biz dağ gibi babamızı, ağabeyimizi onlara kurban ettik. Annemiz de, kardeşlerimiz de onlara kurban gitti."

2

Top top akasyaların süslediği geniş bahçede artık cinler cirit oynuyordu. Sağdaki cümle kapısının hemen yanı başında tertiplenmiş olan eski mutfak, sönmüş ateşi, bomboş kazanlarıyla Musa'nın içine gözyaşları akıtıyordu. Orda her zaman karnı doyurmasa bile insanın karnını doyuracakmış gibi bir devinim, bir çalışma vardı. Bu da Musa'ya güven veriyordu. Koca bahçede artık kendisiyle birlikte ancak on beş yirmi kişi geziniyordu. Açlıktan uzamış cılız boyunlarının üzerinde renksiz yüzler, içeri çökük gözler taşıyan küçük başlarını güçlükle ayakta tutuyorlardı. Musa'nın en çok üzüldüğü şey, kendisine akşamları kuru ekmek kabukları getiren Hamdi'nin yitiklere karışmasıydı. Kim bilir belki de hırsızlık yaparken yakalanmış bir yerde alıkonmuştu. Musa, bir gün birtakım adamların gelip mutfakta boşuna bekleyen kazanları da alıp götürdüklerini gördü. Ancak, günün kimi saatlerinde kardeşlerinin artırarak getirdikleri kara kuru ekmek kabuklarını geveliyor, akşam karanlığı bastıktan sonra da çiçeksiz bir umudun peşine takılmış birkaç arkadaşıyla yine bir Ermeni konağı olan dördüncü dairedeki yatağına gidip uzanıyor, sabahleyin de ıssız bahçede soluğu alıyordu. Ama umut yoktu. Ermeni kızlarının toplu olarak bir gece kaçıp gitmesinden sonra, sekiz yüz kişilik Türk kızları topluluğu da günden güne eriyor, geriye bir avuç tortu kalıyordu. Bu tortu içinde Musa'nın kız kardeşleri de yer alıyordu. Kızlar, bayağı bir yemiş bahçesinin ham yemişleri gibi yağmalanmıştı. Türk kızlarını yağmalayanlar arasında Amerika'dan, Fransa'dan yeni dönmüş olan Ermeni papazları da vardı. Bunlar, her gün okula geliyor, defterleri, kimlikleri karıştırarak Türk adı takılmış Ermeni öksüzlerini araştırıyorlardı. Bulduklarını da oluyordu. Bir gün Asile ile Adviye'ye de tebelleş olmuşlardı, kimisi onlar için Hay'dır (Ermeni) diye diretiyor, kimisi de Dacik'tir (Türk) diyordu. En sonra çocukların, analarını, babalarını, kardeşlerini, doğdukları, yaşadıkları yerleri açık açık söylemeleri üzerine papazlar, kızları, arkalarında bıraktılar. Sonradan Musa'ya anlattıklarına göre eğer Asile dayat-

mamış olsaymış ikisini de alıp Ermeni öksüz yurduna götüreceklermiş. Asile'nin ak tenli, mavi gözlü oluşu, papazların direncini kıran en güçlü neden olmuş. Asile:

"Dacik olduğumuzu ispatladık da ne oldu sanki, diyordu, Ermeni darüleytamında olsaydık, şimdi pamuk gibi has ekmek yer, böyle açlıktan kırılmazdık. Orda bütün çocuklara kar gibi Amerikan ekmeği veriyorlarmış. Papazlar söyledi."

3

En sonra, olan oldu, bin erkek çocuğu ile iki bin kız çocuğunu barındıran Samsun Darüleytamı kapandı. Yokluk denizinin suları, binlerce çocuğu belki pek az sonra Azrail'e teslim etmek üzere saman çöpleri üzerindeki karıncalar gibi aldı götürdü. Kızlar bölümünde içlerinde Asile ile Adviye'nin de bulunduğu sekiz on kız, erkekler bölümünde de on beş yirmi kişi ancak kalmıştı. Başlarında Amerikan uyruklu Ermeni papazlarının da bulunduğu Ermeni örgütünün adamları, üç yıl boyunca Türklerin tepe tepe kullandığı okullarını teslim almaya gelince gidecek hiçbir yerleri olmayan yirmi otuz Türk çocuğunu da Samsun Belediyesi üzerine almak zorunda kalarak onları dördüncü daire denen yukarıdaki sahipsiz Ermeni konağına yerleştirdi. Onlara çok zayıf da olsa kazan kaynatmaya başladı. Çocuklara bir iki hizmetliyle birlikte bir de öğretmen tuttular. Çocukların bir bölüğü dördüncü daireye bir bölüğü de bu kâgir konağın biraz aşağısındaki ahşap iki katlı eve yerleştirildi. Sağ kalmış Ermeniler döndükçe evlerini sahipleniyor, darüleytam, bir başka boş eve taşınıyordu. Musa ile kardeşleri için bir kez daha umutlu günler başlamıştı. Şimdi eskisinden daha iyi yemekler veriliyordu.

Bu yemekler de çocukların karnını doyurmuyorsa da hiç olmazsa açlıklarının hızını kesiyor, onlara çocuk olduklarını hatırlatıyor, bahçede oyunlar oynayabilmek hevesi bile veriyordu. Bir zaman sonra da dördüncü daire temelli yönetime ayrılarak bütün çocuklar, kız erkek beşinci daireye taşındı. Böylece boş Ermeni evlerine birer numara verilerek okulun

parçaları haline getiriliyordu. Beşinci dairenin ikinci katındaki üç oda bütün çocukları alıyordu. Bütün çocukların beşinci daireye taşındığı gece, Musa için epeyce tedirgin bir gece oldu. Daha akşamdan ince uzun boylu esmer bir öğretmen, kızlarla erkekleri ayrı odalara yerleştirerek gitti. Musa, sekiz on arkadaşıyla küçük bir odaya düşmüştü. Vakit çok erken olduğundan çocuklar uyumuyor, fısıl fısıl birbirleriyle konuşuyorlardı. Bu sırada Asile yatağından kalkarak Musa'nın bulunduğu erkek çocukların yatakhanesine gitti. Kardeşinin yerini akşamdan şavulladığından karanlıkta kolayca buldu:

"Musa, kalk benimle gel. Bizim kızların orda yatacaksın. Bizim yataklar sizinkilerden daha güzel." Musa, epeyce direndiyse de ablası onu zorla kaldırıp kendi yatakhanelerine götürdü. Bunca zamandan beri ayrı düştükleri yetmez miydi? Üç kardeşin bir kez daha, evde olduğu gibi yan yana yatması en büyük mutluluktu! Musa, kız kardeşlerinin yanına sıkışarak upuzun yattı. Evdeyken bir yatakta yan yana yattıklarını unutup gitmişti bile. Erkek çocuklar gibi mırıltılarla konuşup duran kızlar, yatakhanelerine bir oğlan çocuğunun gelip yatışını kikirdeyerek gülüşmelerle karşıladılar, Ne var ki Musa, uzun süren açlık yılları yüzünden insanlardaki kadın erkek ayrımını çoktan unutup gitmişti.

Babasının sağlığında çok daha küçük olduğu halde erkeklik dişilik ayrımını duymaya, uyanmaya bile başlamıştı. Dişi canlılar karşısında doğal bir heyecan duyduğu gibi Tenzile'ye âşık olarak hiç unutulmaz bir gönül serüveni de geçirmişti ki bunun yanık izlerini yaşayışı boyunca gönlünün ölümsüz hazineleri arasında taşıyacaktı. Şimdi, burada bir yığın kızın arasında kız kardeşlerinin sıcacık şefkatine sarınmış yatarken hiçbir taze gıcıklayıcı heyecan duymuyordu. Ancak, ablasının kendisini kanunsuz bir yere getirdiğini anlıyor, bu kanunsuzluğu büsbütün saklamak için yorganı başına çekerek gözden yitmeye çalışıyordu, Yalnız, bütün cinsel duygulardan arınmış da olsa bunun ufak bir serüven olduğuna inanıyordu. Biraz sonra sofada ayak sesleri işitildi. Yatakhanenin kapısı açılınca uzun boylu genç öğretmenin içeri girdiği görüldü.

Açık camlardan içeri sızan belli belirsiz aydınlıkta yastıkların üzerine resmedilmiş uzun saçlı kız başlarını sayarak geçerken Musa'nın cascavlak başıyla karşılaşınca duraladı.

"Hey, sen kimsin?" diye bağırdı, "Kalk bakalım kızların arasından. Kazık gibi herif nerden geldin girdin buraya?"

Musa'yı kulağından tuttuğu gibi kaldırıp sofaya çıkardı. Asile, belli belirsiz bir sesle kardeşini buraya alanın kendisi olduğunu söyledi. Öğretmen:

"Olmaz, dedi, kardeşin de olsa bunca kızın arasıda yatamaz. Baksana, nerdeyse delikanlı olmak üzere, maşallah."

Asile, kendi yatağını Musa'nın altına sererek onu kendi yatakhanelerinin hemen önünde yatırdı. Erkek çocuklar ötede çifter çifter yattığından onları tedirgin etmek istememişlerdi.

Geceleyin, gerek kızların gerekse erkeklerin yatakhanesinden çıkıp ayakyoluna gitmek isteyen çocuklar, hep Musa'yı çiğneyerek geçiyorlardı. Sonra, ayırtsız bütün çocuklar, karanlıkta aşağıdaki ayakyoluna inmeyerek hacetlerini tahta merdivenlerden aşağı yapıyorlardı. Buna kakasını katanlar da oluyordu. Sidikle pislik kokusu Musa'yı gecenin bir vaktinde yattığı yerden kaçırdı. Yine kız kardeşlerinin yanına sokulmak üzere kızlar yatakhanesinin kapısını yavaşça açarak içeri süzüldü. Sofada sabahlayabilirdi de; ne var ki çocuklardan biri akşamleyin aşağıda helânın yanında korkunç bir şey gördüğünü söylemişti. Vaktiyle evlerine babaannesinin hortlayarak geldiği günden beri gecelerin korkunç sahipleri olduğuna inanıyordu. Bu akşam da öğretmen, onu sofaya çıkardığından beri kafasında hep arkadaşının söylediği korkunç kara yaratık vardı. Çocukların çiş trafiği seyrekleştikten sonra korkudan uyuyamaz olmuştu. Her an o korkunç şeyin gelip kemikten buz gibi parmaklarıyla yüzünü yoklamasını beklemiş, sonra bu işkenceye daha çok dayanamayarak içeri kaçmıştı. Asile'yle Adviye' nin yattıkları yeri iyi seçemeyerek rasgele iki kızın arasına girdi. Kızlar ona uyku sersemliğiyle yer açtılar. Onlar da işi ayırt edememişlerdi. Musa, iki sıcacık varlık arasında rahat bir uyku çekti. Sabaha karşı kızlardan birinin çişe kalkışı onu uyandırdı. Camlardan içeri sızan tan aydınlığında yanında ya-

tan kızlara bakınca birden bire suçüstü yakalanmış gibi bir ürküntü geçirdi. Çişe kalkıp yine yorganın altına sokulan güzel yüzlü esmer kız, yüzüne karşı tatlı tatlı soluyarak gülümsüyordu. Öbür yanında kollarıyla kendisini kucaklamış olan kız da mışıl mışıl uyuyordu. Musa, onun uykusunu bozmamak için hiç kımıldamadı. Ancak Musa'nın sıcak soluğunu yüzünde duyan kız uyandı, şaşkın şaşkın onun yüzüne baktı, gülümsedi. Kollarını Musa'nın üzerinden çekti. Toparlanarak daha edepli bir biçimde ona doğru dönük olarak uyumaya çalıştı. Musa, büsbütün tedirgin olmuştu. Yataktan fırlamak istiyor, bir türlü yapamıyordu. Kızların biraz dalmasını beklediyse de onların da uyuyamadıklarını gördü. İkisi de uyur gibi yaparak ara sıra gözlerini açıp ona bakıyorlardı. Birisinin, ablasınınkine benzer tatlı çakır gözleri vardı. Bu soluk menekşe rengi gözlerle onun gözlerini bombardıman ederek hep gülümsüyordu. Kız kardeşleri, bir yatak ötede koyun koyuna mışıl mışıl uyuyorlardı. Hava da gittikçe daha çok ışıdığından Musa, ikirciğini yenerek yavaş yavaş yorganın altından çıktı, iki kız, put kesilmiş, ona bakıyordu. Yine kendi yatağına girip büzüldüğünde tatlı bir serüvenin içinden istemeyerek çıkmış bir kişinin yalın üzgün duyguları içinde bir süre bocaladı. Sonra, uyudu.

4

1918 yılının sonuna dek okulun yeni durumu böylece sürdü. Musa ile kız kardeşlerinin dayı çocukları olan Yaşar'la Havva, bir gün çıkagelerek okulun yeni durumunu öğrenmek, okula yazılmak istediler. İkisi de şu sırada bütün anlamıyla öksüz kalmıştı. Kendilerine bakacak hiçbir yakın akrabaları da kalmamıştı. Sonra, Belediyeye başvurarak okula yazıldılar. Onların gelişiyle okul birden bire canlanıverdi. Havva, çok canlı, neşeli bir kızdı. Uzun boylu, uzun yüzlü çok tatlı bir Trabzon kızıydı. Kızları arkasına takıyor, sabahtan akşamlara dek türlü oyunlar çıkarıyor, okula bütün anlamıyla bir aile topluluğu havası veriyordu. Musa ile birçok erkek çocuk da onların oyunlarına katılıyordu. Hele Asile ve Adviye çok

sevdikleri Havva ile Yaşar'ın okula girmelerine dünyalarca sevinmişlerdi. Çok yakın akraba olmanın verdiği içtenlik hiçbir şeye benzemiyordu. Havva ile Yaşar, yeğenlerinden yaşça daha ilerdeydiler. Bundan dolayı üç kardeş, ister istemez onların kontrolü altına girmişti. Ne var ki bu otorite hiçbirini incitmiyordu. Yaşar da Havva da iyi huylu, atak, girişken, kendini bilen çocuklardı.

Bu yeni sıcak aile yuvası havası, böyle güzel güzel süredursun; birtakım yeni terslikler, bu sıcak havanın üstüne öldürücü bir dolu gibi yağdı. İlkin ekmek yemek işi yine aksamaya başladı. Günde bir öğün yemek veriyorlardı. Yanında elli gramlık kara bir ekmek dilimi vardı. Giynek, çamaşır gibi gereksinimler büsbütün unutulmuştu. Musa, şimdi bile kışında ilk geldiği gün verdikleri kaba yünden tırmalayıcı kısa pantolonu taşıyordu. Çamaşır olarak da ablasının ara sıra sırtından çıkarıp yıkadığı bir kat don gömleği giyiyordu. Ham köseleden yapılarak vaktiyle kendilerine giydirilmiş olan ayakkabılar çoktan parçalanıp gitmişti. Yine de, belediye çocukların yıkanabilmesini sağlamak üzere beşinci dairenin alt katında duşlu bir banyo tertibatı yaptırmıştı. Çocuklar, sırayla yıkanıyorlardı. Bir gün Asile, kızların sırasında, Musa'yı da hamama soktu. Musa, bir kez daha kızların arasına düşmüştü. Herkesin çırılçıplak oluşu onu çok utandırdıysa da ablası onu bir köşeye çekerek güzelce keseleyip yıkadı. Yıllardır gövdesine sıcak su değmediğinden ilk darüleytama girdiği günün dışında bu banyodan çok hoşlanmıştı. Ne yazık ki sıcak su çok kıt olduğundan pek az dökünebilmiş, gövdesine hoş bir sabun kokusu da yerleşmişti. Ancak birkaç gün sonra, hamamda yıkanmış birkaç erkek arkadaşıyla birlikte kendisinde kaşıntılar duymaya başladı. Kaşıntılar daha çok apış aralarından geliyordu. Hele geceleyin kaşıntılar korkunç bir biçim alıyordu. Kaşıntıya tutulanlar, en sonra dertleşmek zorunda kaldılar. İş, okul yönetmenlerine işittirildiğinde kaşıntının uyuz olduğu anlaşıldı. Hemen o gün, beşinci daire boşaltılarak, burası uyuzlara ayrıldı. Şimdilik, içlerinde Musa'nın da bulunduğu altı uyuzlu erkek çocuk, bir odaya yerleştirilerek bütün öbür ço-

cuklar alınıp dördüncü daireye götürüldü. Çevredeki çocuk cıvıltısının birden bire kesilmesi, kız kardeşlerinin bir kez daha alınıp kendisinden uzaklaştırılması, Musa'ya çok dokundu. Yemek zamanları, hizmetli, onlara bir karavanada bulaşık suyuna benzer ne idüğü belirsiz yemekler getiriyor sonra, onları büsbütün unutmuş görünüyorlardı. Yalnız, ara sıra kız kardeşleri yasak olduğu halde Musa'yı yokluyor, ona Adviye'ye verilmekte olan balıkyağını getiriyorlardı. Bu sırada ona ellerine geçen başka yiyecekler de getirdikleri oluyordu. Uyuz, zamanla Musa'nın bütün gövdesiyle daha çok bacak aralarını öyle sarmıştı ki oğlan yeni sünnet çocukları gibi yürüyemeyecek hale gelmişti. Apış araları boydan boya kalın bir kabuk bağlamıştı. Öbür uyuzlu arkadaşları da onun gibiydi. Ancak, Musa'dan daha kıpırdaktılar. Kontrol filan olmadığından içlerinde başlarını alıp akşamlara dek kentte dolaşarak yiyecek bir şeyler arayanlar vardı, Erzincanlı Mehmet'le Giresunlu İbrahim bu alanda en acar, en becerikli olanlardı. Günün birinde keşfettikleri üç yeni ekmek türü, fırıncıların buluşlarını bile gölgede bırakacak önemdeydi. Bunların birincisi haşhaş ekmeği, ikincisi fındık ekmeği, üçüncüsü de ceviz ekmeğiydi. Bunlar, bitkisel bir yağ fabrikasının hemen yöresine döktüğü kalıntılar, posalardı. Haşhaşın, fındığın, cevizin yağını alan fabrika, posaları atıyordu. Çöplüklerden bile yiyecek öteberi toplayan Mehmet'le İbrahim, bir gün fabrikanın arkasında bu taş kesilmiş topak topak şeyleri görünce duraklamışlar kimi yoksul çocukların bunları yağmaladığını görmüşler, değerini anlayıp hemen üstüne atılmış, torbalarını doldurarak uyuzhaneye koşmuşlardı. Uyuzlular, bolca buldukları yiyecekleri genellikle paylaşıyorlardı. Bu yeni ekmek türlerini de öylece bölüştüler. Ancak, bir kural uygulayarak ilkin haşhaş ekmeğini, sonra da sırayla ceviz, fındık ekmeklerini yiyorlardı. Bu ekmeklerin en tatsızı haşhaştı. Sonra, sırayla cevizle fındık geliyordu. En tatlıları fındık ekmeğiydi. Haşhaş ekmeği tohumunun kabuklarından oluşuyordu. Ne var ki insanı tok tutuyordu. Bu yüzden onu da severek yiyorlardı. Musa, fındık ekmeğinden çok hoşlanıyordu. Cendereden geçirilmiş iç

fındığın posası olan fındık ekmeği, öteki iki ekmek türüne göre daha tatlı, şekerli, yağlı gibiydi. Musa bunu yerken boğulacak gibi oluyordu, hele açgözlülükle ağza çokça atılınca onu ıslatacak tükürük bulmak son kerte zorlaşıyordu. Yağlı, şekerli boğucu bir yumak halinde insanın boğazına tıkanarak soluğu kesiyordu. Uyuzları, bir açgözlülüktür aldı. Musa'dan başka hepsi, torbalarını alarak haftada birkaç kez yeni tür ekmeklerden getirmeye gidiyorlardı. Onların uyuzlarını sağlamayı düşünen bir tek sorumlu yoklu. Haşhaş, ceviz, fındık ekmeklerini yiyip üstüne birkaç bardak da su içtikten sonra soğuk yataklarına girerek sabahlara dek hart hart kaşınıp duruyor, yaralarından kocaman kabuklar koparıp atıyorlar, onların yeri yine az zamanda kabuk bağlıyordu. Erzincanlı Mehmet:

"Arkadaş, diyordu, bizim Ezirgan'da buna adıyla sanıyla eşşek uyuzu derler. Bu uyuz yedi yıl sürer, ondan kelli geldiği gibi çekilip gider. Bunun başka çaresi yoktur, ilaç milaç kâr etmez bu merede. Biz de bunu yedi yıl çekeceğiz. Allahın izniyle sağ kalırsak bu illetten kurtulduğumuzu da göreceğiz. Onun için tasalanmayın, yiyin fındık ekmeğini, yatın aşağı. Nasıl olsa devlet baba bize yatak yorgan niyetine birer çul vermiş. Evimiz de var. Artık, yiyeceği bulmak da bizden. Allah, bizim haşhaş, fındık, ceviz ekmeklerini pişiren fırıncılarımıza uzun ömürler versin. Bak, o öldü mü halimiz dumandır, arkadaş. Burda bir yandan açlık, bir yandan uyuz böcekleri, bizi yiye yiye bitirir. Mehmet'in duasının ardından uzun zaman geçmeden bütün kış Musa ile arkadaşlarını besleyen üç türlü ekmeğin kaynağı kurudu. Ne hikmetse yağlı tohumlar fabrikası çalıştığı halde posalar dışarı atılmıyordu. Mehmet'le İbrahim gibi bütün fabrikayı abluka altına alan yoksullar her gidişte elleri boş dönüyorlardı. O zaman," Erzincanlı Mehmet şöyle bir laf attı ortaya:

"Uşaklar, bana öyle geliyor ki ya fırıncılar bizim ekmekleri keşfedip buğday ekmeklerine katmak için fabrikadan satın almaya başladılar, ya da fabrika bunları sobalara yakılmak üzere atıyor. Yazık. Ne olduysa bizim güzelim ekmeklere oldu."

Musa, her yanından buzlu yeller üfüren odsuz, ocaksız ahşap evde 1918 yılının kışını titreyerek, hatır hatır kaşınarak geçirdi. Arkadaşlarının keşfettikleri yeni ekmek türleri ortadan yittikten sonra, çok da açlık çekti. Arkadaşları, yağmurun, kuru soğuğun haraca kestiği havalarda onunla birlikte yataklarında büzülüp açlık çilesi dolduruyorlarsa da uygun havalarda hemen torbalarını koltuklarının altına alıp sokağa fırlıyorlardı. Kentin çöplüklerini karıştıran yoksul sayışı pek çoksa da yine de torbalarına bir şeyler atarak dönebiliyorlardı.

Asile ile Adviye, bu sırada Musa'yı sık sık yokluyor, ona az da olsa yiyecek bir şeyler getiriyorlardı. Bir gün ona kısacık yaşayışı boyunca hiç görmediği kar gibi ak, kabarık bir ekmek parçası getirdiler. Musa bu yaz bulutu parçalarına benzeyen ekmeği uzun uzadıya evirip çevirdi. Onun şaşkınlığını gören Asile:

"Afiyetle ye, dedi, buna Amerikan ekmeği derler. Gureba hastanesinde hastalara veriyorlar. Hastanenin bakımını Amerikalılar üzerlerine almışlar. Gurebada yatan bir kız arkadaşımız var. Onu görmeye gittik. Bize artan ekmeklerini verdi. Taburcu oluncaya kadar her zaman gelin, dedi. Kadreşimle yine gideceğiz, istersen, sen de gel, bir gün gidelim. Belki Adviye'yle bizim getiremeyeceğimiz kadar çok ekmek buluruz."

Musa, deminden beri elinde bir hazine gibi kıskançlıkla tuttuğu has Amerikan ekmeğine pirinç gibi ak dişlerini gömdü. Çok bayatlamış olan ekmek ağzında un ufak olarak sekerli bir tatla eridi, oh, ne erişilmez tattı bu. Kıtlıktan çıkmış her insan gibi ekmeği çabucak yiyip bitirdi:

"Ne zaman gideceğiz hastaneye?" diye sordu.

"Biz sana haber veririz."

5

1919 ilkyazı çok güzel gelmişti. Musa, artık, uyuzu da kendiliğinden geçtiği için dışarı çıkıyor, dördüncü dairenin oralarda, mahalle aralarında gezip dolaşıyor, mahalle

çocuklarının tepelerde uçurduğu uçurtmaları, onların uçurtmalarına havada yaptırdıkları heyecanlı kavgaları seyrediyordu. Ne var ki o eski açlık belası yine başındaydı. Bir türlü karnının doyduğunu bilmiyordu. Karnı doymadığı için bir türlü kendine gelemiyordu. Yalınayaklarıyla, yerdeki güneşli otları çiğnerken de canlı olmanın bütün mutluluğunu duyamıyordu. Ancak, en çok sevindiği, Mehmet'in yedi yılda sağacağını söylediği eşek uyuzundan hiç ummadığı bir zamanda kurtuluşuydu. Demek ki uyuz cılız çocukları sevmiyormuş diye düşündü. Şimdi bacaklarının arası ne rahattı. Yürürken pantolonunun paçalarına sürtünüp acıyan kocaman kabuklu yaralar, artık yoktu. Onların yerine pembe bir ten gelmişti. Öbür uyuzlu arkadaşları da bu afetten kurtulmuştu. Ne var ki bu uzun süren uyuzun korkunç anısını yaşadıkça sık sık anacaklardı.

Bir gün Asile ile Adviye, Musa'yı aldıkları gibi Amerikan ekmeği almak üzere Gureba hastanesine yollandılar. Hastane Samsun'un yamaçlarında havadar bir yerde kurulmuştu. Uzun kocaman bir yapıydı. Dışarıya taşmış ak mermer merdivenlerden girilip çıkılıyordu. Üç kardeş bunun çevresinde epeyce dolaşıp durduysa da içeri girmek olanağım bulamadı. Sol yanında süngülü İngiliz Hintli askerleri, nöbet tutuyor, büyük kapıdan yabancı uluslardan olduğu anlaşılan erkeklerle kadınlar girip çıkıyordu. Musa, orda başka açıkgöz arkadaşlarına da rastladı. Onlar da Amerikan ekmeği arkasındaydı. Üç kardeş, uzun uzadıya hastaneyi, dışarıda güneşlenen pijamalı hastaları, hizmetlileri seyrettikten sonra dönmek üzereyken bir grup Amerikalıdan ayrılıp yanlarına gelen uzun boylu, orta yaşlı sarışın bir kadın, elindeki fotoğraf makinesini göstererek resimlerini çekmek üzere onları merdivenlerin basamaklarına toplamak istedi. Musa fotoğraf makinesini ömründe ilk kez görüyordu. Kadın orda ekmek bekleyen bir yığın çocuğu daha onların yanına sıralayarak karşılarına geçti. Makinenin üzerlerine doğrulduğunu gören Musa, onu tabancaya benzettiğinden, sıradan ayrılıp kaçarken kadın yetişti, bunun zararsız bir makine olduğunu ona anlatmaya çalıştı. Sonra, çıt diye

resmi çekti. Musa yine de makineden çıkan kurşuna benzer zımbırtının, gövdesin delip geçmesini beklediyse de bir şey olmadığım görerek sevindi.

6

İlkyaz bütün güzelliğiyle yeri göğü ışıtarak, göverterek gelmişti. 1919 ilkyazı, Samsun'a salt doğa güzellikleri değil başka güzel, umutlu bir şeyler de getirdi: direğinde ordu kumandanı forsu dalgalanan Bandırma vapuru, limana demir attı. İçinden sarışın bir Osmanlı paşası çıkarak umutsuzluğun kömür dumanı gibi kararttığı kente umut çiçekleri serperek Havza'ya geçti. Kent, birden bire milliyetçilik idealiyle solumaya başladı. Bir derlenip toplanma canlılığı görüldü. Müdafaayı Hukuk Derneği, kentin yamaçlarına kurulmuş eski Ermeni mahallesindeki can çekişen Samsun Darüleytamı'nı da andı. Hemen kentin ileri gelen milliyetçi tüccarları, davranarak öksüzlerin yürekler acısı yazgısına el attılar. Hemen orayı teslim alarak başına Cevat Bey adlı bir müdür atadılar. Bu, orta boylu, otuz otuz beş yaşlarında yakışıklı, sağlıklı bir adamdı. Onun da Samsunlu tüccarlardan olduğu söyleniyordu. Bu sıralarda sağ kalan eski Ermeni hemşeriler, pek uzaklardan çıkagelerek sağlam kalmış mallarına sahip çıkmaya başlamışlardı. Uyuzluların yattığı beşinci dairenin sahipleri de geldiğinden orası da boşaltılmıştı. Bütün çocukları dördüncü daireye toplayan Cevat Bey, kız erkek, ancak yirmi beş otuza inen kadroyu yeni çamaşır, ayakkabı, giynekle donatmak üzere işe girişti. Ermeni konağının bodrumundaki kazanlar bir kez daha kaynamaya, sofralarda ilk kez akbuğday ekmeği görülmeye başladı. Az zamanda bütün çocukların yüzlerini pembe bir renk kapladı. Yataklara temiz, ak çarşaflar serildi. Ancak, güzel kâgir konağa eskiden beri yerleşmiş olan tahtakurusu taburları, çocukların yeni, güçlü besin maddeleri alan çiçek kokulu kanlarına daha büyük bir iştahla saldırdı.

Musa, babasının ölümünden beri ilk kez doyar gibi olmaya başlamıştı. Yemekler ahım şahım sayılmazsa da, yine

de doyurucu idi. Musa, ilk kez kendisini güzel giynekleri, cici ayakkabıları, temiz çamaşırları içinde mutlu duyuyordu. Mahallede serbestçe gezip dolaşabildiği için de giyiminin mahalle çocuklarınkinden daha aşağı olmadığını görerek ilk kez kendini yeryüzünde yaşamaya hak kazanmış bir insan yavrusu olarak görmeye başlıyordu.

Yaz, yemekten, açlıktan başka şeyler düşündürerek de geçiyordu. Bu da yıllardan beridir ilk kez oluyordu. Yemeye içmeye kavuşan çocuklar, bu kez de vitamin hevesi peşindeydiler. Kimi acar çocuklar, ta Fenerburnu'na giderek orda pek bol olan incir ağaçlarının tatlı yemişlerini yağmalıyorlar, dayak yeme pahasına da olsa bunu yapmaktan çekinmiyorlardı. Kimi zaman, okula da getirdikleri incirlerden Musa'nın da tattığı oluyordu. Musa, yine geceleri kız kardeşlerinin arasında, konağın cümle kapısının önündeki taşlıkta yatıyordu. Ancak, böylece tahtakurusu belasından kurtulabiliyorlardı. Konağın üst katı yönetime ayrılmıştı. Alt katın kocaman odalarında da çocuklar yer yataklarında yatıyorlardı,

Bir gece dolunay, yine üç kardeşin yattığı fayans taşlığı son kerte ak ışıklarıyla şakır şakır yıkıyordu. Ay ışığı, yorganlarının üzerine yeni bir gümüş dantelli atlas örtü örtmüş gibiydi. Çocuklar, hemen de dalmak üzereydiler ki Asile, birden bire korkudan titreyerek Musa'ya sokuldu:

"Musa, Musa, şu karşıki konağın bahçesindeki demir parmaklıkların üzerinden geçen hortlağı görüyor musun? Beyaz bir kefene bürünmüş!" Musa, hemen vaktiyle bahçelerdeki evde yatsı vakti gelip camları tırmalayan köpek gibi uluyan babaannesinin hortlağını andı. Demek ki burada da başlarına başka bir hortlak belası çıkmıştı. Kafasını korkudan yorganın altına sokmadan önce ablasının söylediği yere simsek gibi bir göz attıysa da bir şey göremedi. Yine de yorganın altına saklanmaktan kendini alamadı. Her iki yanında yatan kız kardeşleri korkudan titreyerek ona sokuluyorlardı. Musa, hortlağın her an gelip soğuk, kemikten parmaklarıyla yüzüne dokunmasını bekliyordu. Hemen de bu sırada Asile'nin gece susarlar diye yatakhane penceresinin için koymuş olduğu bir

tas su, kenarda yatan Adviye'yle Musa'nın üzerine döküldü. Bunun üzerle Asile, hortlağın pencereden yatakhaneye girmeye çalışırken suyu döktüğünü söyledi. Hortlağı kızdırmamak için hiç seslerini çıkarmadılar. Adviye iyice ıslanmıştı. Bu sırada içerde yatan susamış çocuklardan birinin, bardağı alayım derken suyu nasıl döktüğünü görseler, ya da düşünebilselerdi sabaha dek böyle sudan, terden sırsıklam titreyip durmazlardı. Asile, o geceden sonra bir daha yataklarını dışarı çıkarmadı, içerinin sıcaklığıyla tahtakurusuna dayanmak herhalde bir hortlağın kemik elleriyle boğulmaktan bin kez yeğdi.

Musa'nın arkadaş topluluğu arasında, kız kardeşlerinden başka, biri kendi yaşında öteki kendinden iki yaş daha büyük iki de kız vardı. Bunlardan küçüğü beşinci dairede geceleyin yanlışlıkla koynunda sabahladığı çakır gözlü Fatma, öteki de Ermeni kızı olduğu bilinen Lütfiye idi. Fatma, her zaman Musa'nın yanındaydı. Saatlerce susarak hep yanında oturur, öbür kız arkadaşlarının yanına pek az uğrardı. Musa'da Tenzile'ye âşık olduğu zamanlardaki yetenek kalmadığından yanındaki güzel kızcağızın varlığı onda ancak cinsiyetsiz bir içten arkadaş duygusu uyandırıyordu. İri menekşe gözlerinin bakışında mutluluk aşılayan, durgun, saydam bir güzellik vardı. Fatma, Musa'nın yıllarca önce tüberküloz menenjitten ölüp gitmiş olan çakır gözlü kız kardeşi Fatma'yı da son kerte andırdığından ona bayağı bir arkadaş sevgisiyle bağlanmıştı. Onun tatlı varlığı, öbür Fatmacığın sevgili varlığını aratmayacak hale gelmişti. Ermeni kızı Lütfiye, bayağı olgunlaşmaya yüz tutmuş, uzun yüzlü, akça güzel bir kızdı. Çok da neşeliydi. Durmadan şakalar yapar, arkadaşlarını eğlendirirdi. Türkçesi, muzip bir kızdı. Çoğu zaman olduğu gibi bir akşam alacakaranlıkta okulun önündeki alçacık duvara Musa'yla yan yana oturmuşlar, şurdan burdan konuşuyorlardı. Okulun önünden geçen Arnavut kaldırımlı sokağa bakan ahşap bir evin alçacık balkonunda orta yaşı aşkın tatlı yüzlü bir Ermeni kadını oturuyor, üzgün bakışlarla öksüz çocukları seyrediyordu. O da herhangi bir yerden yeni dönen sürgün Ermenilerdendi. Musa, onu her zaman orda garip garip oturur görüyordu. Hele akşamın alaca-

karanlığında kadıncağızın yüzü süzüldükçe süzülür, umutsuz, acıklı bir görünüş alırdı. Musa, Ermeni sürgününü yakından bildiğinden kadıncağızın kim bilir kimlerini yitirmiş olduğunu düşünür, onun adına bayağı üzülürdü. Koskoca evdeki nice erkekler, kızlar, torunlar bulunması gerekirken şimdi bir tek yaşlıca kadın kalmıştı. Kim bilir belki de şu öksüz çocukların arasında kaç (Hay) çocuğu bulunuyordu.

Ermeni kadını, her nedense Lütfiye'yle çok ilgileniyordu. Ona, ara sıra Türkçe laf atıyor, suya sabuna dokunmayan konular üstünde konuşuyor gibi yaparak bir şeyler anlamaya çalışıyordu. O akşam, Lütfiye, Musa'ya bir takım Ermenice sözler ezberleterek:

"Bunları şu karşıdaki Ermeni kadınına söyle" dedi. Musa, Lütfiye'nin sözde Ermeni kadınına çaktırmadan dikte ettiği sözleri söyleyip dururken kadıncağız tatlı tatlı güldü:

"Onları sen söylemiyorsun, yanındaki söylüyor" dedi. Musa'nın anladığına göre böylece Lütfiye, bir Ermeni kızı olduğunu kadına anlatmış oluyordu. Musa, bir sabah yataktan kalkınca Asile'den çok üzücü bir haber aldı. Güzel Ermeni kızı Lütfiye'nin bu gece yatakhaneye gelmediğini, yitiklere karıştığını söyledi. En sonra, Ermenilere kaçtığı kanısına varıldı, Birkaç gün sonra da Ermeni papazlarının onu İstanbul'a gönderdikleri öğrenildi. O zaman Musa, üzgün bir sevinç duydu. Ona orda herhalde kendilerinden çok daha iyi bakarlardı.

Boş Ermeni evlerine her gün yeni Ermeniler geliyor, evleri işgal etmiş olan Türkler, kentin bu yüksek, havadar semtinden daha aşağılara göçmek zorunda kalıyorlardı.

Bir gün okula iki iri yarı Ermeni papazı geldi. Ellerindeki bir kâğıttan kimi erkek, kız adları okudular Bunlar arasında Fatma'nın adı da vardı. Musa'nın yanında oturmuş, tatlı menekşe gözleriyle düş görür gibi kız çocuklarının kaydırak oyunlarını seyreden Fatma, adının okunmasına kulak kabartmakla birlikte bunun hiçbir vakit kendisi olamayacağım düşünerek boş verdi. Ne var ki papazlar bilgili gelmişlerdi. Kızların içinde bir başka Fatma olmadığından hemen onu aralarına alıp anasının babasının adını sormaya başladılar. Kızcağız şaşırmış-

tı. Olanları bilecek yaşta olduğundan bir karşılık veremeyince, hemen koluna asılarak onu sürükleyip götürmeye başladılar. Kızcağız, ağlayıp tepiniyor, bağırıp çağırıyor öbür çocuklardan yardım istiyordu. Bir ara Musa'nın koluna asıldı: "Kurtar beni Musa, şu papazların elinden" diye çığlık halinde yalvardı. İri yarı papazlar her ikisini de birbirinden koparıp ayırdılar. Sonra Biri: "Kız, sen Haysın, senin adın Fatma değil, Argalozdur" dedi. Fatma, iki güçlü papazın elinden kurtulmaya çalışırken bir yandan da bütün oradaki çocuklardan yardım bekleyerek yalvaran bakışlarla bakıyor, durmadan da "Ben, Fatma'yım, Arşaloz değilim" diye bangır bangır bağırıyordu. Bunun üzerine Musa, ortada bir yanlışlık olduğuna inanarak papazların arkasından koştu. Fatma'nın omuzlarından asılarak: "Bırakın kızı be, sizinle gitmek istemiyor işte" diye bağırdı. Musa'nın bu olaydan otuz yıl sonra tanıyacağı yakın arkadaşı Bebo gibi pehlivan yapılı olan papazlardan biri, onu bir kedi yavrusu gibi yerden kaldırarak kenara bıraktı:

"Git işine Dacik eniği, dedi, isimiz başımızdan aşkın."

Musa, kıç üstü düştüğü yerden bir süre kalkamadı. İki dev gövdeli papaz, ayaklarını yerden kestikleri Fatma'yı her iki elinden tutmuş uçurarak götürüyorlardı. Biraz sonra, kilisenin yanındaki eski Darüleytam'a doğru giden inişli yolda gözden yittiler. Musa, çok üzgündü. Acaba Fatma Ermeni miydi? Lütfiye üstüne birçok bilgi alındığı halde Fatma şimdiye dek neden hiç bir şey çıtlatmamıştı? Sonra, bu mavi gözlü ak pak kızın Ermeni'ye benzer neresi vardı ki? Ermeniler hep esmer olmaz mıydı? Musa, kendi kendine sorduğu bu sorulara boşuna karşılık ararken Asile ile Adviye koşarak geldiler. Kardeşlerinin bir yanı kırıldı mı diye merak ettiler. Oysa papaz Musa'yı hışımla yerden kaldırdıysa da yere yavaşça bırakmıştı. Eğer onu biraz güçlüce yere atsaydı Musa yamyassı olabilirdi.

7

Darüleytam'da ak ekmek verildiğini işitenler yine üçer beşer yazılmak üzere başvurmaya başlamıştı. Büsbütün yersiz

yurtsuz, kimsesiz birkaç çocuk daha alınınca, öksüz sayısı yine kabarmaya, yönetimin yükü artmaya başladı. Bunun üzerine de çocuklar dağıldığında depo olarak kullanılan yedinci daire yine yatakhane haline getirildi. Dördüncü dairede yalnız kızlarla yönetimi bırakarak bütün öbür çocukları bir akşamüzeri uzunca bir yol yürüterek yine eski bir Ermeni evi olan yedinci daireye götürdüler. Boş bir çayırlıktan geçen yolun solunda, yeni kurulmuş bir Ermeni okulunda, iyi giyimli, iyi beslenmiş yüzlerce erkek çocuk gördüler. Musa, acaba aralarında birinci dairede bulundukları sırada tanıdığı arkadaşlardan hiç kimse var mı diye geçerken son kerte dikkatle baktıysa da hiçbirini gözü ısırmadı. Hemen hepsi yabancıydı. Geçerken kendilerine düşmanca baktıklarını da ayırt ederek bayağı üzüldü. Çocuklar, kocaman ahşap evin birinci, ikinci katlarındaki geniş odalara yerleştirildi. Terslik olacak ya; Musa'ya da alt kat odalarından birinin dış kapıyla komşu sofasına serilmiş bir yer yatağı düştü. Taşlıktan içeri atılacak ilk adımda onun yatağına basılabilirdi. Vaktiyle besinci dairede olduğu gibi şimdi de sofada tek basma kalmıştı. Ufacık yaşayışı süresince hep kardeşlerinin, ana babasının yanı başında yattığından, yalnız basma yatmaktan ürküyordu. Battaniyesini başına çekip uyumaya çalıştıysa da bir türlü gözüne uyku girmedi. Sanki çevresinde gecelerin zararlı, insana düşman varlıkları dolaşıp duruyordu. Kendisini bu boş sofadaki yatağa yatıran adama kızıp durdukça uykusu daha çok kaçıyordu. Gece bekçisi, üst kata çıkan tahta merdivenleri inleterek inip çıkarken biraz olsun yalnızlık duygusundan kurtuluyor, uyumaya çalışıyordu. Yatağının başucundaki perdesiz pencere camlarından içeri belli belirsiz bir aydınlık sızıyordu. Bu, dışarının aydınlık olmasından değil de içerinin zifir gibi karanlık olmasındandı. Gece bekçisi, usuna estikçe elindeki gaz lambasıyla aşağı inip çocukları gözden geçiriyor, bu sırada koyu kara düş karanlığı, az bir süre için de olsa saklanacak delik deşik arıyordu. Gece bekçisinin ayak sesleri, Musa'ya biraz daha güven vermiş, onu uykunun ışıktan çiçekler açan gözkapakları altın dünyasının kadife yumuşaklığı içine sürüklemişti.

Yalnız korkusu bu güvenli dünyanın şefkatli büyüsü içinde eriyip gitmişti.

Bu sırada dışarıda pencerenin altından geçen sokakta tüyleri diken diken eden bir uluma işitildi. Ses, hemen de pencerenin altından geliyordu. Musa'nın uykusu, birden bire korkunun hançeriyle bir çarşaf gibi büyük bir cayırtı ile yırtıldı. Bu, olsa olsa bir hortlak uluması olabilirdi. Damarlarında yürüyen kan, donar gibi oldu. Yerinden kalkıp içeri kaçmayı düşündüyse de kalkma yürekliliğini gösteremedi. Yapabildiği tek şey, battaniyeyi kafasına çekmek oldu. Hemen de pencerenin altında uluyan hortlak, mutlaka içeri girerse burdan girecekti. Gece bekçisi, neredeydi? Hiç olmazsa o, hortlağı kovabilirdi. Uluma, ip gibi uzayıp gidiyor, gittikçe şiddetini, hırçınlığını arttırıyordu. Kimse yok muydu bu hortlağın edepsizliğine karşı duracak? Bu hortlaklar da gelip gelip hep onu mu buluyordu? Ne de çirkin sesti, yarabbi. Hortlak, hemen bir saattir uluduğu halde hiç kimse ona karşı çıkmak, onu kovmak yürekliliğini gösteremiyordu. En sonra, merdivenleri inleten ayak sesleri işitildi. Musa, battaniyenin altında gece bekçisinin elindeki gaz lambasının ışığını ayırt edemediğinden bunları hortlağın ayak sesleri sandı. O sırada ona ufak bir dokunsalar ölebilirdi. Babaannesinin ölümünde Tahar kadının aileye oynadığı hortlak oyununun etkisi, şimdi bile bütün uğursuzluğuyla sürüp gidiyordu. Ayak sesleri merdivenin ayağı dibinde durdu. Lambanın sarımtırak aydınlığı, battaniyenin aralığından geçerek Musa'nın gözlerine ulaştı. O zaman, Musa, adamın sesini de işitti:

"Yahu, şu köpek de kuduz mu nedir. Ne de çok uludu?"

Musa, gece bekçisinin aptallığına şaştı. Herifçioğlu, herhalde ömründe hortlak sesi işitmemiş olacaktı ki, koca hortlağı köpek sanmıştı.

Köpeğin sesinde bir uğursuzluk sezinleyen gece bekçisi, en sonra, sokağa çıkarak onu kovaladı. Hoşt, hoşt seslerinden sonra kesilen ulumalar, şimdi bile Musa'nın kulaklarında yankılanıyordu. Bu sırada hortlağı köpek sanarak çıkıp kovalayan gece bekçisini de bayağı yürekli buluyordu. Gece bekçisinin

Hortlağı köpek niyetine de olsa uzaklaştırmış olması, Musa'yı çok sevindirmişti. Yatağını çevreler gibi olan güven ağılının içinde nasıl olduğunu bilmeden daldı. Birden mahallede patlayan silah sesleriyle kendine geldi, İlkin teker teker atılan silahlar, sonra gittikçe yoğun bir biçimde patlamaya başladı. Mahalle balkının bütün ayakta olduğu anlaşılıyordu. Atılan tüfeklere, tan tan çalınan tenekelere kalabalık insan sesleri karışıyordu. Bütün çocuklar Musa gibi uyanmış, pencerelere üşüşmüştü. En sonra, çocuklardan biri tutulmuş olan ayı ötekilere göstererek:

"Ay tutuldu arkadaşlar, dedi, ben de vaktiyle bir ay tutulmasında ağabeyimin tüfeğini atıp teneke çalmıştım." Silahların neden atıldığım soran arkadaşlarına da ayı şeytanların, devlerin, kötü ruhların penceresinden kurtarmak üzere atıldığım söylüyordu. Dışarıdaki gürültü patırtı pek uzun sürdü. Tekerlek gibi gümüşten bir ay, masmavi göğün ortasına varıp dikildikten sonra gürültüler kesildi. Musa, en sonra uyuyabildi. Pontos tehlikesine karsı silahlanmış olan Türk halkı, biraz da düşmana karşı uyanık olduğunu göstermek üzere kurşun atıyordu.

8

Yedinci daire ile dördüncü dairenin sahipleri de sürgünden dönmüştü. Artık Darüleytam için Ermeni mahallesinde barınmak olanağı temelli ortadan kalkmıştı. Çocuklar, sürgünden dönen ev sahiplerinin şimşekli bakışları altında Ermeni mahallesinden ayrılarak rejinin arkalarına düşen bahçesiz bir yapıya yerleştiler. Belki, burası da bir gecikmiş Ermeni eviydi. Burasını da pek az zaman sonra bırakıp gidebilirlerdi. Devlet, kendi malı olan bir yapı bulup şehit çocuklarını barındırmak gücünden yoksundu. Musa, burayı hep abdesthanelerinde insanı boğan amonyak bulutlarından anacaktı. Daracık helânın kubur deliğinden öyle yoğun bir amonyak kokusu yükseliyordu ki buna birkaç dakika bile dayanabilmek bir işti. Bu okulda Havva, çocukların en büyüğü

olduğundan, elebaşı durumundaydı. Türlü oyunlar, maskaralıklar çıkarır, Musa'yı da çoğu zaman kuzeni olduğundan oyunlarında kullanırdı. Ancak, Musa, çok ağırbaşlı olduğundan bu oyunlara katılmayı her zaman sevinçle karşılamazdı. Ne var ki Havva'nın liderliğine ne bir kız, ne de bir erkek çocuk yan bakabilirdi. Erkek çocukların en büyüğü olan kardeşi Yaşar, onun otoritesi altında yaşamak zorunluluğunu duyuyordu.

Bu son Ermeni evinden de kovuldular. Bu kez kocaman Belediye Sarayının karşısındaki bir medreseye taşındılar. Musa, buraya girer girmez ilk kez kendisini mahpushane gibi bir yerde buldu. Geniş Belediye meydanına bakan cümle kapısı bilek kalınlığında demirlerle örtülüydü. Artık, hiçbir çocuk, burdan izinsiz sokağa çıkamazdı. Şimdiye dek bütün çocuklar, mahalle içlerinde, özel evlerde yaşadığından günlük yaşayışlarında basbayağı mahalle çocukları gibi serbestlik içindeydiler. Başlarını alıp çok uzaklara giderlerdi. Dördüncü dairede oturdukları zaman bile vitamin gereksinimlerini dindirmek uğruna ta Fenerburnu'na gidip incirlikleri talan ederlerdi. Medresenin alt katındaki odalar basık, karanlık, yaşlık içindeydi. Yatakhaneler üst katta düzenlenmişti. Çocuklar, burada ilk kez ranza biçimi karyolalarda yatmaya başladılar. Temelli kontrol altına alınmışlardı. Ekmekler bolca, yemekler de bolca, güzelceydi. Çocukların giyimleri, kuşamları da daha düzgünceydi. Samsun, Mustafa Kemal burdan geçip ülkeyi kurtarmak uğruna iç Anadolu'ya gitti gideli şampiyon kentlerin başlıcalarından biri olmuştu. Halkı örgütlenmiş, Pontos zulümlerine karşı durmaya başlamışta. Şimdi, bir kez daha, bu kez de bir kurtuluş savacı belkisi göründüğünden şehit çocuklarının değeri birden bire artmıştı.

Darüleytam'ın durumu daha da düzelince sıkı sıkıya elenerek yine öksüzler alınmaya başlanmıştı. Samsun, şimdi bile Karadeniz boylarından göç etmiş şehit ailelerinin kalıntılarıyla doluydu. Okulda şimdilik okuma filan yoksa da hiç olmazsa çocuklar yedirilip içiriliyor, giydirilip kuşandırılıyor, ölümden kesin olarak kurtarılıyordu. Çocukların besinsizlikten, vitaminsizlikten çürümekte olan dişlerine bile sık sık bakılıyor,

çürümeye yüz tutmuş dişler tentürdiyotlanıyor, yanındaki dişleri çürütmek tehlikesi gösteren hayırsız dişler de çekiliyordu. Ne tuhaftır ki, bunca besinsizlik içinde bile çocuklardan çoğunun dişleri inci gibiydi. Çocuklar, haftada bir kez, alt kattaki çamaşırlıkta sıcak su dokunuyordu. Ablası Asile, Musa'nın arkasını hiç bırakmıyor, Medresenin ayrı bir yerinde oturdukları halde onun çamaşırlarıyla, hiç olmazsa, başının sık sık yıkanmasıyla ilgileniyordu. Bir gün de çamaşırlıkta yıkanan büyükçe bir kız arkadaşından Musa'nın da başını yıkamasını dilemişti. Musa, bu başının yıkanacağı saati, dakikayı, bir mutluluk anı gibi iple çekti. Büyükçe bir kızla karanlık bir hamamda yarı çıplak bulunmak düşüncesi, onun varlığını yepyeni bir duyguyla gıcıklamıştı. Gövdesi, iyi besinlerle besleneli kendisinde pek küçükten başlamış olan cinsel duygulanma olayı yine tepmişti. Ancak, bu kez vaktiyle Tenzile'ye baktığı zamanlardaki gibi salt ruhu değil de gövdesi gıcıklanıyordu. Açlığın yıllardır kuruttuğu bu duygular, şimdi, çok hızlanmışta. Sanki yitik bir tatlar, hazlar dünyası, varlığında sarhoş eden çiçek kokularıyla yüklü gizli bir çiçek bahçesi gibi yükselmeye başlıyordu.

En sonra sıcak sabun kokularıyla dolu hamama girdiğinde pek çok heyecanlı, mutluydu. Kız, onu bacaklarının arasına kıstırarak başını güzelce yıkarken Musa'yı bir düş kırıklığıdır kaplıyordu. Ne duygusuz bir kızdı bu. Kendisinden beklenen şeyleri yapmaktan büsbütün uzak bulunuyordu. Bu kızın gövdesi demek ki, kendisininki gibi o tatlı gizli şarkıları söylemiyordu. Kız, onun sıfır numarayla tıraş edilmiş başını güzelce yıkadı, kuruladı, sonra çağırarak ablasına teslim etti. Musa, bütün yaşayışı boyunca böyle güzel bir anın neden böyle yemişsiz geçtiğini andıkça içerleyip duracaktı.

Anadolu'da Kuvayı Milliye ruhu güçlendikçe şehit çocuklarının durumu da güçleniyordu. Şehit çocuklarının sayışı arttığı sırada Musa, bir gün cümle kapısının demir parmaklıklarına eski mahalle arkadaşlarından birinin dayandığını gördü. Bu, ilk okumuş darüleytamlılardan Giresunlu Yunus Nadi'nin küçük kardeşi Salih'ti. Ailesi artık ona bakacak durumda

değildi, acaba kendisini Darüleytama alırlar mı diye sormaya gelmişti. Ağabeyi Yunus, daha iyi bakıldığı söylenen İstanbul darüleytamlarından birinde okuyordu. Salih, Musa'nın kendisine verdiği yüreklilik üzerine okula başvurdu. Hemen alındı. Salih, zamanla Musa'nın en içten arkadaşlarından biri oldu. Eskiden tanışık olmaları bu içtenliği sağlamakta büyük yardımcı olmuştu. Musa için bayağı mutluya benzer günler başlamıştı. Vaktiyle bahçıvan kulübelerinde babaannesinin anlattığı Zümrüdüanka masalını andırır masallar anlatan yatakhane arkadaşlarını sonsuz bir sevinçle dinliyor, bütün arkadaşlarım masal söylemeye zorluyordu. Bütün çocuklar kendilerinden umulandan daha çok masal biliyorlardı. Masal, bütün kış geceleri geç saatlere dek sürdüğü gibi soğuk, karanlık günlerde de sürüyordu. Medresede henüz soba yakıp çocukları ısıtmak sorunu çözümlenmiş değildi. Bu yüzden bütün çocuklar, gündüzleri de yatakhanelerine sığınıp kışın soğuğundan kurtulmaya çalışıyorlardı. Bunlar, Musa için yine de umulmaz kerte güzel günlerdi. Gerek dışarıda, gerekse içerde geçirdiği savaş yıllarının korkunç yoksulluğu, artık tarihe karışmışa benziyordu.

Bu soğuk günlerde bir gün Musa, yine dış kapının demir parmaklığı önünde en kötü günlerde kendisine kentte dilenerek ekmek kırıntıları taşıyan, sonra birden bire ortadan yiten Hamdi'yi gördü. Sarışın yüzü, çektiği yoksulluğun bütün korkunç mozaikleriyle damgalanmıştı. Yüzünde taş çağı çocuklarından birinin hırçın, savaşçı, vaktinden önce gelişmiş acılı anlamı yüzüyordu. Üstü başı dökülüyordu. Bası açık, ayakları yalındı. Ayaklarında birikmiş olan kir katları belki de yüzünü kızartan soğuğa karşı onu koruyacak bir kalınlığa ulaşmıştı. Yoksulluğun kavurduğu yüzü kaşık gibi kalmıştı. Daldan düşüp ölmek üzere bulunan bir yaralı kuşa benziyordu. Okulun durumunu sordu. Musa, okulun, onun durumundaki bir çocuk için nimet olduğunu bildiğinden yiyip içmelerini, yatakhaneleri, giyim kuşamlarını övdü:

"Sen de gir Darüleytam'a Hamdi, dedi, zaten sen bir darüleytamlısın. Ancak, darüleytam dağılınca karnını doyur-

mak üzere şehre indiğini anlatırsın. Yaşın da henüz küçük, seni mutlaka alırlar. Sokaklar sana göre değil. Çabucak ver kararını, gel yanımıza. Sonra, bizi okutacaklar."

Eski bir darüleytamlı olduğundan Hamdi'nin okula alınma işlemi çok kolay oldu. O, dışarıda geçirdiği günlerin korkunç destanını anlatmakla bitiremedi. Ancak, Musa'yla arkadaşlarına bir türlü anlatamadığı kimi yüz kızartıcı işlerini dikkatle sakladığını, arkadaşları anlamaktan geri kalmadılar. Sokakta yalnız başına kalmış her çocuğun başına gelen onun başına da gelmişti. Birkaç kez hırsızlıktan hapse bile düşmüştü. Birçok Darüleytamlı kız çocuklarla erkek çocukların dışarıda başına gelen çok kötü işlerden yana yakıla söz etti. Serserilik ruhu onda öyle korkunç bir kanser uru gibi gelişmişti ki her gün dış kapının demir çubuklarına kafasını dayıyor, kim bilir neler düşünerek saatlerce dalıp gidiyordu. Ne var ki hiç kavgacı değildi. Her gün yüzünün çizgileri biraz daha yumuşuyor, Musa ile ilk tanıştıkları günkü halini alıyordu. Yaşamak kavgası onu bu çocuk yaşında her iki uçundan yakılmış bir mum gibi eritmiş, geleceğe bir şey adamayan zavallı bir posa haline getirmişe benziyordu. Çoğu zaman Musa'nın yanına sokuluyor, hiç konuşmadan dudakları sarkık dalgın duruyor, havanın soğukluğuna aldırış etmeksizin dış kapının demirlerinde alnının ateşini söndürmeye çalışıyordu. Musa, onu zalim bir yaşayış döneminin bir paçavra haline getirdiği acıklı bir arkadaş kadavrası olarak anacaktı.

9

İlkyaz, şehit çocukları için bayağı mutluluk çiçekleriyle süslü bir bahçe gibi açılmıştı. Okul sonradan lise olan Nemlioğlu Çiftliği'nin altındaki büyük, geniş, aydınlık yapıya taşınmıştı. Birinci Dünya Savaşı'nın ilk günlerinde Rus zırhlılarından birinin savurduğu mermiler, bu güzel yapının bir yanını çökertmiş, Musa, bir gün gidip onu yakından görmüştü. O zaman onun anası, babası, kardeşleriyle içinde oturduğu kulübenin yanında bu okul, basbayağı bir padişah sarayı gibi bir

şeydi. Samsun'da izci örgütü ilk kez bu okulda yapılmıştı. O zamanlar izci çocukların, süslü püslü giynekleriyle öğretmenlerinin ardında dağ taş dolaşıp durmaları Musa gibi bütün kentin çocuklarını da coşturmuştu. Onların, en gizli izleri sürerek düşmanın can evine dek varabilecek güçte oldukları söyleniyor, bu da Musa da büyük bir saygı uyandırıyordu. Şimdi, o izcilerin okulunda bulunmak, yiyip içmek, yatıp kalkmak Musa'nın göğsünü kabartıyordu. Okulun yemyeşil çimenlerle örtülü çok geniş bir bahçesi vardı. Bu her şeye değerdi. Avni Bey adındaki aklı başında bir müdürü, öğretmenleri vardı. Büyük pencerelerinden yemekhanelere, yatakhanelere, sınıflara aydınlık doluyordu. Öğrencilerin en yaşlısı olan esmer, sırım gibi İsmail, her gün kentin bir fırınından güçlü bir eşeğin sırtındaki iki küfede artık büsbütün ağarmış olan ekmekleri taşıyordu. Hele yatakhaneler bir başka güzellikteydi. Sakız gibi ak yatak çarşafları, ak nevresimler, pufla gibi yataklar, duvardaki alaturka saat hep güzeldi, mutluluk vericiydi. Yaz sonunda derslere başlanacağı söyleniyor, bu Musa'yı sonsuz sevindiriyordu. Şimdiden eline geçirdiği bir alfabenin üstündeki Sultan Reşad'ın resmi ona tanrının resmiymiş gibi saygıdeğer görünüyordu. Her Allahın günü bu kitaba gözlerini dikerek onun gizini deşmeye çalışıyordu. Ne yazık ki bütün çevresi hiç okumamış çocuk yığınlarıyla doluydu. Öteki çocuklar da ondaki bu alfabeyle ilgileniyor, kendilerine de öğretmesini istiyorlardı. Musa, bunlara acı acı gülümseyerek kargılık veriyordu.

Medresenin daracık bahçesinde yeşillikten tatsız günler geçiren çocuklar, bu çayırlıktan pek hoşlanmışlardı. Sabahtan aksama dek orda koşuşup duruyorlar, bütün çektikleri çileleri unutmuş görünüyorlardı. Musa da onlar gibi mutluydu. Ancak, birkaç yüz metre ötede, Nemlioğlu Çiftliği'nin hemen altında uzayan sebze bahçeleri ona çok başka şeyler düşündürüyordu. Musa, çoktan ölüp gitmiş olan annesinin, babasının, abisinin, küçük kardeşlerinin hayallerini hep o bahçelerde eğilip kalkar, çalışır ya da koşar oynar görüyor, sürekli üzüntülerin baş kaldırtmayan ağırlığı altında bulunuyordu. Kendisinin şimdi burada bulunuşu, bütün o sevgili insanların ölümüyle mi ola-

caktı? Bütün o geride kalmış yıllar, ne korkunç yıllardı. Sanki ateş dilli bir ejderha gelmiş, bütün o sevgili insanlarla birlikte daha sayısız insanı bir anda yalayıp yutmuştu. Kendisiyle iki kız kardeşi kim bilir nasıl olmuş da kurtulmuştu? Ama yine de bu güneşli havaların güzelliğine aldanmamalıydı. Baksana, dağlara çıkan Rumlar yine asıp kesiyorlar, yine Türkler'in başı belaya gireceğe benziyordu.

Nemlioğlu Çiftliği'nin altındaki bahçelerde geçen çocukluğunun bir bölüğü her saat yanı başındaydı. Her an yırtık pırtık giynekleriyle onun yanı başında yürüyor, ona pek uzak gibi görünen acılı geçmişten yanık türküler mırıldanıyordu. O korkunç geçmiş, küçük yaşayışı üzerinde bir kara düş ağırlığı ile baskı yapıyordu. Böyle de olsa Musa burada özgür çocukluğuna kavuşmuşluk eğilimi göstermeye başlamıştı. Ara sıra geçmişin ağır ölü toprağını silkip üstünden atıyor, öbür kaygısız, tasasız çocuklarla oyun bile oynamaya yelleniyordu. Okulun alt balkonundan, altta yığılmış kumlara atlarken kendini kanatlıymış gibi duyuyordu. Tenzile'yi sevdiği zamanlarda olduğu gibi kendinde bir kahramanlık ruhu kanatlanıyor, duyguları, mutluluk çağlayanları gibi dökülüyordu. Bu sıralarda uçmaya heveslenen kartal yavruları gibiydi. Tellerle çevrili yemyeşil çayırlıkta kendi mülkünü dolaşan bir kartal özgürlüğü içinde dolaşıyor, hep bir çeşit kanatlar takarak bu güzel çayırlığın da üstüne yükselebilmenin özlemini çekiyordu. Hele o elindeki giz kutusu, defineler yatağı alfabeyi sökebilmek isteği, gizli bir ateş gibi içini yakıp kavuruyor, kimi zaman yumuşak yüzlü bir öğretmene yanaşarak elindeki alfabeyi gösterip ne zaman okumaya başlayacaklarım soruyordu. Öğretmenden aldığı "yakında" karşılığı ona dünyayı bağışlıyordu.

10

Güz gelip de okul idaresiyle bütün çocuklar hevesle başlayacak olan ders yılma hazırlanırken İstanbul'dan gelen bir buyruk, herkesi şaşırttı. Padişah Vahidettin'in, bütün öksüzleri

İstanbul'da toplamak istediği söyleniyordu. Bir iki gün içinde hazırlıklar yapıldı, İstanbul'a gidip gitmemek çocukların isteğine bırakıldı. Samsun'da bağlantısı olan beş on kişi dışında bütün çocuklar, İstanbul'a gitmeyi cana minnet bildiler. Musa ile kız kardeşlerinin en çok üzüldüğü, kuzenleri Havva ile Yaşar'ın, İstanbul'a gitmemekte diretmeleriydi. Ekmekçi İsmail, Vesile, Havva, Yaşar gibi en yakın akraba ya da arkadaşlarını gözyaşları içinde arkada bırakan Musa ile kız kardeşleri, bir akşam karanlığında Şam vapurunun güvertesine çıktılar. Bu, buharla işleyen bir gemi olmakla birlikte büyük bir yelkenliyi andırıyordu. Burnunda leylek burnu gibi çok uzun bir çıkıntısı vardı. Görünüşe göre de Karadeniz'de işleyebilecek bir gemiye benzemiyordu. Gemi, ortalama güz rüzgârlarının eşliğinde yola çıktı. Bir iki gün bu biçimde yol aldı. İstanbul Boğazı'na yaklaşıldığı sırada patlayan çok şiddetli bir fırtına, kamçı gibi şaklayan azgın bir yağmurla el ele vererek Şam vapurunu boğazın ağzında bütün anlamıyla tutsak aldı. Dalgalar güvertenin üzerinden aşıyordu. Dalgalar kapıp götürmesin diye bütün çocukları büyük balıkçı motorlarının küçük kamaralarına benzeyen bir kamaraya kapadılar. Yer, çok dar olduğundan çocuklar üst üste yığılmışlardı. Musa,'kamaraya çarpan azgın dalgaların kamarayla birlikte kendilerini de alıp götüreceğini sanıyordu. Fırtına, geminin ıslanarak büsbütün gerginleşen iplerinde korkunç ıslıklar çalıyordu. Gemi, bir türlü boğaza giremiyor, geriye de dönemiyordu. Telsizle istediği yardıma da İstanbul'dan hiçbir yardım aracının denize açılamadığı üstüne karşılık gelmişti. Gerek geminin yöneticileri, gerekse İstanbul'daki ilgililer Şam vapurundan umudu kesmişlerdi. Kaptan, Karadeniz'in korkunç zorbalığıyla boşuna boğuştuğunu biliyorsa da yine de insan zekâsının bütün gücünü kullanarak bu devi yenmeye çalışıyordu. Gövdelerinden iplerle bağlı tayfalar, kimi zaman da kaptan, çocukların kamarasına sokulup korkmamalarını, fırtınanın er geç dineceğini, sağ salim limana gireceklerini söyleyerek onları avutmaya çalışıyorlardı Oysa bu sırada gerek kendileri gerekse İstanbul'da durumu yakından izleyenler bir yığın öksüz için fatiha okumaya hazırlanıyor-

lardı. Terslik olacak ya; en küçük çocuklardan biri birden bire fena halde hastalanmış, çabucak komaya girmiş, ateşler içinde yanıyor, sayıklayıp duruyordu. Karadeniz boğazından içeri dalan ak yeleli ejderha gövdeli dalgalar, hala havada uçan kuşları kapıyor, vapura bir türlü yol vermiyordu. Küçük öksüz de hemen bu sırada ölüverince gemiciler, bunun büyük bir uğursuzluk getireceğine, geminin batacağına inanmışlardı. Çocuklardan biri, bir tayfanın sövüp sayarak bundan söz ettiğini işitmiş, arkadaşlarına da anlatmıştı. Kaptan da içlerinde olarak bütün gemi personeli vapurun her an parçalanarak sürüklenmesini, denizin dibine inmesini bekliyorlardı Çocuklar, henüz suların girmediği kuru bir yerde bulunduklarından, dışarıyı da görmek olanağından yoksun olduklarından tehlikenin bu kerte büyük olduğunu bilmiyorlardı. Bunu ancak fırtınayı atlattıktan sonra, Anadolu Kavağı koyuna sığındıklarında öğreneceklerdi. Fırtınanın kudurttuğu dalgalarla bütün gece kahramanca boğuşan Şam vapuru, sabahleyin boğazdan içeri girerken tatlı bir güz güneşi, masmavi gökte ölüm korkularını unutturan bir güzellikle parlıyordu. Vapur, en sonra boğazdan içeri girdiyse de çilesi henüz bitmemişti. Darüleytamlı yavrunun ölüsüne, tifo teşhisi konmuştu. Bütün öbür çocuklar, burada tifo aşısı olacak, vapur da birkaç gün karantinada kalacaktı.

Akşamın karanlığında Galata rıhtımına ayak basan çocukları Yedikule Darüleytamı müdürü iri yarı, mavi gözlü bir adam olan Fahri Bey karşıladı, hepsini Karaköy'de bir tramvaya bindirerek Sirkeci'de indirdi. Musa, ikişer kolla Babıâli' den yukarı doğru çıkarlarken bir yabancının, filmlerini çekişine tanık oldu. Samsun'da Gureba Hastanesinin önünde ilk kez fotoğrafı çekilmiş, öldürülecek diye hayli korkmuştu. Burada filimi çekilirken hiç kaygılanmadı. Bütün yoldan geçenler de durmuş, filimin çekilişini seyrediyordu. Fahri Bey, çocukları Maarif Müdürlüğü'ne götürüp gösterdikten sonra bu kez de trene bindirip Yedikule'de indirdi.

Yedikule Darüleytamı eski bir Rum okulundan bozmaydı. Orda şimdilik Enver Paşa zamanında birer zanaat öğrenmek üzere Almanya'ya gönderilen ilk Darüleytamlılar

oturuyordu. Almanya yenik düşünce çocuklar apar topar geri gönderilmişti. Hemen hepsi, Musa ile yaşıtlarından en aşağı dörder beser yaş büyüktü. Hepsi sabahleyin işe gidiyor, akşamları evi bildiği Darüleytama dönüyordu. Onlar tren yoluna bakan uzun yatakhanenin dibinde, Musalar da kapıya yakın yerde yer yataklarında yatıyorlardı. Yemekler hem çeşitli hem bol, ekmekler ak, pamuk gibiydi. Musa, burada ilk kez filim bile seyretti. Bunu okul kendi olanaklarıyla gösteriyordu. Bunlar, Amerikalıların çevirdiği eğitici filmlerdi.

İşe giden büyük Darüleytamlılar, yarı gecelere dek kaba saba şakalar yaparak bağırıp çağırıyorlardı. Demek ki burada yerleşmiş bir okul disiplini yoktu. Musa, yıllarca bunun acısını çekmiş, bir türlü okuyup yazma olanağına kavuşamamıştı. Öyle giderse burası da salt sokakta kalmamak için geçici bir barınaktan başka bir şey olmayacaktı. Demek ki İstanbul da bu durumdaydı. Kişiliksiz günler, geceler böylece sürüp giderken Musa bir yandan da kız kardeşlerinin nereye gittiğini düşünüyordu. En sonra bir gün yüzünü kızartıp kendileriyle hemen hiç görüşmeyen Fahri Bey'e sordu. O da Samsun'dan gelen bütün kızların Validebağ Kız Darüleytamı'na verildiğini söyledi. Validebağ kim bilir hangi cehennemin dibindeydi, kim bilir bir daha ne zaman görüşebileceklerdi?

Yedikule konukluğu uzun sürmedi. Bir gün Fahri Bey, Samsun'dan gelenlerin hazır olmasını bildirdi. Bir ikindi üstü onları aldığı gibi Galata Köprüsü'nden kalkan Şirketi Hayriye vapurlarından birine bindirip Beykoz Darüleytamı'na gitmek üzere o okulun öğretmenlerinden birine teslim etti. Çocuklar, akşam karanlığında vapurdan çıkarak ünlü Beykoz çayırlarına giden yola düştüler. Yatsıya doğru karanlık, ıssız çayırları arkada bırakarak Beykoz Darüleytamı'nın yerleştirildiği eski Beykoz kışlasının geniş cümle kapısından içeri girdiler. Yetmiş yaşlarında ak saçlı, aksakallı kapıcı Sait Baba onları karşılayarak Müdür yardımcısı Mehmet Nuri Bey'in biraz yukarıdaki lojmanına götürdü. Onun evi, kışlanın ana yapısına götüren Arnavut kaldırımından, geniş merdivenlerin yukarı kıvrılan köşesindeydi. Önünde de bir demir direğin ucunda beş yüz

mumluk bir elektrik lambası yanıyordu. Biraz kalkık burunlu, ince esmer, entelektüel yüzüyle Mehmet Nuri Bey, elinde yanar sigarasıyla dışarı çıkarak çocukların kimlikleri yazılı kâğıdı aldı. Birer birer adlarını okuyarak onları teslim aldı. Musa, hangar gibi geniş, uzun bir yatakhanede ranzalı demir karyolalardan birinin temiz, ak nevresimli battaniyesi altına girdikten biraz sonra hemen uyudu.

Beykoz Darüleytamı'nın yeni kurulduğu anlaşılıyordu. Henüz bütün gerekli örgütü eksikti. Darüleytamlılar genel müdürü Salahattin Bey, payitahttaki bütün irili ufaklı büyüklerin ağzından girip burnundan çıkarak bir ara yüzüstü bırakılmış olan İstanbul Darüleytamlarıyla bütün Türkiye Darüleytamlarını bir araya toplamak, yeniden örgütlendirmek, dirimleri bir kez daha tehlikeye girmiş olan binlerce şehit çocuğunu kurtarmak istiyordu. Amerika'nın hayırsever kurumlarından yardım gördüğü, padişah Vahidettin'ce, Maarif Nazırı Filozof Rıza Tevfik'çe de desteklendiği söyleniyordu. Beyrut, Ordu, Armaşa, Samsun, Erzurum darüleytamlarının kalıntılarının hep Beykoz'da toplanmasının bir nedeni de orada geniş örgütlü bir fabrikanın bulunuşuydu. Şimdilik bu çocukları okutabilmek olanağı bulunmadığından hiç olmazsa yitip gitmemeleri için bir zanaat öğrenmeleri gerektiği düşünülmüştü. Şimdilik, okulda dört yüz çocuk vardı. Hepsi, sınıflara ayrılmış belli yatakhanelere yerleştirilmişti. Okula daha önce gelmiş, yüze yaklaşık büyük çocuk, çoktan Beykoz devlet fabrikasının türlü kollarına gidip gelmeye başlamıştı bile. Orada büsbütün parasız çalışmıyorlardı. Ellerine bir gündelik olsun veriliyordu. Sınıf sınıf ayrılan çocukların başına sınıf öğretmenleri de verilmişti. Musa, otuz otuz beş yaşlarında Manastırlı, sarışın, yakışıklı, gürbüz bir öğretmen olan Pertev Bey'in sınıfına düşmüştü. Öbür göze çarpan öğretmenler Bursalı Galip Bey, Tokatlı Talat, Hulusi beylerdi. Galip Bey de gürbüz bir adamdı. Talat Bey, gözlüklü, esmerce, kuru, sertti. Hulusi, uzun boylu, sarığın yakışıklı genç bir adamdı. Şimdilik, bütün okul bunlarla muavin Mehmet Nuri beyin yönetimi altındaydı. Musa, orda şimdi ye dek adını bile işitmediği

giynek, ayakkabı çeşitleri gördü. Okul, dört yüz kişinin üstlerinde başlarındakileri çıkarıp yok ederek hepsini bir örnek Hollanda tipi tahta ayakkabıyla, masmavi hışır hışır kâğıt giyneklerle donattı. Okulun arnavutkaldırımı kaba taşlarla döşenmiş geniş avlularında akşamlara dek bir takırtıdır gidiyordu. Tahta ayakkabılar, düztabanlı kalın nalın biçimi fabrikasyon malı tahta parçaları üzerine demir çivilerle çakılmış meşin bir ayakkabı yüzünden meydana geliyordu. Musa, ilk anda ayaklarının çevikliğini yitirten bu ayakkabıları yadırgadıysa da sonradan alıştı. Bunlarla en hızlı kovalamacalara, koşulara bile girdiği oluyordu, Şimdilik herhangi bir işleri olmadığından yiyor, içiyor, koşup oynuyorlardı. Bir gün yüksekçe bir set üzerinden arnavutkaldırımlı bir yola atlama yarışı yaparlarken ilk kez tahta ayakkabıların ihanetine uğradı, sol bacağı kırıldı. Tedavisiz geçen uzun bir zaman sonra yine eskisi gibi yürüyebildi. Bütün bu sürece onu iri yarı çok iyi bir arkadaşı sırtında taşıdı. Adı Celâl olan bu çocuk, bütün yaşayışı boyunca Musa'nın minnet duyacağı bir insan yavrusu oldu. Musa'nın bacağı iyileşip de yürümeye başladığında da artık, eski aylak çocukluk günleri bitmiş, yepyeni bir dönem başlamıştı. Bir gün öğretmenler, dört yüz çocuğu önlerine katarak Beykoz fabrikalarına götürdüler. Fabrika, kapısından giren çocukları kaşla göz arasında yutuvermişti. Bütün çocuklar takım takım ayrı sanat bölümlerine verilmişti. Musa da sekiz on arkadaşıyla birlikte yünhane bölümüne düşmüştü. Yünhane, geniş hangarları, yün yıkama, kurutma tertibatı olan pis havalı, son kerte sevimsiz bir yerdi. Yalnız, bölümün geniş, dümdüz beton damları Musa'nın hoşuna gidiyordu. Bu damların önemli bir bölümü yünhanenin aydınlanması için buzlu camla örtülmüştü. Güneşli havalarda yünler buralara taşınıp seriliyordu. Musa ile arkadaşları bunları telli zamanlarda evirip çevirerek kurutmakla görevliydiler. Bir de yağmurlu havalar vardı ki çok bıktırıcı, usandırıcıydı. Rutubetli bir alacakaranlık içinde pis kokulu yünleri aktarıp durmak, hayal gıcıklayan hiçbir yanı olmayan bir işti. Ayrıca, bu meslek de değildi. Çocukların büyük çoğunluğu hemen hemen mesleğe benzer bir işe

koşulmuştu. Öbür çocuklar, yün karıştırıcılar diye onlarla eğlenmeye bile başlamışlardı. Onlar da işi aylaklığa, avareliğe vuruyor, yünleri söyle bir iki havalandırdıktan sonra çuvallanmış yün yığınlarının bulunduğu depoya sıvışıp saklanıyor, korkunç gürültücü bir adam olan Alman, baş ustanın kırbacından uzak bulunmaya çalışıyorlardı. Fabrikanın bütün bölümlerini kontrol eden, durup dinlenmeden dolaşan bu adam, iri gövdeli, kocaman sarı çizmeleri, wilhelmvari bıyıkları, aslan başını andıran, kocaman kırmızı yüzlü başıyla görününce bütün çocuklar çil yavrusu gibi dağılıp deliğe deşiğe saklanıyor, onu çileden çıkarıyorlardı.

"Wo sind Sie, Schweinehünde?" diye bar bar bağırıyor, yün çuvallarının arasında yakalayabildiklerinin sırtında kamçısını hiç acımadan şaklatıyordu. Musa, baş ustayı öbür arkadaşları gibi uğraştırmıyor, tehlikeyi görür görmez çuval yığınlarının arkasından dolanarak çabucak kapağı yünhaneye atıyor, yünleri karıştırır gibi yaparak korkunç Almanın uzaklaşmasını bekliyordu. Bu iş, Musa'nın bütün yaşayışı boyunca yaptığı ya da yapacağı işlerin en can sıkıcı olanı olarak kalacaktı. Kolay değildi. Hepsi de incecik mavi kâğıttan giynekleri içinde çok üşüyor, yün çuvallarını devirip üzerlerine oturarak soğuktan korunmaya çalışıyorlardı. Yün çuvallarına sırtlarını vererek oturduklarında Ordu'lu Recep çok eğlenceli şeyler anlatıyordu. Bir kez, Allahın resmini gördüğünü söyleyerek hepsini şaşırtmıştı. Müslümanlar peygamberin bile resmini göremezken Recep Allahın resmini nerde görmüştü? Bununla en çok Musa ilgilenmiş, Recep'e soru üstüne soru yöneltmişti. En sonra Recep, Allahın resmini bir kitapta gördüğünü söyleyerek işin isinden çıkıvermişti. Musa'ya öyle geliyordu ki Recep bu gibi palavraları ancak arkadaşlarını şaşırtmak, kendine önem verdirmek uğruna atıyordu. Recep, tip olarak kocaman başlı, büyük Yüzlü, çok iri gözlü, büyük ağızlı (bu ağız enli güçlü dişlerle donanmıştı), yerden yığma geniş omuzlu, tıknaz, yürekli, neşeli bir çocuktu. Çiçek bozuğu esmer yüzünün ortasında biraz safça parıl parıl yanan gözleriyle bayağı bir dev yavrusunu andırıyordu. Yün çuvallarına

yaslanıp da soğuğa meydan okuduğu zamanlar, korkunç masallar anlatıyordu. İmgelemi hiç sınır dinlemeyerek masal çağının olaylarım bugüne, bugünün olaylarını masal çağına götürüyordu. Örneğin, Homeros'un Odysseia'sındaki ünlü dev Polifem'le Birinci Dünya Savaşı'nda Ruslara tutsak düşmüş her hangi bir askerimizi kargılaştırarak Ulisse'nin serüvenini çalıyordu. Musa, okuyup kültür sahibi olduktan sonra Recep'in Ordu Rumlarından yansıyan tek gözlü Polifem'in, Odysseia'nın ünlü Cyclops'u olduğunu anlayacaktı. Recep'in kafasında umulmadık dramlar yer alıyordu. Bir perşembe günü öğleden sonra tabakhanenin yanı başında bir yere ilişmiş korkunç bir haber üzerinde spekülasyon yapıyorlardı. Bu kerte önemli bir haberi alır da insan nasıl hala rahat çalışır, başının çaresine bakmak üzere Anadolu yakasına atlayıp ıssız dağlara doğru kaçıp kurtulmaya çalışmazdı! Haber şuydu: İki üç gün içinde kıyamet kopacaktı. Haberi büyük isçilerin ağzından işiten de yine Recep'ten başkası değildi. Beş arkadaştılar. Henüz yeryüzünün sonsuz güzelliklerinden hiçbirini yasamadan geçip gitmek ne korkunç şeydi. Hepsi de bunları düşünürken korkudan titriyorlardı. Şu tabaklar da ne aptal heriflerdi. Yarın kıyamet kopacaktı, onlar hala ellerindeki derileri tabaklayarak ortalığı leş gibi kokutup duruyorlardı. Kendileri küçüktü, vapurla karşıya, Üsküdar'a geçecek beş kuruşları bile yoktu. Onlarsa gündelik alıyorlardı. Kendileri gibi pir aşkına yün karıştırıp durmuyorlardı. Yarın cumaydı, işler paydostu. Hemen çoluk çocuklarını aldıkları gibi bu tehlikeli yerden kaçıp gidebilirlerdi. Kıyamet, herhalde İstanbul'da çok fena kopacaktı. Her yan denizle çevrilmişti. Yer yerinden oynar oynamaz bütün insanlar evlerle birlikte denizin dibini boylayacaktı. Anadolu içlerindeyse binde bir de olsa bir kurtuluş umudu vardı.

Musa ile arkadaşları bir yandan soğuğun bir yandan da kıyametin korkusuyla titreyip dururlarken paydos düdüğü çaldı. Fabrikanın düdüğü sanki kıyamete de mahşere de meydan okurcasına uzun uzun öttü. Dört yüz çocuk sıraya girerek okula yollandığında Musa ile arkadaşları bu son kerte

vurdumduymaz kalabalığa şaşmaktan kendilerim alamadılar. Onlara sanki kıyametin kopacağını hepsi biliyor da önem vermiyormuş gibi geliyordu. Herkes kıyamet üstüne bildiğini saklıyor sanarak onlar da kimseye açmadılar. Ne var ki bir hafta süreyle kıyametin kopmasını bekleyip durdular. Sonra bunu unutup gittiler.

11

1919 kışı, Alman baş ustanın kamçı tehditlerini, kıyamet gününün korkusunu, bir sürü aylak, yararsız dondurucu günleri arkasına takarak geçip gitti. İlkyaz Beykoz'un yüz yıllık çınarlarıyla geniş çayırlarını yeşilin en güzeline boyarken Musa'nın talih bahçesinde baygın kokulu umut çiçekleri açtı. Bir gün dört yüz minik işçiyi erkenden alıp okula götürdüler. Öğretmenler, muavin Mehmet Nuri Bey'in katında, çocukları birer birer çağırıp okuyup yazmaktan yana yokladılar. Musa da sırası gelince gitti. Alfabeden bir şeyler okuttular. Hepsini çatır çatır okuyunca daha önce hiç okuyup okumadığını sordular. Kendi kendine çalıştığını söyledi. Onu ikinci sınıfa aldılar. Böylece öksüzlerin fabrikada çarçur olan günleri kurtulmuş oldu. Musa, yine çok iyi bir öğretmen olan Manastırlı Pertev Bey'in sınıfına düştü. Ne kalem, ne defter ne de kitap vardı. Sınıfta Pertev Bey'le bir ak tebeşir bir de karatahta vardı. Ancak, Musa, şurdan burdan yukarı sınıfların kitaplarını elde ederek güzel şiirler, hikâyeler okuyor, bütün sınıf arkadaşlarının mektuplarını yazıyordu. Okuma kitapları hep acı yazılarla doluydu. Şiirler, dizelerinden henüz Balkan Savaşı' nın gözyaşları, kanları damlayan birer ağıttan başka bir şey değildi.

"Bak, Şıpka'nın Balkanlar'ı
Hala sızar alkanları
Ayrılmıştık otuz sene
İşte Şıpka geldik yine."

Gibi öz Türkçeyle yazılmış şiirlerin yanı sıra

"Ufuklarda uğuldarken ruudu kahır dura dür
Yıkarken altı asrın sanım bir darbe-i menfur"

Biçiminde hem aruzla hem de Arapça, Farsça sözcüklerle dopdolu şiirler okuyor, bunlardan da ötekiler gibi hoşlanıyordu.

Hele Emin Bülend'in:

"Garbın cebin zalimi unutmadım seni
Türküm ve düşmanım sana kalsam da bir kişi"

Diye biten yangınlı şiiri, Musa'nın bütün dünyasını ateşliyordu. Kendisinin bütün aile ocağını bu garbın cebin zaliminin söndürdüğünü biliyordu. Bu günler, onun küçük yaşayışında anlam veremediği kötülüklerin tercümanı oluyordu. Sonra, Mithat Cemal'in:

"Türkün başı bak ta güneşin doğduğu" yerde dizesi onun bütün ateşlenmiş umutsuz duygularına serin bir avunma sunuyordu. Musa, Balkan Savaşı'nı yaşamış, Birinci Dünya Savaşı'nı yaşamış, şimdi Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı yaşıyordu. Her savaş, üzerinde türlü korkunç etkiler bırakmıştı, bırakıyordu. Balkan Savaşı çok uzaklarda geçmişti. O kanlı savaştan onların bahçesine bir tek mermi ya da şarapnel düşmemişti. Birinci Dünya Savaşı ise onların bahçelerinin ortasında ter ter tepinmişti. Musa, Balkan Savaşı'nın kanlı serüvenlerinin, şiirleşmiş anılarını ancak şimdi okuyabiliyordu. Birinci Dünya Savaşının şiirini kim bilir ne zaman okuyacaktı? Neydi bütün kitaplardan, şiirlerden buram buram tüten bu sonsuz üzgünlükler, insanın bağrını hançer gibi yaran acılar? Bir de bir aruz şairi olan Recaizade Mahmut Ekrem'in vakitsiz ölüp gitmiş yavrucuğu için yazdığı «Ah Nejat» şiiri her okudukça Musa'nın bir başka duygusunu gözyaşında buluyordu. Öyle çok ölüsü vardı ki şu şiirde bunların hepsi için bir ortak ağıt derinliği, güzelliği buluyordu. Sevgili kardeşleri, anası, babası hep bu ağıtın işleyici dizeleri arasından birer damla gözyaşı biçiminde kendisine sesleniyor gibi oluyordu. Ötekiler gibi bu ağıtı da hemen ezberlemişti. Kendi şiir dünyasını öğretmenine hacet kalmadan kendisi yaratmaya başlamıştı.

"Hasret beni cayır cayır yakarken
Bedenimde buzdan bir el yürüyor.
Hayaline çılgın çılgın bakarken
Kapanası gözümü kan bürüyor.

Dağda kırda rast getirsem bir dere
Gözyaşlarını akıtarak çağlarım.
Yollardaki ufak ufak izlere
Senin sanıp bakar bakar ağlarım..."

İşte, Musa, küçük şiirin bu dizelerinde hep talihsiz çocukluğunun sevgili ölülerinden umutsuz ağlayışlar buluyordu. Beykoz Darüleytamı, Musa'ya bu üzgün, mutlu dünyayı açmıştı. Bir yandan da eline geçirdiği kâğıtlara durmadan vapur, zırhlı, resimleri yapıyordu. Bu deniz ejderhaları onu bayağı büyülüyordu. Kendi sağmaz mutsuzluklarının derin nedenleri arasında bu korkunç savaş gemilerini de görüyordu. Bütün bu büyüleyici korkunç güzel şeyler kep onun küçücük varlığını tehdit ediyordu. Böyle de olsa, onların heybetli görünüşü onu öldüresiye çekiyordu. Yavuz'la Midilli karşısında duyduğu hayranlık ölçüsüzdü. Biraz daha büyüyüp biraz daha hanyayı Konya'yı anlayınca bütün ailesinin başını yiyen Birinci Dünya Savaşı'na Türkiye'yi sokan iki deniz ejderhasının bu iki Alman zırhlısı olduğunu anlayacak, onlardan tiksinecekti.

Beykoz kuytu bir yerde bulunduğundan ilkyaz oraya erkenden sokulmuştu. Musa, gözü dolduran bu taze yeşillikler içinde savaş acılarını anlatan gürler okuyarak günlerini tatlı tatlı geçiredursun, şimdiye dek hep uzaklarda olup biteceğini sandığı savaş, birden bire burnunun dibinde patlak vererek kendisini de içine aldı. İlk kez düşman kurşunlarının, sağanak gibi üzerine yağdığını gördü.

Evet, 1920 Martının 16'sı olduğu halde ilkyaz, hem Beykoz'a hem de kışladaki Darüleytama gelmişti. Musa, akşam ayaklarını, sabahleyin yüzünü yıkamak üzere kapıcı Sait

Baba'nın kulübesinin karşısındaki istinat duvarı boyunca sıralanmış bol su akan musluklara inerken artık hiç üşümüyordu. O sabah da bir yığın arkadaşıyla musluklara indiği sırada okulun önünden yağlı çınarlar altında gürül gürül akan çifte çeşmelere dek uzayan çayırlıkta sıralanmış İngiliz birliğinin yeşil çadırlarında bir kımıltı gördü. Henüz güneş doğmamıştı. Her sabah uyuşuk uyuşuk dolaşan Hintli askerler, ivedi sarıklarını sarıp silahlarını kaptıkları gibi Beykoz'dan Yuşa'ya doğru giden yolun kıyısındaki hendeklere yatıyor, bilinmeyen bir düşmana karşı mevzi alıyordu. Bu, Musa gibi bütün çocukların da dikkatini çekmişse de bunu her gün yapılagelen eğitim gereği sandılar. Sonra, işin şakaya gelir yanı olmadığını anlamakta gecikmediler. Şundan ki; sipere girmiş olan Hintli askerler, Beykoz sarayına, kasabanın kıyısına dek uzayan bomboş çayırlara ateş etmeye başlamışlardı. Musa, mermilerin çayırlarda toz kaldırdığını görünce gerçekten işin şakaya gelir yanı olmadığını anlamış, hemen oradaki çocuklara, yukarı kaçmaları için bağırmıştı. Ellerini yüzlerini yarı buçuk yıkayan çocuklar, tahta ayakkabılarını takırdatarak sınıflara kaçtılar. Silah sesleri, gittikçe çoğalarak yaylım ateş halini aldı. İçlerinde Musa'nın da bulunduğu bir kaç yüz çocuk bayrak direğinin bulunduğu beton düzlükte toplanmış, başlarında uzun boylu sarışın İngiliz subaylarının bulunduğu Hintli askerlerin makineli tüfekleri yüklenerek Palamar suyuna giden karşı yamaçlara tırmanışlarını son kerte ilgiyle seyrediyordu. Her halde kentin içinde eğitim yapılmazdı. Peki, heriflerin bu deliliğinin anlamı neydi? Musa, bunun ne olduğunu bir çeyrek saat sonra anladı. Dört yüz çocuk, kahvaltıya girmek üzere bahçenin sağında solunda ikişer olmuş, nöbetçi öğretmenin «gir» buyruğunu bekliyordu. İçerde masalara ellişer gramlık ak ekmekle yirmi gramlık ak peynir bölüştürülmüş, kurt gibi acıkmış çocukları bekliyordu. Ne yazık ki bu sırada hiç olmayacak gibi görünen bir şey oldu. İri yarı aslan gibi Trabzonlu genç bir adam olan Muavin Adil Bey, kırmızı güzel yüzü heyecandan ateş saçarak koşa koşa geldi, sıraların önüne geçti. Son kerte önemli bir şey söyleyeceği anlaşılıyordu. Çocuklar

kulak kesildiler. Adil Bey, bütün çocukları kucaklar gibi iki kolunu havaya kaldırarak şöyle konuştu:

"Sevgili yavrularım, şu sırada kıt kahvaltınız yemekhanede sizi bekliyorsa da bunları yemenize düşman müsaade etmiyor. Beykoz İngiliz kumandanlığından şiddetli emir var. Şimdi, beş dakika içinde okulu bırakıp cümle kapısından dışarı çıkmayacak olursak, okula makineli tüfeklerle ateşe başlanacağını söylediler. Sizi ve öğretmenlerinizi alıp bilinmeyen bir yere götürmeye kararlı olduklarını anladık. Bütün öğretmenlerinizi tutsak aldılar bile. Ama korkmayacağız, yılmayacağız, çocuklarım. Anadolu'da kahramanlar, bütün bu düşmanları bir daha gelmemek üzere denize dökmeye kararlıdır. Biz de o kahramanların kanındanız. Başımızın üzerinde bombalar, şarapneller patlasa gözümüzü bile kırpmayacağız. Haydi yavrularım, şimdi sıralarınızı dörder yaparak hızlı adımlarla aşağı doğru yürüyüşe geçin. Kahrolsun düşmanlar."

Adil Bey, sıraların başına geçerek aşağı doğru yürürken gözlerinden boşanan nohut gibi yaşları ilkin elinin tersiyle, sonra, cebinden çıkardığı çarşaf gibi kocaman ak mendiliyle silmeye başladı. Geniş göğsünden boşalan hıçkırıklarını gürültüyle burnunu silerek örtbas etmeye çalıştıysa da olmadı. Onun hıçkırıkla ağladığını gören birçok çocuk da gözyaşlarını tutamayarak ağlamaya başladı. Muslukların sıralandığı meydana vardıklarında, bütün çocukların gözleri dört açıldı. Yetmiş yaşlarındaki kapıcı Sait Baba, odasının önüne dikilerek karşısına bir makineli tüfek yerleştirilmişti. Öyle bir hava yaratılmıştı ki sanki birkaç dakika sonra zavallı adamcağız kurşuna dizilecekti. Biraz öteye yerleştirilen başka bir ağır makineli tüfeğin namlusu da okulun önyüzüne bakıyordu. Her ikisinin başında da Müslüman olduğu kolayca anlaşılan ikişer Hintli asker dikiliyordu. Musa için bu işin hiçbir çözümü yoktu. Dört yüz küçük öksüz çocuğun İngilizlerle ne alıp veremeyeceği vardı? Bunu düşünecek zaman değildi. Cümle kapısından dışarı çıktıklarında inişli yolun her iki yanına İngiliz subaylarıyla birlikte Hintli askerlerin sıralanmış olduğunu gördüler... Derenin üstündeki taş köprüyü geçtikten sonra, her iki yanlarında

"süngü tak" yürüyen Sihli, korkunç görünüşlü askerler, süngülerin ucuyla onları sekizer kişilik sıralar yapmaya zorladılar. Sihli Hintliler'in görünüşü gerçekten korkunçtu. Hindistan'da durmadan Müslüman kanı akıtmaya alışık olduklarından bu bir avuç Müslüman çocuğunun kanını sebil etmek için sanki sabırsızlanıyor gibiydiler. Uzun boyları, heybetli gövdeleriyle verdikleri korku bir yana, kara sakalları, uçları kulaklarının arkasına tutturulmuş uzun, gür bıyıkları, ateş, tiksinti saçan iri kara gözleriyle bayağı korkunçtular. Musa, sekiz kişilik sıranın en dışına düşmüştü. Sihlilerden ödleri kopan çocuklar, ite ite onu en kenara atmışlar, tehlikeyle kucak kucağa bırakmış gibiydiler. Böyle de olsa, Musa, meraklı bakışlarını sık sık yanı başlarında dirsek değişiyle yürüyen bu heriflerin yüzlerinde gezdirmekten kendini alamıyor, bu yüreklice çocuk bakışına onlardan korkunç karşılıklar geliyordu. Sanki bakışlarıyla kendilerini kirletmiş gibi onu gözlerinin süngüsüyle delik deşik etmek istiyorlardı. Sekizer kişilik sıralara sokulan dört yüz çocuk, bir avuç insan haline gelmişti. Dört yüz çocuk, sanki yer yarılmış da içine girmiş gibiydi. Sanki büyük bir bölüğü eriyip buğu olmuş gibi geldi Musa'ya, Musa, baktı: Okulun kadın hizmetlileriyle öğretmenler de sekizer kişilik sıraların yanı başında ya da arkasında yürüyordu. Bu sırada Musa'nın gözüne çarpan bir şey daha oldu:

Tombulca bir adam olan öğretmen Bursalı Galip Bey iki genç İngiliz subayının itip kakıştırmasıyla sıralardan uzaklaştırılıp tek başına dağa doğru götürülmeye başlamıştı. Bu daha birçok çocuğun da gözüne çarpmıştı. Çocukların çoğunluğu ise öldürülmeye götürüldüklerini sanarak kendilerini titreten korkudan başka hiç bir şeyle ilgilenecek durumda değildiler. İşte bu bunalımlı anda, ince uzun boylu bir adam olan öğretmen Mehmet Ali Bey, Musa'yı iter gibi yanına sokuldu. Sanki ayağı sürçmüş gibi yaparak sıranın içine girdi. Musa, eline soğuk bir demir parçasının sıkıştırıldığını gördü. Bu kılıfsız bir brovning tabancaydı. Musa küçükken babasıyla abisinde bu tür tabancaları görüp birkaç kez de attığından iyi tanıyordu. Öğretmen bunu kaşla göz arasında Musa'nın eline sıkıştırırken söyle dedi:

"Oğlum, bunu koynunda sakla. Hiç korkma, senin üstünü başını aramazlar. Bizi götürecekler."

Öğretmen belki bir şeyler daha söyleyecekti ama buna vakit bulamadı. Bir İngiliz yüzbaşısı kolundan asılarak onu safların yanından uzaklaştırdı. Sonra, her iki yanlarında süngülü Sih Hintlileri'nden bir duvar, ortasında çocuklar, Yuşa'ya giden çınarlı yolda ıssızlığa doğru yürütüldüler. Hemen bütün bu öksüzler, korkunç savaş, ölüm hikâyeleri içinde büyüdüklerinden ilk uslarına gelen şey öldürülmeye götürüldükleri oldu. Şundan ki; şu dört beş yıldır savaşın kahpelikleri üstüne yaşlılar kertesinde hikâye dinlemişlerdi. İnsanlar, durmadan kuduz gibi birbirlerini öldürüyorlardı. Öldürülmek için bir suç işlemek gerekmiyordu, insan olmak yetiyordu. Acaba bu İngilizler neden dellenmişlerdi böyle durup dururken? Çocuklar arasında onların tavuğuna bir kış diyen mi olmuştu?

Tabancayı eline tutuşturan öğretmen, sürüklenip götürülürken Musa, kendisini de yakalayacaklar korkusuyla baygınlıklar geçirdiyse de biraz sonra işin çakılmadığını görerek kendine geldi. "Herhalde tabancanın içinde kurşun vardır, bizi kurşuna dizecekleri zaman ben de doğrultup, bize nişan alanlardan birkaçım tepelerim." diye düşünüyordu. Bunu yapabilmek için kendi kendini yüreklendirmeye çalışıyordu. Küçük demir şeytan, etiyle amerikan bezinden gömleği arasında uslu uslu yatıyorsa da sabahın rutubetli serinliğinde gövdesinde sert ürpertiler yaratmaktan hali kalmıyordu. Düz çınarlı yolda ilerleyen kafile, dağlık bölgeye yaklaştıkça çocukların kaygısı daha çok artıyordu. Demek ki dağların eteğinde bir yerde kurşuna dizileceklerdi. Musa da buna yediği ekmek gibi inanıyordu. Hem de yeni yeni yaşamanın tadını çıkarmaya başladıkları günlerde ölüme gitmek de ne acıydı. Oldukça güzel yemekler yiyip güzel kitaplar, şiirler okumaya başladıkları bir zamanda bu apansız ölüm de nerden çıkmıştı? Sözde kendi yurtlarında bulunuyorlardı. Demek ki babaları, ağabeyleri hep boşuna ölüp gitmişti. Dört yüz şehit çocuğu, göz göre göre ölüme gidiyordu da hiç kimse onları kurtarmak için parmağını bile kımıldatmıyordu. Beş on dakika sonra, ormanın kıyısında dört yüz

çocuk, küçük gövdeleri kanlı deliklerle örtülü olarak birbirinin üstüne yığılıp kalacak, bu acıklı ölümden belki hiç kimsenin haberi olmayacaktı. Ağaçlıklı düz yol bitip de ormana götüren toprak patikalar yaklaştıkça bütün çocuklarda büyük bir korku başlamıştı. Bu, ölüm dakikalarının yaklaştığını anlayan bir ölüm mahkûmunun, şifa bulmaz korkusundan başka bir şey değildi. Kimi yürekli çocuklar, gerçeği herkesin işiteceği yükseklikte söyleyerek ötekilerin büsbütün morallerini bozuyorlardı. En küçük çocuklar, umutsuzluk içinde ağlıyorlardı.

Dümdüz ağaçlıklı yol, bitmişti. Bir İngiliz yüzbaşısı komut vererek kafileyi durdurdu. Hintli askerler, yol açarak çocukları sağdaki ufak düz çayırlığa çark ettirdiler. Demek ki kurşunlanacakları yer, burasıydı. Musa da artık küçük yaşayışının sonunun geldiğini anlamıştı.

Çocukların kimisi, Kuran'dan bildikleri sureleri okuyor, bir yandan da sessiz hıçkırıyordu. Sinler, süngülerinin uçlarıyla dürtükleyerek bütün çocuklarla hizmetli kadınları küçük bir harman yeri genişliğinde bir çemberin içine tıktılar. Çocuklardan birçoğu atılacak ilk kurşun kendilerine değmesin diye çemberin ortalarına doğru sıkıştıklarından hemen hepsi birbirinin üzerine binerek bayağı ufak bir höyük meydana getirdiler. Çocukların çevresinde bir halka çeviren Sihlerin postalları nerdeyse çocuklara değiyordu. Aradan beş dakika geçmemişti ki yeni bir Sih mangası geldi. Çocukların biraz ötesinde tek sıra olarak birer bağ mermi çıkarıp tüfeklerine sürdüler. Bunun ölüm mangasından hiç ayırt edilir yanı olmadığından bütün çocuklarla kadınlar bu kez yüksek sesle ağlamaya başladılar. Musa, her zaman olduğu gibi yine nerdeyse piramit biçimini almış olan yığının en dışındaydı. Zaten hiç kimse sağ kalmayacak olduktan sonra ortada ya da kıyıda olmanın ne yararı vardı ki? Ancak, Musa, korkudan çişinin geldiğini duydu. Altına bile kaçırdığını anladı. Bu sırada bütün çocuklar da onun durumundaydı. Hele hizmetli kadınlardan bir ikisinin bağıra bağıra ağlaması, çocukların hiçbirinde sinir bırakmamıştı. Ancak, bu sırada ölüm mangası sanılan Sihli askerler, kafileyi ilk getirenlerin yerine nöbete durunca umutsuzluk ağlayışları

birden kesildi. Musa'nın içinde ilk kez öldürülmeyeceklerine değgin bir sezgi uyandı. Bu sırada deminden beri korkudan ağlayan kadınlardan biri, bu kez de sıkışmış, dışarı çıkmak için ağlıyordu. Ölüm korkusunu en sonra yenmiş olan çocuklardan birkaçı, kıçlarını filan göstererek kadıncağızın donuna etmek üzere olduğunu Sihlere anlatabildiler. Sinlerden biri kadıncağızı önüne katarak yirmi otuz adım ötedeki bir güdük kalın ağacın arkasına götürdü. Herif hemen kadının yanı başına dikilmiş, gözlerini de dört açmış ona bakıyordu. Kadıncağız utanından bir türlü çömelemiyordu. En sonra yine çocukların bağırıp çağırmasıyla asker biraz kenara çekilip kadıncağızın serbestçe oturmasını sağladı. Çocukların yüreklice bağırıp çağırması, Sinlerin onuruna dokunmuş, süngülerini saplamak istercesine onların üstüne atılır gibi yapmışlardı. Hele birkaç maskara çocuğun onlara ayıp işaretler yapması, Sinleri çileden çıkarmış, tüfeklerine mermi şurup ateş etme durumu alanlar bile olmuştu. Bu da henüz ölüm tehlikesinin büsbütün geçmediğini çocuklara anlatmıştı. Buranın maskaralığın yeri olmadığını hemen anlamış, kendine gelmişlerdi. Bundan sonra bir kadın daha ayakyoluna gitmek istemiş, bu kez Sihler biraz daha insanca davranmış, kadından epeyce uzakta durarak işini rahatça görmesini sağlamışlardı. Ama çocuklardan kimisi yine de korkuyor, olsa olsa öldürülmelerinin biraz daha gecikmiş olabileceğini söylüyor, ötekilerin dirilmeye başlayan moralleri yine paçavraya çeviriyorlardı, ince bir bulut tabakasıyla örtülü gökyüzü bu sırada biraz olsun açılmaya, güneş hem korkudan, hem soğuktan titreyip duran çocukları ısıtmaya başlamıştı. Yine de bu kış güneşiydi. Bir öksüz gömleğiydi. Bu Karadeniz kıyısı insanlarının kullandığı deyim, sahneye pek uygundu.

Yoldan ormanlara doğru kalabalık asker toplulukları geçiyordu. Kent yöresindense aralıksız ağır makineli tüfek takırtıları geliyordu. Az bir süre sonra ormanlardan da makineli tüfek sesleri gelmeye başlamıştı. Musa, İngilizlerin Kuvayı Milliye ile çarpıştığından kuşkulanıyordu. Demek ki Kuvayı Milliye Beykoz'a dek sokulmuştu. Aslan yavruları be... Böyle

düşününce içinden bir yiğitlik dalgası geçivermişti. Demek ki İngilizler, Kuvayı Milliye'den dayak yedikçe gelip buradaki eski savaşçıların çocuklarını öldürmeye kalkışıyorlardı. Makineli tüfeklerle piyade tüfekleri ormanlarda takırdamaya başlayınca bütün çocuklarda korku yerine bambaşka duygular egemen oldu. Demek ki dağlarda onların canlarını korumak üzere çarpışanlar vardı. Demek ki sabahleyin sandıkları gibi yalnız değillerdi. Muavin Adil Bey'in gözlerinden nohut gibi yaslar akıtarak hıncından ağlarken sabahleyin söyledikleri boşuna mıydı? Başlarının üzerinde bombalar, şarapneller patlasa korkmayacaklardı. Onlar, Türk çocuklarıydı. Yiğit bir ulusun çocuklarıydı. Musa, böyle düşünüp dururken dağlara da aralıksız asker tırmanıyordu.

Öksüz gömleği Mart güneşi, gökyüzünden ince bulut tabakasını büsbütün sıyırıp atmıştı. Bu can pazarının üzerinde şimdi Nisan güneşi parlıyor, çocukların donmuş gövdeleriyle birlikte donmuş düşüncelerini de ısıtıyordu. Bu sırada üzerlerinden kara düşe benzeyen Sih askerleri belası da kalkıverdi. Gelen bir manga Müslüman Hintli asker, yüzlerinde yüreklilik aşılayan tatlı gülümseyişleriyle nöbeti teslim aldı. Sihlerin daralttıkları çemberi alabildiğine açarak genişlettiler. Çocukların çok korktuklarını anlayarak Hintçe, belki de orduca birkaç tatlı söz de söylemekten kendilerini alamadılar. Hele içlerinden birinin yaptığı bir yiğitçe jest, bütün çocukları minnettar bıraktı: Çelik miğferi tas gibi yere kapayarak aşağılarcasına üzerine oturdu. Çocukların anladığına göre Müslüman asker, bu davranışıyla, ben bunun içine etmişim, demek istemişti. Çocuklar, ilk kez bütün korkularını yenerek genişleyen çemberin içinde yayılarak birbirlerinin üzerinde oturmaktan kurtuldular. Askerlerin bir ikisi yanık bir memleket türküsü söylemeye başlamıştı. Bu, seslerinin çok yanık çıkışından anlaşılıyordu. Saatler geçmiş, vakit öğle olmuş, ölüm korkusunun yok eder gibi göründüğü açlık, geri dönmüştü. Demir pençeleriyle çocukların karnını kazıyıp duruyordu. Ancak, şimdi bile Beykoz'un içinden, dağlardan gelen yoğun silah sesleri, bütün çocukları sürekli bir savaş havası sinirliliği içinde

bulunduruyordu. Güneş, tepeden biraz kaymaya başlamıştı ki iki İngiliz subayı ile yeni bir Müslüman Hintli mangası geldi. Okulun yolunu göstererek çocukları kaldırıp yüzleri okula dönük olarak sıraya sokup yürüttüler. Ölüme kıl gibi yaklaştıktan sonra yeniden yaşamaya dönüşün verdiği sevinç, sonsuzdu. Şimdi hepsinin bir tek düşmanı kalmıştı: Açlık. Onu da bir yenseler artık hiçbir dertleri kalmayacaktı. Bu sırada silah sesleri de kesildiğinden Musa'nın içi iyice rahatlamıştı. Nerden geldiği anlaşılmayan bu bela da işte en sonra geçip gitmişti. Ancak, çınarlı yolun sağında solunda uzayan yeşil çayırlarda sıralanmış yeşil İngiliz çadırlarının yöresinde tek tük nöbetçilerden başka hiçbir asker görünmüyordu. Demek ki, asker, çarpışmak üzere uzaklarda bulunuyordu. Böyle olunca da iş bitmiş sayılmazdı. Okula yaklaşılmıştı. Bu sırada İngilizler, sanki onların yaklaşmasını bekliyormuş gibi Beykoz'un Palamar suyu tepesinden, okulun önünden kentin kıyısına dek uzayan Beykoz kulübünün futbol sahası olarak kullandığı çayırlığa ağır makineli tüfek kurşunları yağdırmaya başladılar. Bir sıra mermiler, çayırlıkta toprak fıskiyeleri kaldırıyordu. Beykoz'a giden yolun beri yandaki şarampolünde yine Hintliler yatıyor, tüfeklerini doldurup boşaltarak durmadan gereksiz yere ateş ediyorlardı. Musa bu işi daha çok bir kör dövüşüne benzetti. Gerek Beykoz tepelerindeki makineli tüfeklerin, gerekse şu piyade tüfeklerinin bomboş çayırlığa kurşun yağdırmasının anlamı neydi? Bu işler, çocuk oyuncağı mıydı? Hemen bu sırada bütün çocukların gözleri gibi onun da gözleri biraz ötede geçen bir olaya takıldı. Beykoz sarayına doğru giden kara çarşaflı bir kadıncağızın üstüne atılan üç beş Sihli Hintli onu hemen biraz ötedeki derin hendeğe yuvarlayıvermişlerdi. Bu durum karşısında Musa'nın gözleri faltaşı gibi açıldıysa da yapacak hiçbir şey yoktu. Türkiye, artık tutsak bir ülkeydi; düşman, onun evlatlarını asar da keser de, böyle herkesin gözü önünde ıramağa da geçerdi. Bir ülkenin çocukları bir kez tutsak olmaya görsündü.

Çocuklar, Beykoz'un tepelerinden yağan makineli tüfek kurşunlarına erek olmamak için yine sekizer kişilik sıralarla

koşar adım okulun kapısından içeri daldılar. Sağ yandaki odunluk bölümünde sabahleyin gördükleri ağır makineli tüfek şimdi de oradaydı, namlusu da okulun önyüzünü şavulluyordu. Başında dikilen askerler Müslüman Hintlilerdendi. Musa, adamın yüzüne dikkatle baktı. Hiçbir düşmanca anlam yoktu. Kapıdan içeri dalar dalmaz dağılan çocukların çoğu, musluklara koşarak susuzluklarını giderdiler. Makineli tüfeğin başında dikilen asker, çocuklara aldırış bile etmez görünüyordu. Kapıda kimse yoktu. Sait Baba'yı da bütün erkek hizmetliler, aşçılarla, öğretmenlerle birlikte alıp götürmüşlerdi. Çocuklar, sularını içer içmez kahvaltı etmek üzere yemekhanelere koştular.

Musa, kendi mangasındaki yerinde bekleyen elli gramlık ekmekle yirmi beş gramlık ak peyniri yiyince daha çok acıktığını duydu. Okulda bu çocuk kalabalığından başka kimseciklerin bulunmadığını gören en büyük birkaç çocuk, hemen davranarak mutfakta aşçıların görevini yapmak üzere aşağı, ambarla mutfağın bulunduğu yere indiler. Bunlar, uzun boylu sarığın yakışıklı bir delikanlı olan Mecit'le tıknaz buğday renkli, geniş omuzlu, büyük başlı Abdülkadir'di. (sonra, Riyaseti cumhur Bandosu mızıkacılarından.) Çocuklar, mutfağa girince şaşırdılar. Sabahleyin ocağa bindirilen nohut kazanı olduğu gibi devrilmiş, bütün haşlanmış nohutlar, taşların üstüne dağılmış, birçoğu da yuvarlanarak kapıdan dışarı gitmişti. Pilavlık pirinç de mutfağın içine dökülerek üzerinde tepinilmiş, yarı haşlanmış nohutlarla birbirine karışarak çamur haline gelmişti. Yemeklere konmak üzere bir kenarda bekleyen sağ yağ tenekesi de devrilmiş, üzerinde ocaktan yanmış odunla kül atılmıştı. Tavalar, tencereler yerlere atılarak ağır postallarla üzerlerinde acımaksızın tepinilmişti. Mecit:

"Ne insafsız heriflermiş be birader" diye yere tükürdü. Abdülkadir:

"Ne yemeği yapacağız şimdi?" diye sordu.

Her ikisi de yaşayışları boyunca hiç yemek pişirmemişlerdi. Çocukların büyüceklerinden birkaç yardımcı daha almadıkça dört yüz kişiyi doyurabilecek yemeği pişirip kotaramayacaklarını anlamışlardı. Ancak, mutfağa getirilmiş olan

bütün erzak, yenmez durumdaydı. Ambardan yeni erzak çıkarmak gerekiyordu. Amatör aşçılar, yukardan birkaç arkadaş daha alarak mutfağa vardıklarında ağızları şaşkınlıktan bir karış açık kaldı: üst üste yığılmış bulunan bütün erzak çuvalları süngülerle delik deşik edilerek yerlere dökülmüş, fasulyeler, nohutlar, pirinçler, mercimekler, kuru üzümler, unlar, birbirine karıştırılarak işe yaramaz hale getirilmişti. Hele şekerin üstüne dökülen su, bu güzel yiyeceği öbür erzakla birbirine karıştırarak temelli yok etmişti. Sağ yağ tenekeleriyle zeytinyağı, gaz yağı tenekeleri yine süngüyle delinerek akıtılmış, bütün bu çeşitli yağlar yerde birbirlerine karışmıştı. Gaz kokuşu, ambarın havasına büsbütün egemendi. Bütün öbür taneli erzakla birlikte patatesler, soğanlar da yerlere saçılmış, bu vıcık vıcık yağ karışımının içinde yüzüyordu. Salt merak yüzünden büyüklerin arasına karışmış olan Musa: "Çok yazık, dedi, İngilizler bize aylarca yetecek erzağı yok ettiler." Onu gören Abdülkadir:

"Sen yukarı çık saklan, dedi, bunları yapabilen heriflerin daha neler yapacağı belli olmaz. Salt oyun olsun diye bizlere uzaktan ateş edebilirler."

"Ben de sizinle birlikte çalışmak istiyorum."

"Peki, öyleyse kal bakalım ne halledeceğiz? Herifler yenecek hiç bir şey bırakmadılar."

"Mutfağa dökülen pirinç, nohutla karışmış ama kullanılabilecek halde olduğunu gördüm. Onu toplayıp kazana doldurduk mu güzel bir pirinç pilavı yaparız. Yağ tenekesindeki yağın hepsi dökülmemiş. Onu da kullanırız."

Mecit,

"Küçük doğru söylüyor, dedi, yapabileceğimiz en kolay yemek de pirinç pilavıdır, içine karışan nohutlar pişmez ama çocuklar ağızlama geldikçe onları püskürtüp atarlar. Haydi, şimdi, doğru mutfağa."

Hep birlikte mutfağa koşarak ocağı tutuşturup elden geldiğince içindeki nohudu ayıklamaya çalışarak pirinci toplayıp bir kenara yığdılar.

Mecit:

"Şimdi, bunun nasıl pişirileceğim düşünelim. Rahmetli anneciğimin pirinç pilavını pişirmeden önce suyu fokur fokur kaynattığını görmüştüm, ama kaç ölçek su koyduğunu unuttum" dedi.

Musa:

"Bizim evde hiç pirinç pilavı piştiğini bilmem» dedi. Abdülkadir:

"Ocağa yarım kazana yakın su koyup kaynatır, sonra yerdeki pirinci içine boşaltırız. Eğer su çok gelirse lapa olur ki, onu da aç çocuklar seve seve yerler. Su eksik gelirse üstüne boca ederiz gereken suyu" deyince bunu doğrulayarak işe koyuldular. Su fokurdayıp da pirinç içine aktarıldıktan biraz sonra ölçünün doğru olduğu anlaşıldı. Yemek göz göz kaynayıp dururken üstte kalan pirinçlerin de iyice pişmesi için Abdülkadir'in kocaman kepçeyi kazana daldırıp karıştırması işi içinden çıkılmaz bir duruma getirdi. Pilav topaklanarak üst üste yığıldı, kaynama düzeni bozuldu. Tepeler gibi yığılan yemeği suyun altında bırakıp pişirebilmek üzere kazana yarım teneke daha su aktarınca iş büsbütün karıştı. Bir yandan da ocağın altını fayrap ettiklerinden pilavın dibinden yanık kokuları da gelmeye başladı. Bunun üzerine yemeği büsbütün mahvetmemek için kazanı kulplarından tutup indirdiler. Devrilmiş sağ yağ tenekesinde kalan yağı büyük tavaya koyup kızdırarak pilavın üzerine gezdirdiler. Mutfağın içini mis gibi yanmış yağ kokuşu kapladı. Yağ, her yanına işlesin diye pilavı bir daha karıştırdılar. Bu kez pilav bütün anlamıyla yumruk gibi topaklardan meydana gelen garip bir şey oldu. Acemi aşçılar, yemekten birer ikişer kaşık alarak yine de çok tatlı olduğunu anladılar, şundan ki karınları zil çalıyordu. Mecit, karavanacı çocukları getirmek üzere yukarı çıkarken Musa'yı da götürdü. Bayrak direğinin bulunduğu beton düzlük üzerine kurulan yeşil İngiliz çadırının yanı başında bir Müslüman Hintli asker, tüfeği omzunda ayaklarım küt küt yere vurarak gidip geliyor, bu sırada Musa'ya çok komik gelen dönüşler yapıyordu. Bütün çocuklar, önden, arkadan, yanlardan gelebilecek kör ya da bilinçli kurşunlardan sakınabilmek üzere helâlara giden korido-

run soluna düsen kör bir noktaya sığınmışlardı. Bunu akıl edenler de yine büyük çocuklardı. Mecit, Musa ile birlikte buraya girdiği sırada çayırdan atıldığı kanısını veren bir mermi Mecit'in kulağının dibinden vızlayarak, okulun arkasına açılan iki kanatlı kocaman tahta kapının bir kanadını delip geçti. Biraz ürküntü geçiren Mecit, kurşunların arkasının gelip gelmeyeceğini anlamak üzere oğul arı gibi birbirine sokulmuş çocukların yanı başında biraz sinip beklemeyi uygun buldu. Sonra çocukların kabacalarından on beş kişi seçerek yemekhaneye götürüp ellerine birer karavana verdi, koşarak mutfağa gitmelerini söyledi. Bütün pilav bu karavanalara doldurularak yukarı taşındı. Her karavananın basma bir yığın çocuk çöktü. Her biri eline birer topağı alarak sonsuz bir iştahla yemeye başladı. Bu sırada bir pilav topağını ekmek gibi ısırarak yemeye çalışan Mecit:

"Çocuklar, dedi, bu pilavdan başka, okulda yiyecek hiçbir şey yoktur, haberiniz olsun, İngiliz askerleri, mutfakta, ambarda ne kadar erzak, yağ filan varsa hepsini süngülerle delik deşik ettikleri çuvallardan, tenekelerden yerlere döküp saçarak toplanamayacak, yenemeyecek hale getirdiler. Herhalde bu bela kıyamete dek sürmez, geçecektir. Bu sırada canlarımızı korumaya, vurulmamaya bakalım. Pencerelerin, camların önünde görünmeyin. Düşman askeri, bizi fare sanan bir kedi hevesiyle dolaşıyor içimizde. Belki şu sırada bütün öğretmenlerimizle birlikte zavallı erkek hademeleri de dağ başında öldürmüşlerdir. Belki bütün Beykozluları, bütün İstanbulluları öldürmüşlerdir. Yıllardır cephelerde babalarımızı, ağabeylerimizi, amcalarımızı, dayılarımızı öldürüp durdular. Şimdi de, elbette, Türk'ün kökünü kurutmak için çoluğunu çocuğunu öldürecekler. Benim size öğüdüm şu ki bu hal bir gün daha sürerse zaten yiyecek bir şey de kalmadığından hepimiz bu fare kapanından kaçıp kurtulmalıyız. Ancak, kaçarken Hindulara görünmemeye çalışmalıyız. Bizi keyif için birer kurşunda tavşan gibi avlarlar alimallah... Benim diyeceğim bu kadar. Eğer İstanbul'daki bütün Türkleri öldürmemişlerse onlara sığınır, başımıza gelenleri anlatırız. Bu ne Allahın belası iştir?"

Bu sırada hiçbir yanda tüfek sesi işitilmiyordu. Bundan yüreklenen çocuklar, yavaş yavaş sığınaklarını bırakarak kuzeydeki çayırlarda sıralanmış yeşil İngiliz çadırlarına, Yuşa tepesine doğru gittikçe yükselen tepelerde geçmekte olduğunu sandıkları savaş kıpırtılarına tanık olarak yüksek pencerelerin önüne toplanmış, merakla dışarısın seyrediyorlardı. Yüz metre ilerde balıksırtı gibi uzayan tepede on - on beş mezar bulunuyordu. Bunlar, çayırda çoktan beri karargâh kurmuş olan İngiliz askerlerinin ölülerine özgü mezarlardı. Daha doğrusu, bunlar Hintli ölülerin mezarlarıydı. Şimdiye dek bunların, o tepenin üzerinde yükselmesinde hiçbir ilginç yan görmeyen çocuklar, bu kez yepyeni bir hikâyenin içine girmişlerdi: Musa'nın yanı başında pencerenin paslı demirlerine tutunan iri yarı bir İstanbul çocuğu, mezarların hikâyesini şöylece anlattı. "Arkadaşım, bu mezarlarda yatanlar öyle hastalıktan filan gitmiş askerler değil. Bilmem, işittiniz mi hiç? Birçok geceler şu çayırlarda silahlar atılır oldu. Acaba, kimdi bu silahları atanlar? Kim olacak, Şile ormanlarından gelen bizim Kuvayı Milliyeciler. Geceleri şu tepelere sokulup basıyorlar İngiliz çadırlarına kurşunu. Çadır dediğin şu kalın duvarlar gibi insanı koruyacak cinsten şeyler değil ki. Kalınca bezlerden giren Kuvayı Milliye kurşunları, yatağında mışıl mışıl uyumakta olan düşman askerinin tereyağından kıl çeker gibi canını alıveriyor. Bunlar esas düşmanımız değil ki. Bunlar zavallı Hintliler diyeceksin. Peki, ne işi var o deyyusun böyle, toplu, tüfekli bizim memleketimizde? Bunlar, kiralık katilden başka ne ki? İyi ediyor bizim Kuvayı Milliye de onları vurmakla."

Çocuk, bunları söylerken mezarların ardında Musa'nın gözlerine kimi kımıltılar ilişti. "Dürün arkadaşlar, dedi, mezarların arkaları boş değil. Oraya yeşil miğferli Hindular sıralanmış, tüfeklerinin namlularını da bize çevirmişler."

Çocuklar, dikkatle bakınca ilkin taş sandıktan şeylerin insan başı olduğunu gördüler. Görünce de ürktüler. Hindular, çocukların kendilerini ayırt ettiklerini anlayınca biraz daha meydana çıkarak başlarını olduğu gibi gösterdiler. Tüfeklerini rahatça meydana çıkarıp yerleştirirlerken Musa : "Yahu bunlar

bize ateş edecek" diyerek pencerenin önünden kaçtı. Öbür çocuklar da duvarın arkasına sinmişti ki birden on beş yirmi tüfek birden patladı. Bütün camlar şangırdayarak döşemelere döküldü. Kurşunların bir bölüğü, açık kapıdan yol bulup koridordan geçti, koridorun iç avluya bakan pencerelerinden birinin camlarını da şangırdatıp tuz buz ederek okulun karşı bölümünün paralel duvarına saplandı. İlk yaylım ateşle birlikte şaşıran çocukların bir bölüğü koridor boyunca kaçacağına koridor penceresinden bahçeye atladı, bu yüzden de birkaçının bacakları kırıldı. Okulun üstüne her yandan kurşun yağdığından bütün çocuklar, yine eski kör noktadaki sığınağa toplandılar. Şimdilik, buradan daha güvenli yer yoktu. Buraya top bile çokça etki yapamazdı. Bayrak töreninin yapıldığı platformdaki İngiliz çadırıyla nöbetçiler de ortadan yitmişti. Ancak, aşağıda cümle kapısındaki nöbetçilerin de gidip gitmediği bilinmediğinden artık Mecit ve Abdülkadir gibi büyükler aşağı inemiyorlardı. Onlarda da sabahki yüreklilik kalmamıştı. Düşman, kahpe bir düşmandı. Salt eğlence olsun diye insanı avlayabilirdi. Pencerelerde dikilip duran çocukların üzerine ateş etmek de ne oluyordu? Demek ki bunlar, büsbütün sorumsuz bir ordu parçasıydı. Öksüz çocuklara bunca kötülük ettikten sonra kim bilir İstanbul halkına neler etmişlerdir? Bütün çocuklar, hemen hemen hep böyle düşünüyordu. Bu sırada bile Hindular'ın durup durup okula yaylım ateş etmeleri çocukların bu düşüncelerini güçlendiriyordu. Bütün çocuklar, bu son davranışla kapkara bir umutsuzluk bataklığına gömülmüştü. Şu sırada belki de bütün Türklerin öldürülmüş ya da öldürülmekte olduğu sanısına kapılmışlardı.

Kirli, tozlu döşemelerin, taşların üzerine yüzükoyun uzanmış, okulun son kalan camlarında, şarkı söyleyen İngiliz kurşunlarını dinliyorlardı. Hiçbirinin yerinden kıpırdamaya cesareti kalmamıştı. Bütün çocuklar artık ölümün yaklaştığına inanıyorlardı. Biraz sonra Hinduların gelip kendilerini süngüden geçireceğine bir oldubitti olarak bakıyorlardı. Saklanabilecekleri hiçbir yer de yoktu. Bu yüzden çürümüş eski döşemeleri söküyor, onların altındaki elli yıllık tozu, toprağı bir yana

iterek yerin altına girmeye çabalıyor, tırnaklarıyla kazdıkları her karış toprak onlara yeni bir kurtuluş umudu aşılıyordu

Çocuklar, bütün anlamıyla savaş psikozunun bilinçsiz zulmü içine düşmüşlerdi. Hepsi de hem ölesiye korkuyor, hem de ha geldiler, ha gelecekler diye söylenerek öbürlerin de korkutuyorlardı. Musa da ilkin tüfek seslerini, kurşun cıvıltılarını bir süre bir sinema seyircisi kaygısızlığı ile bir köşede dinleyip durmuş, sonra çocukları kavrayan korkunç korkuya o da kapılmaktan kendini alamamıştı. Bu kez de hepsinden daha ileri geçerek döşemenin bir yanını kırıp parçalamış, kendine bayağı gizlenebilecek çukur bir sığınak yapmıştı. Çocukların hiçbirinden çıt çıkmıyordu. Deliğe deşiğe girip yüzükoyun kapanmakta olan bütün çocuklar gibi Musa da her an bir Hindu'nun gelip açıkta kalan bacaklarına bir süngü saplamasını bekliyordu. "Hiç olmazsa salt bacaklarımı süngülerler de sağ kalırım. Topal da olsam yine yaşarım ya" diye düşünüyordu. En sonra, karnına batıp duran soğuk bir demir parçasının varlığı onu kuşkulandırdı. O da neydi? Elini karnında gezdirince onun ne olduğunu anladı: Bu, Mehmet Ali Bey'in, saklaması için kendisine verdiği tabancadan başka bir şey değildi. Onu çoktan unutup gitmişti bile. İlkin yüreklendi. Kendisini süngülemeye gelecek düşmana ilk kurşunu yerleştirip onu yere serebilirdi. Ne var ki düşman askeri köpek sürüşü gibiydi. Beş tane kurşunla bunların hangi birini öldürebilirdi? Sonra, tabancayı kullanmasını bilmediğini düşündü. Gerçi küçükken babasıyla abisi havuz başında ona birkaç tabanca attırmışlardı ama her şeyini hazırlayarak yalnız tetiğini çektirmişlerdi. Elbette, ondan kolay bir şey de yoktu. Tabancayı çocuklara da göstermek istemiyordu. Helâlara bir gidebilse orda tabancayı kurcalar, hiç olmazsa nasıl kullanılacağı üstüne ufak bir düşün sahibi olabilirdi. En sonra, döşemelerin altından güçbelâ çıktı. Uzun, tahta barakanın içinde sıralanan helâlara gitti. Kışlaya sonradan eklenmiş olan bu upuzun barakanın, yerden yarım metre yükseklikteki bölümü kâgir, bütün öbür yanı hep ahşaptı. Hinduların her iki yanla dipten atacağı kurşunlar, barakanın içinde ayakta duran herkesi vurabilirdi. Musa, yalınayak

olduğundan sessizce helâlardan birine süzüldü. Tabancayı koynundan çıkarıp elinde evirip çevirmeye bağladı. Oynarken parmağı emniyete değdi, emniyetin açıldığını ayırt bile etmeden tabancayı kurcalamayı sürdürdü. Beş yaşındayken abisiyle babasının havuz başında kendisine tutturdukları tetiğe şahadet parmağını takıp şöyle bir deneyeyim derken tabanca kocaman bir ses çıkararak patladı. Mermi, helânın kalın tahta kapısını delerek barakanın karşı duvarını da arkada bırakarak geçip gitti. Musa, koskoca bir halt ettiğini anlayarak boydan boya helânın taşları üstüne uzanarak sindi. İçerden kendilerine ateş edildiğini sanacak Hindular, helâlara kurşun yağdırabilirlerdi. Musa, gerçi tabancanın ne biçim atılacağını öğrendiyse de ortalığı gürültüye vermişti. Kim bilir bunun ardından ne gibi belalar gelecekti? Birkaç dakika hiçbir tepki işitilmedi. Sonra, kışlaya karşı sipere yatmış olan askerlerde bir kımıltı başladı. Koşuşmalar, komuta ya da korkuya benzer sert, kesik kesik konuşmalar işitildi. Bundan sonra yine bir sessizlik oldu. Ondan sonra, kışlanın bütün camlarıyla birlikte bir gemi gibi uzayan ayakyolu barakasına karşı bir yaylım ateş başladı. Mermiler cıvlayarak Musa'nın kulaklarının dibinden geçiyordu. "Ne halt ettim de şu tabancayı kurcaladım? Ya bu sefer heriflerin kafası kızar da hepimizi kurşundan geçirirlerse..." diye düşündü.

Biraz sonra, yaylım ateş kesildi. Bundan yararlanan Musa, yerinden fırladığı gibi parmaklarının ucuna basarak kışlanın kapısından içeri daldı. Kışlaya karşı bayağı bir baş siperi arkasında mevzilenen Hindular, içerden atılan tek kurşundan kuşkulanıp mevzilerini bırakarak kaçtılarsa da bunu çocuklar ayırt etmekten uzak kaldı. Bir süre sonra dışarısını dikizleyen çocuklardan biri, Hinduların çekilip gitmiş olduğu haberini verdi. Musa da çocukların dikilerek dışarıya baktığı pencerenin önüne gittiğinde şaşırdı. Onun bildiğini çocuklar da bilse onlar da onun gibi şaşıracaklardı. Ne var ki Musa'nın usuna bu kez daha kötü belkiler geldi. Acaba, İngilizler, tabanca atıldığından dolayı Hinduları yine okula mı saldırtacaklardı? Bunu kimseye de açamıyor, tedirgin vicdanının sığı-

nağında terler döküyordu. Bu durumda akşam karanlığı bastı. Hinduların pencerelerin önündeki mevzilerini bırakıp çekilişi, İstanbul'un içinde bir tanıdığı bulunan bütün çocuklara kaçıp gitmek üzere fırsat verdi. Okulun hemen yarısı boşaldı. Üçer, beşer, onar kişilik küçük topluluklarla sığınak olarak kullanılan yerin sökülmüş penceresinden atlayıp gidiyorlardı. Bir seferinde çayırlarda devriye gezen bir manga, kalabalıkça bir öğrenci topluluğunun üzerine ateş ettiğinden çocuklar, ters yüz yıldırım gibi koşarak kaçtıkları pencereye tırmanıp öbür çocuklarca içeri alındılar. Çocuklar, yalınayak olduklarından öyle hızlı koşmuşlardı ki onlara ne Hindular, ne de attıkları mermiler yetişebilmişti. Eğer bu grup da başarılı bir kaçış yapabilseydi hemen o gece bütün okul boşalabilirdi. Kaçanlar kaçmış, kalanlar kalmışta. Ne var ki üzerine ateş edilip okula dek Hindularca kovalanan gruptan sonra ilk kaçanların diriminden de kuşkulanılmaya başlanılmıştı. Kim bilir, belki de hepsini Hindu devriyeleri çayırdan geçerken bıldırcın gibi avlamışlardı. Bu olasılık, bütün çocukları kara kara düşündürdü. Demek ki bütün öksüzleri ya burada açlıktan öldürecekler ya da kaçmalarına fırsat verip dışarıda öldüreceklerdi. Bu düşünüş doğruysa demek ki okulun yansı öldürülmüş oluyordu. Kim bilir belki de zavallıcıklar, şimdi soğumuş ufacık gövdeleriyle çayırlarda serilmiş yatıyorlardı.

Musa, uğursuz küçük tabancayı döşemenin altında çocukların bulamayacağı bir yere sokmuş, korkuyla açlığın ortaklaşa kendisine verdiği tedirginlikle boğuşuyordu. Katran gibi kopkoyu bir karanlıkta bütün çocuklar çevresinden silinmişti. Çocuklar, karanlığın da basmasıyla öyle korkmuşlardı ki yüksek sesle solumaktan bile çekiniyorlardı. Sanki ses çıkaracak olurlarsa hemen enselerinde dikilen düşman, onların varlığını sezerek gövdelerine süngüsünü saplayıverecek ya da kafalarına bir dumdum kurşunu yerleştirecekti. Girdiği yeri paramparça ettiği söylenen dumdum kurşununun ünü çocukların katında çok büyüktü. Ne Beykoz'dan ne de okulun yöresinden bir silah sesi geliyordu. İngilizlerin çılgınlığı artık büsbütün dinmişe benziyordu. Musa, küçücük yaşayışında kendi

akranlarının çektiğinden çok çekmişti, çok görmüştü ama bugün sabahtan başlayıp yeni dinmiş olan serüven, sanki onu birden bire birkaç yaş yaşlandırmış gibiydi. Yeryüzü demek ki hiç de rahat bir yer değildi. Bu düşmanların elinden kurtulmak için nereye kaçmalıydı? Düşmanın yerlisiyle dıştan geleninden bu çektikleri neydi? Acaba, şu düşman belasından kurtulup günün birinde adam olabilecek miydi? Açlık da düşmanlarla el ele o nereye giderse arkasından geliyordu. Açlıkla düşman, hep onu ya da onun gibileri kovalayıp duruyordu. Şu sırada da karnı öyle açtı ki! Ne yazık ki İngilizler, bütün ambardaki erzağın üzerine pislemişler, ayrıca kente varmamaları için yollarını kesmişler, onları bu uzak, ıssız, sahipsiz yere hapsederek çevrelerine ateşten bir çember çevirmişlerdi.

Bu sırada kulağına horultular geldi. Çocuklar, korkunun, açlığın, umutsuzluğun verdiği sersemlikle uyumuşlardı. Onların uyumaya başlaması, Musa'ya bir yalnızlık duygusu aşılıyordu. Uykuya varan çocuklar, şimdi, bir yarı ölüden başka neydi ki? Döşemelerin tozları üzerinde mışıl mışıl uyuyan çocukların tatlı horultuları, Musa'nın da yavaş yavaş uykusunu getirmekteydi ki Beykoz'un, daha doğrusu, Beykoz sarayının yanındaki Harem iskelesinin önünde yatan ejderha azmanı Iron Duke adli İngiliz dretnotu, okulu temellerinden sarsan korkunç bir salvo ateşi başladı. Tavşan uykusuna yatmış olan bütün çocuklar, okul üstlerine yıkılıyor sanarak korkuyla yerlerinden fırladılar. Karanlıkta nereye kaçacaklarını da bilmediklerinden birbirilerine çarparak durakladılar. Üst üste yapılan birkaç salvo ateşinden sonra okulun yıkılmadığını, kendilerine de bir şey olmadığını görerek oldukları yere sindiler. Çocuklar, Iron Duke zırhlısını tanıyorlardı. Salvo ateşi başlayınca hemen: "Ayran Dok ateş ediyor" diye de yargılarını verdiler. Fabrikaya gidip gelirken onun Harem İskelesi'nin önünde yattığını çok görmüşlerdi. Bu gemiden çıkan yüzlerce ak giynekli subay, er, sarayın önündeki çayırda akşamlara dek Beyzbol, tenis, futbol, oynar dururlardı. Kırmızı yüzlü, gençten, kendi âleminde, sırasında nazik, yakışıklı İngiliz denizcilerinin gece yarısı bu yaptıkları neydi?

İlkin üzerlerine Hinduları kışkırtmış, şimdi de onların bütün gün verdiği korkuyu kendileri bütünlüyordu. Çocukların hepsi, oğul arı gibi birbirine sokulmuş, bütün yaşayışları boyunca hiç dinlemedikleri bu korkunç müziği umutsuzluk içinde dinliyor, sonunun pek kötü geleceğinden korkuyorlardı, Iron Duke'ün toplarının namlularını okuldan yana çevirdiği belliydi. Savurduğu mermilerin patlaması gerekmezdi. Bu bir yığın topun bir ağızda çıkardığı dev gibi ses bile kışlayı yıkmaya yeterdi. Topların her gürleyişinde pencerelerdeki son cam parçaları da acıklı bir müzik çalarak yere dökülüyordu. Çocuklardan biri karanlıkta şöyle bir düşün yürüttü:

"Arkadaşlar, bana öyle geliyor ki Ayran Dok Şile'yi dövüyor. Şile dağlarındaki Kuvayı Milliye'yi yok etmek istiyor."

Elbette, hiç kimse zırhlının bu sırada kuru sıkı attığını ayırt edecek durumda değildi. İstanbul halkının pek çoğu gibi çocuklar da kentin 16 Mart 1920 günü İngilizlerce fiilen işgal edilmek istendiğini bilmiyor, bu hırçın davranışı türlü nedenlere yoruyorlardı. Iron Duke zırhlısının top ateşi, bütün gece sabaha dek sürdü. Çocuklar, kışlayı beşik gibi sallayan top seslerini de artık kanıksadıklarından bir kez daha yatıp uyudular. Hiçbiri yatakhanelere çıkmak yürekliliğini göstermediği gibi su içmek ya da başka işlerini görmek üzere ayakyoluna da gidemiyordu.

Musa, gözlerini açtığında bulanık bir sabah aydınlığının yüksek pencerelerden içeri girdiğini gördü. Mart güneşi, kalın sabah pusunun arkasından pek az ışık gönderebiliyordu. Top sesleri kesilmişti. Hiçbir yandan çıt çıkmıyordu. Bu sırada pencerenin önüne giden bir çocuk, korkudan sapsarı kesilerek geriledi:

"Amanın, pencerenin altında Hindular yatıyor" diye fısıldadı. Demek ki okul yine kuşatılmıştı. Herkes, bu işin sonu ne olacak diye kara kara düşünürken yaramaz çocuklardan biri pencerenin önüne giderek alay etmek üzere Hindulardan birine dilini çıkarmasın mı? Kimse ne olduğunu anlamamıştı ki birden bire pencerenin önünde tüfekler patladı, mermiler ıslık

çalarak karşı duvara çarptı, yöreye sıvalar sıçradı. Şimdi, Hinduları kızdırmanın sırası mıydı? Çocuklar, işi ayırt edince çok kızdılar, çocuğu epeyce hırpaladılar. Gözü dönmüş Hindular, içeri girip de bir yığın kişiyi kurşunlasa kim ne diyebilirdi? Bütün Beykoz yöresinde, dağlarda tüfek, makineli tüfek sesleri kesilmişti. Iron Duke dretnotunun da usluluğu tutmuştu. Ancak, şu pencerenin altında sipere bile girmek gereğini duymadan yatan Hinduların orda ne işi vardı? Çocuklar bunu, bir türlü anlayamıyorlardı. Öğle oldu, gün ikindiye devriliyordu. Açlıktan çılgına dönen çocuklardan birkaçı, sığınaktan çıkarak yemekhaneleri geçtiler, aşağı, mutfağa, ambara inmeye kararlıydılar. Müdür muavini lojmanını biraz geçmişlerdi ki kapıcı Sait Baba'nın boş kulübesinin önüne yerleştirilip namlusu okula çevrilmiş ağır makineli tüfeğin erleri onları görünce davranıp ateş etmeye başladılar. Ne var ki pire gibi çevik olan darüleytamlılar, duvarın arkasına sıçrayarak ölümden kurtuldular. Ağır makineli tüfeğin mermileri, Iron Duke'ünkiler gibi kuru sıkı değildi. Muavinin evinin camlarını şangır şungur yere indirmişti. Çocuklar, sığınağa kendilerini dar attılar. Onların elleri boş hem de ölüm tehlikesinden kurtulmuş olarak geri dönüşü öbür çocuklar üzerinde çok kötü etki yaptı. Büyüceklerinden biri:

"Yahu, imanını bellediklerim, dedi, herhalde bizi bu fare deliğinde açlıktan gebertmeye karar vermişler. Arkadaşlar, ilk fırsatta burdan kaçıp gitmeliyiz. Herhalde koskoca Osmanlı memleketinde bu Hindu namussuzlarının bulunmadığı bir yer vardır. Oraya gideriz."

Bir başkası: "Ya bütün Türkler öldürülmüşse... Ya, öbür arkadaşlarımız gibi çayıra çıkar çıkmaz bizi de temizlerlerse... Öbür arkadaşlarımızı öldüren İngilizler, belki bizi de böyle açlıktan öldürmeye karar vermişlerdir."

Bir başkası: "Yoo, arkadaşlar, diye atıldı, biz Türk çocuklarıyız. Hem de şehit çocuklarıyız. Koyun, kuzu değiliz. Salhanelik hayvan olmayı hiçbirimiz kabul edemeyiz. Kaçmaya, kurtulmaya çalışacağız. Sonra da düşmanların anacığını bellemeye çalışacağız. Ben, bu gece kaçacağım. Var mı benim-

le gelen? Bana öyle geliyor ki, öbür kaçan arkadaşların hepsi kurtulmuştur. Belki de darüleytam umum müdürü Salahattin Bey onları alıp Bebek, Ortaköy, Balmumcu Darüleytamlarına yerleştirmiştir bile. Biz, burada Gebzeli, Şildi Kuvayı Milliyeciler'in şerrine uğradık. Herifler gelip geceleri bizim okulun yanından İngiliz çadırlarına birçok kez ateş edip askerleri, katırları öldürmüşler. Hinduların mezarlarını hepiniz gördünüz, İngilizler de Bizim Darüleytamı haklı olarak Kuvayı Milliye yuvası sanmışlar. Bizim erzak çuvallarının içinde bile Kuvayı Milliyeci aramışlar. Onların acısını bizden çıkarıyorlar. Muallimlerimizi de bu yüzden alıp götürdüler. Onları da Kuvayı Milliyeciler'le birlik sanmışlardır."

Musa : "Ne sandınızdı ya, elbette bütün muallimlerimiz de Kuvayı Milliyeci. Trabzonlu muavin Adil Bey'i görmediniz mi o sabah nasıl arslan gibi konuştu?" diye söze karıştı. Daha başka çocuklar da söze karıştı. Daha önce kaçanların öldürülmediği üstüne genel bir kanı uyanmış gibiydi. Bundan dolayı hemen bütün çocuklar, kaçmaktan yanaydı. O gün akşama dek acar bir kaç çocuk durmadan yatakhanelere çıkarak kışlanın çevresinde siperlenmiş Hinduları gözetlediler. Onların mutlaka bir ara kalkıp akşam yemeğine gidecekleri ya da geceleyin siperlerini temelli boşaltacakları üstüne bir kanıya sahip olmuşlardı. Hemen hemen Musa'dan başka herkes kaçmaya kararlıydı. Kaçış grupları bile örgütlenmişti. Bütün bu grupların sığınabileceği bir yer vardı ya da hepsi böyle sanıyordu. Musa'nın usuna gele gele kız kardeşlerinin bulunduğu Validebağ Darüleytamı geliyordu. Orası da Anadolu yakasında bulunduğundan çok elverişliydi. Ne yazık ki orasını buluncaya dek post bile elden gidebilirdi. Birkaç arkadaşı ona bildikleri yerlere kaçmayı önerdiyse de aklı ermediğinden yanaşmadı. Samsun Darüleytamında da böyle olmamış mıydı? Bin çocuk, okuldan kaçıp gitmişti, geriye kala kala ancak yirmi beş otuz kişi kalmıştı. Günlerce de açlık çekmişler, Allah bile ağızlarına bir lokma ekmek koymamıştı. Ama sonra kazanmışlar, dirimleri kurtulmuş, işte en sonunda da İstanbul'a gelmişlerdi. Dişini sıkıp dayanmaktan başka çıkar yol yoktu.

Yatakhanelerden Hindular'ı gözetleyen kurnaz bir gözcü çocuk, akşamın alacakaranlığı, kışlanın içini ürküntü veren külrengi dumanıyla doldururken koşarak geldi:

"Müjde arkadaşlar, dedi, bütün askerler, tüfeklerini sopa gibi omuzlarına vurup çayırdaki çadırlarına yollandılar."

Bu bilgi, Musa başta olarak hemen bütün çocuklarda umulmaz bir iyimserlik yarattı. Hinduların yattıkları yerdeki sıcaklıkları bile yitmeden ilk kaçak kafilesi pencerenin demirlerini biraz daha eğerek dışarı atladı. Beşer onar dakika ara ile hemen bütün çocuklar dışarı dökülerek okulu boşalttılar. Sığınağın karanlığında kala kala Musa'yla birlikte ancak beş kişi kalmıştı. Onlar da dağ başında yitmiş beş koyun ya da keçi gibi birbirlerine sokularak, kirli döşemelerin üzerinde oturarak hem kendi içlerim hem de dışardan gelecek tehlike bildirici sesleri dinlemeye koyuldular. Son kafile yola çıkalı ancak on beş dakika olmuştu ki Beykoz'un en yakınındaki çayırlardan üst üste silah sesleri geldi. Musa:

"Eyvah, herhalde arkadaşları vurdular, diye söylendi, ama yüzlerce arkadaş gitmişti de hiçbir ses çıkmamıştı. Demek ki gece olunca devriyeler daha sık dolaşıyor."

Musa, kendisine yaslanarak korkudan kurtulmaya çalışan zavallı küçük bir çocuğun şöyle kekelediğini işitti:

"Biz burda çok az kaldık. Bunlar şimdi gelip bizi daha iyi öldürmezler mi, abi?"

Musa, o zaman bu beş sünepe çocuğun içinde abi olarak da görüldüğünü ayırt ederek bir sorunu da yüklendiğini anladı.

"Merak etme, dedi, onlar hala bizim burda kalabalık olduğumuzu sanıyorlardır."

Bu sırada Iron Duke Dretnotu yine Karadeniz'e doğru çevirdiği taretleriyle yeri göğü sarsan salvo ateşlerine başladı. Okul, temellerinden sarsılıyordu.

17 / 18 Mart gecesini büyük bir kuşku, korku içinde açlıkla boğuşarak geçiren Musa ile arkadaşları, uyandıklarında zırhlının topları çoktan susmuştu. Acaba, kaçıp giden dört yüz arkadaş da yarı yolda Hindularca vurulup öldürülmüş müydü ki şimdiye dek Beykoz Darüleytamı felaketinden hiçbir

sorumlunun haberi olmamış, hiç kimse kendilerini kurtarmaya gelmemişti? Yoksa bütün Osmanlı ülkesinde salt kendileri mi sağ kalmıştı? Eğer böyleyse kendileri de er geç ölecek ya da öldürülecekti. Hem böyle kara kara düşünüyorlar, hem de her an bir yerlerden kendilerine bir imdat geleceğini umuyorlardı. Eğer Osmanlı padişahı sağsa mutlaka onları Hinduların ellerinden kurtarmak üzere imdatçılar gönderecekti.

Bütün bu umutlar da boşa gitti, ikindiye dek beklediler. Okulun çevresindeki bütün Hindular çekilip gitmişti. Iron Duke'ün topları, tüfekleri hep susmuştu. Savaş bitmiş miydi, yoksa bu sessizlik aldatıcı mıydı? Hindular, belki işlerinin çokluğundan kendilerini unutmuşlardı. Her an çıkagelir, kendilerim kurşundan, süngüden geçirebilirlerdi. Bu sessizlik Musa' ya uğursuz görünüyordu:

"Arkadaşlar, dedi, bizim de bu dağ başında yalnız başımıza kalmamız tehlikelidir. Bence daha çok beklemeden şu pencereden atlayıp bir ayak önce kaçıp gidelim, ilk önce Beykoz iskelesine uğrarız, vapur mu mavna mı ne bulursak biner gideriz. Başımızdan geçenleri anlatırsak bizi parasız bindirirler. Bu gece de burada kalırsak mutlaka basımıza bir bela gelebilir. Bizi tavuk gibi boğazlasalar kimsenin ruhu duymaz."

Dört arkadaşı da Musa'yı doğrulayınca kaçmaya karar verdiler. Yatakhanelere çıkıp okulun dört yanını, Hinduların çadırlı karargâhlarını, Beykoz sarayının yöresindeki çayırları dikkatle gözden geçirdiler. Bütün buralarda hiçbir İngiliz askeri görünmüyorsa da; hiçbir sivil yurttaş da görünmüyordu. Demek ki şimdi bile olağanüstü durum bütün şiddetiyle sürüyordu. Kaçarken çok dikkatli olmak gerekiyordu. Okulun önünden geçen derenin kıyısındaki ağaç kümelerinin arasından saklanarak bir süre ilerleyecek, sonra saraya giden yolun her iki yanındaki yaşlı çınarların gövdeleri arkasına sinerek saray bahçesinin kapısına dek tilkice yürüyecek, oradaki ara yoldan mahalle çocuklarıymışçasına evlerin arasına dalıp vapur iskelesine giden ana caddede, eğer bir olağanüstülük yoksa yollarını sürdüreceklerdi. Eğer Beykoz'da kan gövdeyi götürüyorsa

arkalardaki ormanlara tırmanarak dağlardan, tepelerden Üsküdar'a dek yürüyecekler, orda da işler kötüye gidiyorsa, Anadolu'nun içerilerine, Kuvayı Milliye'nin bulunduğu yerlere varacaklardı. Mademki memlekette İngilizlerle savaşan insanlar vardı, Türkler yaşıyordu demekti. Böylece sağ kalmış son Türk'ün yanına varıp hiç olmazsa düşmana kurşun atarlarken onlara yardım edeceklerdi.

Musa ile arkadaşları bin bir ihtiyatla demirlerin arasından süzülerek dışarı ayak bastılar. Çevrede in cin yoktu. Sağdaki sebze bahçesinin kıyısındaki çalılıkları siper alarak dereye dek güvenle ilerlediler. Sonra köprüden geçmeyi bir yana bırakarak kısa pantolonlarıyla yalınayaklarının kendilerine verdiği olanakla dereye dalarak karşıya geçtiler. İngiliz denizcilerinin her zaman beyzbol, tenis, futbol oynadıkları sağdaki çayırda cinler cirit oynuyordu. Derenin kıyısından biraz ilerledikten sonra teker teker koşarak yol boyunca sıralanan kalın gövdeli çınarların gölgesine sığındılar. Gövdeleri siper alarak sarayın bahçe kapısına dek hiçbir engele rastlamadan ilerlediler. Ancak, bütün korkuları saraydandı. Orası, İngiliz askerlerinin işgalindeydi. Kapının biraz uzağından kıvrılıp geçtiler. Artık içleri rahattı. En tehlikeli yerleri bir bir arkada bırakmışlardı. Musa, sık sık başını çevirip sarayın kapısına bakıyordu. Kapıdan çıkacak bir Hindu hepsini birkaç kurşunda yere serebilirdi. En sonra korktukları baslarına geldi. Kapıdan elinde karavana bulunan bir bücür Hindu çıktı. Çocukları görünce onlara bir tuhaf baktı. Onu gören çocuklar, adımlarını açtılar. Hindu'nun, elindeki karavanayı yere bırakarak arkalarından koştuğunu görünce tabanları yağladılar. Boş zamanlarını hep bez topu oynamakla geçiren çocuklar, bir geyik gibi hızlı koşarak ana caddeye vardılar. Orda durakladılar. Gözlerinin önünde garip olaylar geçiyordu:

Sandıkları gibi sokaklarda kan gövdeyi götürmüyordu. Kanı filan bir yana bırakın, Beykozlularla İngiliz askerleri caddede barış içinde yan yana yürüyor, uzun boylu istihkâm erlerinin telefon, telgraf direklerine sanki merdivenle çıkıyormuşçasına ayaklarındaki çengellerle tırmanarak ellerindeki

makas azmanlarıyla telleri kesip İtalyan makarnası gibi caddeye serişlerine bile önemsiz bir şeye bakar gibi bakarak geçiyorlardı. Musa, bunu görünce şaşırdı, kaldı. Peki, bu Hinduların günlerce kendilerine yaptıkları, neyle açıklanabilirdi? İngiliz askerlerinin telgraf, telefon tellerini makaslayıp yere indirişleri İstanbul'da şimdi bile bir şeyler geçtiğini gösteriyorsa da bunu kimden, nasıl öğreneceklerdi? Bu kez Musa'yla arkadaşları da öbür Beykozlular gibi aldırış bile etmez görünerek telleri kesip duran istihkâm askerlerinin yanından geçip vapur iskelesine vardılar. Sıralarda birkaç kişi oturuyor, dünyalarından geçmişçesine hiçbir şeyle ilgilenmez görünüyorlardı. Çocukların dünyasında kaç gündür esen korkunç fırtınadan hiçbirinin bilgisi yokmuş gibi görünüyordu. Demek ki çocukların kaç gündür Türkler için koptuğunu sandıkları kıyamet, salt dört yüz çocuğun basında kopmuştu. Musa, halktan bir adama yaklaşarak vapur olup olmadığını sordu. Adam: "Birkaç gündür Beykoz'a Şirketi Hayriye vapuru işlemiyor" dedi.

Bu sırada gençten, arık, aydın görünüşlü bir adam, Musa ile arkadaşlarına yaklaştı:

"Siz herhalde Beykoz Darüleytamı'ndan olacaksınız, dedi. Burda ne arıyorsunuz? Ben de Ortaköy Darüleytamı öğretmenlerindenim. Sizin darüleytamın, öğretmenlerinizin başına gelenleri biliyoruz. Fırtına geçmiştir. Bütün sizden kaçan çocukları darüleytamlar umum müdürlüğü öbür darüleytamlarda konuk etmiştir. Bugün yarın hepsi mektebe dönecektir. Siz de hemen şimdi mektebinize dönün. Korkmayın, hiç kimse size bir şey yapmaz. Fırtına geçmiştir."

Musa: "Ne oldu böyle, efendim?" diye öğretmene fısıltıyla sordu. Öğretmen, kuşkuyla çevresine bir göz attı, sonra fısıltıyla şöyle dedi: "Muallimleriniz size olup bitenleri baştan aşağı anlatacaktır. Burası yeri değil, çocuklar."

Musa: "Efendim, biz okulda kalan beş arkadaştık. Daha yarım saat önce kaçtık. Orda şimdi in cin yok. Biz, yalnız başımıza oraya dönemeyiz. Hiç olmazsa burda bekleyelim de gelecek olanlarla gideriz." dedi.

"Peki, oturun bekleyin, ben de zaten gelecek şirketi Hayriye vapurunu bekliyorum. En çok bir saate dek buradadır. Kaçan çocukların çoğu ile birlikte sanırım bir iki de mualliminiz bu akşam dönecektir."

Bunun üzerine içi ferahlayan Musa ile arkadaşları, bekleme salonunun sıralarından birine oturup gelecek vapuru beklediler. Gerçekten de bir saat sonra 66 numaralı Şirketi Hayriye vapuru, çıkageldi. İçinden yüz kişilik bir çocuk topluluğu ile bir iki de İngilizlerin eline geçmemiş öğretmen indi. Musa ile arkadaşları, ana babalarına, öz kardeşlerine kavuşmuşçasına sevindiler. Gelenler, okulda kimsenin bulunup bulunmadığını sordular. Musa, okuldan en son kendilerinin ayrıldığını söyledi. Sonra, hep birlikte okula doğru yola çıktılar. Laz İbrahim'in Beykoz futbolcularını yetiştirdiği geniş çayırın ortasından vurarak yolu kısalttılar. İskeleden ayrıldıktan sonra gördükleri bir tek olağanüstülük, yollarda yatan makarna biçimi telgraf, telefon telleri ölüleri olmuştu. Her yanda sessiz bir aksam garipliği yüzüyordu. Sağdaki çayırda sıralanmış İngiliz çadırlarına korkulu gözlerle birer bakış olsun fırlatarak okula vardıklarında, iki kanatlı kocaman dış kapının ardına dek açık olduğunu gördüler. Makineli tüfekli Hindu nöbetçiler, çekilip gitmişti. Çocuklar, İngilizlerin mutfakla ambarda yaptıkları tahribatı göstermek üzere öğretmenleri oraya götürdüler. Öğretmenler, bu vahşiliğe parmak ısırdılar. Sonra hep birlikte sağdaki müdüriyet bölümüne gittiler. Orda da koltuklar süngülenmiş, her yan alt üst olmuştu. Okula henüz yeni atanmış olan müdür Kazım Nami (Duru), eski ittihatçılardan olduğundan, Mustafa Kemal'in birçok tanıdığı gibi İngiliz işgalini daha önceden öğrenerek İstanbul'dan uzaklaşmıştı. Çocuklar, böyle yığın halinde yönetim bölümündeki yıkılıp dökülmeleri gözden geçirirken Pertev, Talat, Galip, Adil, Hulusi beyler de kapıcı Sait Baba başlarında, erkek hizmetliler de arkalarında cümle kapısından içeri girdiler. Hepsi, bu saate dek Beykoz sarayının küçük bir odasında mahpustu. Öğretmenlerin gelişi, genel sevinci büsbütün arttırdı. Musa'nın öğretmeni Pertev Bey, hemen oracıkta ayaküstü başlarına gelenleri anlatıverdi:

"Bizi mektepten alıp süngülüler arasında saraya götürdüler. İki İngiliz subayı bir Ermeni tercümanın yardımıyla bizi uzun boylu sorguya çekti. Bizden Beykoz'da saklı Kuvayı Milliyeciler üstüne bilgi sızdırmaya çalıştılar, Bizim Kuvayı Milliyeciler'le ne alış verişimiz olabilir, değil mi, Galip?"

Bunu söylerken anlamlı anlamlı Bursalı Galip Bey'in yüzüne baktı. Sonra, yine anlatışını sürdürdü: "Eh, çocuklar, böyle tutsaklığı Allah kimsenin başına vermesin. Bizi götürüp sarayın giriş yerinde sağ yandaki tek pencereli ufacık bir odaya tıktılar. Oturmak, yatmak üzere hiçbir şey vermediler. Döşemeye bağdaş kurup oturduk. Kapıyı ardına dek açık bırakarak karşımıza da iki Hindu'nun emrinde bir makineli tüfek yerleştirdiler. Ayağa kalkıp odanın içinde bile dolaşmamız yasak edildi. Yüzünüze güller, büyük, küçük abdestlerimizi bile etmek için bizi ayakyoluna bırakmadılar. Birbirimizin yanında mendillerimize edip pencereden dışarı attık. Küçüğümüzü de pencereden aşağı ediyorduk. Doğrusu, bize çok zalim davrandılar. Su, ekmek diye hiçbir şey vermediler. İyi ki vermediler. Yoksa helâsızlıktan çok daha kötü durumlara düşebilirdik. Bizi sabahleyin aç karnına bastırdıklarından dolayı boş bağırsaklarla işi daha hafif atlattık."

Çocuklar, o gece yatakhanelere çıkınca şaşırdılar. Yatakların üzeri bütün cam kırıklarıyla, duvarlara çarpıp sekmiş, yassılmış mermilerle doluydu. Çocuklar, öğretmenlerin salığıyla yataklarında yatmayarak karyolaların altına sinip büzülerek geceyi geçirmeye çalıştılar. Kuru tahtaların üstü soğuktu. Karyolasının altında mart soğuğu ile titreyip duran Musa, gecenin bir vaktinde bir öğretmence uyandırılarak yatağına çıkması söylendi. Dışarıda hiçbir silah sesi işitilmediği gibi Iron Duke dretnotu da korkunç dev şarkısına artık son vermişti. Dışarıda bir yerlerde erkek toprak kurbağalarının tatlı ötüşleri gecenin sessizliğim paylaşıyordu. Gözlerini ovuşturarak kalkan Musa, sanki düşmana duyurmamak istercesine yavaşça yatağına tırmandı. Onun yatağında cam kırığı, mermi gibi şeyler yoktu. Yatağın içine girince birkaç gündür süren tedirginliğin etkisiyle, yıkıntıya dönen gövdesiyle, ruhu birden bire kendini

salıverdi. Deliksiz denilen türden bir uyku, onu bir ana şefkatiyle kollarına aldı.

12

16 Mart 1920 olayından sonra Beykoz Darüleytamı, birden bire silkinerek açlığı yenmek üzere kimi yenilikler yaptı. Darüleytamlar genel müdürü Salahattin Bey, İstanbul hükümetinin bütün ileri gelenlerine her Allahın günü başvurduğu halde birkaç bin kişiyi bulan çocuklarının yiyeceğini sağlamaktan aciz kalıyordu. Bu yüzden darüleytamların kendi kendilerine yetecek olanaklara sahip olmaları düşünüldü. Beykoz Darüleytamının yöresinde birçok bomboş toprağın bulunuşu, dolayısıyla burda hiç olmazsa okulun bütün sebze gereksiniminin sağlanması, böylece önemlice bir para artırım olanağı hesap edildi. Yuşa tepesine giden çınarlı yolun sağına düşen uzun, dar çayırlığın sebze bahçesi olarak Beykoz Darüleytamına verilmesi, uygun görüldü. 16 Mart olayından sonra İngilizler, burdan çadırlı ordugâhlarını kaldırıp götürmüşlerdi. Genel müdürlükten Beykoz Darüleytamı'na yüzlerce kazma, kürek sağlanmış, hemen de işe başlanmıştı. Çocuklar, öğleye dek ders görüyor, öğleden sonra öğretmenlerinin gözcülüğünde aksama dek bel belliyorlardı. Bütün çocuklar, yalınayak olduğundan akşamları ayaklarını yıkayıp yataklarına girince tabanları sabahlara dek ateş gibi yanıyor, sızlıyordu. Pertev Bey'in sınıfına ta uçtaki bütün çocukların kurşuna dizilme korkusu geçirdikleri yer düşmüştü. Orayı hem belleditler hem de o kötü günü en büyük ders olarak bir kez daha anıp üzerinde uzun uzun düşündüler. Balkan savaşında yitirdiğimiz güzel Manastır kentinde doğmuş olan Pertev Bey, tutsaklığın ne korkunç bir şey olduğunu anlatmak üzere en yakın, en etkili örnek olarak 16 Mart olayını anlattı. "Siz, belki burada biraz korktunuz, biraz aç kaldınız, ama öbür yandan Şehzadebaşı'ndaki muzika takımının askerlerini yataklarında kurşunlarla delik deşik ettiler. Zavallı şehitler, bu kurşunları kimin attığını bilmeden gittiler. Siz, hiç olmazsa biliyorsunuz.

Yarın çoluk çocuğunuza tutsaklığın, vatansızlığın ne demek olduğunu anlatabilirsiniz."

Her sınıf, belli bir yer belliyor, ilkyaz ekimine yetiştirmek üzere hızlı çalışılıyordu. Çayır bellenip bitirilmek üzereydi ki Beykoz çayırlarında bir tabur kuvvetinde bir yunan birliği görüldü. Her gün Beykoz'un içinden gelip bellenmemiş çayırlarda eğitim görüyor, çoğu zaman tatbikat için dağlara çıkıyorlardı. Çocuklar ilk günlerde çayırda beyzbol oynayan İngiliz denizcilerine yaklaştıkları gibi onlara da yaklaşmak istedilerse de çok ters biçimde sövüntülerle karşılaştılar. Musa da o meraklı çocuk grubunun içindeydi. Hemen bütün Yunan askerlerinin öz Türkçe konuşması, Musa'yı iyice şaşırtmıştı. Bütün Yunanlılar da acaba Türkçe mi konuşuyordu? Buna uzun zaman bir anlam veremedi. Bütün bu Yunan askerleri, Musa ile arkadaşlarına gözleriyle tükürür gibi bakıyorlardı. Hele birisinin Musa ile arkadaşlarına tiksinti yüklü bir sesle söylediği sözleri Musa yaşadıkça unutmayacaktı:

"Ulan, piç kuruları, açıkta bir şey mi gördünüz de bakıyorsunuz? Gidin, ananızın donunu seyredin. Ankara'ya gidip sizin Mustafa Kemal'inize bir yular takarak dönelim de o zaman hepinizin anasını belleyeceğiz."

Musa, bunların İstanbullu Rum çocukları olduğunu çok daha sonra öğrenecekti. Bunlar, İstanbul palikaryalarından kurulması düşünülen Rum taburunun erleriydi. Sakarya Savaşı'nda hepsi tereyağı gibi eriyip gidecek, Musa ile arkadaşlarının analarını bellemek üzere İstanbul'a dönmeye fırsat bulamayacaklardı. Darüleytamın kocaman alaca köpeği Karabaş, onlara pek düşmandı. Çocuklar, tarlayı bellerken yanlarından ayrılır, yıldırım gibi koşarak taburun yanı başında yürüyen gerçek Yunan subaylarına saldırırdı. Bir kez bir subayı nerdeyse parçalayacaktı. Adam, bir Türk köpeği diye tabancasını çekmiş, Karabaşın üstüne birkaç el ateş etmişti. Tehlikeyi anlayan hayvan, yine yıldırım gibi kaçarak karşı mezarlığa sığınmıştı. Sanki çocukların yanma kaçarsa onların da başını belaya sokacağını anlamış gibiydi.

Bir gün Yunan taburu, bütün subayları, papazlarıyla tam teçhizat Hünkâr iskelesine doğru uzayan çayırlıkta toplanmıştı. Tabur o gün Kuvayı Milliye ile çarpışmak üzere Anadolu'ya doğru yola çıkacaktı. Subaylar, yarı Yunanca yarı Türkçe konuştuktan sonra sözü yüksek kara serpuşlu iri yarı bir papaz aldı. Ne tuhaf şeydi. O da Türkçe konuşuyordu. Adam, sıtma görmemiş bir sesle şöyle diyordu:

"Ey Elen ulusunun kahraman çocukları, büyük Elen ulusunun en şanlı günlerini yaşıyoruz bugün. Ordularımız Anadolu'da yiğitçe çarpışarak, Elen çocukları için yeni yurtlar hazırlıyor. Vaktiyle bizim olan o güzel toprakları vahşi Türkler gafletimizden yararlanarak birkaç yüz yıl önce ele geçirdiler. Bütün soyumuzu sopumuzu kılıçtan geçirdiler. Bugün Anadolu'da kalmış bir avuç Rum'u da Kuvayı Milliye denen alçaklar çiğ çiğ yemektedirler. Tarihimizin en şanlı sayfalarını yazmak, bugün siz İstanbul çocuklarına düşmüştür. Gidip orda Mustafa Kemal'in son kalesini elinden alacak, o vahşi sürüleri yine doğuya doğru, geldikleri vahşi ülkelere süreceksiniz. Korkmayın, evlatlarım, Hıristos, gökten ışıklı elini uzatmış, sizi kutlamak istiyor, bu sırada birçok asker başını göğe kaldırıp baktı. Siz, bugün bile ölümsüzler arasına karıştınız. Cennette en güzel Elen kızları kollarını açmış sizi bekliyor. Dünya tatları nedir evlatlarım, onların vereceği tatların yanında? Bütün cennet bahçeleri özlemle sizleri bekliyor. Tarihin en büyük kahramanlarını karşılamak üzere bütün oradaki Elen çocukları sizi bekliyor. Siz, şimdiden ölmezler arasına karıştınız, sevgili evlatlarım. Bugün ölseniz bile kırk gün sonra yine dirileceksiniz. İster cennette ister yeryüzünde, istediğiniz yerde yaşayabileceksiniz. Melun Türkler'in süngüsüyle şehit olmak, ölümsüzler arasında en büyük, en şanlı, en şerefli yeri almak demektir. Bir Türk öldürmek, bir Elen çocuğu için dünyanın en kutsal, en şerefli işini yapmaktır. Eğer içinizden herhangi bir mutlu kişi Mustafa Kemal denen canavarı öldürecek olursa, Hıristos yarın ona sağında yer verecektir. Çerkez Ethem'le Sağır İsmet'i gebertecek olanlar da o mutlu kahramanın yanı başında yer alacaktır. Türk denen o tarihin yüz karalarını kur-

şundan, kılıçtan geçirdikten sonra İstanbul'a yine sağ salim dönerseniz bütün buradaki bakire Rum kızları, kahramanlığınızın şerefine birer gece koynunuzda sizinle arkadaşlık edecektir. Tarihin Elen ulusuna verdiği en onurlu görevi yerine getirmeye giden siz mutlu evlatlarımı kutlarım. Savaşınız kutlu olsun, sevgili evlatlarım."

Papaz, sağ eliyle kutlama işareti yaparak gözyaşlarını silmek üzere arkasını askerlere döndü. Gerçekten de ağlıyordu. Musa, papazın, padişahın oturduğu payitahtta yaptığı bu korkunç konuşmayı dinledikten sonra küçük dilini yutar gibi oldu. Ancak, daha önce İngilizlerin de paparasını yediklerinden bu şaşkınlığı uzun sürmedi. Papazın kuduz gibi konuşurken savurduğu korkunç sözler yaşadıkça belleğinde çın çın ötüp duracaktı.

Okulun yeygi durumu çok arıktı. Ambarda erzak kalmadığı gibi bunları Beykoz'dan sağlamak olanağı da kalmamıştı. Başlıca yiyecek olan ekmek, mavnalarla, ta İstanbul'dan geliyordu. Çuvallara doldurulan sıcak ekmekler, ezilerek hamura dönüyor, Köprü'den Beykoz'a gelinceye dek de deniz suyunu yiyerek iyice ekmeklikten çıkıyordu. Tadını da yitiriyor, bütün anlamıyla bir deve hamuru durumuna geliyordu. İskeleden okula gelinceye dek de bir kez daha yoğrulan ekmekler, çuvalların ipliklerine yapışıyor, ekmekleri kurtarabilmek için çuvalları feda etmek gerekiyordu. Gelgelelim, bu hamur topaklarını çocuklar yiyemeyeceğinden bunlardan papara denen özel bir Darüleytam yemeği yapılıyordu. İçinde upuzun telis parçaları bulunan hamur topakları, kazanlara doldurularak üzerine biraz yağ karıştırılmış kaynar su boca ediliyor, iyice karıştırılarak bir kez daha hamur haline getirildikten sonra karavanalara doldurulup yemekhanelere gönderiliyordu. Bu yüzden Beykoz Darüleytamının paparası, çocuklar arasında çok ün kazanmıştı. Öğretmenlerden şiddetli bir azar işiten çocuk bunu arkadaşlarına şöyle anlatıyordu:

"Öğretmenden bugün bir papara yedim ki sorma gitsin."

Böylece çocuklar, kendilerine karşı olan her türlü olumsuz davranışı "papara yemek" deyimiyle açıklar

olmuşlardı. Boğazda esip duran ilkyaz poyrazları ekmek getiren mavnaları saatlerce göğüslüyor, baştan çarpan dalgaların serpintileri fıskiye gibi ekmek çuvallarının üstüne serpiliyordu. Bütün ilkyaz boyunca çocuklar bu yüzden yalnız papara yediler. Çocukların kimisi aç kalmak pahasına paparayı yemiyordu. Türkçesi, bundan iğreniyordu. İğrentiyi meydana getiren de hamurun içine iplik iplik karışmış olan çuval parçalarıydı. İnsan lokmayı yuttuktan sonra dişlerine takılıp kalan bir çuval ipliği, yarısı boğazdan aşağı indiğinden kusma tehlikesi yaratıyordu. Musa'nın en çok tiksindiği bu çuval parçalarıydı. Yoksa papara, yenmeyecek bir yemek değildi. Sağ yağı biraz çokça kondu mu bayağı tatlı bir yiyecek olup çıkıyordu. Ancak çocukların yüzde doksanı bundan iğreniyordu. Böyle sürüp giderse okulu bırakıp gitmeyi göze alanlar bile vardı. Yalnız, Musa gibi gerçek açlığın bütün kötülüklerini yakından bilenler, bu deve hamuruna büyük bir iştahla saldırıyor, karavananın dibini sıyırmadan kalkmıyorlardı.

Çocuklar, bir yandan da baştanbaşa bellenip bitirilmiş olan tarlaları onarıp yazlık sebzeleri ekiyordu. Okulun, okuyamayacağı anlaşılan birkaç büyük çocuğu, temelli bahçıvan olarak ayrılmıştı. Bahçeler, tırmıklanıp temizlenmiş, evleklere ayrılmış, türlü sebzeler dikilmişti. Öğretmenlerin de bütün umudu bu bahçelerdeydi. Böylece çocuklarla birlikte kendileri de salt papara yemekten kurtulacak, biraz olsun yeşillik yiyerek canlanacaklardı.

13

Bugünlerde okula Müslüman olmuş Ermeni çocuklarını araştırmak üzere Amerikan papazları geleceği söylentisi çıktı. Hemen bütün çocuklar, bu haberi ilgiyle karşıladılar. Çoğu gâvurların kendilerini Ermeni'ye benzeterek alıp Amerika'ya götüreceğinden korkuyorsa da birazı da bunun tersini düşünüyordu. Musa, böyle olaylarla Samsun Darüleytamında daha önce karşılaştığından bu haberi hiç de ilgiyle karşılamadı.

Ancak, birkaç arkadaşının şu konuşmaları onun belleğinde yaşadıkça yer edecek bir önemle kazıldı kaldı:

"Vallahi, bizi Amerika'ya götürmek isteseler gideriz. Kocaman, uygar bir memleket. Yemekleri güzel, evleri güzel, ekmekleri kar gibi ak, kızları güzel, parası bol, eğlencesi bol. Biz, burda boğaz tokluğuna niye sürünüp duralım? Sonra, burda adam olmak şansımız da yok. Olsa bile papara ile adam mı yetişir? Göreceksiniz, bu herifler bizi sonuna dek okutmazlar. Bir harp çıkınca yine babalarımız gibi bizi de cepheye sürüp zıbartırlar. Babalarımızı cephelerde geberttiler. Hiç olmazsa bize de doğru dürüst baksalar ya, ne gezer. Doğru, doğru dosdoğru, beni Ermeni çocuğu olarak kabul ederlerse geçip gideceğim. Ama bakalım, ilkin künye defterlerini karıştırıp, aradıklarını öyle bulmaya çalışıyorlarmış. Armaşa Darüleytamı'ndaki bütün çocukları böyle bulup çıkardılardı. Herhalde burda da öyle yaparlar. Ama ben Ermeni çocuğuyum dersem elbette inanırlar." Bunları kalabalık bir çocuk topluluğu dinliyor, bir çocuk saçmalaması diye boş veriyordu. Ne var ki iri yarı bir çocuk olan Erzurumlu Şakir açılıp açılıp da bunları söyleyen Atıf'ın kulak tozuna öyle bir yumruk indirdi ki oğlan bayılarak yere yuvarlandı:

"Ulan hergele dölü seni, şimdi de gelip burada bize Ermenileri mi methedeceksin? Anamı, babamı, kardeşlerimi kuşbaşı gibi doğradılar Erzurum'da. Eğer Ermeni'ysen şimdiden seni tepeleyeyim de yarın cephede karşıma bir gâvur eksik çıksın" diye bağırdı.

Birkaç gün sonra gerçekten de okula birkaç Ermeni soyundan Amerikalı geldiyse de salt kimlik defterlerini karıştırmayla yetinerek çekilip gittiler. Atıf'la kardeşini alıp götürdüklerini Musa neden sonra işitti. Onların gerçekten Ermeni çocuğu olduğuna inandı. Doğruyu söylemekten çekindiğinden böyle dolambaçlı konuşmuş olduğunu anladı. Böylece Samsun Darüleytamındaki Ermeni soyundan kız arkadaşları Çakır Fatma ile Lütfiye'yi bir kez daha düşündü. Uluslar da keşke çocuklar gibi temiz arkadaşlar olsalardı ne iyi olurdu. Ulusların ruhundaki mayalanmış, kartlaşmış öç duyguları,

ulusal tiksintiler, ne korkunç pisliklerdi. Musa o kız arkadaşlarının tertemiz hayalleri önünde böyle düşünürken bir de İstanbullu Rum palikaryalarından devşirilip Kuvayı Milliye ile çarpışmak üzere Anadolu'ya gönderilen Yunan taburundaki o pis ağızlı delikanlı askeri andı. Genç adamın içi ne kapkara bir ulusal kinle dopdoluydu. Elinden gelseydi o sırada kendilerim seyrederken bütün darüleytamlıları makineli tüfekle delik deşik ederdi.

14

Bu sıralardaydı ki okula Trabzonlu Mustafa Lütfü Bey diye ateş gibi imarcı, yapıcı bir müdür geldi. Çocukların yeme içme durumu gerçekten yürekler acısıydı. Bunun için ilkin mutfaktan işe başlayarak bütün eski tesisatı söktürüp attırdı. Yerlerine nerden bulup buluşturduysa yepyeni modern ocaklar koydurdu. Pırıl pırıl bir durum alan mutfakta aradan çok geçmeden güzel yemekler pişmeye başladı. Yazın sıcak günleri de gelip çattığından ekmekler artık deniz suyuyla banyo edilmeden geliyordu. Kuru fasulye, pirinç pilavı, nohut, mercimek gibi besleyici yemeklerin yanı sıra haftada bir kez üzüm hoşafı, hurma, incir veriliyordu. Hele o Bağdat hurmasının tadına doyum olmuyordu. Bütün okul altıdan gidiyordu. Çocukların kulağına çalınan söylentilere göre Darüleytamlar genel müdürü Salahattin Bey, en sonra Amerikalıların ağzından girmiş, burnundan çıkmış, binlerce çocuğuna yardım koparmıştı. Söylendiğine göre bu orta yaşlı kültürlü adam, öksüzler için sonsuz bir baba şefkati taşıyordu. Bunun için de gerektiğinde düşmanlara bile yüz suyu dökmekten çekinmiyordu. Elbette, yüz suyu döktüğü kişiler, o ulusların siyasal temsilcileri değil kültürel örgütleriydi. Demek ki en sonra başarmış, çocuklarım açlıktan kurtarmanın yolunu bulmuştu.

Bu sıralarda dikkatli bir doktor gözü, bütün çocukları kansız, cansız besinsizliğin verdiği müzmin açlık koşulları içinde bulacaktı. Okulda çocukları canlandıracak hiçbir şey yoktu. İlâç olarak biraz tentürdiyot, biraz vazelin vb. bulu-

nuyordu. Yaralara biraz tentürdiyot bastıran, çatlaklara biraz vazelin süren ince uzun boylu, sarışın mavi gözlü yakışıklı Doktor Şerafettin Bey, çocukların besinsizlikten gelen türlü hastalıkları karşısında ellerini bağlamaktan başka bir şey yapamıyordu. Darüleytama yardım yapılıp da yemekler epeyce bollaşınca doktorun iği de kolaylaştı. Artık, ona daha az hasta çıkıyordu. Ancak, çocukların üçte biri öyle cılız, bakımsızdı ki genel müdürlükten bu gibilerin özel bir rejime çekilmesi için buyruk gelmişti. Bunun üzerine her sınıfın öğretmeni en cılız çocuklarının listesini yaparak yönetmenliğe verdi. Musa, okulun en cılız çocukları arasına girecek kerte zayıf değilse de Pertev Bey, sevdiği için onu da bakımı gerekseyen çocuklar listesine katmıştı. Bütün okul yemeğini yiyip kalktıktan sonra «zuafa» denen cılızlar, bir kez daha yemekhaneye gidip kuşbaşı etle dolu bir taskebabı karavanasının başına geçiyor, büyük bir iştahla atıştırıyorlardı.

15

Yiyip içip yavaş yavaş canlanmaya başlayan çocuklar, hem derslere daha iyi akıl erdiriyor, hem de gittikçe artan oyun gereksinimlerini daha çok dindirmek olanağını da buluyorlardı. Çocukların başlıca oyunları bez topu ile futbol oynamaktı. Lastik ya da meşin toplar çocukların ancak düşlerinde gördüğü şeyler olduğundan bunların yerine erzatz olarak bez topunu koymuşlardı. Bez topunu yapmak bir ihtisas işi olmuştu. Hemen bütün çocukların biricik düşü bir bez topuna sahip olmak olduğu halde dört yüz kişilik çocuk topluluğu içinde ancak sekiz on kişi bunu yapmayı beceriyordu. Bez topu ustaları, bunları ticari bir gaye için de yapıyor, türlü değerli eşya ile değiştiriyorlardı. Bez topu Darüleytamlıların ulusal topu gibi bir şeydi. Bir çocuğun, bir bez topuyla oynayabilmesi için ancak bir darüleytamlı kertesinde parasız, yoksul olması gerekiyordu. Bez topu, türlü paçavralardan yapılıyordu. Okulda bu paçavraları bile ham madde olarak bulabilmek bir işti. Bu yüzden bir bez topunu yapabilmek epeyce beceriklilik de

istiyordu. Yatakhanelerden aşırılmış, eskice bir yastık yüzü, yatak çarşafı, bir nevresim, bir don, bir gömlek, bu uğurda acımadan kullanılıyordu. Ustalar, bezleri sıkı dikişle yuvarlayarak üst üste dikiyor, topun lastik ya da meşin top gibi sıçrayabilmesi için de ayrı bir ustalık gösteriyorlardı. Usta, topu dikip bitirince şöyle bir kez yere vurup yerden yukarı sıçrama derecesini yokluyor, bu sıçrama gücü, topun başarı derecesini gösteriyordu. İyi dikilmiş bir bez topu ile oynamak gerçekten büyük zevkti. Usta oyuncular, bu topu ayaklarının üzerinde yüzlerce kez saydırabiliyorlardı.

Her sınıfın bir bez topu kulübü vardı. Fırsat buldukça bahçede pire gibi koşup sıçrayarak maçlar yapıyorlar, bu sırada camların kırılması, bütün bez toplarının toplanarak yırtılıp atılmasını gerektiriyor, bu da çocukların sonsuz üzüntüsüne yol açıyordu. Bir bez topunu bıçakla parçalayıp mutfağın ocağına attıran bir öğretmen, hiçbir vakit ne değerli bir şeyi yok ettiğini anlayamazdı. Havada uçan bir bez topu çocuklara da uçma isteği veriyordu. Başlarının üzerinden geçen bir bez topunu bir kafa vuruşuyla geri çevirmek uğruna bir yukarı sıçrayışları vardı ki bu bayağı uçmaya benzeyen bir şeydi. O yaşta öyle oyuncular yetişmişti ki insan bakınca parmak ısırıyordu. Pertev Bey'in sınıfından doğulu Nebi, Sekiz Mehmet, sonraları Beykoz kulübünün yıldızları olacaklardı.

Gerçi, bez topu en çok yalınayak oynanıyorsa da meşin futbol ayakkabılarının yerini tutan bir türlü bez terlikle daha iyi oynanıyordu. Bu yumuşak güzel terliklere sahip olmak da ayrı bir mutluluk, bir ayrıcalıkta. Şundan ki onun da yapımı bez topunun yapımı kertesinde güçtü. Güçlüğü surdan geliyordu ki ham maddesini bulmak, bez topununkini bulmaktan çok daha zordu. Bez topunu yapmak için salt pamuklular, keten kumaş parçaları kullanıldığı halde bir çift terliği yapmak uğruma kimi zaman yarım yün battaniyenin harcanması gerekiyordu. Bu ham maddeyi bulmak zor olduğu oranda tehlikeliydi de. Yatakhanelerden aşırılan herhangi bahtsız bir battaniye, bir çift futbol ayakkabısı haline gelince, yatakhane bakıcısı kadının etekleri tutuşuyor, iş sınıf öğretmenine geçiyor, uzun araştırma-

lardan sonra terlik ustasının kapısını çalıyordu. Yakalanan küçük ustanın tabanları kaldırabileceğinden çok sopa yiyordu. Ancak, bu yakalanışlar çok az oluyordu. Çocuklar birbirlerine ispiyonluk yapmadığından öğretmenlerden uzakta bu terlikleri yapıp giymek her zaman olağandı. Musa da böyle bir çift terliğe sahip olabilmenin uzun zaman özlemini çekip durmuştu. En sonra derslere aklı az erip de elleri son kerte becerikli olan bir bez topçu sınıf arkadaşı, bir yarım battaniyeyi gâvur ederek ona bir çift terlik armağan etti. Arkadaşı, bunların altını en yüksek türden ökçeyle yükseltmişti. Yedi kat battaniye ile ideal bir terlik tabanı yapılıyordu. Musa, bunu hiç giymiyor, perşembe günü öğleden sonrayla cuma günleri Beykoz çayırında bez topu oynamaya gittiklerinde giyiyordu. Müslümanların bu kutlu gününde çoğu zaman Laz İbrahim'le Kaptan Emin'in yönetimindeki Beykoz futbol kulübü, eksersizler yapıyor, birçok Beykozlu seyirciyle birlikte dört yüz Darüleytamlı da top sahasının her iki yanına sıralanıp sonsuz bir zevkle seyrediyordu. Hele o sempatik güler kırmızı yüzü kocaman, yuvarlak dazlak başıyla Laz İbrahim, çocuklarla birlikte hemen herkesin sevgilisiydi. Topu geniş, açık alnının üstünde hoplatarak yüzlerce saydırması, çocuklar için seyrine doyum olmaz bir eğlence oluyordu. İstanbul'un birçok kulübü, gelip bu çayırda Beykoz kulübüyle maç yapıyordu. Çocuklar, onları seyrederken sanki sevinçten uçuyorlardı. Çocukların pek azı bir yana, hemen hepsi top oynadığından koca Darüleytam, en kalabalık bir futbol takımı ya da çok geniş üyeli bir kulüp sayılabilirdi. Çocuklar, perşembe günü öğleden sonra çayıra çıkınca, orayı aralarında bölüşüp, akşamın alacakaranlığında okula dönünceye dek altı, yedi saat durmadan bez topların ardında koşuyor, okula dönerken bile toptan kolay kolay hınçlarını alamıyorlardı. Ertesi gün, cuma olduğundan daha sabahtan kurulan kaleler yine akşam karanlığına dek yüzlerce gol atılarak delik deşik ediliyordu. Okulun hımbıl çocukları da çayırda sürekli olarak yer tutmuş olan ihtiyar macuncunun basında dikilip akşamlara dek macun yiyorlar, evlerindeki sağ kalmış kimselerin verdiği birkaç kuruş harçlığı böylece tüketiyorlardı. Musa,

oldum olası bu macundan hiç tatmak olanağı bulamadığından tadını pek çok merak ediyordu. Yine de yaşayışı boyunca bundan tatmak olanağını bulamayacaktı. Ne var ki bütün okulun en mutlu çocuğuydu. Bu yaşayıştan çok hoşlanıyordu. Karnı tok, baş açık, yalınayak çayırda akşamlara dek yıldırım gibi koşup durmak, sonra gövdesinden ateşle ter fışkırırken, öğretmenlerin verip durduğu terli terli su içmeyiniz öğüdüne kulak asmayarak çınarların altında bilek kalınlığında buz gibi su akıtan çifte çeşmelere ağzını dayayarak kana kana su içmek, onun yaşayış serüveninde tadına doyulmaz en mutlu günler olarak kalacaktı.

Sebze bahçelerinin en büyük bölüğü okula ayrılırken, bu arada çocukluk heveslerini alması için sınıflara da avuç içi gibi birer parça toprak verilmişti. Bu parçacıklar da öğrenciler arasında bölüştürülmüştü. Üçer beser arkadaş bir araya gelerek, ikişer üçer evleklik yere domates, soğan, biber, kavun, karpuz gibi sebzeler ekmişlerdi. Çocuklar, dersten çıkınca öğleden sonraları bahçelerine gidiyor, sebzeleri suluyor, onların büyüyüp gelişmesini seyrederek güzel vakitler geçiriyorlardı. Yaz da bütün güzelliğiyle gelmişti. Musa, üçüncü sınıfa geçmişti. Ne var ki Pertev Bey'in okuttuğu dersler ona çok basit geliyor, yeryüzü üstüne çok daha geniş bilgiler edinmek istiyordu. Bir yıl önce bir yerden okula gönderilip sayımı yapılarak ortadan kaldırılan, bir daha da nereye saklandığı bilinmeyen ilk insanların yaşayışlarını gösteren yüzlerce büyük resim levhası hala gözünde tütüyordu. Maymunları andıran ilk insanların korkunç yaşayışları üstüne zengin bilgi veren bu resimleri sayılırken şöyle bir görmüş, gözlerinin önünde yepyeni bir dünya açılmıştı. Acaba, bunların hangisi Havva ile Adem'di? Havva ile Adem mi daha önceydi, yoksa bunlar mı? İşte, çocukların kafasında bu türden zındıkça düşünceler uyandırır korkusuyla olacak, bu levhalar kimsenin göremeyeceği bir yere sokulmuş, belki de sonsuz olarak sıçanlara armağan edilmişti.

Okulda doğudan gelmiş birkaç çocuk sürekli olarak namazında niyazındaydı. Zekâca hiçbir üstünlükleri yoksa da sınıfın ortalamasından birkaç yaş yukarıydılar. İçlerinde en sofusu uzun, ince gövdeli, yaşından çok daha yukarı gösteren

riyazetle uğraşan «tariki dünyalar» gibi kupkuru kesilmiş bir delikanlı olan Ahmet, dışarıda vaktiyle Kuran dersi aldığından, derslerde Kuran'ı bütün kurallarına uyarak hafız gibi okuyordu. Musa, ilk kez Pertev Bey'den ders aldığı halde Ahmet'ten sonra en iyi okuyucu olarak kendini gösteriyor, çocukların bir bölüğünü Ahmet, bir bölüğünü de Musa çalıştırıyordu. Erzurumlu Şakir'le Vanlı Seyfettin de namazını, orucunu hiç kaçırmayanlar arasındaydılar. Şakir'in eline Kazım Karabekir'in Erzurum'un bağrı yanık güzelliklerinden gözeden kuşe kâğıda basılmış kimi şiirleri geçmişti. Musa, tutsak vatanı kurtarmaya çalışan bu efsane kahramanının şiirleri de olacağını hiç düşünmemiş, bunlardan çok hoşlanmıştı. Şakir, Kazım Karabekir'i kişi olarak da tanıyordu. İşte, bu kitap, Şakir'le Musa'nın iyi birer arkadaş olmasını sağladı. Böylece Musa da sınıfın sofuları arasına karışarak günün beş vaktinde abdest alıp, namaz kılmaya başladı. Ramazan da yaza rastlamıştı.

Okul, bayağı bir sofular yatağı kesilmişti. Pek azı dışında bütün çocuklar oruç tutuyor, aksamları iftar, kışlanın bahçesine çıkarılmış masalarda yapılıyordu. Masalarda kuş sütünden başka her şey bulmak olağandı. Kocaman kutular içindeki lif lif kara lop et konserveleri kazanlara boşaltılıp haşlandıktan sonra kocaman karavanalarla sofralara konuyor, havayı nefis et kokuları kaplıyordu. Ancak, hemen bütün çocuklar, bu yağsız, kapkara uzun lif lif etlere at eti gözüyle baktığından yiyemiyorlar, karavanalar geldiği gibi geri gidiyor, oradan da çöplüğe dökülüyor, okulun köpeği Karabaşla geceleri konuk gelen çakal sürülerinin işine yarıyordu. Gerçek hurmadan, incirden yapılan tatlılarla türlü un tatlıları, ramazanın onuruna gırla gidiyordu. İftardan sonra akşam namazıyla teravih namazı, bayrak direğinin bulunduğu geniş platform üzerinde kentten özel olarak getirtilen okkalı bir imamın arkasında kılınıyordu. Öğretmenler, cemaatin kalabalık olması için bütün çocukları sıraya sokuyorlardı. Doğrusu, çocuklar da bunca güzel yemekten sonra öğretmenlerin hatırını kırmamayı bir ödev sayıyorlardı.

Çocukların birbirlerine anlattığına göre tel tel kara konserve etler, Birinci Dünya Savaşı'nda cephelerde yaralanan ya da yaşlanmış kadanaların etleriydi. Bunların, Amerika'nın ıssızlıklarında başıboş yaşayan vahşi atların etleri olduğu da söyleniyordu. Bu vahşi atlar özel avcı ekiplerince avlanarak köpek maması yapılan fabrikalara satılıyor, oradan da Amerikalı zenginlerin aristokrat köpeklerine geçiyordu. Etlerin aralarında bir gram yağ bulunmayışı bu söylentileri büsbütün güçlendiriyordu. Bir hafta süren bu at etinden köpek maması porsiyonları bütünüyle çakallara aktarılınca bir daha verilmedi. Amerikalıların yaptığı bonkörlük de böylece bütün bir nankörlükle karşılanmış oldu. Ancak, Amerikalıların armağan ettiği yoğurt gibi koyu şekerli Nestle süt konservelerine çocuklar bayılıyordu. Uzun uzun konserve kutularını yalıyorlardı.

16

Çocukların çoğu oruçlu olduğundan öğretmenler onları yorucu top oyunlarına bırakmıyorlardı. Bahçelerde yaz ürünleri de yavaş yavaş boy gösterdiğinden çocuklar zamanlarının çoğunu bahçelerde, kendi sebzelerinin yanında geçiriyorlardı. Musa'da korkunç bir öğrenme tutkusu başlamıştı. Kuran'ı ezberlemeye can atıyordu. Kitabın başındaki bütün sureleri zaten biliyordu. Çok ünlü olan Yasin suresini ezberlemeye başladı. Her gün bahçedeki çocukların yanından sıvışarak tek başına sınıfa gidiyor, bir saat kendi başına yüksek sesle sınıfın Kuran'ını yineleyerek okuyordu. Bu korkunç tutku karşısında belleğini çok zavallı bularak üzülüyordu.

Musa, yatağa girdiğinde "Yattım sağıma, döndüm soluma, melekler tanık olsun dinime imanıma" dedikten sonra yüzlerce, binlerce kez Allah sözcüğünü yineliyor, bunu beyni uyuşuncaya dek sürdürüyordu. Sofu arkadaşları ona küf kokan sarı kâğıtlı eski taş basması kitaplar veriyorlardı. Bunların hiçbirinde yeryüzünde sürüp giden yaşamanın güzelliklerini anlatan bir tek satır yoktu. Hepsi cehennem, zebani korkusundan söz ediyordu. Ancak, bu kitaplardan birinde Musa, bir

«cima» konusu gördü. Cima kadınla erkeğin yatması demekti. Bunun türlerinden uzun uzadıya söz eden kitap, en normal yöntemin diz dize olduğunu söylüyordu. Musa, pek ilgilendiği bu işin biçimini bir türlü gözlerinin önünde canlandıramadı. Çok uzun süren zalim açlık yılları, bu yaşlarda gelişen cinsel sorunlardan onu bütünüyle uzak tutmuştu. Freud, sekiz yaşında bir çocuğun cinsel alanda görev görebileceğini söylerken herhalde normal biçimde beslenmiş çocuklardan söz etmiş olacaktı.

Ramazan, parlak yaz güneşi, güzel yemekler, dinlendirici günler içinde ilerliyordu. En sonra, her şey gibi onun da sonu geldi. İçlerinde Musa'nın da bulunduğu bir sofu çocuk topluluğu, Beykoz camilerinden birine Bayram namazına gitti. Saçı sakalı ağarmış bir yığın orta halli halk arasında çocuklar büsbütün göze batıyordu. Hele camiye kısa pantolonla gitmiş olmaları pek garip görünüyordu. Namaz bittikten sonra, tekbir seslerinin inlettiği caminin içinde bir ana baba günü başladı. Kocaman müminler küçükleri iterek, çiğneyerek imamın elinde tuttuğu bir şişeye doğru seğirttiler. Şakir, Musa'ya "Şişede Hazreti Peygamber'in sakalı, yani «Sakalı Şerif» var, herkes onu öpmeye koşuyor, biz de sokulup öpelim. Cennette peygamberimize çok yakın oluruz" dedi. Musa da birçok dirsek yedikten sonra şişeye ulaşmışta, şişeyi dudaklarına götürmek üzereydi ki pek iri yarı yarma bir adam şişeye öyle bir saldırdı ki şişe Musa'nın dişlerine çarparak dudağım yardı, saatlerce dişlerini sızlattı. Musa, eğer bu herif de cennete gidecekse böylelerinden kendisini uzak bulundurması için Allaha sessizce bir dilek yükseltti.

17

Camiden döndükten sonra, kahvaltı eden çocuklar, sınıflarda toplanarak hem öğretmenleriyle bayramlaştılar, hem de beşer kuruş kâğıt para bayram harçlıklarını aldılar. Beş kuruşa sahip olmak Musa'yı bayağı değiştirmişti. Beş kuruş, onu birden bire önemli bir kişi haline getirmişti. Ama bunu ne

yapacağını da biliyordu. Bu para ona kuş olup uçmak olanağı verecek güçte görünüyordu. Bir kuruş verip Şirketi Hayriye vapurlarından birine bindi mi Köprü'de inecek, Oradan da bir kuruş verip Haydarpaşa ya da Kadıköy için bir bilet alacakta. Oradan Validebağ'a yayan gidecek, yayan dönecek, oradan Köprü'ye bir bilet, Köprü'den Beykoz'a bir bilet derken beş kuruşun dört kuruşu yola gidecek, geriye bir kuruş kalacakta. Kim bilir, o da belki böyle önemlice bir işte yararlı olabilirdi. Beş kuruşun dört kuruşuyla Validebağ Kız Darüleytamı'ndaki kız kardeşlerini görmek ne nimetti! Samsun'dan İstanbul'a geldi geleli yol parası bulamadığından bir kez olsun onları gidip görememişti. Bundan dolayı bu küçük bayram parasına dünyalarca sevinmişti. Oysa İstanbul'da yakın akrabası olanlar, her hafta perşembe günü öğleden sonra evci çıkıp cumartesi sabahı dönüyorlardı.

Musa, bayramlaşma bittikten sonra Pertev Bey'e başvurarak kız kardeşlerini görmek üzere Validebağ'a gitmek iznini aldı. Vapurlarda indirimli tarifeden yararlanmak üzere bir de izin kâğıdı doldurttu. Böylece ömründe ilk kez tek başına uzun bir yolculuğa çıktı. İnsan, sora sora Bağdat'ı bulur derler. O da o uzun yolları kestirerek Çamlıca yöresinde geniş yemişli bir bahçe içinde eski sultanlardan birinin köşkü, şimdi de kız Darüleytamı olan güzel, havadar, yaşanası yere vardı. Kapıdan adlarını verince hemen Asile ile Adviye'yi bulup getirdiler. Üçü yan yana gelince ilkin bir yabancılık duydu. İkisinin de sağlığı yerindeydi. Okumaya başlamışlardı. Musa, en çok buna sevindi. Musa'nın geldiğini işiten Samsun'dan birlikte geldikleri kızlar, Atafet'le ablası Lütfiye, çok güzel bir kız olan bakar kör Fatma, Musa'nın Beykoz'dan iyi arkadaşı Trabzonlu Hamdi'nin sarışın kız kardeşiyle en sonra Zehra, Musa'nın çevresini aldılar. (Zehra, sonraları Maarif vekili Rıza Nur'ca Validebağ Darüleytamından almış Mustafa Kemal'e evlatlık olarak götürülen, daha sonra da Paris'ten Türkiye'ye dönerken kendini trenden atarak intihar eden güzel kızdı.) Kar gibi ak, duru bir teni, kestane rengi fırça gibi sert saçları vardı. Başının sol yanında alnı üzerinde bir tutam saç, her zaman isyan etmiş

gibi ayağa kalkık dururdu. Rıza Nur, ondan önce çok alımlı buğday benizli güzel bir kız olan Adviye'yi evlatlık olarak götürmek istemişse de o buna karşı durmuş, ablası Asile'nin yanından ayrılmak istememişti.

Musa, bu güzel kızlar topluluğunun ortasında, üzerinde ipiri olgun armutlar gülümseyen yaşlıca, bir armut ağacının altında oturmuş, onları dinliyor, sıra geldikçe kendisi anlatıyordu. En çok ilgi toplayan konu, İngilizlerin İstanbul'u fiilen işgalleri sırasında Beykoz Darüleytamı çocuklarına yaptıkları anlamsız kötülükler oldu. Musa, heyecanlı bir hikâye gibi anlattıkça kızların tüyleri diken diken oluyordu. Hepsi de bu işe son kerte şaştı. Kızlar da o günlerde yemiş bahçesinin içine İngilizlerin çadır kurduklarını, kızların okuldan bir adım ayrılamadıklarını, İngiliz askerlerinin o günlerde nedense çok saldırgan olduklarını, en sonra, çadırlarını alıp başka yanlara gittiklerini, şimdiyse kızların çok rahat olduklarını anlattılar. Okula sebze sağlayan geniş sebze bahçelerinde, Beykoz Darüleytamı'nda olduğu gibi yaşı büyük erkek darüleytam çocukları çalışıyordu. Musa'yı öğle yemeğinde alıp dış kapının yanındaki yemekhanelerine götürerek yemeğe alıkoydular. Musa, o gün orda yediği kuskus pilavının tadını yaşadıkça unutmayacaktı.

18

Beykoz Darüleytamı gittikçe gelişiyor, şehit yavrularına iyice yararlı olabilme yoluna giriyordu. İlkönce Beykoz sarayından İngilizler çekilmiş, burası darüleytamın reviri olarak kullanılmaya başlanmıştı. Sevr Antlaşması'na imzasını atmak yanlışlığını yaparak, sonraları yüzelliliklerin listesine girmek talihsizliğine uğrayan Maarif Vekili Şair Rıza Tevfik Bey, okula gelerek çocuklar arasından seçilecek gösterişli tiplerle bir izci örgütü yapılması işini ele aldı. Bütün okulu alıp sarayın bahçesine götürdüler. Çocuklar arasında adı bir efsane gibi dolaşan Rıza Tevfik, öksüzlerle öteden beri çok ilgileniyordu. O günlerde yazdığı şiirlerinden birinde:

"Bir gün gelir seni yetimler anar
Dillerde dolaşan efsanelerde."

Demişti. Musa da bu adama karşı ilgi duyanlardandı. Uzun bir boyu, geniş omuzları, iri kemikli bir gövdesi vardı. Kocaman başı, kulaklarını örten uzun kır saçlarıyla birlikte bir arslan başı gibi heybetli görünüyordu. Soluk mavi ya da menekşe gözleri, insana tatlı tatlı bakıyordu. Musa, büyük adamların böyle tatlı bakabildiğini hiç sanmıyordu. Ne yazık ki koca şair Beykoz Darüleytamına boşuna gelmiş oldu. Bütün Öbür darüleytamlarda izcilik kurulduğu halde Beykoz'da kurulamadı. Ancak, Beykoz Darüleytamında ondan daha önemli bir örgüt kuruldu ki bu da bando örgütüydü. Okula uzun boylu, sarışın, mavi gözlü genç bir müzik öğretmeni geldi. Sınıflardan kendi muzika takımına yarayacak bir yığın çocuk seçti. Abdülkadir'le Mecit bando takımına ilk seçilenler arasındaydı. Pertev Bey'in sınıfından da Sami adlı yakışıklı bir çocuk seçildi. Okulun batıya bakan bölümü temelli onlara ayrıldı. Öbür çocuklarla hemen hemen ilişkileri kesildi. Bando öğretiminin yapıldığı geniş salonun kapısına **"Muzika Takımı"** yazısı yazıldı. Pırıl pırıl çalgıların gelmesi gecikmedi. Okulda nefesli çalgıların yaygarası başladı. Okul, eskiden olduğu gibi yine bir kışla havasına bürünmüştü. Kışlada eğitim yapan erlerle bandocu çocukların çıkardığı madeni gürültüler özdeşti. Ama, az zamanda sazlardan iç gıcıklayan tatlı melankolik sesler çıkmaya başladı. İnsandaki müzik dehasının yarattığı notalar, tek başlarına bile Musa'nın içinde tatlı, derin senfonik güzellikleriyle ses veriyordu.

Anadolu'da Yunanlıların duraklayışı, kimi zaman da okkalı sopalar yiyişi, okulun öğretmenleriyle birlikte çocukların da keyfini getiriyordu. Bütün okulda yaratıcı bir şeyler kaynıyordu. Öğretmenler, çocuklara Kazım Karabekir Paşa'nın hem yazıp hem bestelediği, hem de kendi kurduğu darüleytamlardaki doğu çocuklarına öğrettiği «Türk Yılmaz» marşını gizilice öğretiyordu. Anadolu'dan sızan savaş haberlerinin en doğruları, öğretmenlerce hemen çocuklara aktarılıyordu.

Okulda zengin bir milliyetçilik, Kuvayı Milliyecilik havası esiyordu. Mustafa Kemaller, İsmetler, Kazım Karabekirler, Kara Fatmalar, Refet Paşalar okulun havasında her an yasıyor, soluk alıyor gibiydi. Musa, eline geçen gazetelerdeki bu kahramanların resimlerini kesip kutsal şeyler gibi saklıyor, sonra sırayla bu resimleri kara kalemle kocaman kocaman büyüterek sınıfın duvarlarına asıyordu. Onca yeryüzünün en büyük adamı bunlardı. 16 Mart günü İngilizlerin kendilerine oynadığı o kötü oyunu hiç unutamıyordu. Hele o İstanbullu Rum taburunda kendilerine, Mustafa Kemal'e sövüp sayan askerin hınç, öfke, tiksinti dolu sözleri hiç unutulacak gibi değildi. Demek ki İstanbul'dan devşirilen Rum askerleri, Yunanlı ağa babalarıyla kazara Mustafa Kemal'i yenselerdi bütün İstanbul Türkleriyle birlikte öksüzleri de gelip süngüden geçireceklerdi. Musa, bu korkuyu ruhunun dibine dek duyduğundan dolayı bütün kafasıyla, duygularıyla Anadolu'ya bağlanmıştı. Oradan her gelen sese kulak kabartıyor, tatlı, inanılmaz ürpertiler geçiriyordu.

Öğretmenler elbirliğiyle bugünlerde Halit Fahri'nin «Baykuş» unu oynamaya karar verdiler. Bu oyun, çok karamsar, insanı üzgünlüğe sürükleyen bir hava taşıyordu. Ne var ki uğursuz baykuş, işgal baykuşunu da andırıyordu. Öğretmenler, oyunu sarayın geniş alt salonunda sahneye koydular. Bu, Musa'nın, yaşayışı boyunca gördüğü ilk tiyatro yapıtıydı. Baykuşun pek güzel öykünen ıslıkları ölünceye dek kulağından çıkmayacaktı. Bu piyes İstanbul'un o günlerdeki kara düşlü, korkunç havasını andıran uğursuz bir ağırlık taşıyordu.

19

Okula Amerikan usulü jimnastik uygulanması kararlaştırılmıştı. Dört yüz çocuğa birer metre boyunda kalınca birer değnek sağlandı. Bunlar, kullanılarak türlü eksersizler yapılacak, sonra genel alanlarda gösteriler yapılacaktı. Eksersizlerin sayısı, biçimi belliydi. İlkin öğretmenler öğrenerek sonra sınıflarına yaptırmaya başladılar. Her sabah yataktan kalkan

çocuklar, ellerini yüzlerini yıkayarak bahçe kapısından çıkıp aşağıda derenin kıyısındaki beş yüz yıllık moruk çınarın çevresindeki düzlüğe iniyor, öğretmenlerin gelmesini bekliyorlardı. Sabah jimnastiklerini okulda kalan nöbetçi öğretmenleri yaptırıyordu. Bütün çocuklar, baş açık, yalınayaktılar. Sırtlarındaki ceketlerini de çıkarıp keten iç gömlekleriyle kalıyor, önde kendi değneğiyle jimnastik figürlerini gösteren öğretmene bakarak onun yaptıklarını yapıyorlardı. Ancak, bu jimnastik türü, hemen bütün çocuklara çok sevimsiz, sıkıcı, kötü bir angarya olarak görünüyordu. Bütün çocuklar, zaten her Allahın günü türlü oyunlarla öyle yoruluyorlardı ki, bu idman onlar için gereksiz bir lüks olmaktan ileri gidemiyordu. Bunun ne yararı olacağını da bir türlü anlayamıyorlardı.

20

Umulmadık biçimde güzel geçen yaz tatilinden sonra, dersler bir kez daha başladı. Pertev Bey'in sınıfı bu kez okulun en güzel, en manzaralı dersanesine düşmüştü. Önden Beykoz'u, yandan Yuşa tepesiyle ormanları görüyordu. Musa, az zamanda sınıfın en gözde öğrencisi olmuştu. Güzel resim yapıyor, güzel tahrir ve şiirler yazıyor; güzel Kuran okuyor, bütün derslerde pırıl pırıl bir zekâ gösteriyordu. Kendi yeteneklerine, zekâsına güveniyor, geleceğin karanlıklarını yararak geçmek üzere gemi projektörü gibi bir kafa sahibi olacağına inanıyordu. Bir yandan da kendini öyle talihsiz buluyordu ki böyle güzel, verimli başlayan bir ders yılının ortasından ikiye parçalanarak bir gemi gibi batacağını da sık sık düşünmekten kendini alamıyordu. Bütün gelecek sınıfların derslerini bir yıla sığdırıp hemen mezun olmaya can atıyordu. Öksüz çocukların hiçbir vakit iki yakasının bir araya gelmeyeceğine inanıyordu. Bundan dolayı da elinden gelenden daha çok şey öğrenmeye can atıyordu. O kış, Pertev Bey, sınıfa birkaç çocuk piyesi getirdi. Bunların arasından tembel Atıf seçilerek sahneye kondu. Tembel Atıf'ın konusu şuydu: Bir öğrenci öğretmeninin bütün öğütlerine kulak asmayarak tembellik eder, en sonra okuldan çıkarılır. Ona

binlerce kez öğüt vermiş olan öğretmen, bir gün karanlık bir sokaktan geçerken bıçaklı bir haydut üzerine atılır, ya parasını ya da canını ister. Bu sırada öğretmen, karşısında tembel öğrencisini, o da iyi kalpli öğretmenini görür. Etkili bir dram sahnesi doğar. Musa, bu piyeste ilk kez çalışkan biri olarak sahneye çıktı. Sonra da sahnede ezberindeki bir vatan şiirini okudu. Pertev Bey onun Ulusal kurtuluş Savaşı üstüne yazdığı kendi şiirlerini okuması için direttiyse de buna yanaşmadı.

Batumlu İbrahim, sınıfın zeki, çalışkan çocuklarından biriydi. Yaşlıca çocuklardan biri olan esmer, yılışık, tembelce, zekâsı kıt İsmail, yanında oturan İbrahim'e aşağılamak üzere «Laz» deyince, bunu işiten Pertev Bey, isyanla kükredi:

"Ne demekmiş Laz, dedi, sen, nesin? Hem bu Karadeniz çocuklarının sınıfta aldığı dereceyi hanginiz alıyorsunuz? Bu, ulaşamadığınız ciğere pis demekten başka nedir? Vatanımız küçüldükçe küçüldü. Düşmanlar, içimize doldu. Nerdeyse bizi İstanbul'dan bile atacaklar. Anadolu'da hepimizi kurtarmaya çalışan Mustafa Kemal'e Arnavut diyerek değerini düşürmeye çalışıyorlar, bütün bunları yapanlar, hep senin gibi kendini bilmezlerdir. Arnavutlar da yiğit bir ulustur. Her ulusun bir büyüklüğü vardır. Ama şimdi, şurda kendini Türk olarak bilen bir çocuğa kalkıp Laz, Arnavut, Sırp, Arap diye ad takmak, basbayağı çirkin bir davranıştır. Bir daha ağzınızdan böyle ayırıcı, bölücü lafların çıktığını işitmeyeyim. Sonra, kulağınızı çekerim."

Pertev bey, haklı olarak İbrahim'le Musa'yı korumakla birlikte biraz da kendisi alındığı için üzerinde sertçe durmuştu. Kendi doğum yeri olan Manastır dün denecek yakın bir zamanda elimizden çıkmıştı. Şimdi oradan kopup da Türkiye'nin şurasına burasına dağılmış olan Türklere Arnavut, Boşnak diye ad takmak, onları çok tedirgin ediyor, son kerte üzüyordu. Onlar, kendilerini eski fatihlerin torunları olarak biliyorlardı ki bu doğruydu. İşte, Musa'yla İbrahim'e İsmail'in Laz diye ünlemesi, böylece Pertev Bey'i de derinden üzmüştü.

21

Musa, çok başarılı bir ders yılı geçirerek Nevrekop'lu İsmail'le birincilikle dördüncü sınıfa geçti. Musa, bütün gücünü resme vermişti. Pertev bey de kalem, boya, kâğıt bulup buluşturarak onu destekliyordu. Refet Paşa'nın kara kalemle kocaman kalpaklı bir resmini yapmış sınıfın duvarına asmıştı. Oysa padişah, bu adamların kanlı bıçaklı düşmanıydı. Dürrizadenin din gücünden yararlanarak bütün bu iri kıyım millicileri gıyaplarında idama mahkûm ettirmişti. Darüleytam, artık tepeden tırnağa Kuvayı Milliyeci'ydi. Bundan dolayı bütün çocuklar Musa'nın resmine imrenerek bakıyordu. Muzika takımında güzel resim yapan iki kişi daha vardı, ikisi de Musa'yla arkadaştı. Onlar da tutsak Edirne'nin güzel, büyük, şanlı Selimiye'sinin kocaman kara kalem bir resmini yapmışlardı. Bu resim, Musa'nın da öbür çocukların da anladığına göre bir din coşkunluğundan çok bir ulusal coşkunluk yansıtıyordu. Onu gören, tutsak Edirne'nin yasıyla doluyordu.

"Ey ulu mabedim ey Sultan Selim,
Minarelerinden göğe yükselen
İlâhî nidalar altında kubben
Bugün bir türbeden daha hüzünlü.

Sanki müezzinin ağlayan gönlü
Senin cenazene ezan okuyor.
Çanlar çalınıyor, gönlüm korkuyor
En sonu kaldın mı yad ellerinde?"

Hulusi Bey, okulun bandosunu derli toplu ilk marşları çalacak duruma getirmişti. Çocukların okulu dolduran cıvıltıları üstünde sürekli olarak bandonun çaldığı marşların gümbürtüsü egemen oluyordu. Bandonun çaldığı bütün havalarda artık emperyalizme savaş açmış bir ulusun ağız dolusu şarkısı işitiliyordu. Arap marşı, çoban marşı gibi lirik, üzgün parçalar bile dövüşen bir ulusun duygularından haber verir

gibiydi. Okulun arkasındaki yüzyıllık çınarın kuytu bir dalına yuva kurmuş olan bir bülbül de Musa'nın gece yarısından sonra başlayıp, tanyeri atıncaya dek süren son kerte etkili gece müziğini meydana getiriyordu. Musa, o yaşa dek hiç bülbül dinlememişti. Uyuyup uyanıyor bülbülün gerçekten yanık ötüşü, onun uykulu ruhu üzerine yakmayan pembe bir kıvılcım yağmuru gibi yağıyor, içinde şimdiye dek hiç varlığını bilmediği en ince tellere dokunuyor, onlar da sonsuzluğa uzanan son kerte mutlu titreşimler, yankılar uyandırıyordu. Bu küçük solistin hangi kuş olduğunu da bilmiyordu. Ey bülbül güzel kuş şimdi sen nerdesin? Nerde senin o mahzun feryadın? Şarkısını anıyor, acaba bu kuş o kuş mudur diye kendi kendine soruyordu. Ne yazık ki çevresinde çınarda öten kuşu dinleyen de adını bilen de yoktu belki. Bunun bülbül olduğunu, bülbülün bir gündüz bir de gece ötüşü bulunduğunu, bu üzgün ötüşün gece ötüşü olduğunu, Musa, çok sonraları öğrenecekti.

22

Sakarya Savaşı'nda Mustafa Kemal'in ordusu, Yunan ordusuyla birlikte İstanbul'dan giden yerli Rum taburunu da ot gibi biçmiş, Haymana ovalarına sermişti. İstanbul'un tutsak Türkleri, başlarını biraz daha yukarı kaldırmışlardı. İşin sonu gelir gibi görünüyordu. Mustafa Kemal'in resimleri gittikçe daha çok görünüyordu. Gizlice basılan kartpostalları, yığınla elden ele dolaşıyordu. Bunların arasında bütün kumandanların resimleri de vardı. Musa, onlardan birini elde edemediğinden, Mustafa Kemal'in gazetelerden kestiği bir resmini doğal büyüklüğünde büyüterek sınıfa astı. Bando öğretmeni Hulusi Bey de hemen bestelenmiş olan Sakarya marşını çocuklara öğretmeye bağladı. Ruhlarda ulusal bir yaratma coşkunluğu esiyordu. Pertev Bey, Kazım Karabekir Paşa'nın yazıp bestelediği **"Türk Yılmaz"** marşını söyleterek çocukları ıssız çınarlı Yuşa yolunda düzgün adımla yürütürken Musa'nın sesi, öbür seslere kılavuzluk edercesine yüksek çıkıyor, öğretmen onu en öne geçirerek çocukların ona uymasını sağlamak istiyordu.

Çocuklar, yine her sabah öğretmenlerin kılavuzluğunda değneklerle jimnastik yapıyor, büyük gösterilere hazırlanıyorlardı. Çocukların günün her saatinde bulundukları, sabahları da jimnastik yaptıkları beş yüz yaşındaki çınarın çevresindeki çimensiz düzlüğün yanı başından bir dere, öbür yanından da Yuşa'ya giden çınarlı yol geçiyordu. Vaktiyle buralarda İngiliz askerleriyle sömürge askeri Hintliler, sonra, Yunanlılar dolaşıp durmuş, şimdi de yüksek İngiliz kadanaları üstüne binmiş Türk askeri kılığındaki Kuvayı İnzibatiye askerleri dolaşıp çalım satıyordu. Bunların İngilizlerden aylık aldığı söyleniyordu. Başları da kalpaklıydı. Hani kalpaklarının önünde birer ay yıldız bulunsa katıksız birer Kuvayı Milliyeci olarak görüneceklerdi. Çocuklar, onlara Beykoz'la Paşabahçe arasındaki çınarlı yolda her zaman rastladıklarından, oralarda bir yerde karargâhları olduğunu sanıyorlardı ki doğruydu. Karargâhları, orda güzel bir koru içinde bulunan Avram Paşa köşkünde bulunuyordu. Musa, bunların öbür cakalı yanlarını bir yana bırakarak, boz renkli klasik asker giyneklerini gördükçe hep babasıyla abisini anıyor, bunların da onlar gibi memleketçi birer insan olmasını candan özlüyordu. Onların birer düşman askeri olabileceğine hiç inanamıyordu. Belki de İngilizlerin karşısında duygularını gizliyorlar, günü gelince arslan gibi kükreyip görevlerini yapacaklar diye düşünüyordu. İşte, bunlardan yirmi beş otuz yaşlarında sarışın mavi gözlü bir asker, hemen haftanın birkaç gününde bahçeyi çeviren tellere dayanarak çocuklara laf atıp onlarla yarenlik ediyordu. Giyimi bayağı asker giyimi olduğu halde konuşması hiç de öyle değildi. Düzgün bir İstanbul diyalektiyle konuşuyordu. Öksüzleri çok sevdiğini, kendisinin Çanakkale Savaş'ına katıldığı sırada küçük kardeşlerinin yittiğini, onları çok aradıysa da bulamadığını, bu yüzden içinde bir hicran kaldığını, şimdi şu çocuklara bakarken avunduğunu, kendisinin bir Kuvayı Milliye askeri olduğunu anlatıyor, çocuklar hiçbir şeyden kuşkulanmadan koyun kaval dinler gibi dinliyorlardı. Musa da her zaman, onu bir Kuvayı Milliyeci bildiğinden hep dinleyiciler arasında bulunuyordu. Onu seyrederken hep zavallı abisiyle ba-

bacığını anıyordu. Ne var ki bu adamın gözlerindeki çakır ışıklar, hep kötü kötü oynuyordu. Çocukların Anadolu, Mustafa Kemal, Kara Fatma üstüne sorduğu sorulara hep kaçamak karşılıklar veriyordu. Onları çok yakından tanıdığını söylediği halde çocukların masumca kimi soruları karşısında bayağı bocalıyordu. Musa, ona:

"Peki, herkes orda savaşırken sizin burda ne işiniz var? Sonra, bu asker kılığıyla İngilizler sizi görüp yakalamaz mı?" diye sordu.

"Ben İngilizleri atlatmasını bilirim. Bizim de İstanbul'da görevimiz var. Anadolu'ya silah, insan kaçırıyoruz. Biz olmasak, Mustafa Kemal silahı nerden bulacakta?"

"Peki, mademki gizli çalışıyorsunuz sivil giyinseniz daha iyi değil mi? Hiç olmazsa göze çarpmazsınız."

Ya Boşnak, ya Arnavut ya da Çerkez olan polis, istediği bilgileri alamayacağını anlamış olacak ki bir daha tellerin önünde görünmedi.

Anadolu'da Türk ordusunun başarıları sürüp gittikçe, İstanbul'da sere serpe yayılmış olan İngilizler de elden geldiğince tehlike gösteren dağınıklıktan kurtulmaya çalışarak merkezde toplanıyorlardı. Bundan dolayı boğazdaki simgesel güçlerini de oralardan çekmişlerdi. Bir gün, bundan yüreklenen Pertev Bey, kendi sınıfını alarak Yuşa tepesine götürdü. Yahudi peygamberlerinden biri diye bilinen efsane kahramanının mezarını ölçen çocuklar, on iki metre buldular. Çocuklardan biri, eski insanların çok uzun boylu, çok uzun ömürlü olduklarını söyleyerek mezarla, mezarda yatanın gerçek olmadığı üstüne uyanan kanıyı dağıttı. Bir başka çocuk: "iyi ki böyle uzun boylu yaratılmamışım, yoksa hiçbir eve sığmaz, ayazda kalırdım." dedi. Bir başka çocuk:

"O zaman da evler onların boyuna göre yapılıyordu. Zamanla piçleşip küçülmüşüz. Darüleytamlar sayesinde de bizim gibi kavruk cüceler, bücürler yetişti. Eğer dünya bizim döllerimizle dolmuş olsaydı insanlar çok daha küçülmüş olurlardı. Kim bilir belki vaktiyle de dünyanın her yanında birçok kız erkek darüleytamları kurup açlıktan imanlarını gevret-

mişler, onları cüceleştirip bücürleştirmişler, böylece bugünkü kısacık insanları meydana getirmişlerdir."

Musa:

"Bence bu dediklerinizin hiçbiri doğru değil, dedi, ben Yuşa Aleyhisselamdan da önce yaşayan, maymunları andıran insanların resimlerini gördüm. Hiçbiri bizlerden daha iri değildi. Öldürdükleri geyikler, tuttukları balıklar, onları parçalamaya çalışan arslanlar, kaplanlar, kurtlar hep bugünkülerle ölçülürse aynı." Bu sırada, fabrikada birlikte çalışırlarken, Recep'in Hazreti Adem'den söz ederken, dokuz yüz yıl yaşadığını söylediği usuna geldi. Dedelerinin bin yıl, daha da uzun yaşaması, minare boyunda olması çocukların hayallerini gıcıklıyor, çok hoşlarına gidiyordu. Ancak, Musa, namazında niyazında bir çocuk olduğundan kendi kendini yalancı çıkarmamış olmak için Yuşa Aleyhisselamın on iki metre boyunda bir peygamber olduğuna inanır göründü.

Musa, Yuşa tepesinin tadını, Yuşa Hazretleri'nin çıkardığını düşündü. Sağda Karadeniz dağları yemyeşil uzuyor, boğazın bir parçası koyu mavi bir yakut gibi Rumeli - Anadolu Kavakları arasında kımıltısız duruyordu. Pertev Bey, çocukları boğaza doğru inen bayırda koyu gölgeli bir ağaç altında kaynayan pınarın başına götürdü. Ekmekleriyle katıklarını orda yedikten sonra aşağı boğazın kıyısına indiler. Pertev Bey, çocukların milliyetçilik duygularını uyandırmak için onlara tepelerin ardına gizlenmiş eski gazi topların, kamaraların nasıl İngilizlerce sökülüp alınmış olduğunu gösterdi. Zavallı toplar, işe yaramaz at, katır ölüleri gibi orda uzanmış yatıyordu. Yürekleri sökülüp çıkarılmış şehitleri andırıyorlardı. Bu acıklı görünüş, yaşadıkça Musa'nın içinde çok anlamlı bir cenaze marşı gibi seslenecekti. Bir ulusun tutsaklığını, bu topların bugünkü durumundan daha iyi anlatacak hiçbir şey bulunamazdı.

Pertev Bey, bir gün de sınıfını alıp Yüksekkaldırım'daki Mevlevi Tekkesine götürdü. Çocuklar, yukarı kattaki seyirci yerinde sıralanarak başlarında yüksek sikkeleri, uzun etekli, ak entarileriyle Mevlevilerin ilkin teker teker, sonra daha

kalabalık, eteklerini savurarak dönüşlerini seyrettiler. Hemen hepsi bu adamların, başları dönmeden nasıl olup da böyle uzun zaman döndüklerine şaşmaktan kendilerini alamadılar. Burası Türk Divan Şiiri'nin son büyük şairi sayılan Şeyh Galip'in tekkesiydi. Eskiden buraya padişahlar da gelir, Mevlevilerin yel gibi dönüşlerini seyrederlermiş.

23

Musa'nın sınıf arkadaşlarından hemen hemen en iyisi, Ordu Darüleytamıyla gelen kambur Hakkı'ydı. Tertemiz, yiğit bir yüzü, göl suyu gibi yeşilimtırak iri iri, atak Karadenizli bakışları vardı. Doğrucu, karakter sahibi, belki de kamburluğundan dolayı son kerte duygulu bir çocuklu. Musa'dan da bir iki yaş büyüktü. Ancak, Musa'nın okulda çok yetenekli bir çocuk ünü taşıması, onunla ilişkilerinde bu ayırımı ortadan kaldırıyordu. Musa'nın onda hayran olduğu tek yan, son kerte ezber gücüne sahip oluşuydu. Sakarya zaferinden sonra herhalde Aka Gündüz'ün yazmış olduğu alaylı "Papulas Destanı"nı kaşla göz arasında belleğine almıştı. Yiğitçe pozlar takınarak bunu okurken bütün çocukları imrendiriyordu. Bir parçasını Musa da ezberlemişti.

"Ne büyük kuvvetmiş megal ideas
Bu kuvvetle uçtu ihtiyar papas.
Sen de bu kuvvetle masa basında
Yapmıştın ne güzel plan, Papulas.

On günde Ankara gezilecekti,
Türkün orduları ezilecekti.
Binlerce esirler dizilecekti
Ne tatlı bu hülya, bu şan, Papulas. "

Yunan başkomutanının Sakarya'da evrile çevrile yediği dayak unutulacak gibi değildi. Gerçi Yunanlılar, şimdi bile Anadolu'daydılar, ama er geç oradan atılacaklarını söyleyen

güçlü belirtiler vardı. İstanbul'da bütün işgal güçleri, artık süngüyü indirmişe benziyordu. Yunanlıların yengisinden umudu kesmiş görünüyorlardı. Öğretmenler, bunu her gün çocukların kulaklarına fısıldamaktan kendilerini alamıyorlardı. 1922 yılının ağustosunda okula yığın yığın İstanbul gazeteleri getirmeye başladılar. Türk ordusunun bütün gücüyle Yunanlılara saldırdığı, bütün geçilmez diye adlandırılan siperleri, güçlendirilmiş savunakları darmadağın ettiğini anlatan gazeteler, kapışılarak okunuyor, Muzika öğretmeni Hulusi Bey'in bandoda çaldığı Sakarya Marşı da bu coşkun duyguları büsbütün ateşliyordu.

"Hürmet sana ey Şan dolu sancağım
Sakarya'da kurtuldu şan otağım."

Diye şurup giden Sakarya marsım bir yandan bando çalıyor, bir yandan da öğretmenler çocuklara söyletiyordu. Musa, bütün yaşayışı boyunca duyacağı coşkunlukların en güzelini bugünlerde duyuyordu. Türk halkının bütün yaratıcı duyguları yerinden oynamıştı. Anadolu'nun zaferini kutlamak için bütün sanatçılar, müziklerini konuşturmaya çalışıyor, her gün yeni bir yengi marşı ya da sarkışı bestelenerek sazlara armağan ediliyordu. Aradan çok geçmemişti ki, İzmir'in kurtuluşunu kutlayan İzmir Marşı, Abdülkadir'in bassosundan, Mecit'in büğlüsünden, Saim'in saksafonundan coşkun bir çağlayan gibi akmaya başladı, İzmir Marşı'nı çalan kalabalık sazların verdiği coşkunluk öyle yüksekti ki Musa'nın kalbi duracak gibi oluyordu. Hulusi Bey, uzun boyu, sarı saçları, mavi gözleriyle, gürleyen sazların önünde elindeki incecik değneği işaret için bassolara, büyülülere, saksafonlara, davula doğru kaldırırken Kocatepe'den top ateşi için buyruk veren Mustafa Kemal'i andırıyordu. Bandoyu bu sıralarda öyle büyük bir coşkunlukla yönetiyordu ki büyük bir savaş karşısında kendinden geçmiş bir komutan görünüşü alıyordu. Onun bu halini saatlerce durup seyreden Musa, bu sırada bando öğret-

meninin en aşağı Mustafa Kemal gibi yurt, ulus, özgürlük, bağımsızlık sevgisiyle dopdolu olduğunu anlıyordu.

24

Hulusi Bey, Beykoz Darüleytamı bandosunu yetiştirdikten sonra okul, birden bire ön plana geçer gibi oldu. Nerde bir gösteri yapılacak olsa hemen bu bando, dolayısıyla da Beykoz Darüleytamı usa geliyordu. Ünlü Türk dostu Pierre Loti'den sonra Türklerin çileli günlerinde onları düşman dünyaya karşı yazılarıyla savunan bir Fransız daha vardı ki o da Claude Farerre'di. O günlerde İstanbul'a gelmişti. Bütün gazeteler bu Türk dostu için makaleler döşeniyor, herkes bu Türk dostunu görmek için can atıyordu. Çağlayan Kız Darüleytamının barındığı Çağlayan Köşkü'nde bu Türk dostunun onuruna büyük bir karşılama töreni yapılacaktı. İste, Beykoz Darüleytamı, bu sırada ister istemez usa geldi. Beykoz Darüleytamının bandosu olduğu gibi dört yüz çocuk da sopalarla yepyeni bir jimnastik türü biliyordu ki bu milleti oyalamak için çok iyi bir eğlence olurdu. Böylece bir gün Beykoz Darüleytam bandosuyla dört yüz çocuk, ellerinde silah gibi taşıdıkları jimnastik sopalarıyla Şirketi Hayriye vapurlarından birine bindirilerek Köprü'ye çıkarıldı. Oradan da Haliç vapurlarından birine aktarılarak Sütlüce'ye çıkarıldı. Önündeki derenin ak köpüklü bir çağlayan haline getirildiği bir koru içindeki Çağlayan Köşkü'ne varıldığında geniş alanın dibinde tribünlerle geri kalan üç yanının seyircilerle dolmuş olduğu görüldü. Hulusi Bey, hemen bandoyu tribünlerin önüne yerleştirerek Sakarya Marşı'nı çaldırmaya başladı. Bandonun bol çalgılı kadrosu, içinde ulus ruhunun coşkun ırmakları akan Sakarya Marşı'nı çalarken halk yığınlarının yüzünde bir sevinç dalgası belirdi.

Çocuklar, sınıf sınıf alanın ortasına çökmüş, her yanı dolduran büyük kalabalığı süzüyordu. Hava da alabildiğine sıcaktı. Bu sırada tribünlerde büyük bir kımıltı oldu. Musa, orta boylu, toplu vücutlu, sakallı orta yaşlı bir adamın, tribünün

ortasına doğru yürüdüğünü, herkesin elini sıktığını gördü. Demek ki Türkleri seven büyük Fransız yazarı buydu. Halktan birçoğu «yaşa, var ol» diye bağırıyordu. Claude Farerre uzunca bir nutuk vererek karşılayıcıları selamladı. Ondan sonra, bando, ulusal bir marş daha çalarak milleti coşturdu. Sonra da Beykoz Darüleytamı, bütün alana açılıp yayılarak jimnastik durumu aldı. Jimnastik, bandonun çalacağı uygun bir marşla yapılacaktı. Bu kez bando, yüzünü alanı kaplayan çocuklara doğru dönerek çalmaya başladı. Öğretmenlerden biri de yapılacak hareketlerin örneklerini kendisi yapıp göstererek gösteriyi başlattı. Musa, güneş ensesinde boza pişirirken elindeki kalın sopaya türlü figürler yaptırıyor, bir yandan da terliyordu. Sırtından dereciklerin aktığım duyuyordu. En kıyıdaki sıraya düşmüştü. Onun kırmızı yüzünden şıpır şıpır terlerin aktığını gören orta yaşlı bir kadıncağız da haline acıyarak: "Vah zavallıcık, kan ter içinde kaldı" dedi. Bu acıma duygusu, şefkatten oldum olası yoksun olan Musa'nın kalbindeki ölümsüz altın tellerden birine dokundu. Musa, bir yandan gerekli davranışları yapıyor, bir yandan da fırsat buldukça dört yüz çocuğun birden yaptığı jimnastiğin tutarlı olup olmadığını gözden geçiriyordu. Çocuklar, gerçekten iyi numara alacak durumdaydı. Musa, bu arada fırsat buldukça Claude Farerre'i de kaşla göz arasında gözden geçiriyor, Türkleri seven bu Fransız'ı bütün özellikleriyle belleğine yerleştirmeye çalışıyordu. Güneşin alnına yerleşmiş olan muzikacıların yüzündeıı de kıvılcımlar saçılıyordu. Jimnastik bilince bütün çocuklarla birlikte Musa'nın da işkencesi bitti. Jimnastiğin bitişiyle konuk Türk dostu yazar da alkışlar, yasalar arasında ayrıldı.

25

Musa'nın belleğinde yer eden en önemli olaylardan biri de Taksim futbol sahasında İngiliz ordu takımıyla Türk millî takımının yapmış olduğu büyük maçtı. Büyüklüğü surdan geliyordu ki maç bayağı bir maç olmaktan çıkıp bir ulusal yenişme halini almış, .gerek İngilizler, gerekse Türkler, bütün

hınçlarını birbirine boşaltmak için fırsat yaratmaya çalışmıştı. Türk milli takımını küçümseyen İngilizler, bunun karşısına salt ordu takımını çıkararak sonuç almayı düşünmüşlerdi. Maç günü Veliaht Mecit efendinin oğlu Şehzade Ömer Faruk Efendi de tribünlerde bulunacak, yenene bir kupa verecekti. Bırakışma döneminin en önemli maçı, bu olacaktı. Bu yüzden stadyumun dört yanı mahşer gibi bir kalabalıkla dolmuştu. Beykoz Darüleytamı içeri girdiğinde sıkışık saflar halinde güçlükle sahanın sağ yanında ufak bir yere sığmaya çalıştı. Darüleytamlılar, hemen Beykoz takımının iki ünlü oyuncusunu sahada görerek sevindiler. Ay yıldızlı formanın sahipleri, koşarak sahaya çıkıp da yerlerini alınca, Dazlak kocaman başıyla Laz İbrahim'in sağ bek, Beykoz kulübü kaptanı Emin'in de sağ açık olduğu görüldü. Onları görüp tanıyan bütün çocuklar:

"Yaşa, İbrahim abi, yaşa Emin abi" diye bağrıştılar. Bu sırada Pertev Bey, çocukların ağzım kapamak için:

"Aman, çocuklar, çok bağırmayın. Karşımızdakiler yalnız oyuncu değil, aynı zamanda düşmanlarımızdır. Sessizce seyretmeye bakın. Sonra, oyunculara bir kötülük yaparlar." dedi. Çocuklar gösteri yapmaktan vazgeçtilerse de biraz sonra başlayan oyunda Kaptan Emin'in sık sık topu kaparak İngilizlerin kalesine yıldırım gibi inip ilk golü atışı, stadyumu yıkan bir sevinç uğultusuyla karşılandı.

Stadyumun dört bir yanını çeviren yüksek dubarlardan yükselen milli uğultu, Taksim Meydanındaki kalabalıkların kanını donduran bir güçle çıkmıştı. İlk golü yiyen İngilizler, hemen soğukkanlılıklarını yitirerek kırıcı oynamaya başladılar. Uzun bacaklarıyla savurdukları tekmeler, bir Türk oyuncusunu yere seriyorsa da onlar da hacıyatmaz gibi biraz sonra şaşırtıcı bir dayanıklılıkla yattıkları yerden fırlıyor, İngiliz kalesine doğru yel gibi uçarak akına başlıyorlardı. Türk seyircisinin durmak bilmeyen bağırış çağırışları, haykırışları, İngilizlerin moralini paçavraya çevirmişti. Kaptan Emin'in ayağından her uçan top, bomba gibi İngiliz kalesine giriyordu. Halk, sevinçten kıyameti koparıyordu. Sanki ötede İzmir sularına dökülen Yunanlılara karşılık, burda da kaleye yollanan her topun bir top

mermisi olması isteniyordu. Babasının arası Padişah Vahidettin'le açık olan Şehzade Faruk Efendi de büsbütün şaşırmış görünüyordu. İngilizler, zaten onunla babasını Anadolucu biliyordu. Bundan dolayı halkın bu anlamlı coşkunluğu onu epeyce tedirgin etmişti. İş bununla kalsa yine iyiydi. Oyunun biteceğine yakın, bir İngiliz denizcisi, stadyumun büyük kapısına asılmış olan kocaman Türk Bayrağını alaşağı edip cart diye yırtınca bir Türk polisi tabancasını çekip herifi vurmaya kalktı. Maçı merak eden büyük bir kalabalık, stadyumun kapısında karınca gibi kaynıyordu. Bunlar, daha büyük bir bela çıkmasın diye İngiliz'i Türk polisinin elinden kurtardılar. Bu haber Darüleytamlıların kulaklarına geldiğinde son kerte heyecanlandılar. Hepsi bir kez olsun İngilizlerin kendilerine oynadığı korkunç oyunu anmıştı.

Maç, İngilizlerin kesin yenilgisiyle sona erdi. İngilizler, halkın bu coşkunluğundan iyice yılmıştı. Kapıya yaklaşan asker otomobillerine binerek oradan uzaklaşmakta ivedi davrandılar. Sonra, Ömer Faruk Efendi, zafer kupasını kendi eliyle milli takım kaptanına verdi. Çocuklarla birlikte halk, gırtlağını yırtarcasına bağırıyor, sevgi gösterileri yapıyordu. Bütün halkla birlikte çocuklarda da emperyalizmi yenmiş insanların coşkunluğu, gururu vardı. Okula döndüklerinde hemen hepsi büyük, milli bir zaferi bölüşmüş askerler ya da komutanlar gibi çalımlı çalımlı yürüyorlardı. Tutsak Türkiye'nin bağımsızlık savaşma kendileri de bugün bir şey katmış gibiydiler.

Ne var ki alacakaranlıkta yorgun argın yatakhaneye çıkan Pertev Bey'in sınıfı, ürkütücü bir olayla karşılaştı: Tavanı çakılmamış kirişlerden birinin üstüne iri bir baykuş tünemiş, büyüleyici, parlak bakışlarıyla çocuklara bakıyordu. Anlaşılan yatakhaneyi havalandırmak için Adile Hanım'ın açtığı pencerelerden girmişti. Musa, hemen öğretmenlerin oynadığı Halit Fahri'nin Baykuş oyununu anarak ürperdi. Baktı: Bütün çocuklar aynı ürperti içindeydi. Halkın kör inanışları, bütün çocuklarda aynı tepkiyi yapmıştı. İçlerinden biri şöyle bağırdı:

"Arkadaşlar, göreceksiniz, bu okulda yakında ayrılık var. Hepimiz darmadağın olacağız. Bir eve baykuş girdi mi oradan hayır bekleme gayri. Bunu aklınızın bir köşesine yazın, Kilisli Mehmet böyle dediydi dersiniz."

Bir başka çocuk ağlamaklı ağlamaklı:

"Ne duruyoruz? Kovalım su uğursuz kuşu, dedi, belki dağılmayız." Bunun üzerine yürekli birkaç çocuk ceketlerini çıkarıp sallayarak, bir yandan da haykırıp bağırarak kuşun, üstüne saldırdı. Sessiz bir harabe bulduğunu sanan zavallı kuş, saldırganlar karşısında ne yapacağım şaşırarak sessiz yumuşak uçuşlarıyla uzun uzadıya bir çıkış yeri aradı, en sonra girdiği açık pencereyi bularak çıkıp gitti. Bu, bütün çocuklarla birlikte Musa'nın içine de ayrılık ateşi şimdiden çöker gibi olmuştu. Darüleytama girdi gireli öyle çok okul, yer değiştirmişti ki hepsinde de tedirginlik duymuştu. Şu sıradaysa en rahat okula kavuştuğuna inanırken burayı yitirmek kendisine çok acı gelecekti. Ne güzel de okuyordu. Eğer burdan ayrılacak olursa kim bilir bütün umutlarını paramparça eden ne gibi tedirginliklerle karşılaşacak, belki de en kötüsü, okumaktan alıkonulacaktı. Baykuşların neden böyle kötü olduğuna bir türlü usu ermiyordu.

26

Ulusal Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra, Beykoz Darüleytamına pek çok iş düşmeye başlamıştı. Önlerinde gür sesli bandoları dört yüz kişilik çevik öksüz, birçok törende yer alıyor, hem de ön planda bulunuyordu. Haftanın iki üç günü, okul İstanbul'a götürülüyor, bu da çocukları özgürlüklerinden, oyunlarından, dağda olmuş kocayemişlerden, kabuklarını bırakıp yerlere dökülmeye başlamış dağ kestanelerinden, dağ fındıklarından yoksun ediyordu. Ara sıra ellerindeki çuvallarla Beykoz'un bol yemişli dağlarına kaçan kimi acar çocuklar, okula bir yığın yemişle dönüyorlardı. Zavallılar, yakalanınca da hele Talat Bey'in eline geçerlerse birer araba sopa yemekten kurtulamıyorlardı. Bütün çocukların yemişsizlikten bunaldığını

gören Pertev Bey, bir gün sınıfını alarak Beykoz dağlarına çıktı. Yuşa tepesine çıkan yolun solundaki vadide boy vermiş sahipsiz kestane ağaçlarından çuvallar doluşu kestane toplayarak döndüler. Çocuklar bunları günlerce yemekle bitiremediler. Ağzının tadını bilen birçoğu, aşağıda dere kıyısında küçük fırınlar yaparak kestanelerini buralarda kavurup yediler. Sonra, Pertev Bey, onları alıp bir başka gün dağ fındığı toplamaya götürdü. Yabani fındık ürünü, pek öyle bol değilse de yine de ağızlarını tatlandıracak bir şeyler toplayabildiler. Sonradan biraz karın ağrıtıyorsa da bodur fidanlar üzerinde yetişen Avrupalıların ağaç çileği dedikleri kocayemişler, o ağızda eriyen kendini salıverişleriyle ne hoştu!

Musa, ilk insanların toplama çağlarında salt dağlarda bulduklarıyla geçinmeye çalıştıkları günlerde duyduklarına benzer bir hoş duygular içinde cılız fidanlardan fındık toplarken çok mutluydu. Böylece ilk çocukluğunda bir ara yakından gördüğü ormanın özel kokusuyla şiirine bir kez daha kavuşmuş oluyordu. Sanki bu ormanlarda bir milyon yıl önce de ilk insanlarla birlikte fındık topluyormuş gibi çok garip bir coşkunluk, bir gizli tat duyuyordu. Güçlü dişleriyle kırıp yediği sütlü fındıklar, sanki ruhuna gizli bir güç aşılıyor gibiydi. Ormanda bir küçük kulübesi olsaydı acaba burda bu kestaneler, kocayemişleri ve fındıklarla geçinerek yaşayıp gidemez miydi? O, böyle düş göre dursun, Pertev Bey de çocukların çok ilerlediklerini gördü. Sömürülmüş fındık fidanlarıyla fundaları yararak onlara yetişti. Herhangi bir yaban domuzu karnını yarmadan onlara yetiştiğinden dolayı da sevindi.

27

Bir eylül sabahı, ivedi kahvaltı ettirilen dört yüz çocuk, vapurla İstanbul'a götürüldü. Okulda öğretmenler, çocuklara padişahı karşılayacaklarını söylemişlerdi. Motorla Gülhane Parkı'nın rıhtımına çıkan padişah, otomobille Topkapı Sarayı'na, peygamberin kutsal emanetlerini, hırka-i şerifini öpmeye giderken hep birden padişahım çok yasa diye üç kez bağırarak

onu selamlayacaklardı. Beykoz Darüleytamlıları Gülhane Parkı'na vardıklarında oranın okullularla kaynaştığını gördüler. Padişahın Topkapı Sarayı'na geçeceği yolun kıyısına dizilerek saatlerce beklediler. Musa, Validebağ Kız Darüleytamı'nın sıraları arasında gözleriyle arayarak kız kardeşlerini buldu, ikisinin de sağlığı yerindeydi, gülümsüyorlardı. Musa, baktı, Topkapı Sarayı'na giden yolun kıyısını çeviren demir parmaklıklara İngiliz, Fransız, İtalyan askerleri asılmış, merakla padişahın geçişini bekliyorlardı. Musa da onun resimlerini çok görmüşse de yüzünü hiç görmemişti. Yine de onun yüzünü görmenin gerekli bir şey olmadığı kanısındaydı, İngilizlerle el ele çalıştığı üstüne yıllarca edindiği bilgiler, padişahın önemini onun gözünde gereği gibi düşürmüştü. Öğretmenler de, çocuklar da Yunanlıları denize döken Mustafa Kemal İstanbul'a gelirse Padişah Vahidettin ne olacak diye düşünüyordu, buna bir türlü karşılık bulamıyorlardı.

En sonra bir motorla Gülhane Parkı rıhtımına ayak basan padişah, orda bekleyen otomobiline bindi. Topkapı Sarayı'na giderken, Musa'nın gözlerine silik bir hayalet ilişti. Binlerce çocuk «padişahım çok yasa» diye haykırdı.

Vahidettin, gerek öğretmenlerin, gerekse çocukların gizli sorularına açık bir karşılık verdi. Bir İngiliz savaş gemisine binerek bir sabah Türkiye'den kaçtı. Musa, o günkü sabah gazetelerinden birinde savaş gemisinin resmini de görünce derin derin düşünceye daldı: Demek ki padişahlar bile yanılıyorlardı. Bunun üzerine öğretmenler de artık bütün sakınıp çekinmelerini bir yana bırakarak çocuklara padişahın nasıl düşmanla el ele çalıştığını, Anadolu kavgasını boğmak uğruna nasıl çırpındığını gerine gerine anlattılar. Daha önce ne de olsa ondan aylık alıyor, ispiyonlanmaktan korkuyorlardı. İstanbul'u da bir türlü bırakıp gidemediklerinden susmak zorunda kalıyorlardı. Çocuklarda olduğu gibi bütün öğretmenlerde de sonsuz bir iyimserlik vardı. Pertev Bey:

"Ah, çocuklar, diyordu, düşmanlar bir on yıl bizi rahat bıraksalar bakın bir daha nasıl yenilmez bir millet oluruz. Evet, yalnız bize on yılcık dokunmasınlar, o zaman uçan kuş bile

bize yetişemez. Ama ne yazık ki düşmanlarımız çok hırslı, şu güzelim İstanbul'da yaşamamızı bir türlü çekemiyorlar. İstiyorlar ki buralardan çekilip vahşi hayvanlar gibi dağ başlarında yaşayalım. Oysa biz, tarihte nice uyarlıklar kurmuş bir ulusun torunlarıyız. Yeryüzü uygarlığına yeni uygarlıklar katabilecek nice altın gibi yeteneklere sahibiz. Bu yeteneklerimiz ancak bağımsızlık güneşi altında yeşerir, ürün verir. Şimdi, yakılmış yıkılmış Anadolu'yu yeniden daha güzel yapmak için çalışmamız gerekse de paramız, aracımız yok. Bunları da şu sıralarda galiba sağlayacağız gibi görünüyor. Günün konusu olan bir Chester projesi var. Çok zengin bir Amerikan şirketi Ülkemize demiryolları, limanlar, fabrikalar yapmak istiyor. Avrupa'nın ya da Amerika'nın yardımı olmadıkça, ülkemizde bir adım ileri gidemeyiz. Ne var ki Avrupalılar bize karşı şimdi bile diş biliyorlar. Onlardan yardım bekleyemeyiz. Amerika ise bize karşı hep iyi davrandı. Hem de yeryüzünün en zengin ülkesi. Anadolu hükümeti, Chester projesini kabul ederse on yıla kalmaz harap vatanımız bir bayındırlık haline gelir. Sizler de yüksek eğitim yapabilirsiniz."

Pertev Bey'in bu iyimser söyleşileri sürüp gidiyordu. Ne yazık ki bu sırada felek öksüzlere bambaşka talihler hazırlamaktaydı. Ancak, birkaç bağımsızlık, zafer sarhoşluğuyla dolu gün daha geçti. 6 Ekim 1922 günü bandoları önlerinde Beykoz Darüleytamının dört yüz çocuğu, İstanbul'a Refet Paşanın komutasında gelmekte olan simgesel Türk atlılarını karşılamak üzere sabahın karanlığında alınıp götürüldü. Kutuluş ordusunun küçük Anadolu atları üzerinde Galata Köprüsü'nden geçişi İstanbul'un Türk halkı için unutulmaz bir gün oldu. Hemen hemen bütün İstanbul ordaydı. Beykoz Darüleytamı'nın bandosu İzmir, Sakarya marşlarını çalarak Anadolu'nun gazi savaşçılarıyla gazi atlarına kazandıkları zaferin türküsünü dinletiyordu. Refet Paşa, çelimsiz, ufak tefek gövdesiyle köprüden geçerken dev gibi bir etki yapıyordu.

28

İstanbul'u coşkunluktan yıkan zafer sarhoşluğu, çok uzun günler sürüp gitti. Beykoz Darüleytamı, bütün bu coşkun günlerinde İstanbulluların yanı başında yer aldı. Bandosunun gür sesiyle onları büsbütün coşturdu. Musa, bir gün Refet Paşayla Halifeliğe seçilmiş olan Mecit Efendiyi şahane bir bandoda yan yana kurulmuş olarak halk denizinin ortasından geçerken çok yakından gördü. Refet Paşanın ufacık varlığı yanında Mecit Efendi iri pehlivan gövdesiyle kuruluyor, iri, zeki mavi gözleriyle halka gülümsüyordu. Başındaki güzel kırmızı fesi altında yüzü daha kırmızı görünüyordu. Bu genç, dinç yüzde süt gibi ağarmış güzel sakal aydın bir düşün adamınınkini andırıyordu. Zaten kendisi İstanbul'un tanınmış ressamlarından, aydınlarındandı.

Beykoz Darüleytamı, o gün akşama dek İstanbul caddelerinde halkın ulusal duygularım kamçıladıktan sonra dinlenecek bir yer bulamayarak Harbiye Nezaretinin bahçesine oturdu. Sonra, hep birlikte Fatih Camii'ne giderek abdest alıp coşkun halk safları arasında teravih namazına durdular. Halk, camii öyle doldurmuştu ki, çocuklarla öğretmenlere safların biraz sıklaştırılmasıyla birer secdelik yer alabildi. Musa, yaşlı başlı müminler arasında yatıp kalkıyor, namaz bir türlü bitmiyordu. Cemaatin önünde çifte imamlar, müezzinlerin makamlarında üç dört müezzin vardı. Şimdiye dek böyle kalabalık cemaat görmemiş olan imamlarla müezzinler de coşmuşlardı. Namazı uzattıkça uzatıyorlardı. Musa, yatıp kalktığı sırada yanı başındaki bir sürü çocuğun kıçlarını havaya dikerek horul horul uyuduklarını görüyordu. Sabahın karanlığından beri ayakta, aç olan çocuklar, caminin sıcak halılarına başlarını kor komaz derin bir uykuya dalmışlarda Musa, günaha girmemek için çok direndiyse de en sonra uykunun kuş tüyü yatağına yuvarlandı. Geç vakit yılan hikâyesine dönmüş olan namaz bitmişti. Ön saflardan gelen müminler, uyuyan çocuk safları üzerinden atlayarak geçiyor, çok da dikkat ettikleri halde yine de ayaklarıyla çarparak onları uyandırıyorlardı. Musa'yı birçoğu çiğne-

diyse de uyanmadı. En sonra yaşlı bir adamın, kafasına indirdiği bir kaza tekmesiyle yerinden fırladı. Adam camiden en son ayrılanlardan biriydi. Musa, uykulu gözlerle geriye dönüp bakınca arkada bütün çocukların saf saf uyuduğunu gördü. Dudaklarında bir gülümseme belirdi. Uyumamış olun büyük çocuklarla öğretmenler sarsarak çocukları uyandırmaya çalışıyorlardı.

29

Beykozlu öksüzler, geç vakit Fatih Camiinden ayrıldıktan sonra Ayasofya Camiine götürülerek kendilerine birer battaniye verildi. Camiin halıları üstünde uyumaları söylendi. Musa, Fatih Camiinde bir saat uyumuş olduğundan o gece çocukların sırtlarından çekip battaniyelerini alarak onları şaşkına çeviren birkaç maskara arkadaşının muzipliklerine katıldı. Sabaha dek oyun oynadı. Çocukların yanı başına uzanıp onların battaniyelerini birdenbire kıvırıp üstlerine alıyor, uyanıp aval aval hırsızı arayan çocukla eğleniyorlardı. Ancak, tanyeri atıp da kendisi de uyumaya heveslenince oyunu öğrenen öbür çocuklar Musa'ya da aynı oyunu oynadılar. Onun bütün gece birkaç arkadaşıyla yaptığı muzipliği ona pek pahalıya ödettiler. En sonra, camiden çıktıklarında uykusuzluktan rüzgârda bir dal gibi sallanıyor, ayakta uyuyordu.

30

Yeni ders yılının başlamasına pek az bir zaman kalmıştı ki Musa'yla birlikte bütün çocukların başına büyük bir felaket geldi: Bir gün birdenbire okula gelen birkaç doktor, dört yüz çocuğu sıkı bir muayeneden geçirerek trahom denen korkunç göz hastalığına tutulmuş bütün çocukları bir yana ayırdılar. Okul, bundan sonra trahomlulara bırakılarak sağlam çocuklar başka Darüleytamlara gönderilecekti. Bunu öğrenen Musa'nın bütün mutluluğu bir anda yitti. Demek ki bir kez daha okumak denen güzel cennet bahçelerinden alınıp uzaklara fırlatılacaktı.

Şimdiye dek öyle çok okul değiştirmişti ki her değişiklikten sonra yeni bir karışıklık içine düşmüştü. Bundan dolayı bütün sevinci uçup gitmişti. Çocukların ağzında gidileceği söylenen türlü yerlerin isimleri vardı. En son gidilecek en doğru yerin Halıcıoğlu Darüleytamı olduğu anlaşıldı. Pertev Bey'in sınıfının yatakhanesinde bir akşam, baykuşu görmüş çocuklar, korku ile titreyerek o uğursuz geceyi bir kez daha andılar:

"Biz demedik miydi bu baykuş bu okulu dağıtacak" diye bilgiçlik taslayarak böbürlendiler.

Musa, çok ısındığı bu okuldan, sevgili öğretmeni Pertev Beyden, kimi yakın arkadaşlarından ayrılıp Halıcıoğlu Darüleytamına yollandığında yüreğinin bir parçasının arkada kaldığını duydu. O güzelim yemyeşil çayırlar, Beykoz'un bol yemişli ormanları, her şeyden önce de okuyup adam olma fırsatı, belki bir daha eline geçmemek üzere ebemkuşağı renkli bir kuş gibi uçmuş gidiyordu.

31

Beykoz Darüleytamlıları, Halıcıoğlu Darüleytamına gittiklerinde burayı yeni örgütlenmeye başlayan bir öksüzler deposu olarak buldular. Karmakarışık biçimde yatakhanelerde yatılıyor, karmakarışık biçimde yabancı çocuklar arasında yemekhanelere gidiliyor, rasgele sınıflarda oturuluyordu. Yemek oldukça boldu. Musa, yaşayışı boyunca ilk kez burada karninin doyduğunu duydu. Kimi yemekler artıp dökülüyordu bile. Okulda Şevki Bey gibi iyi yöneticiler varsa da korkunç bir karışıklık egemendi. Musa, bundan son kerte üzülüyordu. Yatakhaneler, ranzalı karyolalarla düzenlenmişti. Musa, her gece yatak zamanı kendine peylediği alt ranzalardan bir yere vardığında oranın bir başka çocukça sahiplenildiğini görüyordu. Başkalarının yattığı yataklarda yatmaktan da iğrendiğinden gerçek bir üzüntüye kapılıyordu. Bu disiplinsizliğin hiç de hayra yorulamayacağını düşünüyordu. Okul öyle kalabalık bir çocuk deposu gibiydi ki sekiz on genç, gürbüz kadın geceli gündüzlü çamaşır yıkadığı halde kirlilerle güç baş ediyorlardı.

Kadınlar, genel yatakhanenin helâlarının bitişiğindeki taşlıkta yarı gecelere dek durup dinlenmeksizin çamaşır yıkıyorlardı. Musa, gecenin hangi vaktinde su dökmeye gitse onların çalıştıklarını görüyordu. Çamaşırcı kadınların yatakhanesi de aynı kattaydı. Su dökmeye giden çocuklar, onların sere serpe uzanıp yattıklarını açık bırakılmış kapılarından görebiliyordu. Bu kadınlardan birkaçı kendini bilmiş delikanlımsı çocukları her gece herkesin gözleri önünde yataklarına alıp sabahlıyorlardı. Musa'nın Beykozlu sınıf arkadaşlarından biri olan sarışın ipsiz bir arkadaşının her gece kendisini seçen bir kadının yatağına konuk oluyor, sonra bunu rasgele anlatıyordu. Ne var ki delikanlı, kadının koynuna bakir olarak giriyor yine öyle çıkıyordu. Anlaşılıyordu ki ilk girişimi kadın ondan bekliyor, o da kadından bekliyordu. Musa'ya kadının hiçbir kötülük düşünmeden mışıl mışıl uyuduğunu, kendisininse türlü piçlikler düşündüğünü, heyecandan bir türlü uyuyamadığını, ancak kendi kendine boşaldıktan sonra biraz dalabildiğini anlatıyordu.

Kadınlar, çocukların en gelişmişlerini, en yakışıklılarını seçiyor, çoğu zaman da bunları değiştiriyorlardı. Ne gariptir ki, her gece kadınların yataklarına aldıkları bütün çocuklar, bir ana sevgisinin yanı başında yatacaklarına inanarak bu çağrıyı sevinçle kabul ediyorlardı. Öksüzlüğün verdiği duygular, onlarda öyle derin kökler salmıştı ki, kendilerine karşı gösterilen bütün bu çeşit ilgileri hep bu duyguları doyurucu birer şefkat gösterisi olarak alıyorlardı. Çocuklar, her gece yığınlarla yatakhaneye çıkarken genç, güzel çamaşırcı kadınlar, çamaşırhanenin önüne dizilip seçim yapıyorlardı. Kaşla göz arasında seçilen çocuklar, yataklarında biraz uyuzlandıktan sonra birer gölge gibi süzülüp kadınların yatakhanesine gidiyorlardı. Kadınların yatağında konuk olan çocuklardan kimisinin anlattığı kimi çirkin şeylere Musa hiç de inanmıyordu. Bunları, onların böbürlenme ya da önemli bir serüvenin kahramanı olarak görünme heveslerine veriyordu. Ona göre öksüzler nasıl anasızlığın boşluğu içindelerse o genç kadıncağızlar da ölmüş yada hiç doğmamış yavrularının özlemi içindeydiler. Kim bilir

delikanlılık çağına yeni ayak basmış öksüzleri koyunlarına almakla belki de hem kocasızlıklarının hem de çocuksuzluklarının özlemini dindirmek istiyorlardı. Musa bir iki çocuk daha tanıyordu ki bunlar çamaşırcı kadınların koynunda öksüzlüklerinin bütün ağısını alan tatlı, deliksiz bir uyku çektikten sonra oradan girdikleri gibi bakir çıkıyorlar, bunu da arkadaşlarına anlatarak onlarda öteki çocukların anlattıklarından daha sağlam bir kanı uyandırıyorlardı. Musa, bu ikinci tip çocukların anlattıklarına daha çok inanıyordu.

Bir akşam, yine, yatakhaneye çıkılırken, Musa, genç, güzel bir kadının kolundan tuttuğunu gördü. Kadının ateş gibi yanan sağlıklı bir yüzü, balıketi bir vücudu vardı. Elini tutan elleri de ateş gibi yanıyordu. Musa, kadının tatlı tatlı eski bir tanıdık gibi gülümsediğini görünce bu gece öteki mutlu arkadaşlarından biri gibi çağrılacağını anladı. O da gülümsedi. Kadın, kırk yıllık ahbabıymışçasına öper gibi ağzını Musa'nın yüzüne yaklaştırdı. "Herhalde geceleri rahat yatamıyorsundur, herkes yattıktan sonra şu gördüğün bizim odada seni bekleyeceğim. Gece bekçisi Kara Emine'ye de görünmemeye çalış, gelirken. Benim yatağım soldan en diptedir. Hiç çekinme, öbür kadınların koyunlarında da senin gibi oğlanlar göreceksin. Anne sevgisinden uzak çocuklar biz anneleriyle yatarak öksüzlüklerini unutuyorlar. Mutlaka beklerim ha."

Musa, bunun herhalde tatlı bir serüven olacağını sezdiğinden çokça düşünmeden: "Peki" diyiverdi.

Kadından ayrılıp yatağına gittiğinde orda bir başka çocuğun yattığını gördü. Mutlaka o da yatağı başkalarınca zapt edilenlerden biridir diye düşünerek kendine bir başka yatak aramaya başladı. Boş bir yatak bulup içine girince gövdesinin yepyeni bir coşkunlukla kaplandığını duydu. Gidip kadının koynuna girmenin yasak bir iş olduğunu bildiğinden yasaların korkusu kanatlanmış coşkunluğunun üstüne katran karanlığında bir örtü atarak onu boğmaya çalışıyordu. Bir hademe kadının koynunda yakalanan bir öğrenci, oraya ne gibi güzel, temiz duygularla girerse girsin mutlaka kötü karşılanacaktı. Hem kadın kovulacak, hem de kendisi, belki bir araba sopa

yiyecekti. Musa, bir de öbür çocukları düşündü: Acaba onlar da kadınların koyunlarına girerken böyle korkular geçirmişler miydi? Şimdiye dek onların serüvenlerini tatlı tatlı dinlemişti de bunu sormak usunun kıyıcığından bile geçmemişti.

Musa, bunları düşünerek çocukların uyumasını bekleyip dururken bir yandan da gece bekçisi kara Emine'nin, ranzalar arasında uzanan aralıklarda gezindiğini, kimi zaman uzanıp açılan çocukların üstünü örttüğünü görüyordu. Kara Emine, ulusal Kurtuluş Savaşımızın kadın kahramanlarındandı. İri yarı erkeksi gövdesi şimdi bile yaralar, sargılar içindeydi. Anadolu' da Yunan'la nasıl dövüştüğünü anlatmak üzere göğsünü bağrını açar, şimdi bile işleyip duran yaralarını meraklı çocuklara gösterirdi. Gövdesinde birçok kurşun, süngü, şarapnel yarası vardı ki bunlardan ancak bir ikisi bile ortalama bir insanın iflahını kesebilirdi. Emine kadın, kara gözlü kara kaşlı esmer tatlı yüzlüydü. Öksüzlerle öyle candan bir halleşip dertleşmesi vardı ki hemen bütün çocuklar, bu yüzden onu çok seviyorlardı. Her zaman çevresinde dinleyicilerden birer öbek bulunuyordu. Artsız aralıksız Yunanlıların Anadolu'da yaptıkları kötülüklerden, zulümlerden söz ediyor, kendi çoluk çocuğunun da bu arada nasıl kesilip biçildiğini anlatırken gözlerinden nohut gibi acı yaşlar fışkırıyordu. Çocukların, akrabasını öldüren düşmandan öç almak uğruna silahlanıp Kuvayı Milliye saflarına, sonra da ordu saflarına karıştığını anlatırken bayağı erkekleşiyor, iri gövdesi dikiliyor, daha çok irileşiyordu. Musa'nın ona karşı sonsuz saygısı vardı. Onun çevresinde öbekleşen çocuklar arasında çoğu zaman o da bulunuyordu. Kara Emine, yaralarının sağmaz inatçılığı yüzünden büyük İstanbul hastanelerinden birine gönderilmişti. Böylece derin yaraları kapanan Emine kadın, taburcu edilerek hiçbir gidecek yeri olmadığından Halıcıoğlu Darüleytamına gece bekçisi olarak verilmişti. Haftada bir gün sargı sergisini andıran gövdesindeki yaraların pansumanı için daha önce yattığı hastaneye gidiyordu.

Musa, orduda yıllarca askerlik etmiş, görgülü, cin gibi bir kadının gözünden nasıl kaçarak çamaşırcı kadının yatağına

gidebileceğini düşündükçe tedirginliği, korkusu gittikçe artıyordu. Saatler ilerliyor, Musa'nın coşkunluğu sönmeye, gözkapakları ağırlaşmaya başlıyordu. Bir ara dalar gibi oldu. Yine gözlerini açtığında Kara Emine'nin boş yataklardan birine oturarak şekerleme yaptığını gördü. Hemen çişe gider gibi yatağından kalktı. Helâya doğru yürüdü. Yanından geçerken baktı, Kara Emine, horluyordu. Genç kadın, onu bekliyordu. Bu gece bütün çamaşırcılar erken yatmıştı. Ancak bir ikisi çamaşırhanede son işlerini bitirmeye çalışır görünüyorlardı. Musa, genç kadının yanı sıra bir gölge gibi çamaşırcı kadınların küçük yatakhanesine süzüldü. Küçük yatakhaneye girdiğinde yer yataklarına uzanmış genç kadınların yanı baslarında birer tıraşlı küçük erkek başı da gördü. Ne var ki o içeri girince bu makineyle tıraş edilmiş başlar hemen yorganın altına çekildi. Huriye de (genç kadının adı) don gömlek orada dikilen Musa'yı bir el çabukluğu ile yer yatağına çekti. Musa, artık fırın gibi sıcak, yarı çıplak kadının kolları arasındaydı. Huriye, vücuduna güzel bir koku da sürmüştü. Mis gibi kokuyordu. Musa, vücuduna sarılan kolların sıkı, tatlı çemberi içinde kımıldamak yürekliliğini bile gösteremeden put gibi uzandı, kaldı. Birden bire kendisine dolanan kolların ana kolları olduğu sanısına kapıldı. Yoksulluğun en kara, en korkunç yıllarında anneciğinin açlıktan kurumuş kolları da kimi geceler ona böyle sarılıyor, bu sırada durmadan ağlayan zavallı kadının gözyaşları, onun yüzünü gözünü ıslatıyordu. Yıllarca önce ölüp gitmiş olan annesinin eskimiş gözyaşlarıyla acı bir ağıt biçimi almış olan hıçkırıkları, şimdi Huriye ile arasına ateşten bir masal kılıcı gibi uzanmıştı. Musa, bu ateşten kılıca dokunmamak için kıpırdamaksızın duruyordu.

Sabaha karşı daldığını anlamadan şeker gibi bir uykunun boşluğuna yuvarlanmıştı ki hiç uyumadığı anlaşılan genç kadın, onu biraz da hırpalar, öç alır gibi dürterek uyandırdı:

"Haydi, kalk da yatağına git, neredeyse güneş doğacak, seni yatağımda gören olmasın."

Musa, sallanarak yatağına gitti. En derin uykusunda kalk zili acı acı çaldı.

32

Bir gün Beykoz'dan gelen çocukların hepsini toplayarak içlerinden kimisinin adlarını okudular. Okunan adlar arasında Musa'nınki de vardı. Kara, bol kaşlı zeki bir adam olan muavin Şevki Bey, hepsini muavinliğin önündeki uzun koridora dizdi. Dört beş kişilik bir denizci doktor ya da subay kurulu, sıraya dizilmiş olan çocukların belden aşağı soyunmalarını buyurdular. Sonra, hepsinin ağızlarını gözlerini, erkeklik takımlarını yoklayarak üstünkörü bir muayeneden geçirdiler. Musa, yabani bir erkek elinin bacaklarının arasındaki en gizli olması gereken bölgede dolaştığını görünce bayağı, irkildi. Asker doktorlar, küçük deniz subayı olarak yetişecek bu çocukların erkekliklerinde bir eksiklik olup olmadığına bakıyorlardı. Musa da birçok arkadaşı gibi sağlam çıktığından bir gün okuldan alınıp Kasımpaşa'ya götürüldü. Bahriye Çarkçı Okulu'na giriş sınavları, okuyup yazmadan, aritmetikten üstünkörü yapıldı. Sınavların sonunda okumadan, yazmadan kazanan Musa'nın aritmetikte takıldığı anlaşıldı. Musa, çarkçı okuluna alınmadığına biraz da sevindi, içinden hiç de makinelerle, gemilerle uğraşmak gelmiyordu. O, her şeyden önce okumuş, çok okumuş bir adam olmak istiyordu.

Okula dönünce yine resim yapmaya başladı. Bir yerlerden eline geçirdiği pastel boyalarla yaptığı resimler ilgiyle seyrediliyordu. Bir gün Halıcıoğlu iskelesinin biraz yukarısındaki bir bakkal dükkânından kalın bir resim kâğıdı almaya gitmişti. Dükkânın sahibi olan Mustafa Bey, onun resim işiyle ilgilenerek kâğıdı bedava verdi. Adam, sevinç içindeydi. Okumuş yazmış bir adam olan Mustafa Bey, İzmirliydi. Yunanlıların zulmünden kaçarak İstanbul'a sığınmış, malını, mülkünü de orada bırakmıştı. Burada da geçinmek için bu küçük bakkal dükkânını açmıştı. İzmir alındığı günden beri adamcağız sarhoş gibiydi. Elinden gelse kuş gibi uçup İzmir'e gidecekti. Sanki imbat rüzgârlarının savurduğu çiçek bulutları içinde yüzüyordu. Musa, dükkâna her uğrayışta onun

oraya uğrayan bir ahbabına yaptığı İzmir övgülerini dinliyordu. Musa, pastel boyalarla yapıp getirdiği güzel bir geyik resmini gösterince Mustafa Bey, heyecanla yerinden fırladı, karşısındaki şişmanca, gözlüklü hoş bir ahbabına:

"İste, azizim, dedi, sana sözünü ettiğim darüleytamlı yetenekli delikanlı. Bak, yaptığı resme bak. Bu çocuk o kalabalık arasında yitip gidecek diye içim titriyor. Tanrının bana böyle bir oğul vermesini ne kadar isterdim."

Kültürlü bir adama benzeyen ahbabı, resmi alıp inceledi:

"Çok güzel, dedi, büyük sanat gücü var. Ne yazık ki öksüz yurdu bu gibi yavruları değerlendiremez, harcar. Analı babalı çocuklar da tersine cim karnında, bir nokta. Bizim çocuklar, rahatlık içinde birer hiç olmak için bayağı birbirleriyle yarışıyorlar."

Bunları söyleyerek Musa'ya döndü:

"Seni kutlarım, yavrum, dedi, eğer yolunu şaşırmazsan sen ilerde Türkiye'nin adını edeceği adamlardan biri olacaksın. Ben buna kalıbımı basarım. Zaten büyük adamlar hep böyle yokluk içinde kendi kendini yetiştiren kişiler arasından çıkar. Mustafa Bey, ben bir teşvik yerine geçmek üzere bu geyik resmini müsaadenizle satın almak istiyorum. Bunu çerçeveleyip evimin duvarına asacağım. Çocuklarıma da her gün gösterip onları imrendirmeye çalışacağım."

Adam, bunları söyleyerek cebinden bir lira kâğıt para çıkardı, utancından kıpkırmızı kesilen Musa'nın eline tutuşturdu. Musa, yalnız sevilmek için yaptığı resmin böyle para ettiğini görünce hem şaşırmış, hem de utanmıştı. Adam, çekilip gittikten sonra Mustafa Bey, Musa'yı oturtarak onunla şöyle konuştu.

"Öksüz olduğuna göre anan baban yok demektir. Kardeşlerin filan var mı?"

"İki kız kardeşim var Validebağ Darüleytamı'nda."

"Ne diyorum biliyor musun? Keşke senin gibi bir oğlum olsaydı diyorum, İzmir'de evimiz barkımız, bağımız bahçemiz var. İstersen aynı darüleytamdan, seni İzmir'e götüreyim. İlerde malım mülküm çoğunluğuyla sana kalırdı."

Musa, bu öneri karşısında şaşırmıştı:

"Ben, okulda kalıp okumak istiyorum, dedi, çok teşekkür ederim, kız kardeşlerim de var, onlardan ayrılamam."

"Son sözün bu mu? Yine düşün." Musa iyi yürekli adama böyle ters bir karşılık vermiş olmakla birlikte başka türlü de yapamayacağını anlıyordu. Sevgiyle de dolu olsa başında, bunca yakınında bir otoritenin dikilip durmasına hiçbir vakit razı olamazdı. Kararı kesindi. Hiç kimseye evlatlık olamazdı. O, bütün yaşayışı boyunca kendi hoşuna giden işlerin, kendi yeteneklerinin arkasından gidecekti. Bunları güneşli özgürlük bahçeleri gibi görüyordu. Nasıl olsa bütün yetenekleriyle boy verebileceği aydınlık bir ortama erişeceğine inanıyordu. Her türlü otoriteyi çiğnenip geçilmeği gereken üstü cam kırıklarıyla örtülü bir hapishane duvarı gibi görüyordu. Samsun'da her önünden geçtikçe mahpushanenin yüksek duvarları üstüne dikine dikilmiş korkunç cam kırıklarını garip duygularla seyrederdi.

Musa, kendini iyice resme vermişti. İlerde resimlerini yapmak üzere İstanbul'un bütün renkli kart postallarını topluyor, manzaraların güzelliğinden bir türlü gözlerini ayıramıyordu. Kentin masmavi, pespembe ufuklarındaki engin güzellik karşısında anlatılmaz mutluluklar, baygınlıklar duyuyordu, bunları kendi eliyle kocaman yağlı boya tablolar haline getireceği olanaklı dakikaları iple çekiyordu. Büyük bir ressam olmak ne büyük mutluluktu. Ama olacaktı, buna inanıyordu.

Musa'nın böyle tatlı düşler kurduğu günlerden bir gün türlü Darüleytamlardan Halıcıoğlu Darüleytamına aktarılmış olan bütün çocukları uzun koridorlarda sıraya dizdiler. Muavin Şevki Bey, iki yüze yaklaşık çocuğun adını okuyarak hepsini bir yana ayırdı. Bunlar hemen hemen hep on üç, on dört, on beş yaşlarında çocuklardı.

"Çocukların, maarif vekâletinden gelen emre göre sizler iki gün içinde Bigados'a gideceksiniz. Bigados, Silivri'nin berisinde Rumlardan henüz boşalmış çok güzel bir köy imiş. O köy, yalnız sizlerin olacak. Oranın bağlarını, bahçelerini siz işleyeceksiniz. Sonra, oraya darüleytamlı kızları da göndere-

cekler. Hepiniz bunlardan birini seçip birer aile yuvası kuracak, o köyün sahibi olacaksınız."

Şevki Bey, bunları söylerken biraz gülümseyince bütün çocuklar kahkahayı bastılar. Hepsi birbirinin omzuna vurarak şakalaşmaya başladı. Evlenme işi, hepsinin pek tuhafına gitmişti. Bu, uslarının kıyıcığından geçmeyen bir konuydu. Yalnız, Musa'nın içi birden bire kararmıştı. Bu demekti ki hükümet, öksüzleri başından atıyor, köylü yapıyordu. Artık, okumak bir düşten başka bir şey olmayacaktı. Bundan daha kötüsü de can sağlığı idi. Köyden gelmiş, uzun süre kentlerin kıyısında sürünmüş, kentin rahat yaşayışına ayak atacağı umutlu bir çağın eşiğine gelmişken de bir köylü olmak üzere yine köylere sürülüyordu. Babasının, anasının, abisinin vaktiyle ne korkunç koşullar altında çalıştıklarını andı. Birden bire içi acı bir gözyaşı gölüne döndü. Demek ki Türk ulusu, onları bir kez daha başından atıyordu. Durumlarının biraz düzelir gibi olduğu bir aşamanda bir kasırga esiyor, onları aldığı gibi bir başka yana savuruyor, okumalarını, adam olmalarını önlüyordu. Bu öksüz sürülerinin içinde yetenekli çocuklar da var mıdır, onları olsun kurtarmak gerekmez mi diye hiç kimse düşünmüyordu. Öksüz yurtları önceleri padişahlığın başına yük olduğu gibi şimdi de yeni ulusal hükümetin başına ekşimişti.

Onları ne yapacaklarını bilmeyerek bir ayak önce haritadan silip rahata kavuşmak istiyorlardı. Yeni Maarif vekâletinin cılız bütçesi için ağır bir yük gibi görünüyorlardı.

Musa, bir köye sürgün edilmenin kötü önsezileri içinde kara düşlü birkaç gün yaşadıktan sonra iki yüz kişilik ilk toplulukla Haliç vapurlarına benzeyen eski püskü, cılız bir vapur karikatürüne bindirilerek Marmara'nın Trakya kıyısı boyunca yola çıkarıldı. İkindiden biraz sonra kalkan tekne, Marmara'da güz dalgalarıyla epeyce itiştikten, boğuştuktan sonra bastıran akşam karanlığının içinde ışıksız kapkara bir hayvan leşi gibi sürüklenmeye başladı. Geminin güvertesindeki sıralara kümelenmiş olan çocuklar, bir tek ışık damlası görünmeyen kıyılara umutsuz bakışlarla bakıyor, varılacak yere gecenin karanlığında varmanın sıkıntılı anlarını şimdiden

yaşıyorlardı. Musa, gümüş renkli kumsallara dek uzayan bağlar bahçeler içinde güneşle yıkanan bir köye ayak basarken kendilerinden önce oraya gönderilmiş birkaç yüz kızın gülerek kendilerini karşılayacağını düşlemişti. Şimdiyse katran gibi bir karanlık, bu ışıklı düşleriyle arasına göklere dek yükselen kapkara bir duvar çekmişti. Onu bu ışıksız gemideki soğuk karanlık içinde avutan biricik güzel düşünce, yine de köyde kendilerini bekleyen yüzlerce güzel kızdı. Onların hepsini güzel olarak düşünmek zorundaydı. Şundan ki bunlardan birisiyle eşleşecekti: O da elbette güzel olacaktı. Musa, yalpalayarak yolcularını durmadan sağa sola savuran zavallı teknenin kurbanlarına kulak verdiğinde hep kendi gönlünü ısıtan aynı konu üzerinde konuşulduğunu anladı. Çocukların hepsi de en güzel kızları kendilerine ayırıyor, bunlara sahip olabilmek için dövüşmeyi bile göze alacaklarını söylüyorlardı. Musa, kendisine mutlaka güzel bir kızın düşmesi gerektiğini düşünerek şöyle bağırdı: "Oğlum, biz vahşi bir ormandan yemiş toplar gibi kız mı toplayacağız? Erkekler gibi kızlar da elbette gönlünün sevdiğiyle evlenecek."

Musa'nın bu sözleri, kızları dövüşerek almak isleyenleri içerlettiyse de çoğunu sevindirdi. Kendisini yakışıklı bulan çocuklar, genellikle tartışmaya karışmıyor, nasıl olsa en güzel kızların kendilerini beklediğini düşünerek bıyık altından tatlı tatlı gülüyorlardı. Musa da bunlar arasındaydı. Ne var ki zorba düşünceli birkaç farfara çocuğun heveslerini kursaklarında bırakmak için bir çıkış yapmaktan kendini alamamıştı.

Teknenin, varacağı iskeleyi aydınlatacak projektörü olmadığı gibi kıyılarda da bir ışık damlası yoktu. Kaptanla adamları tartışıp duruyorlardı. Kimisi Bigados (Selimpaşa) iskelesinin geçildiğini söylerken başkaları henüz oraya varılmadığı kanısındaydılar. Bayağı kıyıya sürtünerek gidiliyordu. Tekne, ikide bir sığ kumsala oturur gibi oldukça çocuklar un çuvalları gibi bir yandan öbür yana yalpalıyor, bu arada denize uçmamak için son kerte dikkatli davranıyorlardı. En sonra, teknenin adamlarından biri güçlü gözleriyle kıyıdan denize doğru uzanmış tahta iskeleye benzer bir çıkıntı görünce

köye gelindiği sanısına kapıldı. Kaptan için buralar büsbütün yabancıydı. Ancak, Bigados'a kavuncu motorlarıyla gelip giden bir bir işçiye sığınılmıştı. O da karanlıkta hiçbir şey görmediğinden kılavuzluğu işe yaramaz olmuştu. Tekne, görüldüğü sanılan tahta iskeleye doğru ilerlerken birden bire kumlara gömüldü. Kuma gömülür gömülmez de bir yana yattı.

Bir yana yatınca da bütün çocuklar, eğilen yana doğru savruldu. Kaptanın sesi, bu korkulu dakikaların üstünde çınlamakta gecikmedi:

"Çocuklar, hep bir yana toplanmayın. İki yana bölüşülerek denge kurun, yoksa hepimiz sulara dökülecegiz."

Çocuklar, zorbela her iki yana dağılarak dengeyi kurmaya çalıştılar. Zavallı tekne, boşuna öksürüp aksırıyor, uskuru havada dönüp duruyordu. Tekne, karaya oturmak tehlikesini göze alarak gelinen yerin Bigados olmadığını da anlamıştı. Öğretmen:

"Yahu, Bigados'un iskelesi bayağı denizin üzerine uzamış, geceleyin de görülen bir iskele. Siz, benim kılavuzluğuma kulak verin. Sonra, Bigados'ta Şişlideki yapılar gibi kocaman evler var. Işıksız da olsa bunlar karanlıkta alaca yığınlar gibi yükselmektedir. Görebiliriz." Öğretmenin bu sözleri, kendini bataktan kurtarmak uğruna bütün gücünü harcayan zavallı geminin sayısız patpatları arasında zor işitiliyordu. Çocuklar, oğul arı kümeleri gibi birbirine kenetlenerek denize düşmemek için çabalayıp dururken tekne de umutsuz çabalar harcıyordu. En sonra, kendi gücüyle kurtulamayan gemiciğin kurtuluşunu sabaha bırakarak yardım çağırma düşüncesine demir atılmak üzereydi ki eski bir denizci olan kaptan, işi inada bindirerek makineleri bütün gücüyle bir kez daha çalıştırdı, yüreklice birkaç manevra daha yaptı. Bu kez kaptanın inadı kumsalın kahpeliğini yenmişti. Gemicik, balıkçının zokasından kurtulan yaralı bir kılıçbalığı gibi can korkusuyla derin sulara doğru atıldı.

On beş dakika sonra Bigados iskelesine varıldığında öğretmen: "Biz Şatros ile Yalos köyleri arasında kuma oturmuşuz" dedi.

Musa baktı, puslu güz göğünün altında, karşılarında, biraz solda dağ gibi karanlık bir kütle yükseliyordu. Sağ yanda ise deniz düzeyinden ancak birkaç metre yüksekte bir rakım göze çarpıyordu. Bu dümdüz kıyıda bu kara dağ kütlesi ne oluyordu? Hiçbir yanda ilaçlık bir ışık damlasına rastlayamadılar. Gerçekten de dendiği gibi burası boşaltılmış, yüzüstü bırakılıp gidilmiş ölü bir köydü. Ne bir kedi miyavlaması, ne bir köpek havlaması, ne bekçi düdükleri, ne de horoz sesleri işitiliyordu. Köyün içinden ürkütücü baykuş, kukumav, ara sıra da kalın puhu çığlıkları geliyordu. Biraz açıkta demirleyen tekneden kayığa binerek iskeleye çıktılar. Bir iki çocuk, yüksek iskeleye tırmanırken buz gibi suların içine yuvarlandı. Allah' tan güz gecesi durgundu. Yoksa buraların kuşları havadan kapan lodos dalgaları olsaydı kolay kolay karaya çıkamazdı. Çatırdayan tahtalardan geçip de kumsala ayak bastığında Musa biraz ötedeki kocaman kara yapıdan burnuna keskin bir sirke ya da şarap kokusunun çarptığım duydu. Bu koku, bütün kıyıyı tutuyordu. Bu, onun için karada ilk duyduğu canlılık işaretiydi. İnsanın olmadığı yerde sirke ya da şarap yapılamazdı. Hepsi karaya çıktıktan sonra önlerine düşen öğretmenle köyün içine yollandı. Musa, baktı, sağda, solda koskocaman ikişer, üçer dörder katlı güzel evler yükseliyordu. Sanki bir köye değil de uygar bir kente girmiş gibiydiler. Bu hoşuna gitti. Yoksa yoksul görünüşlü bir köyden oldum olası ürkerdi. Çocukluğunun kara düşlü yılları şimdi bile onda ürkütücü görünüşüyle alabildiğine yaşıyordu. Anılarının üzerindeki ince kara tülü şöyle bir kaldırınca hemen altından korkunç yüzleriyle sırıtıyorlardı. Bundan dolayı böyle güzel evlerle dolu kente benzer bir köye gelişleri içine serin sular serpti. Ancak, sağda, solda yükselen güzel, yüksek evlerde hiçbir yaşayış, canlılık izine rastlanmıyordu. Pencerelerin perdesiz karanlıkları yüzlerine karşı sanki alay ederek sırıtıyordu. Biraz sonra üstlerinden kocaman bir kuş hayaleti kanatlarının ipek hışıltısıyla geçip gitti. Öğretmen:

"Bomboş köyde puhu kuşları bile yuva tutmuş" deyince kartal büyüklüğündeki kocaman gece kuşunun puhu kuşu

olduğunu o zaman anladı. Hayvan, bu insansız köyde bu gece yansı kalabalığının ne olduğunu anlamak için olacak kafasını eğip onlara bakarken ipiri gözleri yumurta büyüklüğünde iki yeşil alev gibi parlıyordu. Öğretmen:

"Okul biraz ötede, geldik, çocuklar." dedi. Biraz ilerde, sağ yanda kocaman yayman bir yapı yükseliyordu. Ne yazık ki o da zindan gibi karanlıktı. Pencerelerinden ufacık bir ışık bile sızmıyordu. Yıldızların ince bir güz tülü altında saklanışı da gecenin garipliğini büsbütün artırıyordu. En sonra, okula vardılar. Öğretmen, kapıyı güm güm öttürerek güçlükle içerde uyuyan iki aşçı ile bir iki hizmetliyi uyandırabildi. Eline bir gemici feneri alan öğretmen, çocukları okulun sokağa bakan yüksek tavanlı geniş yatakhanelerine yerleştirmeye çalıştı. Hizmetlilerin bir odaya yığılmış olan yatak denklerini, battaniyeleri taşıyıp kuru tahtaların üzerine sermesi, çocukların bunların içine gömülüp uyuması çok uzun sürmedi. Vakit gece yansını geçiyor, hepsinin gözlerinden uyku akıyordu. Kimi çocuklar, uyumadan önce karanlıkta birbirlerine kızların acaba nerede bulunduklarını sormayı da unutmadılar. Herhalde yörede bir yerlerde olacaklardı. Musa'yı bu etüv kokan yatakla battaniye altında avutan bir tek şey vardı: Bugünlerde koynuna karı diye güzel bir kızın verilmesiydi. Bütün korktuğu, kendilerim sıraya dizerek kızları numara sırasıyla onlara dağıtmaları belkisiydi. Ya bu sırada kendisine hiç sevemeyeceği gudubet bir şey düşerse ne yapardı? Bırakıp kaçsa kapılanacak, sığınacak hiçbir yeri de yoktu. Keşke kızlarla erkekleri karşı karşıya bırakıp birbirlerini seçmelerine müsaade etselerdi. Güzel bir kızı birkaç delikanlı ya da yakışıklı bir delikanlıyı birkaç kız birden seçerse ne olacaktı? O zaman çıngar çıkmaz mıydı? Onun da bir kolayı bulunabilirdi elbette! Örneğin, bunlar arasında kura çekilir kazanmayanlar talihlerini başka bir kızda denerlerdi. Bir kızla yatmak herhalde çok tatlı bir şey olmalıydı. Acaba, bütün çocuklara yetesi kız var mıydı burada? Ya kızların sayısı az çıkar da birçoğuna avucunu yalamak düşerse ne olacaktı? Ya bu avucunu yalayanlardan biri de kendisi olursa? Küçük teknenin sarsıntısı, yepyeni heye-

canlar, onu iyice yorduysa da yaşayışına umulmadık bir gidiş verecek olan bu yeni serüven, onu derinden derme tedirgin ediyor, kafasını çalıştırıyor, uykusunu kaçırıyordu. Burada kendi yaşında bir kızla evlenmek demek, artık, bütün düşüncesi olan okumaktan, büyük adam olmaktan temelli uzak kalmak değil de neydi? Bunca darüleytam, açlık çilesinden sonra bir kez daha köylü mü olup çıkacaktı? Yine o güzelim kentleri, o güzelim insanca yaşayışı bütün başkalarına bırakıp kara toprakla boğuşmaya mı başlayacaktı, zavallı babası, annesi, abisi gibi? Evet, korkunç bir şeydi bu. Demek ki hükümet bu zavallı şehit çocuklarını başından atmak için adam edeceğine yine köylere sürüyor, onları bir kez daha köylü yapıyordu. Burada onlara iki odalı bir Rum eviyle bir de on beş yaşında kız vermekle iş bitiyor muydu? Oysa Musa, şimdiye dek ne hülyalar kurmuştu. Her şeyden önce okumuş bir adam olmak istiyordu. Resim yapacaktı, şiir yazacaktı, öğretmen olacaktı, Türkiye'de sözü geçen bir adam olacaktı. Aralarında yaşadığı yüzlerce çocuğun durumuyla kendisininkini ölçüştürerek Türkiye'nin önemli adamlarından biri olabileceğini kestiriyordu. Eğer sonuna dek okuyabilirse, yolunu kesmeyecek olurlarsa bu ereğe ulaşacağına inanıyordu. Gel gelelim, birden bire hangi hayvan herifin usuna gelmişse onu, birçok yetenekli olduğunu sandığı arkadaşıyla kaldırıp Marmara kıyısında bir köye fırlatmışlardı. O, bu durumda nasıl köylü olabilirdi? Kendisine verilecek zavallı bir öksüz kızla birlikte kara topraktan ekmek çıkarabilmek için ölesiye çalışmak zorunda kalacaktı. Zavallı anneciğiyle babacığı dev gibi çalıştıkları halde ev halkının karnını zar zor doyurabiliyorlardı. Buna da hiçbir vakit karnını doyurmak denemezdi. Şundan ki anasının, babasının sağlığında hiçbir vakit sofradan tok kalktığını bilmiyordu. Bütün ev halkı, öyle açlık çekiyordu ki öğle yemeğini yer yemez hemen akşam yemeğini düşünmeye başlıyordu. Eğer hükümetin onlara yakışır gördüğü köylülük böyle bir köylülükse bütün çocukların yandığının resmiydi. Güzel bir kızla birkaç gün yatmak uğruna bütün yaşayış boyu sürüp gidecek böyle bir köylülüğe katlanılamazdı. Böyle de

olsa kukumav sesleri arasında ak yüzlü, tatlı bakışlı, kanlı canlı bir öksüz kız, Musa'nın üstüne eğiliyor, ona sonsuz tatlılıkla bir şeyler fısıldıyordu. Musa, bunların nasıl şeyler olduğunu düşleyemiyordu bile. Kız, yine de ışıklar püsküren pembe yüzüyle onun yüzüne değiyor, battaniyesini aralayarak onun yanı başına uzanıyordu. Ne var ki arka planda yükselen kapkara köylülük heyulası, bu tatlı düşü katran gibi kara, ağır gölgesi altında çabucak eziyor, pestile çeviriyor, yok ediyordu. Hayır, Musa, bir kez daha köylü olmayacaktı. Köylü olmak, aç kalmak, hem de her Allah'ın günü aç kalmak, yırtık pırtık, bin bir yamalı giynekler giymek, soyulup soğana çevrilmek, her önüne gelenin aşağılamasına uğramak, kentliler bedel verip ya da işini uydurup ölümden kurtulurken askere, savaşa gidip ölmek, çoluk çocuğunu da arkada ölüme bırakmaktı. Köylü dediğin, kentlilerin köle gibi kullandığı bir tür garip insancıklardan başka neydi ki? O, şu küçük, şu kısa yaşayışı sırasında bile bunların hepsini görüp anlamıştı. Kolay değildi. O, bu gerçekleri anlayıncaya dek bir ev dolusu sevgili insan yitirmişti. Bir kez daha mı köylü olmak? Allah, yazdıysa bozsun. Ne yazık ki kafası bu gerçeklerin çevresinde fır fır dönüp duruyor, hiçbir yakın kurtuluş çözümü göremiyordu. Korkunç çaresizlikler, ateşten dört duvar gibi çevresini almıştı. Ne yana baksa bu korkunç yalazdan duvarlar, yolunu kesiyordu, İçinden bir ağlayış rüzgârı geçti. Yeryüzünde tek başına kimsesiz, sahipsiz olmanın bütün acı hıncını duya duya ağlamaya başladı. Belki uyanırlar diye hıçkırıklarını boğmaya çalıştı. İçindeki çaresizlik ateşinin üstüne yağmur gibi yağan gözyaşları, en sonra bunları söndürür gibi oldu. Geç vakit daldı.

Musa, sabahleyin kalkıp da bahçeye inince kendini klasik okul bahçelerinden birinde buldu. Dört yanı okul yapılarıyla, yüksek duvarlarla çevrilmiş geniş bahçede durunca ancak gökyüzünün küçük bir parçası görülüyordu. Ne var ki bir köy için bu yüksek güzel yapılar olacak iş değildi. Bahçenin ortasında ak mermerden bir erkek büstü vardı. Bu, uygar kuruluşun yapıcısı olmalıydı. Okul bahçesinde cıvıldaşan iki yüz çocuk sesinin dışında köyde sonsuz bir sessizlik yüzüyordu.

Okulun sağ yanındaki kulübenin bacasından ilk dumanlar tütmeye başlamışta. Demek ki mutfak orasıydı. Solda, bahçenin batısını hemen boydan boya kaplayan yüksek tavanlı geniş yemekhanede ilk kahvaltı verildi. Bir küçük dilim peynirle deniz suyuyla ıslanmış birer dilim has ekmek, öğleyin, nohutla pirinç pilavı. Bir iki gün bu böylece sürdü. Sonra, İstanbul'dan motorla getirilen deniz suyuyla banyo edilmiş has ekmeğin ardı kesildi, içini de ancak yüzde yirmi beş buğday unu bulunan bakla unundan yapılmış kapkara çamur kıvamında tıkız, tatsız ekmekler verilmeye başlandı. Bir ağıla tıkılmış bir sürü oynak, haylaz keçiye benzeyen çetin darüleytam karakterli çocuk, bu anlamsız topluluğun sürüp gitmesinden bıktı. Arka duvardan bir gedik açarak dışarı döküldü, içlerinde sekiz on yıldır, Musa gibi darüleytamdan Darüleytama atılmış yığınla katılaşmış, sertleşmiş, Likurgos'un eski İsparta eğitiminden geçmişçesine dayanıklı bir yığın çocuk vardı. Bunlar, çok şefkatsiz bir ortamda yetiştiğinden isyancı, kavgacı, İspartalı çocuklar gibi dayanıklı, özel mülklere karşı saygısızdı. Sürekli açlık, vitamin yoksunluğu çektiklerinden bütün bağlar bahçeler onlarca yeryüzü mülkünün bütün güzelliklerini acımadan yağma edilebilecek birer düşman mülkü gibiydi. İsparta'nın büyük adamı Likurgos'un öğütlerinde çocukların yetiştiği her türlü eğitim gördüğü komünlerde geçerli olan tek parola şuydu: Çal, yakalanma. Çalıp da yakalananın başına gelecekler vardı. Yirminci yüzyılın başlarında kurulmuş olan Türk Öksüzyurtları'nın çocukları da hükümetin, ulusun kendilerine göstermekten çekindiği sevgi, şefkat eksikliği yüzünden tıpkı birer İspartalı gibi yetiniyordu. Dışarıya, mutlu yaşayanlara karşı çok sert, birbirlerine karşı son kerte tatlı, iyi, hoşgörülüydüler. Hepsi, zamanla birer kardeş gibi olmuşlar, bir ananın çocukları gibi dışarıya karşı birbirlerini korur hale gelmişlerdi. Çoğu yaban kedisi gibi kavgacı ve haşindi. Durmadan bez topu, futbol oynadıklarından bunları da hep yalınayak oynadıklarından gövdeleri sırım gibi, kayış gibi, kösele gibi sertleşmişti. Musa'da onların her biri gibi standart bir ruh, fizyoloji benzerliği taşıyorsa da durmadan kitap okuduğundan, şiir

yazmaya çalıştığından, resim yaptığından, insan toplumunun sahip olduğu en güzel tutkulardan birkaçına sahip olduğundan düz bir çizgi üzerinden bu ereklere varmaya çalışıyor, haylazlık etmek üzere çok vakit bulamıyordu. Bütün, öbür çocuklar, kafese kapatılmış vahşi hayvanlar gibi bahçede dönüp durur, birbiriyle dalaşır, kırıp dökecek bir şeyler bulurken o, İstanbul'dan gelirken Babıâli'ye uğrayıp cebindeki birkaç kuruşla kitapçılardan satın aldığı Grimm Kardeşlerin **"Garp Masalları"nı** okuyor, başına, toplananlara bunları ballandıra ballandıra anlatıyor, hoş zaman geçiriyordu. Buraya köylüleştirilmek, öksüz kızlarla evlendirilmek amacıyla getirilmiş olan iki yüz çocuğun arasında yaşları on beşi aşkın Musa'dan daha yaşlı elli kişilik bir topluluk daha vardı ki bunlar, öbürlerinden ayrılarak uzun yatakhanelerin karşısındaki konferans salonu olarak yapıldığı anlaşılan çok geniş, yüksek tavanlı salona yerleştirilmişlerdi. Bunlar, ağabeylerdi. Öksüz yurtlarında bulunabilme çağını çoktan aşmışlardı. İçlerinde pek az süreyle Almanya'da bulunmuş olanlar da vardı. Mütarekeyle birlikte hiçbir sanat öğrenmeden yine öksüz yurtlarına geri dönmüşlerdi. Hiç bir iş yapmadan hiçbir insanlık değeri verilmeden, çamaşırsız, ayakkabısız, hamamsız, kir, bit içinde yüzen bu çocuklar, artık bambaşka bir insan kuşağı kesilmişlerdi.

33

Musa, büyük çocukların yatakhanelerinde lamba da yandığından akşamları oraya uğruyor, Beykoz Darüleytamı'ndan sınıf arkadaşları olan Adilcevazlı Ahmet'le yine Kürt Seyfettin'in yanında oturup çene çalıyor, onlara Alman masalları okuyordu. Bu masallar, yavaş yavaş bütün büyük çocukları zamanla başlarına topladı. Her gece hemen bütün çocukların toplanarak son kerte ilgiyle dinlediği bu masalların okunması işini de onlardan iyi okuyuculara bıraktı. Bu güzel masallar, birçoğuna o güzellikte Türk masalları hatırlattığından birbirlerine bunları anlatmaya başladılar. Kalın masal kitabı bittikten

sonra da çocuklar Musa'nın arkasını bırakmayarak başka okunacak kitabı olup olmadığını sorup duruyorlardı. Hepsi umutsuz, amaçsızdı. Hepsi ergenlik çağının korkunç, disiplinsiz bunalımları içinde yüzüyorlardı. Kendilerine karı olarak verilecek kızların hayal oluşu hemen hepsini üzmüş, iştahlarını kursaklarında bırakmıştı. Ancak Musa, bu işin fos çıkışına çok sevinmişti. Kendisinde okuyup adam olacağı üstüne belirsiz de olsa bir umut uyanmıştı. Bu umudu besleyen başlıca neden de bugünlerde okula bir yönetici, okutucu memur kadrosunun gelmiş olmasıydı. Müdür olarak şişman, tatlı bir doktor, öğretmen olarak da İstanbul öğretmenlerinden, Taksimdeki futbol stadyumunun gişesinde vaktiyle memurluk yapmak zorunda kalmış olan, çocukların kimisince bu yüzden tanınan uzun boylu, sert, sportmen görünüşlü genç bir adam gelmişti. Çocukları disiplin altına almak uğruna sabahtan akşamlara dek onların arasında dolaşıyor, azarlıyor, gerekince dövüyor, kısacası bu isyan etmiş, hırpalanmış, umutsuzluğa sürüklenmiş delikanlı kalabalığına yeni isyan tohumları ekecek türlü şeyleri yapmaktan çekinmiyordu. Musa için okula benzemeye başlayan bu yerde yeni bir mutluluk daha doğmuştu. Yeni yönetici, öğretici kadro ile birlikte okula bir yığın da kültür kitabı gelmişti. Cümle kapısının sol yanında açılan bir kitaplıkta Musa'yı deliye döndürecek, güzellikte yüzlerce, ince, kalın kitap raflara dizilmiş okuyucu bekliyordu. Hüseyin Cahid'in Malta sürgününde çevirdiği bir yığın kültür kitabı "Oğlumun Kütüphanesi" genel adı altında raflarda yan yana gülümsüyordu. Musa, kendi kitap tutkusunun boyunu aşan bu kitaplarla birlikte bir yığın edebiyat, sanat kitabının üzerine karakuş gibi atıldı. Onu adam etmek için kitaplar denizleri aşarak bir kez daha yardımına koşmuştu. Sabahtan akşamlara dek okuyor, coştukça şiir yazmaya başlıyordu. Ta Beykoz Darüleytamında ruhunu tatlı tatlı gıcıklayan bu eski hastalık, birden bire yine depreşmişti. Hece vezniyle şiir yazan bütün şairlerin şiirleri, onun belli başlı dostları arasına girmişti. Ne yazık ki tatlı güz güneşinin dostça ısıttığı bu kitaplığı yüzlerce çocuktan ancak birkaçı ziyaret ediyor, geri kalanlar hiç ilgi duymuyorlardı.

Okula bir yönetim, öğretim kadrosu, yarım yamalak da olsa, gelmekle birlikte ders yapılacağını gösteren hiçbir iz yoktu. Çocuklar da, birkaç memur da aylak günler geçiriyorlardı. Müdür, bu başıboşluğu geride bırakmak amacıyla okulca bir müsamere verilmesi için davrandı. Köyün kıyısında, yalçın kayalıklar üzerinde kurulmuş olan eski Rum kilisesinin müsamere salonu olarak kullanılması kararlaştırıldı. Doktor, çocuklara topluca söylenmek üzere Öksüz yurdu marşları öğretmeye çalıştı. Bir müzik öğretmeni keman soloları yapacak, şarkılar, marşlar söylenecek, Musa, Ali Canip'in Rumeli'yi yitirişimize ağlayan uzun bir şiirini okuyacaktı. Bu, bundan sonraki kültür çalışmaları için bir başlangıç olacaktı. Müsamere günü, Musa da bütün çocuklarla birlikte ilk kez kiliseyi görünce şaşırdı. Bir köy için çok güzel, çok büyük bir yapıydı bu. Musa, yakın arkadaşlarıyla yapının her yanını dolaşırken kalın sütunlardan birinin üzerinde Arapça harflerle Türkçe yazılmış çok çirkin sövüntülere rastladı. Bunlardan birisi Musa'ya çok dokundu. Şöyle diyordu:

"Alçak Türkler, şimdi gidiyoruz ama bu gidişimiz temelli değildir. Yine geleceğiz, o zaman hepinizin anasını belleyeceğiz."

Sonra, herkes, kilisenin geniş salonunda bir yarım ay biçiminde toplandı. Oturacak sıra filan bulunmadığından müsamere ayakta başladı, ilk önce müdür öksüz yurdunun yeni kuruluşu üstüne birkaç umutlandırıcı söz söyledi. Sonra kendisinin öğrettiği bir iki öksüz yurdu marşını, kendisi başı çekerek söyletti. Bundan sonra da Musa, yarım ay biçimindeki topluluğun karşısına geçerek Ali Canip'in yitik Rumeli'nin kaderine ağlayan yanık, milli şiirini okudu. Şiir, uzun ve dokunaklıydı. Üst üste gelen savaşların şifa bulmaz yaralara benzeyen anılarını taşıdığından şiir hemen bütün dinleyenlere dokundu, çok alkışlandı. Musa, şiiri güzel okumuştu. Sonra, ince uzun boylu, hastalıklı, sarı benizli, ince uzun boynunda tüberkülozdan meydana gelmiş yara izleri bulunan müzik öğretmeni ortaya çıkarak elindeki kemanı göğsüne yerleştirdi, uzun taksimler geçti. Alaturkanın birçok fasılları üzerinde ustaca

sololar yaptı. Daha başka yapılacak bir şey de olmadığından müdürle çocuklar söyleşerek okula döndüler. Ancak, dersler başladıktan sonra daha güzel müsamereler verilecek, birçok güzel piyes sahnelenecekti.

Ne yazık ki bunlardan hiçbiri olmadı. Bir umutla okula gelen öğretmenler de çocuklar gibi düş kırıklığı içinde bekleyip duruyordu. Öğretmenlerin en çok hoşlarına giden, kendilerine boş Rum evlerinden köşke benzer birer lojman verilmesiydi. Şimdilik onlar da öğrenci kalabalığı gibi günlerini bomboş geçiriyor, geleceğe kuşkuyla bakıyorlardı. Ankara'da bir hükümet varsa da, bir maarif vekâleti varsa da henüz yerleşmiş düşünceler, prensipler yoktu. Herkes yirmi dört saat sonra ne olacağını bilmiyordu. Henüz Cumhuriyet ilan olunmamıştı. Kuruluş döneminin hazırlıkları sıtmalı bir biçimde sürüp gidiyordu.

Musa, bu sırada gününün çoğunu kitaplıkta geçiriyor, durmadan okuyor, orda kendisinden başka ancak birkaç çocuk görebildiğinden dolayı da üzülüyordu. Çocuklar, okumaktan hiç hoşlanmıyorlardı. Hele büyük çocuklar, kızlarla evlenme umutları suya düştükten sonra işi büsbütün haylazlığa dökmüşlerdi. Okuldan çok uzaklara ayrılıyorlar, uzak köylerde hırsızlık yapanlara bile rastlanıyordu. Bunlardan uzun boylu, geniş omuzlu, sakalı bıyığı çıkmış olan biri Asker, (bu gerçek adıydı) hırsızlıktan dolayı tutuklanıp Silivri Cezaevi'ne tıkılmıştı. Musa, üç beş arkadaşıyla bir gün gezmek üzere Silivri'ye gittiğinde onu cezaevinin parmaklıkları arkasında görmüş, çok üzülmüştü. Yalnız Asker değil, Musa da içlerinde olarak bütün çocuklar, okulun dışında serbestçe gezip dolaşıyorlardı. Başıboş kalmış olduklarından türlü zararlı işler peşindeydiler. Hemen hepsi grup grup köyün okula yakın güzel evlerini paylaşmış, kapılarını özel anahtarlarla kilitleyerek oralara yerleşmişlerdi. Oralarda, güvercin tavuk, köpek filan gibi hayvanlar besliyor, odalarını okuldan aşırdıkları ot minderler, yastıklar, öteberiyle süslüyor, çete halkından başka kimseyi de oraya sokmuyorlardı. Orada oturup konuşmak, dinlenmek, şimdiye dek hiç sahip olmadıkları ev özlemini dindirmek gibi heves-

lerle günlerini öldürmeye çalışıyorlardı. Musa da en sonra tek başına kaldığından kitaplığı bırakarak bu küçük çete gruplarından birine kapılandı. Çetenin belli başlı üyeleri, Beykoz Darüleytamı arkadaşlarından, Tokatlı öğretmen Talat Bey'in sınıfından Ordulu Recep'le Bebek Darüleytamından Adanalı Şefikti. Recep Beykoz Darüleytamından beri Musa'nın en iyi arkadaşlarından biriydi. Recep, çok zeki olmamakla birlikte yerden yığma güçlü kuvvetli, yürekli, atak bir çocuktu. Şimdiyse, irileşmiş, gelişmiş bir delikanlı olup çıkmıştı. Musa, en çok Recep'in yeni edindiği bir huyundan hoşlanıyordu. Recep, bir iki açıkgöz arkadaşıyla kapıları sımsıkı kapatılmış boş Rum evlerine girmenin yollarını buluyor, oralardan başka çocukların önemsemediği kimi çok değerli malları yağmalıyordu. Bunlar, Rumların giderken bıraktığı kalın ciltli Türkçe romanlardı. Monte Kristo gibi çok değerlilerinin de içinde bulunduğu bu kitapları yer gibi okuyor, her akşam Musa'ya saatlerce bunlardan öğrendiği çok heyecanlı, korkunç serüvenleri anlatmakta bayağı şehvete benzer eşsiz bir tat buluyordu. Ancak, bunları okuyup anlatmanın tekelini her zaman kendinde bulundurmak için olacak, Musa'nın onca yalvarmasını hiçe sayarak kitapların hiçbirini ona verip okutmadı. "Ben sana anlatıyorum ya ne yapacaksın ötesini" diyerek onu başından savıyordu. Recep'in bulup okuduğu romanlar arasında ilk Avrupalı serüvencilerin, sömürgelerin, Afrika'nın korkunç vahşi ormanlarında, Hindistan'ın balta girmemiş cangıllarında geçirdikleri soluk kesici serüven romanları da vardı. Avcıları kovalayan vahşi fil sürülerinin önünden kaçarak efsane ağaçları baobaplara tırmanarak canlarını kurtaran serüvencilerin yaşayışı, Musa'nın kafasında ölümsüzleşen tablolar olarak kalacaktı. Musa, bu serüvenleri anlatan romanları dinledikçe kendisini bu olanaksız, daracık çevreye bağlayan alınyazısına lanetler ediyordu. Başını bir yana çevirse bir olanaksızlık graniti, parçalanmaz bloğuyla burnuna çarpıyordu. Alınyazısına karşı içinde bir ayaklanış başlamıştı. Kendisini bu olanaksızlıklar içine hapseden neler varsa hepsine diş gıcırdatıyordu. Şimdiye dek açlıktan ölmediyse de kendini okutup adam etmeyi düşünmeyen bütün

sorumlulara karşı hiçbir minnet duygusu da beslemiyordu artık. O, salt ölümden kurtarılmış bir köpek yavrusuna benziyordu. Uzun yıllar bir sahip bulamadığı gibi şimdi bile bir sahibi yoktu. Okumak için onca çırpınıp durduğu halde bu olanak hala ufukta belirmemişti.

34

Kitaplık, kimse uğramadığından dolayı kapandığından Musa da artık öbür çocuklar gibi bütün anlamıyla işi haylazlığa döktü. Biraz düzelir gibi olan yemeklerle ekmekler yine bozulmuş, gerekli kaloriyi vermez duruma gelmişti. Son günlerde ekmek bile verilemez olmuştu. İstanbul'dan bir motorla yola çıkarılan birkaç yüz ayakkabı, çamaşır, fasulye, pirinç, mercimek, nohut, makarna gibi yiyeceklerle giyecekler, yolda korkunç bir lodosa yakalanarak Marmara'nın dalgalarına gömülmüş, bütün çocuklar, ayakkabısız, çamaşırsız, yiyeceksiz kalmıştı. Son günlerde ambarda bulunan biraz şekerle biraz pirinçten nazlaş denilen sütsüz bir tür sütlaç yapılıp çocukların kursakları aldatılmaya çalışılıyordu. Bütün çocuklar gibi Musa da bir kez daha açlık denen korkunç sorunla karşı karşıya gelmişti. Musa, vitaminsizlikten ezilen varlığını kurtarmak üzere kafadarlarıyla üzümleri çoktan toplanıp aşağıda, deniz kıyısındaki büyük şaraphanede şarap yapılmış üzüm bağlarına dalarak asmaların gür yaprakları arasında gözden kaçmış, aç tilkilere, köpeklere yem olmamış tek tük piç salkımlarla iri çavuş üzümü tanelerini kumda mücevher bulmuşçasına yağmalıyor, kendine tadına doyulmaz şölenler veriyordu.

Musa, yalınayak, başıkabak bu kumsallar, uzak tepelere dek uzayan bağlar arasında yarı aç dolaşmaktan bile sonsuz bir yaşamak sevinci duyuyordu. Sekiz on yıllık okul yaşayışında böyle başıboş, serbest yaşamamıştı. Rumların, mübadele yoluyla bırakıp gittiği bu güzel yerlerde büyük emeklerle yetiştirilmiş sayısız bağlar, sanki hep onundu. Yalınayaklarının altındaki ılık güz toprağı, sararmış otlarla çimenler, ona gelin odası gibi güzel, cana yakın geliyordu. Ayaklarının altından

pırrr ederek kalkıp öteye atılan besili, tombul bıldırcınlar, sürüyle kalkarken, gagalarından mavi boncuklar gibi ötüşler dökülen çayır kuşları, sevişme mevsimi olmadığından ancak silik, tek notalarıyla birer ürküntü ya da uyarı notası salıvererek tek başlarına kalkıp havalanan başları kâküllü tarlakuşları, dere içlerindeki böğürtlenliklerle çalılıkları çok seven karatavuklar, yüzlercesi bir arada otlayan atmacaların önünden kara bulut gibi kaçarken, yırtılan bir çarşaf gibi sesler çıkaran sığırcık sürüleri, Musa'da sonsuz bir şiir güzelliği uyandırmakla birlikte, babasıyla ağabeyinin avcılığından esinlenerek bir avcılık tutkusu da uyandırmaya başlamıştı. O da öbür çocuklardan kimisi gibi bir çift sapan lastiği edinerek kırlarda kuş avlamaya başladı. Aradan çok geçmeden avcı çocukların en keskin nişancılarından biri oldu. İçlerinde karatavuk, yaban güvercini, sığırcık da bulunan türlü kuşlar, sapanın fırlattığı taşlar altında dünyasını değiştiriyordu. Okulda hiç et verilmediğinden birkaç arkadaşıyla birlikte protein gereksinimini bunlarla karşılıyordu. Şimdiye dek küçük kuşların korunması için okul kitaplarında okuduğu bütün öğütler, güme gitmişti. Aradan çok geçmeden okulun en yaman avcısı olan Musa, Beykoz Darüleytamı'nda trahomlu çocuklara öğretmenlik eden eski sevgili öğretmeni Pertev Bey'e yakınıldı. Pertev Bey'in bu işe çok üzüldüğü haberini almakta da gecikmedi. Ne yazık ki kızartılmış kuş etinin damağında bıraktığı tat, beslenebilmek isteği, onu küçük kuşların katilliğinden bir zaman daha ayıramayacaktı.

Musa, artık kendisini vahşi bir ormanda tek başına yaşamak zorunda kalan bir kurt yavrusu gibi yalnız buluyordu. İnsanoğlundan saygı duyacağı hiç kimse kalmamıştı. Yeryüzünde herkesten çok sevdiği sevgili öğretmeni Pertev Bey de kışkırtıcılarca kendisine karşı döndürüldükten sonra meydana gelen bu boşluk, çevresinde günden güne daha çok genişliyordu. Ergenlik çağının ateşli, kontrolsüz havası içinde doğan ayaklanış, gökyüzünden başlayıp bütün yeryüzünde varlığını sezdiği güçlerle otoritelere karşı da durum almaya başlamıştı. Kendisinin bu bir kenara itilmişliğiyle ilgilenmeyen her türlü güce, insana, makama karşı içi tiksintiyle doluydu. Elinde bir

güç olsa bugün kendisi için yararsız, belki de zararlı güçleri birer yumrukta haritadan silmeye çalışırdı.

35

O günlerde okula birkaç öğretmen daha geldi. Çocukları bir kez daha disiplin altına almak üzere davranıldığı anlaşılıyordu, öndeki cümle kapısından kollarını sallayarak girip çıkan başıboş, çocukların içeri kapatılması için girişilen yeni çaba, hemen hemen bütün çocukları üzdü. Kupkuru bir bahçede işsiz güçsüz sabahtan akşama dek pinekleyip durmak onları çileden çıkaracağa benziyordu. Eski doktor müdür gitmiş, yerine yaşlı bir muavin gelmiş, okulu bir düzene sokma görevini o yüklenmişti. Bir gün bütün çocukların okulda toplanması için her yana haberciler çıkarılmıştı. Oysa çocuklar Çatalca'ya, Silivri'ye, Şatros, Yalos köylerine, bağlara bahçelere dağılmış her günkü başıboşluklarının tadını çıkarıyorlardı. Bu arada salt yemek vakti okula uğrayıp gecelerini bile sahiplendikleri ikişer üçer katlı köy evlerinde geçiren çocuklar bile vardı. Bu yüzden sürekli olarak okulda bekleyen sümsük kimi çocuklar, köyün uzak yakın bütün dağınık evlerini de dolaşarak toplantı haberini vermek zorunda kalmıştı.

Musa, elinde sapanı, cebinde birkaç zavallı kuş ölüsü, en yakın avcı arkadaşı adanalı Şefik'le okula döndüğünde birden bire yeni yaşlı muavinle yüz yüze geldi. Adam hışımla onun elindeki sapanı çekip aldı. Onları içeri yolladıktan sonra elindeki sapanla karşıdaki idareye gitti. Oradaki birkaç genç öğretmenin yanına vardığında Musa'dan aldığı sapanı kendi yüzüne karşı çevirerek lastikleri germeye başladı. Ona son kerte içerleyen Musa, bu haline gülmekten kendini alamadı. Ne var ki ona karşı kabaran öfkesi de geçmemişti. Geçmesini bir yana bırakın, bu öfke belki bütün yaşayışı boyunca onun içinde zararlı bir asit birikimi gibi kaynayıp duracaktı. Şundan ki herif onun biricik eğlencesini elinden almıştı. O, bu eğlenceye, bir çift lastik alacak parası olmadığından, bir daha hiç kavuşamayacaktı. Çocuklar bir kez daha içeri kapatılmıştı. Yine ayakları

yalın, yine başları kabak, yine üstlerinde başlarında yırtık pırtık giynek kalıntıları, donsuz gömleksizdiler. Musa, bacağından son parçalanmış don kalıntısını bir ay önce çıkarıp atmıştı. Pantolonu da parçalanmak üzereydi. Hele çok kıpırdak çocuklardan çoğunun kısa pantolonları da parçalandığından kıçları başları artık iyice açıktaydı. İnsanın gözleri, istemeden çocukların gizli ayıp yerlerine takılıyordu. Başkalarında bu hali ayırt eden Musa, kendisinin de o durumda olduğunu düşünerek çok üzülüyordu. Varlıklı çocukların iki dirhem bir çekirdek giyinerek kızlara çalım sattığı bu güzel gençlik çağında onunla arkadaşları, ayıp yanlarını bile örtecek bir örtüye sahip değildiler. Ayrıca, çocuklar gündüzleri okul bahçesinden kaçıp gitmesinler diye kaçış gedikleri açılmış bütün duvarlar örülmüş, taş duvarların üzerine tel örgüler de çekilmişti. Dışarıdaki sahiplenilmiş evlerde tavukları, güvercinleri, köpekleri, türlü eşyaları bulunan çocuklar, deliye dönmüşler, ha bire kaçış olanağı arıyorlardı. En sonra bu da bulundu. Hiç usa gelmeyen bir yerden yeni bir gedik açılarak kaçış trafiği bütün hızıyla işlemeye başladı.

Musa için de yaşayışının en can sıkıcı günleri başlamıştı. Sırtında çamaşır, giynek, ayakkabı gibi ısıtıcı şeyleri olmadığı gibi, karnını ısıtacak, yemek kafasını ısıtacak kitap vb. okunacak hiçbir şey de yoktu. Kitaplık, çoktan kapatılmıştı. Karanlık bir gelecek kaygısı korkunç şeytanlarıyla Musa'nın içinde cirit oynuyordu. Her akşam daha büyük çocukların karyolalarda yattığı -küçüklerin karyolaları yoktu- geniş salonda yanan bir gaz lambası, hiç olmazsa gecenin korkunç egemenliğini kırıyor, Musa da eskiden beri olduğu gibi yine aksamları Adilcevazlı Ahmet'in yanına sığınarak bu aydınlıktan yararlanıyordu. Okulun bütün başka yanları zifir gibi karanlıktı. Büyük çocuklar, Musa'ya tuhaf bir saygıyla bakıyorlardı. Onun kafalı bir delikanlı olduğuna inanıyorlardı. Grimm Kardeşlerin masallarını okuduğu, okuttuğu günden beri ona gösterdikleri bu saygı sürüyordu. Musa oraya uğradıkça onun düşünen, ağırbaşlı varlığı çevresinde küçük de olsa bir toparlanma oluyordu.

O akşam Musa, arkadaşı Ahmet'in karyolasına oturarak şurdan burdan konuşurken vakit de yatsıya yaklaşıyordu. Bu sırada Musa'nın yanı başında oturup konuşmalarını dinleyen en palazlanmış çocuklardan birinin kafasına bir başka boylu poslu çocuk şakadan bir yastık çarptı. O da Ahmet'in yastığını kaptığı gibi onun sırtına vurdu. Öbürü elindeki yastığı bütün gücüyle berikinin kafasına bir kez daha yapıştırdı. Musa'nın çevresinde şiddetli bir yastık düellosu başladı. Nasıl olduysa oldu, kaşla göz arasında her savaşçının çevresinde onların destekleyicileri türedi. Birkaç saniye içinde elli altmış yastık bir uçtan bir uca gülleler gibi uçuşmaya başladı. Yatakhanede bir hayhuy, bir gürültü, patırtı, kahkahalar, bağırış, çağırış toz duman kasırgası başladı. Musa, başının üstünden uçuşan yastıkların ereklerini buluşunu keyifle seyrediyordu. Gürültü, zamanla öyle büyüdü ki köyün ölmez sessizliği içindeki yöresinde de işitilmekte gecikmedi. Öyle acı çığlıklar atılıyordu ki sanki bir yığın insan birbirini boğazlıyordu. Yastıkları uzaktan uzağa gülle gibi birbirlerine fırlatan çocuklar bunu yeter görmeyerek gözlerine kestirdikleri düşmanlarını ellerindeki yastıklarla kovalayarak bir köşeye kıstırıyor, orada onu saf dışı bırakıncaya dek bunlarla dövüyor, hırpalıyordu. İşte, bu sırada sesler ayyuka çıkıyordu. Davranışlarıyla biraz da Musa'nın kışkırttığı bu yalancı savaş, en yüksek noktasına vardığında artık içerde tozdan göz gözü görmüyordu. Ancak, şaka olarak başlayan yastık kavgası, yavaş yavaş yatak kavgasına dönmeye başladı. Yataklarını kucaklayan kimi çocuklar, bunları hasımlarının üstüne yığarak üzerinde çıkıp tepiniyor, onları bayağı bunların altında soluksuz bırakıyorlardı.

İşte, bu sıradaydı ki çift kanatlı yatakhane kapısı yavaşça açıldı. Taksim stadyumunda gişe memurluğu yapmış olan uzun boylu, sportmen öğretmenin içeri süzüldüğü görüldü. Kavgaya katılmayarak yatakların üstünde oturup seyredenler onu görmüşse de gözleri kararmış olan savaşçılar, ayırt edememişlerdi. Bu yüzden de uzun boyu kara giyneği içinde koğuşun ortasında dikilip duran öğretmenin kafasına, sırtına da havada uçuşan yastıklardan birkaçı çarparak onu sersemletmişti. Havadaki toz

öyle yoğunlaşmıştı ki gaz lambasının sarı ışıkları bunu delerek ortalığı aydınlatamayacak duruma gelmişti. Öğretmene körlemeden değen birkaç yastık onu iyice kızdırmıştı. Kollarını havaya kaldırarak patlamak üzereydi ki arkadan kafasına ağır bir yastık daha indi. Onu bayağı sersemletti. Bunu çocuklardan biri bilerek vurmuştu. Öğretmen arkaya dönüp bunu yakalamak üzere davranırken bu kez de bir başka çocuk elindeki yastığı öğretmenin geniş göğsüne indirdi.

"Haydutlar, terbiyesizler, Allah'ın belaları. Şimdi ben size gösteririm."

Öğretmen böyle bağırarak yastığı göğsüne vuran çocuğun üstüne yürüyordu ki Musa bu sırada bir iki büyük çocuğun lambayı direkten alarak üfleyip söndürdüklerini gördü. Şimdi, yatakhane zifir gibi karanlıktı. Musa'nın iki metre ötesinde koyu bir karaltı gibi dikilen öğretmenin üstüne bir yığın çocuk üşüştü. Adamcağızın sırtına, göğsüne, kafasına, yüzüne inen yumrukların, şaplakların sesi, yatakhanede güm güm ötüyordu. Adamcağızın sesi kesilmişti. Musa, biraz da kendi kışkırtması gibi gördüğü bu duruma son kerte üzülüyordu. Oturduğu yerden de hiç doğrulmamıştı. Çocukların böyle birden bire azarak suçsuz bir öğretmeni dövmelerine ilk kez rastlıyordu. Demek ki çocuklar, kendilerini bu elverişsiz koşullar altında bulunduranların temsilcisi olarak bu zavallı adamdan öç alıyorlardı. Bu salt bir eğlence değildi. Şehit çocuklarının içinde birikmiş gizli hınç, işte bir anda bentlerini yıkarak taşıvermişti. Musa, bunları şimsek gibi kafasından geçirirken büyük çocuklardan düşünce sahibi bir ikisi yatağından fırlamış, Öğretmeni çocukların elinden kurtarıp kapıdan dışarı çıkarmaya çalışıyordu: "Ayıptır, arkadaşlar, vurduğunuz adam bir öğretmendir, sizin öğretmeninizdir. Haydi, oturalım yerimize."

Bir iki dakika içinde kapının açıldığı, öğretmenin uzun boyuyla alacakaranlığa çıktığı görüldü. Öğretmenin dışarı çıkmasıyla bütün gürültü patırtı birden kesildi. Tozun çıkması için yatakhanenin kapısı biraz açık bırakıldı. Çocuklardan biri bu sırada ortaya şöyle seslendi:

"Arkadaşlar, yarın öğretmeni dövenler, ya da yastık kavgasını yapanlar kimdir diye sorarlarsa hiç kimse ağzını açmayacak anlaşıldı mı? Hemen hepimiz eğlendik burada. Ancak, öğretmeni dövenler iyi etmediler. Bizim kızdığımız insanlar uzaklarda, zavallı öğretmenin ne suçu var? O da bizim gibi bu uzak dağ başına sürülmüş, bizim gibi açlık, yoksulluk çekiyor. Hiç bizi sevmese bu adamlar güzelim İstanbul'u bırakır da buraya gelir mi? Oldu bir kez bir zıpırlık yaptık, hiç olmazsa ağzımızı sıkı tutarak içimizden birkaçımızın kovulmasına yol açmayalım."

Patırtıya hiç karışmadığı anlaşılan bir başkası da şöyle konuştu:

"Arkadaşlar, bir öğretmeni dövmekle, aşağılamakla hiç de iyi etmedik. Bu yaptığımızı bize bağışlamazlar, mutlaka bir ikimizin başını yerler, okuldan kovarlar. Bu iş, kimlerin başının altından çıktıysa onlar düşünsün, demekle de kendimizi kurtaramayız. Hemen hepimiz az çok patırtıya karıştık, hiç olmazsa keyiflendik, eğlendik. Demin arkadaşımızın dediği gibi ağzımızı sıkı tutmaz da idareye hoş görünmek için doğruyu söylemeye kalkarsak birkaçımız değil pek çoğumuz, nah şuraya yazıyorum, yarın okuldan kovuluruz. Zaten yaşımız geçmiş, kartala kaçmışız, devlet bizi ne yapacağını bilmiyor, kaldırıp dağ başlarına sıpıtmış, burdan da kaldırıp sokağa atar. Yarın, mutlaka hepimizi toplayıp bu haydutluğumuzun hesabını soracaklar, ağız birliği etmemizi bir kez daha öneriyorum, aziz arkadaşlarım."

Musa, o gece çok tedirgin uyudu. Kendisinin yetişmesi için Beykoz Darüleytamı'nda sınıf öğretmeni Pertev Bey'in nasıl şefkatle üstüne kanat açığını düşündü. Belki bu öğretmen de onun gibi iyi bir adamdı. Belki burada da okutmaya başlasalar bu uzun boylu temiz giyimli, aydın yüzlü öğretmen de onun gibi insanca, ağabeyce, babaca davranabilir, kendisinin sevgisini kazanabilirdi. Burada kim kimi tanıyordu ki? Bütün çocuklar, dış görünüşleriyle birer paçavra yığınından başka bir şey olmadıkları gibi, öğretmenler de iyi giyimli birer yaşlıca erkekti. Oysa insanın gerçek dünyası içindeydi. Bunu göre-

bilmek için de karşılıklı çok oturup kalkmak, görüşmek gerekliydi. Bu da şu sırada olamayacağından bir değerler kargaşasıdır gidiyordu. Bir öğretmenin dövülmesi hiç mi hiç olacak iş değildi. Lamba söndürüldükten sonra, öğretmenin sırtına güm güm inen yumrukların sesi şimdi bile Musa'nın kulaklarında çınlıyordu.

Ertesi gün, düşünüldüğü gibi, çocukların hepsini artık çocukların karnını doyurmaktan uzak olan geniş yemek salonunda topladılar. Çocuklar, bütün öğretmenlerin gelmesini beklediyse de tek başına dövülen öğretmen çıkageldi. Anlayışlı, olgun, usturuplu bir konuşma yaptı. Kendisinin rasgele bir adam olmadığını, öğretmen olduğunu, öksüz yurtlarında toplanmış olan çocukların dertlerini anlayabilecek bir yaşayıştan geldiğini, kentlerden, mutluluklardan uzak bir yerde birbirlerine daha çok yakınlık gösterip birbirlerini daha çok sevmelerinin gerektiğini, işte, gördükleri gibi onlara sahip çıkacak başka kimseleri olmadığını, Ankara'daki Maarif Vekâletinin henüz kuruluş döneminde bulunduğundan kendilerini düşünemediğini, kendilerine sahip çıkmak üzere çok uzaklardan bu yoksunluk ve yoksulluk bölgesine kalkıp gelen kişilere karşı daha anlayışlı davranılmasını söyleyerek sözlerini bitirdi. Genç adamın konuşması, hemen bütün çocukları etkilemişti. Bu dayağın acısını onlardan çıkarmak için hiçbir çaba harcamamış, öç almak uğruna hiçbir heves göstermemişti. Tanrının vurduğu insanlara bir de kendisinin vuramayacağını söyleyerek salondan çıkıp gitmişti. Bu öğretmen, bundan sonra da okulda daha çok kalmamış, çekip İstanbul'a gitmişti.

36

Bir gün, apansızın bütün çocukları toplayarak adlarını okuyup küçük, büyük diye ikiye ayırdılar. Büyükleri yine eski yerlerine bırakarak küçükleri Bigados'un yukarısında, batısında yine Rumlar'dan kalan güzel bir taş okula aktardılar. Küçüklerin içinde büyük olarak yalnız Adanalı Şefik, Çorumlu Feyzi, bir de Musa vardı. Büyükler ergenlik çağını aşmaya başlamış

olanlardı. Onları pratik işlere yerleştirecek, küçükleri de okutacaklardı. Musa, yukarı okulda daha özgür bir yaşayış ortamı buldu. Ne var ki güzel, temiz, çarşaflı yataklarda yatıp kalkıyorlar, nohut, bulgur pilavı, has ekmek yiyerek karınlarını doyurabiliyorlarsa da, kafaları yine açtı. Dört gözle sınıfların ayrılarak derslerin başlamasını bekleyen Musa, bu alanda hiçbir, kımıltı göremeyerek son kerte üzülüyor, kendi kendini yiyordu. En sonra umutsuz düşerek kendi dünyasını kendi eliyle yaratmaya karar verdi. Okulun bahçesindeki mermer bir mezarın kenarlarını kapayıp, orasını küçük bir kulübeye benzeterek içine yerleşti. Beykoz'dan beri yanında taşıdığı Fransızca kitabı ele alarak her gün düzgünce çalışmaya, yine bir yerden ele geçirdiği yetmiş bir fasiküllük "İki Çocuğun Devr-i Alemi" adlı Fransızcadan çevrilmiş bir serüven romanını yer gibi tutkuyla okumaya başladı. Ancak, bu arada kontrolsüz bir ilk gençliğin gereklerinden olan haylazlıklardan da geri kalmıyordu. Adanalı Şefik, gölge gibi ondan ayrılmıyordu. O, okulun hemen yanı başında bulunan bir evi sahiplenmiş, orda başka arkadaşlarıyla tavuk, güvercin gibi hayvanlar beslemeye başlamıştı. Musa'nın bütün hırsı kitaptı, okumaktı, bu yüzden Şefik'in hayvan besleyiciliğine ortak olamıyordu. Böyle de olsa hemen her gün birkaç kez onun evini ziyaret ediyor, hayvanlarını seyrediyordu. Şefik, ona hep şöyle ünlüyordu:

"Oğlum, sen ilerde büyük bir adam olacaksın, senin gidişin belli, ama, bizim ilerden hiçbir umudumuz yok. Hiç olmazsa tavuk beslemeyi öğrendim, ilerde bir işimize yarar."

Musa, arkadaşlarının kendisine böyle bir büyük adamın çekirdeği olarak bakmasından çok hoşlanıyorsa da bunun ne korkunç çabalar istediğini derinden derine seziyordu. Büyük adamlığa ulaşmak için aradaki korkunç boşlukları aşabilecek miydi? Büyük adamlığa doğru giden yollar üzerinde kim bilir ne yenilmez ejderhalar yatıyordu. Çalıştığı Fransızca için bile bir yardımcı kitap, bir Türkçe - Fransızca sözlük bulamamanın sıkıntısı içinde kıvranıp dururken, nasıl olur da büyük adamlık düşleri görebilirdi? Ne var ki içinden belirsiz de olsa pek derinlerden gelen bir ses, ona güven verici umut türküleri

fısıldıyordu. Yırtına yırtına da olsa büyük adamlığın yolunu açacağına inanıyordu. Gözlerini ilk kez güneşe açtığından beri içinde bocaladığı bu kara düşler dünyasını karanlıklarından, pisliklerinden kurtulup aydınlığa çıkacağına inanıyordu. Saatlerce kitaplarının başına kakılıp kalıyor, gezmek, tozmak isteklerini bir yığın eşekarısını kovarcasına kovuyor, gözleriyle geleceğin karanlıklarını yırtmak istercesine direnci paçavra haline gelinceye dek çalışmasını sürdürüyor, sonra, taş çağı insanlarının kalın tırtıklı uçlu sopalarını andıran değneğini eline alıyor, yine yalınayak, başıkabak tek başına kırlara açılıyor, sessiz, güneşli kırlarda üzgün bir özgürlük destanı yaşıyordu. Kafesinden salıverilmiş, beceriksiz bir vahşi hayvana benziyordu. Bu yalın özgürlükten çok hoşlanıyorsa da bunun neye varacağını bir türlü anlayamıyordu. Güzel, hoş duygular duyuyorsa da bunun serbest bırakılmış bir hayvanın duygularından başka bir şey olmadığını seziyordu. Onun için özgürlük, böyle hayvanların özlediği bir kır ya da orman özgürlüğü değildi. Onun için özgürlük, okumak, durmadan okumak, büyük adamların ulaştığı en son insanlık basamağına ulaşabilmek fırsatlarıydı. Bu yollar, durmadan tıkanıyordu. Tek başına kırlara atılmanın özgürlük olmayacağını çok iyi biliyordu. İşte, tek başına bu sahipsiz kırlarda, bağlarda dolaşırken gerçek özgürlüklere gidebilmek için bulunması gereken yolları inceden inceye düşünüp araştırıyor, bunları ancak kitaplarda görüyordu. Bu büyülü yolun sayısız kitaptan, okumaktan, durmadan okumaktan geçtiğinde karar kılıyor, sonra hemen kitaplarının başına çökerek düşüncelerinden aldığı güçle onları sonsuz bir tatla yer gibi okuyordu. Dikkat ediyordu: Küçükler okulundaki yüz elli arkadaşı başıboş köpek yavruları gibi sabahtan akşamlara dek okulun bahçesinde bez topu ve türlü oyunlar oynuyor, kırlarda küçük topluluklarla başıboş dolaşıyor, hiçbiri bir satır bir şey okumuyordu. Bu durumda yitik, silik birer insan yavrusundan başka bir şey değildiler.

37

Kış, birden bire bastırınca Musa için daha zor günler başladı. Beykoz Darüleytamında, arnavutkaldırımı biçiminde döşenmiş biçimsiz bir yerde tahta ayakkabılarıyla uzun atlama yarışı yaparken bacağının biri kırılan Musa'yı iri yarı arkadaşı Celal, ayağının üstüne basıncaya dek iki ay sırtında taşımıştı. İşte şimdi büyük çocuklarla aşağı okulda bulunan Celal, karda tipide oradan sırtına vurduğu iki teneke yemeği günde iki kez yukarı okula taşıyor, sobasız birbirinin soluğuyla ısınan küçüklere bir ağabeylik daha yapıyordu. Musa, onu çok seviyordu. Beykoz'da kendisini nasıl taşıyıp durmuşsa burada da her Allah'ın günü onlara etsiz sağ yağla pişmiş nohut yemeği taşıyordu. Evet, okul ak ekmekle salt nohuttan başka bir yiyecek vermiyordu. Musa pişmemiş nohutları çokça yiyemiyorsa da suyuna ekmek doğrayarak karnını doyurmanın yolunu buluyordu. Kar, o kış çok bol yağmış, bütün Trakya'yı kalın ak örtüsüyle örtmüştü. Musa, Şefik'le baş başa vererek bir kez daha avcılığa başladı. Ovalar karla örtülünce bütün zavallı kuşlar, çulluklar, karatavuklar, yabani güvercinler, sığırcıklar, tarlakuşları, ispinozlar, sakalar, isketeler köyün ağaçlarına sığınmıştı. Musa'yla Şefik, yalınayak yarı bellerine dek karlara gömülerek köyün kuzeyindeki güzel boş evlerin bahçelerindeki kuytu ağaçlıklara yollandılar. Musa, nişancılığı sayesinde, karatavuklar, yaban güvercinleri, türlü kuşlar vurduysa da saatlerce sinerek yalınayak karlar içinde beklemekten, sol kalçasına şiddetli romatizma ağrıları saplandı. Bunlar, sırasında bıçak gibi keskin sancılara dönüyor, onu acıdan bağırtacak bir şiddet alıyordu. Ondan sonra yalınayak karlı havalarda dışarı çıkmamaya ant içti.

Kışın ortalarında Okula İsmail Hakkı adlı Bulgaristan Türklerinden buğday benizli, uzun boylu, geniş omuzlu, atlet yapılı yaşlıca bir öğretmen geldi. Onun ardından, çamaşırlar, giynekler de geldi. İsmail Hakkı Bey, hemen çocukları okutma düzenine soktu. Okulda şimdilik iki sınıf açılacaktı: Dördüncü beşinci sınıflar. Musa, dördüncü sınıf çocuklarının arasında

birkaç gün ancak oturdu. Her iki sınıfı da bir derslikte okutan İsmail Hakkı Bey, bir hafta sonra Musa'yı dördüncü sınıf sıralarından kaldırarak, beşinci sınıf sıralarına oturttu:

"Sen, beşinci sınıf çocuklarından da daha çok şeyler biliyorsun, ama artık, ilkokullardan altıncı sınıf kalktığından beşinci sınıfta okumak zorundasın." dedi.

Musa için yine beklediği mutlu günler başlamıştı. Bir kez daha adam olma yolunda bir demir kapı aralanmıştı. Musa, birkaç gün içinde öğretmenin gözbebeği olmuştu. Derste bütün gözleri onun üzerindeydi. Sanki bütün bildiklerini ona aktarmak isliyordu. İsmail Hakkı Bey, yüzyıl yaşamak uğruna yola çıkmış iddialı insanlardan biriydi. Soyunuyor, bir donla karlı havaya çıkıyor, kurt sürüleri gibi okulun duvarlarında ıslıklar çalıp uluyan tipi ortamında jimnastik yapıyor, kocaman elleriyle avuçladığı karları biçimli gövdesine sürerek ovuşturuyor, soğuktan kıpkızıl kesilen arslan gibi gövdesiyle çocukların bakışları arasından geçerek kurulanmak üzere üst kattaki odasına çıkıyordu. Derslerde durmadan hemen herkesin onun koşullarına uyarak yüz yıl yaşayabileceğini iddia ediyordu.

"Balon, diyordu, ben kaç yaşında görünüyorum?"

Eh, şöyle böyle kırk kırk beşinde ancak görünüyordu. Çocuklar bunu kendisine söylediklerinde övünçle göğsünü şişirerek:

"Ne kırk beşi, ne kırk beşi, altmış yaşındayım ben" diyordu. Uzun bacakları, içeri basık bir karnı yukarı doğru genişleyen öne çıkık geniş bir göğsü vardı. Kara, zeki, iri gözlerle aydınlanmış yakışıklı kesme yüzü, kısa sportmence kesilmiş kır saçları, büyük başı, ona otoriter bir anlam veriyordu. İsmail Hakkı Bey, karlı havalarda salt bahçedeki karlarla ovunmakla kalmayarak buz gibi denize de giriyordu.

"Çocuklar, diyordu, yüzyıl yaşamak için birkaç şey ister, bunlardan birincisi temiz, açık hava, ikincisi az, temiz yemek, jimnastik vb. dir. Ne var ki bu koşulları yerine getirirken sigara, içki içiyorsanız, gece uykularınızı feda ederek kumar oynuyorsanız, türlü aşırılıklara düşkünseniz bütün çabanız

boşunadır. Lokman Hekim ne demiş? Ayağını sıcak tut başını serin -yemeğe dikkat et- düşünme derin."

Musa, ayağını sıcak tut diyen öğüde içinden güldü. Onun hem başı serindi hem de ayakları, salt serin değil ayakları soğuktan donuyordu. Uzun yıllardır, hatta oldum olası onun ayakları çorap, ayakkabı görmüş değildi.

Karlar çekilmiş, Trakya ovalarının güzel ilkyazı bir kez daha gelmişti. Artık, ısınmış topraklara yalınayak basmanın tadını çıkara çıkara dolaşan çocuklar, ayakkabıyı aramaz olmuşlardı. Okulla uzun boylu sarışın mavi gözlü, genç bir öğretmen daha gelmişti. İsmail Hakkı Bey gündüzleyin derslerini verip uşağı okulun yöresinde bulunan evine gidince çoluğu çocuğu da bugünlerde buraya yerleşmişti. Okulda bekâr bir adam olan yeni öğretmen kalıyor, çocukları karanlıkta topluyor, elindeki Fransızca kitaptan okuduğu "Bin Bir Gece Masalları"nı son kerte tatlı bir sesle onlara anlatıyor, onları bayağı büyülüyordu. Kimi günler de büyük çocukların bahçede oynadığı bez topu oyunlarına katılıyor, saatlerce yorulmadan oynuyordu. Bir gün, genç öğretmenin kocaman uzun konçlu sarı, kalın ökçeli ayakkabısından bütün çocuklar gibi yalınayak oynayan Musa'nın sol ayağının bileğine korkunç bir tekme geldi. Neredeyse bir gümüş mecidiye genişliğinde bir yara açıldı. Deri olduğu gibi kalktı, kan fışkırdı. Musa bayılacak gibi olduysa da kendini tuttu.

Bu tekmeyi bilmeden Musa'nın bacağına vuran öğretmenin adı Nevzat Mahmut'tu (Sonraları Kerim Sadi-A.Cerrahoğlu). Musa'nın bacağındaki bu dana gözü gibi yara, bir türlü sağmak bilmiyordu. Şundan ki Musa, her gün bahçede saatlerce bez topu oynuyor, arkadaşlarından yediği tekmelerle yara tazeleniyordu. (Bu yara, bez topu oynamaktan kesin olarak vazgeçeceği güne dek Musa'nın ayağında kanayıp duracak, yaşayışının sonuna dek de orda ölümsüz bir yara izi olarak sırıtacaktı.)

Bigados'un zengin bağlarındaki badem ağaçları çocuklara uzaktan yemyeşil ellerini sallayıp duruyordu. Çağla hırsızlığı başlayalı epeyce oluyordu. Nevzat Mahmut Bey de

ara sıra çocukları alıp uzak bağlara açılıyordu. Çocuklar böylece yarı törensel olarak da çağla toplayıp yiyerek vitamin gereksinimini gideriyorlardı. Nevzat Mahmut Bey'in iyice bilinmeyen bir iki yeteneği daha vardı ki bunlardan biri yazarlığı, öbürü de sosyalistliğiydi. Gezintilerde çocukların kulaklarına usulca sosyalizmin anlamını fısıldıyorsa da çocuklardan hiçbiri bunu anlayacak durumda değildi. Bir gün Nevzat Mahmut Bey'in apansız, bilinmeyen bir yere geçip gittiğini İsmail Hakkı Bey'den öğrendiler. İsmail Hakkı Bey, bütün çocukları bahçeye dizerek komünizm ve sosyalizm üstüne öyle şiddetli bir nutuk çekti ki çocuklar bu iki siyasal akım üstüne bütün yaşayışları boyunca dinleyebilecekleri en kötü, aşağılayıcı veriştirmeyi dinlediler. Komünistlerin bütün marifetlerinin başkalarının mallarını mülklerini yağma etmek olduğunu anlattı. Nevzat Mahmut da işte bunlardan biriydi. Kendisinden bir yüzük alarak parasını ödemeden habersizce geçip gitmişti.

Bir başka gün Musa, aşağıdaki okul arkadaşlarından aldığı kitaplardan birini okurken birden bire İsmail Hakkı Bey'i başucunda dikilmiş buldu. Kitabı aldı baktı. Sonra, düdüğünü çıkarıp öttürerek bütün çocukların bahçede toplanmasını buyurdu. Çocuklar az zamanda toplanıp sıraya dizildiler. Musa da elindeki kitabıyla onların arasında dikiliyordu, İsmail Hakkı Bey, çocukları şöyle bir gözden geçirdikten sonra:

"Musa, sen çık sıradan da şöyle yanıma gel bakayım." dedi. Kitaplarıyla birlikte her zaman yanında taşıdığı taş çağı sopası da elinde bulunan Musa, hemen bunu yanındaki çocuklardan birine bırakarak sıradan çıktı, bu neyin nesidir diye düşünerek öğretmenin yanma gitti. Öğretmen, ona sempatik bakışlar fırlattı. Biraz düşündü, sonra çocuklara söyle ünledi:

"Çocuklar, ben bugün altmış yaşındayım, şimdiye dek çok gördüm geçirdim. Kırk yıllık öğretmenim. Bu zaman içinde binlerce çocuk yetiştirdim. Bir insan yavrusunun nereden başlayıp nereye gideceğim artık yediğim ekmek gibi biliyorum. Benim ölçülerim hiç şaşmaz. Adam olacak çocuk kakasından belli olur diye kaba bir halk deyimi vardır. Ben biraz daha nazikçesini söyleyeceğim: Bir insan sekizinde neyse sek-

seninde de odur. Bu sözümü bir kez usunuza yerleştirdikten sonra da şu sözlerime kulak verin. (Musa'yı onlara gösterdi) Şu arkadaşınızı tanıyor musunuz?" İşin nereye varacağını kestiremeyen Musa heyecan içindeydi. Öğretmenin yüzündeki mimiklerden sonuca varmaya çalışıyorsa da başaramıyordu. İsmail Hakkı Bey, sözünü şöyle sürdürdü:

"Ne demiştik? Bir insan sekizinde neyse sekseninde de odur. Evet, bu kural hiç şaşmaz. Bir çocuk, sekiz yaşında ne gibi yetenekler gösteriyorsa daha büyük örneklerini sekseninde de gösterir. Ben şu okula ayak bastığımdan beri bakıyorum, şu çocuğun elinden kitap düşmüyor. Bu kitabı kıt yerde ne edip ediyor bulabiliyor. Her Allah'ın günü bir başka kitap bulup okuyor. Bak, hepinize söylüyorum bu dediklerime parmak basın, yarın yaşarsanız, o da bir kazaya uğramayıp da yaşarsa onun bu ülkenin büyük adamlarından biri olduğunu göreceksiniz. Onu, bu dağ basında, bu uygarlıktan uzak yerde okumak için hiç kimse zorlamıyor. Hiçbir öğretmen ona okuması için telkinde bulunmuyor. O, yine de okuyor, insanın içinde olmalı. Taşıma su ile değirmen dönmez. Ben, Musa'yı hepinizin karşısında böyle övüyorsam onu şımartmak için değildir. Ondan ibret alıp sizin de her gün birkaç satır bir şey okumanız içindir. Siz de onun gibi olmaya çalışın, ona imrenin. Okumanın arkasında insanlık, olgunluk, adam olmak vardır. Okumayı seven insan, bu zavallı, cahil ülkede mutlaka bir baltaya sap olur, bu ülkeye umulmadık iyilikleri dokunabilir. Görüyorsunuz, hükümet henüz çok yoksul, siz şehit yavrularını henüz düşünecek durumda değil. Sözde burada sınıfları açtık, ama nerede kitap, nerede defter, nerede kalem? Nerede ayaklarınıza ayakkabı, nerede başınıza başlık? Hükümet, bunları bu sırada bize veremiyor diye kendimizi salı mı vereceğiz? Hayır, hepimiz Musa arkadaşımız gibi olacağız. Bakın onun da ayakları sizin gibi yalın, başı sizinki gibi kabak. Onun da elbiseleri, çamaşırları sizinki gibi sökük, yırtık. Bunları dikecek, yamayacak hiç kimsemiz yok. Varsın dışımız böyle olsun, biz de hiç olmasa içimizi güçlendirelim, orayı bir kale durumuna getirelim. Bizim bütün varlığımız, hazinelerimiz ordadır. Bütün silah-

larımız ordadır. Bakın, Musa arkadaşımız, ilerdeki savaşlarda kullanmak üzere bu kaleyi nasıl güçlendirmeye çalışıyor. O keşfetmiş oranın en gerekli sığınak olduğunu. Dıştan gelen bütün saldırılara karşı koymak için hemen oraya sığınıp orayı görünür görünmez düşmanlara karşı tahkim ediyor.

Çocuklarım, baldırı çıplak yavrularım, adam olmak umudunuz hiçbir şeyden kırılmasın. Yeryüzünün bütün büyük adamları, hep korkunç zorluklar, yoksulluklar çökerek, dayanılmaz serüvenlere katlanarak o kertelere yükselmişlerdir. Siz de bugünkü elverişsiz durumunuza bakarak hiçbir vakit umutsuz düşmeyin. Her biriniz ayrı ayrı bu ülkenin büyük adamlarından biri olmayı kafanıza koyun. Bu da ancak okumakla olur. İşte Musa arkadaşımız, benim öğüdümden önce yola düşmüş, tek başına gitmektedir. Siz de daha çok gecikmeden ona katılın. Geleceğe doğru giden bir umut kervanı yaratın. Siz büyük adam olmadan önce belki benim kemiklerim bile çürür ama ne zararı var. Sizin gibi daha yüz binlerce elverişsiz koşullar altında umutsuzca yaşayan çocuğa örnek olur, onların da ışıklı kervanlar gibi geleceğe doğru giden yola dizildiklerini görürsünüz. Bu az mutluluk mudur? Okuyun, çocuklarım, okuyun, fırsat bulsanız da okuyun, bulmasanız da okuyun. Bu ülkenin çocukları, bugünkü gibi cahil kalırsa elli yıl sonra yine bir başka Yunan gâvuru gelir, onu ele geçirir. İşte, şu gördüğünüz Musaların sayısı ne kadar çoğalırsa yeni Yunan gâvurları bu ülkenin sınırlarından içeri hiçbir vakit adım atamayacaktır, anladınız mı? Şimdilik söyleyeceğim bu kadar, haydi dağılın."

İsmail Hakkı Bey, bunları söyleyip uzaklaştıktan sonra, onu ilk kez görüyorlarmış gibi bütün çocuklar bir kez dönüp dikkatle Musa'ya bakıyor, sonra uzaklaşıyorlardı. Musa, kendi alçakgönüllüce çalışmalarının bu kerte değerli olduğunu anlayınca ilkin şaşırmış, sonra bunların olağan olduğunda karar kılmıştı. O, başka türlü yapamazdı. Öğretmen onu övse de övmese de o durmadan okuyacak, çalışacak, durmadan kendi kendini aşmaya çalışacaktı. O, mutluluğu ancak bunda buluyordu.

Bir şeyler okumadığı, bir şeyler öğrenmediği günler, kendini çok mutsuz, karamsar buluyordu.

38

Ders yılı bitip de Haziran gelince İsmail Hakkı Bey, çocukların bilgilerini bir kez daha yoklayarak beşinci sınıfı mezun edip dördüncü sınıfı beşe geçirdi. Bir gün aşağı okulda okulu bitirenlerle yukarı okulda bitirenler, bir araya toplanarak hangi okullara gidecekleri soruldu. Musa'nın, zekâsına çok önem verdiği aşağı okuldan mezun Bursalı İbrahim İlhan, ille de sanayi okullarına yazılalım diye tutturmuştu. Hepsi kırk elli kişi vardı. Ortada gidebilecek ancak iki okul gösteriliyordu. Bunlardan biri sanat okulları, öbürü de öğretmen okuluydu. Musa'nın usu öğretmen okuluna yatkındı. Öğretmen olmak istiyordu. Şimdiye dek bütün yaşayışında saygıdeğer insan olarak salt öğretmenleri görmüştü. Yüreğindeki saygı hazinesini yokladığında anasından babasından başka ilk sırayı öğretmenler alıyordu. Kendisine ilk insanlığını duyuran Beykoz Darüleytamı'ndaki sınıf öğretmeni Pertev Bey'den sonra bir de burada Bulgaristanlı İsmail Hakkı Bey, ona yeryüzünde hiç kimsenin vermediği payeyi vermiş, onu yeryüzünde yaşayan insanlar arasında şerefli bir yere oturtmuştu. Demek ki insanoğlunun erdemlerini ilk keşfedip bunlara yol veren, yol açan en iyi insanlar, öğretmenlerdi. Bu yüzden okulu bitirip de Ankara'dan imzalanıp gelecek şahadetnameleri beklerken Musa, hep bu düşüncelerle doluydu. Ancak, İbrahim, çocuklar arasında öyle inandırıcı propagandalar yaptı ki Musa da en sonra onun gibi sanayi okullarına yazılmaya karar verdi. Öğretmenler, çocukların isteklerini yazarak maarif vekâletine gönderdiler. Sonra, çok uzun bir bekleyiş dönemine girdiler. O yaz köyde pek çok değişiklik oldu. Rumeli'den gelen bir yığın Türkçe bilmeyen göçmen, boş Rum evlerine yerleştirilerek bağlar, bahçeler de bunlar arasında bölüştürüldü. Böylece de kızlarla erkeklerin burada bir darüleytamlılar köyü kurmak düşüne kesin olarak son verilmiş oldu.

Musa, o yaz bir yandan gideceği sanayi okulundan gelecek haberle birlikte maarif vekâletinden imzalanıp gelecek şahadetnamesini sonsuz bir kaygıyla beklerken bir yandan da açıkgöz kimi arkadaşlarıyla birlikte birkaç kuruş harçlık çıkarmak üzere deniz kıyısındaki büyük şaraphaneye gitmek üzere uzak bağlardan küfelerle üzüm topluyordu. Bir ara da yine o arkadaşlarıyla tarlalardan kavun karpuz toplayıp üzerlerine sabit kalemle İstanbul'da gidecekleri adresleri yazmakla vakit geçirdi. Boş saatlerini Fransızca çalışarak geçiriyor, bir yandan da sanayi okuluna yazıldığına pişman oluyordu. Orada hiçbir zaman rahatça kitap okumaya fırsat bulamayacağını düşünerek üzülüyordu. Oysa İbrahim, sanayi okullarını överken ne demişti: "Türkiye'nin geleceği sanayi üstüne kurulacaktır, arkadaşlar. Türkiye ancak sanayi ile kurtulacaktır. Sanayi kolundan bir sanatçı, ilerde Türkiye'nin en önemli adamı olacaktır. Sanayi kolunun işçisi, ustası, her zaman bir öğretmenden daha çok saygı görecek, daha çok para alacaktır. Türkiye'nin ufukları makine sesleriyle çın çın öttüğü gün yurdumuz mutlu bir yurt, ulusumuz mutlu bir ulus olacak." Makineyi kullanan insanın Türkiye'nin yazgısı üzerinde söz sahibi oluğu düşüncesi Musa'yı bayağı büyülemişti. Ne yazık ki bu, kolay kolay olacak iş değildi, bu yüzden de sanayi okuluna yazıldığına çok pişmandı.

Musa, aylarca boşuna üzülüp durdu. Şehit çocukları, bir kez daha unutulmuştu. Mezun oldukları halde ne şahadetnameleri gelmişti, ne de gitmeyi isledikleri okullardan bir haber. Güz, arıkuşlarının çıngıraklı sesleri, dönen leyleklerin ak katarları, turna sürülerinin yükseklerden gelen özlemli çığlıkları, bağ bozumu, sararmış otlar, sinsi yağmurlarla bir kez daha gelmişti.

Musa, umutsuzluk içinde bekleyip dururken Serik'le birlikte daha birkaç açıkgöz arkadaşı, yakında dağıtılacağı söylentileri yayılan okuldan ot minderler, kimi Rumlardan kalma değersiz eşyaları köyün yeni sahipleri olan göçmenlere satarak yol harçlığı yapmaya çalışıyorlardı. Musa, bunlara hiç katılmamakla birlikte Şefik, satıştan ona da bir pay ayırıyordu.

Okulun çok acar bir grubu olan Edirne Darüleytamından aktarma çocuklarından Boşnak Mustafa, Faik, Halil, kardeşi Hasan, hobracı Sabri de ayrı bir grup halinde şimdiye dek yetiştirdikleri güzel güvercin türlerim elden çıkarmaya bakarken bir yandan da zararsız «menkul» mal satışını sürdürüyorlardı. Bunlar, okulun demirbaşında görülmüyordu. Okul dağılırken de bırakılıp gidilecekti. Şefik, kümesindeki tavuklarını satarken Musa'ya ortaklaşa sahip oldukları birkaç tavukla horozu da elden çıkararak biraz harçlık çıkardı. Ne var ki bu ortaklaşa paralar, bir başka ortak olan Ahmet adlı yeni yamanmış bir arkadaşta toplandığından Musa kendi hissesini hiçbir vakit alamayacaktı.

39

Musa için de öbür çocuklar için de günün birinde gökten düşer gibi bir felaket, Bigados Öksüzyurdu'nun kapısını çalıverdi. Musa'dan bir yaş büyük olan çocukların kimliklerini okuyarak hepsini toplayıp bir motora doldurdukları gibi İstanbul'a gönderdiler. Onları İsmail Hakkı Bey götürmüştü. Oradan da İzmir Sanayi Mektebi'ne götürecek, orda da öğretmen olarak kalacaktı. Yine o gün Musa'dan birkaç yaş küçük olan çocuklar da derlenip toplanıp, başka bir öğretmenin gözcülüğünde İstanbul'a doğru yola çıkarıldı. Gerek aşağı gerekse yukarı okulda ancak yüz çocuk kalmıştı. Musa da bunların arasındaydı. Akşam karanlığı basınca yukarı okulda kalan on beş kişilik çocuk topluluğu içinde, en yakın arkadaşı olan Şefik'i yitiren Musa, korkunç bir yalnızlık duydu. Kocaman yatakhanede korkunç bir yalnızlık duyan bütün çocuklar yataklarını yüklenerek bahçeye indiler, orda bunları yan yana serip uzandılar. Gökyüzünde ince bulutlar altında ağır ağır ilerleyen ay, onların üzerine yalnızlıklarını büsbütün artıran insan duygularına bulaşmış garip bir aydınlık serpiyordu. Musa, çevrenin böyle birden bire boşalmasına alışamadığından yastığı dişleyerek saatlerce ağladı. Baktı, öbür çocuklar da bu birden bire bastıran gariplik altında ilkin biraz ezilmişlerse de sonra-

dan dalmış, uykunun uyuşukluğu içinde yitip gitmişlerdi. Musa'nın gariplik, yalnızlık duygusu ise bir canavar gibi başını kaldırmış, dikilmişti. Bütün konuştuğu, şakalaştığı, sevdiği arkadaşlarının böyle birden bire ölüme gider gibi yanı başından yitip gitmesi, onda bayağı şoka benzer sarsıcı bir duygu tufanı yaratmıştı. Gerçek kardeşten ileri arkadaşlığın ne demek olduğunu ilk kez anlamıştı. Annesiyle babasının acıklı ölümlerine bile ağlamak için hazırlıklı olmayan Musa, şimdi, gözyaşının en acı, en tatlı, zengin bahçelerinde yepyeni insancıl çiçekler koklayarak dolaşırken döktüğü bu gözyaşlarının bir tek tanığı yukardan ince buluttan tüller ardından aşağıya bakarak yürüyen insan yüzlü aydı. Çevrede nerede gizlendikleri bilinmeyen cırcır böceklerinin ötüşü, Musa'nın içinde köpürüp kabaran, taşan garipliği, yalnızlık, kimsesizlik duygularını daha çok artırıyor, bunları daha belirli, daha yakıcı bir hale getiriyordu. Ara sıra uzaktan, yakından salvo biçiminde kukumav çığlıkları işitiliyordu. Rumlar, köyü boşaltıp gittikten sonra bir tek kedi kalmadığından sıçanlar arttıkça artmış, kukumavlarla baykuşlar eski kedilerin görevlerini görür olmuştu. Baykuştan biraz daha küçük gövdeli olan kukumav, ondan daha çevikti. Avının tepesine ipek hışıltılı kanatlarının düş sessizliğiyle bir kez indi mi artık öteki için kurtuluş yoktu. Kukumav seslerine ara sıra baykuş ıslıkları, yine baykuş türünden bir gece kuşu olan daha küçük boydaki ishakkuşlarının flüt çalar gibi iç çekişleri de karışıyordu. En sonra daha uzaklardan baykuş türünün en irisi olan puhu kuşunun borusu işitiliyordu. Issızlıkları seven, geceleri daha büyük hayvanlara saldıran bu kuş, eski köy halkı çekilip gidince köye sokulmuş, yeni sahipleri gelinceye dek orda barınmıştı. Musa, ilk karaya çıktıkları gece bunlardan birinin tepelerinden uçup gittiğini gördüğü gibi ondan sonra da onun gece konserlerini çok dinlemişti.

Ay okulun arkasına devrilmişti. Muhittin'in (O, Musa'nın okul arkadaşlarındandı. Bir göçmenin kızıyla evlenerek iç güvey girmiş, bir daha hiç ayrılmamak üzere köyün yaşayışına karışmış görünüyordu) parlak tüylü genç horozu, yolun hemen biraz ötesindeki evde acemi ötüşüyle öterek vaktin gece

yarısına vardığını anlatıyordu. Musa, kapkara bir çamur yığınına dalar gibi uykunun umutsuzları yutan karanlığına kendini bıraktı.

40

Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da Cumhuriyeti ilan etmesinden birkaç gün sonra aşağı okulun öğretmenlerinden Arif, Rıza beyler, İzmir Sanayi Okulu'na, Mudanya'nın iki saat ötesinde, deniz kıyısındaki Tirilye Öksüzyurdu'na giden en büyük, en küçük çocuklardan sonra, Musa ile birlikte geri kalanı yüz kişilik çocuk topluluğunu aldıkları gibi bir kavun karpuz motoruna yükleyip, Amasya Öksüzyurdu'na götürmek üzere yola çıkardılar. Yolculuk için onlara birer çift ayakkabı ile birer kat giynek de verilmişti. Karadeniz'e kalkacak vapur birkaç saat daha rıhtımda bekleyeceğinden Musa, arkadaşlarıyla izin alıp Yenicami'nin çevresinde bir süre gezip dolaşarak elindeki ufacık harçlığıyla çıplak başına bir Kuvayı Milliye kalpağı aldı. Yunanlılar İzmir'de denize döküldükten sonra, kalpaklar birden bire moda olmuş gibiydi. Kalpağını başına geçirip kendisini gecikmiş bir Kuvayı Milliyeci gibi duyarak gemiye döndü. Vapur, ikindiyi biraz geçe kalktı. Mustafa Kemal'in üç yıl önce Samsun'a doğru ilerlediği yolu kestiren gemi, onları da Samsun'a ulaştırmak üzere Karadeniz'in azgın kasım dalgalarını göğüsleyerek gidiyordu. Musa, bir kez daha yurduna doğru ilerlerken artık oraların azgın düşmanlardan, açlıktan, ölümden temizlenmiş olduğunu düşünüyor, acı bir mutluluk içinde yüzüyordu. Başındaki Kuvayı Milliyeci kalpağıyla sanki çocukluğunun şimdi bile kafasında dipdiri dikilen mutsuz korkunç belalar, felaketlerle savaştığı çocukluk günlerini fethe gidiyordu.

Musa ile yüz arkadaşı, iki öğretmenleri, Rıza, Arif beyler, Mustafa Kemal'in 1919 yılı ilkyazında izlediği yolu izleyerek, Samsun, Kavak, Havza, Kulüstepe derken Amasya'ya vardılar, ikindiüstü kente varan yaylılar, onları kibrit kutusu gibi kentin ortasına dikilmiş kocaman, yüksek bir yapının

önünde indirdiler. Burası, daha pek az zaman önce istiklal mahkemesinin yargılama yeri olarak kullanılan 128 Pontus eşkıyasının asılma yargısının verildiği eski Cizvitler (Jesuite) okuluydu. Bırakışma döneminde Fransız papazlarının yönetiminde Ermeni-Rum çocuklarını toplayıp eğiten bu kuruluş, bir hıyanet yuvası olarak eylem gösterdiğinden ulusal hükümetçe kapatılmış, yöneticileri de sürülmüştü.

Musa, bu bilgiyi buraya yerleştikten sonra alacaktı. Okulun kapısında arabalardan indiklerinde onları bir zamandan beri dört gözle bekleyen okulun kurucusu İbrahim Hakkı Bey karşıladı. O, birkaç ay öncesine dek İmrahor Darüleytamının müdürüydü. Bu okulların yeniden örgütlenmesine çalışıldığı bu sıralarda o da yerinden alınarak Amasya Öksüzyurdu'nun kurulması için buraya gönderilmişti. Maarif vekâleti, eski kangrenli bir yara gibi sağmak bilmeyen Darüleytamlar sorununu çözümlemeye karar vermişti. Birinci dünya Savaşı'nın dökün-tüleri olan bu çocukları bir dert olmaktan kurtarıp bir ayak önce biraz okutup sonra sanat okullarına koyarak geçimlerini sağlayacak duruma getirmek istiyordu. Bu da son kerte kötü bir biçimde yapılıyordu. İlkokulu bitiren Musa ile bir yığın arkadaşının şahadetnameleri gelmemişti. Demek ki okutulacak olurlarsa bu sınıfı bir kez daha okuyacaklardı. Ne var ki Musa, kendilerini okulun kapısında karşılayan Müdür İbrahim Hakkı Bey'in bir yarı sanat okulu müdürü olduğunu ertesi gün öğrenecek, okuyarak adam olma idealine bir boy daha paydos demek gerekeceğini anlayacaktı. O akşam, ellerini yüzlerini yıkayıp yorgunluklarını atan çocuklar, okulun hazırlattığı pirinç pilavıyla, kuru fasulyeyi, üzüm hoşafını yedikten sonra oldukça kendilerine geldiler. Müdür, Musa ile onun gibi serpilmiş arkadaşlarına sonsuz bir umutla, ilgiyle bakıyordu. Tornacılık, demircilik, marangozluk, tesviyecilik, motorculuk öğretecek atölyelerini ancak bu delikanlılık çağına varmış çocuklar sayesinde çalıştırmaya başlayacaktı. Buna büyük heves duyuyordu. O akşam, yemekten biraz sonra, atölyede çalışabilecekleri anlaşılan çocuklarla yeni gelen öğretmenleri, eski iki öğretmeni, kendi çoluk çocuğunu genişçe öğretmenler

odasında toplayıp bir aile söyleşisi yaptı. Müdürle öğretmenler oturuyor, Musa ile arkadaşları ortada dikilmiş dinliyorlardı. Müdür, okulun amaçlarından söz etti. Hiçbir öksüz yurdu çocuğunun bir sanat öğretilmeden kolundan tutulup sokağa atılmaması gerektiğini, bunun için de Yeşilırmak'ın karşısında eski bir medreseden bozma kalabalık sanat dallarını kapsayan bir atölye kurduğunu, bütün çocukların mutlaka buradan geçtikten sonra mezun edileceğini uzun uzadıya anlattı. Otuz beş kırk yaşlarında ancak görünen, uzun boylu, kırmızı, çopur yüzlü, büyük başlı, seyrek kumral saçlı müdür, otoriter bir hava taşıyordu. Çiçek hastalığından yüzünde bir sürü çukurcuk meydana gelmişse de yine de yakışıklılığından bir şey yitirmemişti. Hukuk mezunu, Selanikli olduğunu da söyleyen müdür, kendisinin salt öksüzleri adam etmek için bu kuruluşların başında şimdiye dek direndiğini, bunun kendisi için bir ideal olduğunu da sözlerine kattı. Sonra, deminden beri yanı başında dikilip duran ak bir giynek giymiş olan ak yüzlü, yeşil gözlü, on dört on beş yaşındaki kızına odanın köşesindeki piyanoyu göstererek:

"Haydi, Müebbet, kızım konuklarımızı karşılamak üzere bize bir şeyler çal." dedi.

Odaya girdiğinden beri Musa'nın gözleri hep onun üzerindeydi. Çok güzel bir kızdı bu. Musa, çocukluğunda tanıdığı Tenzile'den sonra ilk kez doğruca gönlüne ünleyen bu kerte güzel bir kızla karşı karşıya bulunuyordu. Ne yapacağını şaşırmıştı. Kısa kesilmiş saçları lüks lambasının ışığında ışıltılar yaparak parlıyordu. Birer ak güvercin yavrusu gibi tuşların üzerinde gezinen ellerinden odaya tatlı tınlamalar doluyordu. Musa'yla birlikte bütün çocuklar, salt çocuklar değil genç öğretmenler de büyülenmişçesine gözlerini Müebbet'in güzel varlığına dikmişlerdi. Şimdiye dek ona bakarken çekingen davranan Musa, şimdi müzik dinliyormuş gibi yüzündeki, gönlündeki bütün gözlerini dört açmış onu seyrediyordu. Bu müzik şöleninin daha uzun sürmesi için dua ediyordu ki genç kız, birden bire tabureden kalkarak babasının yanına koştu, onun koltuğunun altına sokuldu.

Musa, dikine oturtulmuş kocaman bir kibrit kutusuna benzeyen Cizvit okulunun en üst katında serilmiş yer yatağına soyunup girdiğinde yaşayışında yepyeni bir ufkun açıldığını görüyordu. Altın bir ışık değirmisi içinde Müebbet, apak bir ışıktan giynek giymiş gibi dikiliyordu. İçinden bir yerlerden tatlı ince bir sızı yükseliyor, eskimiş, keskin bir şarap gibi başına vuruyordu. Yüksek yapının en üst katında bulutlara, gökyüzüne, aşka benzeyen duygulara yaklaştığını duya duya uykunun rahat kuştüyü bulutuna gömüldü.

41

Öğretmenler, ertesi gün, çocukları alarak medreseden bozma atölyelere götürdüler, İbrahim Hakkı Bey, atölyelerin geniş kapısı önünde bir sandalyeye kurulmuş, bacak bacak üstüne atmış, onlara gülümsüyordu. Musa, yanı başına dek sokularak onu daha yakından inceledi. Konuşurken sesi biraz sert çıkınca kafası sağa sola hafifçe sallanıyordu. Musa'da onun otoriter olduğu gibi sinirli bir adam olduğu üstüne de bir kanı yerleşti. Ne var ki öksüzleri kurtarmak uğruna dirimini harcayan bir kişi bir de Müebbet gibi çok güzel bir kızın babası oluşu, ona karşı en olumlu duygularla dolmasına yardım etti. Sonra müdür yerinden kalktı, çocuklarla öğretmenlerin önüne düştü, onlara atölyeleri gezdirdi. Eski, taş, tuğla yapı, karanlık kuytu bölümlere ayrılmıştı. Yukardan ufak pencereleri vardı. Daha çok yeraltı zindanlarını andırıyordu. İçerde küf, güherçile, yaşlık, üç ayrı olumsuzluk işareti olarak Musa'nın gözüne çarptı. On beş dakikalık bir gezinti, Musa'nın sanata karşı doğmuş olan bütün sempatisini yok etmeye yetti de arttı bile. Bir ayak önce kendini dışarı atmaya can attı. İnsan, burada her gün birkaç saat geçirecek olursa ne kerte güçlü olursa olsun çürür giderdi. Kendini dışarıdaki güneşli, iyimserlik aşılayan havaya ilk atanlardan biri oldu. Edecek umutları, birden bire kararır gibi olmuştu. O burada kendini çürüterek bir el sanatı öğrenmiş olsa bile yarın okuldan çıkınca yine böyle karanlık, havasız, soluk tıkayıcı, öldürücü yerlerde çalışmak zorunda

kalacak, bütün adam olmak umutları güz yaprakları gibi dökülüp gidecekti.

Müdür, onlara atölyeleri gezdirdikten sonra:

"Bu gece hepiniz ayrı ayrı hangi sanata girmek isterseniz karar verip yarın bana bildirin. Ona göre hemen işe başlansın" dedi.

Bütün çocuklar, o gece uzun tartışmalar yaparak hangi sanatın ülkemizde daha geçerli olduğu üstüne grup grup kararlara vardılar. Musa, tesviyeci olmakta karar kılmıştı. Bunun ne biçim şey olduğunu bilmemekle birlikte demircilikten daha temiz bir iş olduğunu sanıyordu. O gün hemen işbaşı yapıldı. Musa'nın eline bir eğe ile bir demir parçası tutuşturdular. Bunu eğeleyip düzeltmek uğruna günlerce uğraştı. Ancak, kış da bastırdığından atölyede buz gibi yaş bir hava dolaşıyor, Musa'nın, incecik ceketi ile mintanından geçerek etine, kemiğine işliyor, onu canını kurtarmak için işten kaytarmalara zorluyordu. Atölyede soba filan yakılmayı düşünülmediğinden hemen bütün çocuklar donuyor, mosmor çalışmak uğruna direniyorlardı. Ne var ki Musa ilk isyanı duydu. Atölyede sıcak bir köşe ararken demircilerin ocağından yayılan sıcaklığı keşfetti. İlk kez oraya gidip ısındı. Mosmor kesilen ellerini yüzünü ısıtırken bir eğlence olarak arkadaşlarının körüklerini de çekti. Gövdesi ısınınca içi de gönlü de ısındı. Bir zamandır durmuş olan kafası çalışmaya başladı. Hemen her zaman yanında taşıdığı kurşun kalemiyle defterini çıkardı, Amasya'ya geldikten sonra ilk şiirini yazdı.

"Vur demirci çekicini boş durma sen bugün de
Ocağından dört bir yana kıvılcımlar saçılsın.
Şimdiye dek o pas tutan altın örsün önünde
Sana bolluk ve mutluluk kapıları açılsın."

Bu şiir, biraz da hatta daha çok kendi kapalı talihine yapılmış bir uyarlamadan başka bir şey değildi. İbrahim İlhan'la Türkiye'nin ancak ulusal bir endüstri ile kurtulacağı üstüne vardıkları sorununda bu şiir üzerinde etkisi vardı. Şiir tekniği

Mehmet Emin'in kullandığı on beş heceli türdendi. Gövdesiyle kafasının ısınmasından doğan bu ilk şiir Musa'yı iyice alevlendirdi. Artık tesviyeciliğe iyiden iyiye boş vererek demirci arkadaşlarının yanına yerleşti. Onlar örs üzerinde demir döverken o da bir yandan yeni şiirler yazıyordu. Öğrencileri kontrol için ustalar filan görününce hemen yerine geçip eğeyi eline alıyor, birkaç eğe sürdükten sonra yine ocağın başına koşuyordu. Endüstrinin Türkiye'nin geleceğini hazırlayan en önemli etken olduğunu anlatan şiirlerini, ilgilenen kimi arkadaşlarına da okuyor, onları hayran bırakıyordu.

"Yahu Musacığım, diyorlardı, burası senin yerin değil, sen müdüre yalvar da seni okutsun, daha büyük okullara göndersin. Yazık olacak sana burada. Sen on yıl kalsan burada bir şey öğrenemezsin. Boşuna da zaman yitirmiş olursun." Musa pis talihine karşı gırtlağına dek isyanla doluysa da derdini kimseye anlatamayacağını bildiğinden sesini çıkarmadan dayanıyor, ancak her gün yazdığı birkaç şiirle, isyanını yatıştırıyor, bunlardan aldığı güçle bayağı feleğe meydan okuyordu. Musa'nın tezgâhın başında boyuna şiir yazıp duruşu, kitap okuyuşu en sonra ustalar, çocuklar aracılığıyla müdürün kulağına gitti. Bir gün onu çağırarak yazdığı şiirleri görmek istedi. Kaçıncı sınıfa dek okuduğunu sordu. Beşinci sınıfı bitirdiği halde şahadetnamesini alamadığını anlattı. Bunun üzerine İbrahim Hakkı Bey, onun durumuyla ilgilendi.

"Atölyeye verdiğimiz arkadaşların arasında senin durumunda başkaları var mı?"

"Çok."

"Dur öyleyse, iş değişti. Seninle birlikte senin gibileri bu yıl mezun edelim. Belki, ondan sonra sizi daha iyi okullara da gönderebiliriz. Nasıl, geçen yıl bitirdiğin beşinci sınıfı bir daha okumak ister misin?"

"Size minnetlerle teşekkür ederim, müdür bey. Elimden gelirse ben sonuna dek okumak istiyorum. Bu el sanatları da memleketimize yararlı ise de ben, bunlarda başarı kazanamayacağımı sanıyorum. Benim okumamı sağlarsanız size ölünceye dek minnettar kalırım, efendim."

"Peki, merak etme çocuğum, bu iş kolay."

Müdür İbrahim Bey hemen o akşam atölyede çalışan çocukları okulun altındaki geniş sınıfta toplayarak Bigados'ta mezun olup da şahadetnamelerini alamamış olanları ayırıp yukarı dersliklerden birine yerleştirdi. Burada dördüncü sınıf okuyordu. Yeterince derslik olmadığından beşinci sınıf da bu dersliğin yarısını kapladı. Böylece Amasya Öksüzyurdu beş sınıflı bir ilkokul olmuş oldu. Dördüncü - beşinci sınıfların bir tek öğretmeni vardı. Rıza Bey, bir ders dördüncüye, bir ders beşinciye geliyordu. Ancak, her iki sınıfa ders verirken bütün çocuklar birbirlerini pek ilgilendiren bütün dersleri dinlemek zorunda kalıyorlardı. Bundan da pek yakınıcı değildiler. Dersliğin ortasında büyük bir odun sobası yanıyordu. Artık, Musa'nın içi de dışı da iyice ısınıyordu. Bir gün Bigados'tan birlikte gelen Arif Bey, Rıza Bey'in yerine geldi, çocuklara kimi sorular yöneltti. Gözü Musa'ya ilişti:

"Sen, ne cevhermişsin" diye birden bire Musa'yı da çocukları da şaşırtan bir övgüde bulundu. Musa, bundan da öğretmenler arasında sık sık kendisinden konuşulduğunu anladı. Bu da çok hoşuna gitti. Yaptığı işlerin kendisini su yüzüne çıkaran olumlu işler olduğunu anlayarak kendini büsbütün okumaya, yazmaya verdi. Beşinci sınıfın dersleri kendisini hiç yormadığından geceli gündüzlü şiir, sanat, okuma, yazma konuları üzerinde kafa yoruyordu. Okunacak kitaplar da bulabiliyordu. Okulun kitaplığı doluydu. Bütün yaşayışı boyunca hiçbir vakit kavuşamadığı çok elverişli bir ortama düşmüştü. Arkadaşlarınca, yöneticilerle, öğretmenlerce seviliyordu. İbrahim İlhan'la **Yuva ve Yavru** diye bir el yazması edebiyat dergisi çıkarmaya başladı. Musa'nın eline geçen **Milli Edebiyata Doğru** adlı kitap ona yepyeni ufuklar açmıştı. Aruzdan, Arapça, Farsça dillerinden arınmış yabancı sözcüklerden kopmuş öz Türkçeyle, hece vezniyle şiir yazan bir öncü şair kuşağı, onu bayağı büyülemişti. Bunlar, Mehmet Emin'den birkaç adım daha ileri atlamışlardı. Musa bu sırada, eski tutkusu olan resim üzerinde de duruyor, çalışması için kendisine müsaade edilen kitaplığın sessiz havasında hem

dergiye çalışıyor, hem de kara kalemle, füzenle ya da pastel boyalarla resimler yapıyordu. Ta Beykoz Darüleytamı'nın ilk günlerinden tanıdığı ince uzun boylu, esmer, Rumelili entellektüel genç bir adam olan müdür muavini Mehmet Nuri Bey de onunla çok yakından ilgileniyordu. Ona bayağı bir ağabey gibi davranıyor, ara sıra ona kendi yazdığı ya da Fransızcadan çevirdiği çocuk piyeslerini temize çektiriyordu. Musa'nın Arapça harflerle yazışı da çok güzeldi. Musa, bu sırada Rıza Nur'un on cildi aşkın Türk Tarihi'ni tutkuyla okumaya başladı. Serüven romanları gibi tatlı tatlı okunan bu kitapları okuyup bitirdiğinde arık katıksız bir Turancı kesilmişti. Bunlardan birçok tiyatro oyunu konuşu çıkarmış, bunların verdiği esinle Turancı şiirler yazmaya başlamıştı.

"Ey rüzgâr, haber ver dilmaç hasta mı?
Acaba o büyük Turan yasta mı?"

Biçiminde yazdığı bir şiiri Mehmet Nuri Bey görmüş beğenmişti. Amasya'da çıkan yeşil kâğıtlı Amasya gazetesinin başyazarı, eski İstanbul gazetecilerinden Ebussüreyya Sami Bey, Mehmet Nuri Beyle çok iyi arkadaştı. Sık sık onun bir mangalla ısıtılan küçük odasına uğrar, orda uzun saatler memleket sorunları üzerinde çene çalarlardı. Musa da hep orda çalıştığından onunla tanışıyordu. Musa'nın yeteneğini pek çok dinleyen Ebussüreyya Sami, Musa'dan gazetesine koymak üzere şiirler istemişti. Musa da hoşlandığı ilk Turancı şiirini Mehmet Nuri Bey eliyle ona gönderdi. Ne var ki uzun süre beklediyse de şiir bir türlü gazetede çıkmadı. Musa, onları hemen her gün görüyorsa da neden çıkmadığını bir türlü soramıyordu. En sonra, Ebussüreyya Sami bey, günün birinde usuna gelen bu işi Musa'ya şöylece açıkladı:

"Musa, senin gönderdiğin şiiri gazeteye koyamadım. Nedeni şu: Biliyorsun Turan denilen eski Türklerin yurtları, şu sırada Sovyetler Birliği'nin sınırları içindedir. Sınırları içinde değil bir Sovyet ülkesidir. Sovyetler Birliği, Yunan savaşında bizi desteklediğinden dolayı onlarla dostuz. Senin şiirinse bu

siyasete ters düşüyor. Turancılık akımı, Sovyet Rusya'yı erek alır. Bu yüzden senin güzel şiirini gazeteye koyamadım. Daha başka konularda yazarsan koruz."

Rıza Nur'un kocaman ciltlerinde anlattıkları Musa'yı şimdi bile bir ordu gibi dört yandan kuşattığı için ona hı hı dediyse de işin derinlerine iyice inememişti. Bu yüzden gerçi başka Turan şiiri yazmadıysa da onun Turancılığı bir zaman daha sürecekti.

42

Müdür İbrahim Hakkı Bey, üniversite bitirmiş, büyük hırsları olmayan küçük insanlara kendini adamış, yaratıcı, çalışkan, girgin bir maarifçiydi. Bu yüzden de Amasya kentinin en tanınmış kişilerinden biriydi. Kentin bütün ileri gelenleriyle ilişkileri vardı. Amasya'nın bütün sorumlularını Amasya Öksüzyurdu ile **Sanayi İkmal Mektebi'**nin amaçları için kullanmakta büyük bir zeka gösteriyordu. Amasya'da sözü geçen bir adamdı. Sonradan şurayı devlet üyeliğine atanacak olan Vali Hilmi Bey'le çok dosttular. Vali, canı sıkılınca oğlu Adnan'ı yanına alır, öksüz yurduna yönelir, müdürün bürosunda çene çalarak dinlenirdi. İbrahim Hakkı Bey, çocuklarının yeteneklerinden söz ederek öksüzlerin yabana atılacak şeyler olmadıklarını kanıtlamaya çalışırdı. Bir zamandan beri en çok üzerinde durduğu öğrencisi Musa idi. Okula gelen her yabancıya okulunu, çocuklarını tanıtırken bir harika çocuk olarak gördüğü Musa'yı mutlaka onlara anlatır, öksüzlerin acıklı yazgısına böylece onlardan şefkat beklerdi. Valiye, hem ressam, hem de şair olan Musa'dan öyle çok söz etmişti ki bir gün Hilmi Bey, salt Musa'yı görüp şiirlerini dinlemek üzere kalkıp büyük yapıdaki öğretmenler odasına gitti. Biraz sonra çocuklardan biri, Musa'ya müdürün kendisini öğretmenler odasında beklediğini söyledi. Musa, yalınayak, sırtında bir mintan, başında Yeni cami sergilerinden aldığı Kuvayı Milliye kalpağıyla içeri girdi, İbrahim Hakkı Bey onu kapıda karşıladı. Musa, köşedeki tek maroken koltukta vali Hilmi Bey'in

oturduğunu görünce şaşırdı. Vali, çevrenin en tanınmış adamı olmakla birlikte onu daha çok, kendi yaşıtı ortaokul öğrencisi olan Adnan yüzünden tanıyordu. Adnan, ince uzun boylu, akzambak yüzlü yakışıklı bir delikanlıydı. Müdürün evine de - bu okulun bahçesindeki müştemilattandı- sık sık girip çıkıyor, müdürle bayağı büyük bir adammış gibi oturup senli benli konuşabiliyordu. Musa, müdürün odasında kimi yazılar yazmak üzere çağrıldığında, bu sahnelere birkaç kez rastlamıştı. Musa. Adnan'dan Müebbet'i kıskanıyordu. Umutsuz bir aşk, gelmiş, sönmez bir mangal köz gibi yüreğinin başına oturmuştu. Onu gördüğü ilk geceden beri delice seviyordu, ilk rakip olarak da karşısında Adnan'ı görmeye başlamıştı. Bugün, valinin yanında Adnan yoktu. Musa içeri girince vali, onu kalpaklı başından yalınayaklarına dek biraz acıyan bakışlarla süzdü. Gözlerinin içine dostça baktı. Bu sırada müdür:

"Musa, hani şiir defterini getirmedin mi? Hemen koş getir, vali beyefendi görmek istiyor." dedi.

Musa, dışarı fırlayarak kalın şiir defterini alıp getirdi. Ancak, kapıdan içeri girerken müdür, başındaki kalpağı çekip alarak eline tutuşturdu.

"Elinde tut" diye buyurdu.

Vali, güzel bir Arap harfleri yazısıyla döktürülmüş olan defteri Musa'nın elinden alarak bir göz gezdirdi. Sonra geri vererek baştaki şiiri okumasını söyledi. Musa, şiiri okuyup bitirdiğinde vali bir dizede üç heceli olarak kullanılan bir sözcüğün iki heceli olduğunu söyleyerek doğru bir düzeltme yaptı. Musa'yı üstü kapalı birkaç sözle övdü. Sonra müdür, gözü kaşıyla ona çıkmasını bildirdi.

Musa'nın anladığına göre, müdürün bütün çabası, bu öksüz çocukların yabana atılmayacak yetenekler taşıdığını kanıtlayarak onlara kentin türlü yardımlarını sağlamaktı. Yoksa salt maarif vekâletinin vereceğiyle yetinmek, çocukların sahipsiz kalması demekti. Çocuklara her gün taze yumurta yedirebilmek için valinin gerçekleştirmek istediği bir düşünce az zamanda Amasya'nın bütün köylerinde yankılar buldu: Köylüler, kafeslerin içinde, ellerinde yığın yığın tavukla

göründüler. Okulda bu tavuklardan yararlanılarak daha çok tavuk üretilecekti. İbrahim Hakkı Bey, hemen bir tavuk bakımı örgütü kurdu. Hepsi son sınıf çocuklarındandı. Musa'yı da bu örgütün başına kâtip olarak getirdi. Ancak, zavallı tavuklar, okulun geniş bahçesinde geçici olarak yapılan geniş bir kümese kapatılmış, yeşillikten, proteinden, vitaminden yoksun kendi hallerine bırakılmıştı. Bunlara fenni bir biçimde bakmanın yolunu hiç kimse bilmediği gibi en bayağı yaşayış olanakları bile sağlanmamıştı. Bu yüzden aradan bir ay bile geçmeden tavuklarda yaprak dökümü başladı. Yeni gelen birkaç vebalı tavuk, yüzlerce tavuğun altından girip üstünden çıktı, ibikleri mosmor kesilmiş yüzlerce tavuk, arpacı kumrusu gibi düşünüp duruyor, sonra, olmuş yemişler gibi tüneklerden düşerek can veriyordu. İlkyaz geldiğinde yüzlerce tavuktan geriye ancak on beş yirmi tavuk kalmıştı. Bir mucize olarak veba çarpmamış ya da çarpılarak hastalığı yenmişlerdi. Orta halli bir ekonomik güç olarak tasarlanmış olan tavukçuluk, böylece başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

43

Bir akşam, Musa'yı öğretmenler odasından çağırdılar. Bütün öğretmenler bekâr olduğundan hepsi okulda yatıp kalkıyordu. Bu yüzden dışarı çıkmadıklarından hep birlikte oturup konuşur, vakit geçirirlerdi. Hepsi, yine masanın başına toplanmış, kalın bir kitabı karıştırıyorlardı. Musa, kapıda görününce kendisini çok seven sınıf öğretmeni Riza bey:

"Musa, dedi, haydi git, bize şiir defterini getir."

Musa, biraz sonra, gittikçe kalınlaşan gür defteriyle içeri girince Sarı Kemal denilen sarışın, külrengi gözlü, Musa'ya karşı her zaman soğuk duran genç öğretmen bunu çekti elinden aldı. En başta "vur demirci çekicini" dizesiyle başlayan şiiri yüksek sesle bir kez okuyarak arkaya yaslandı. Ağzı kulaklarına varıyordu. Sevinç içindeydi. Musa, onun bu durumundan hiçbir şey anlamadı. Bunda aşağılamaya benzer bir hava sezdi. Onun gözleri, şimdiye dek kendisine hep harika çocuk diye

bakmış olan birçok kişinin gözlerinden büsbütün başka türlü bakıyordu. Musa'yı tepeden tırnağa küçümseyerek süzdükten sonra sordu:

"Bu okuduğum şiir senin mi?"

"Evet, efendim, benim."

Arkadaşlarına bir zafer bakışı fırlatan Kemal Bey, önündeki kalın kitabın sayfalarım çevirerek bir şeyler aramaya başladı. Musa, biraz yakından bakınca bunun şair Mehmet Emin'in Türk sazı adlı şiir kitabı olduğunu gördü. Geçmekte olan durumu da kavramakta gecikmedi. Demek ki Kemal Bey, öbür öğretmenler gibi bu şiirleri onun yazmayarak, sağdan soldan aşırdığı kanısındaydı. Musa, odanın ortasında dikiliyor, Kemal Bey, kan ter içinde Musa'nın aşırıp defterine yazdığı şiiri boşuna Türk Sazı'nda arıyor, onu bulamadığını gören Riza, Nuri, Hilmi beyler keyifli keyifli gülüyorlardı. Musa, onların genç yüzlerindeki zafer gülümsemesini gördükçe Kemal Bey'in onda yarattığı son kerte büyük üzüntüyü, tiksintiyle unutmaya başlıyordu. En sonra yenilgiyi benimseyen Kemal Bey, hiçbir özür dilemeden defterini Musa'ya geri verdi. Musa'nın son kerte üzgün dışarı çıkmaya davrandığını gören babayiğit davranışlı Riza Bey, onu yüreklendirici bir söz söylemekten kendini alamadı:

"Unutma Musa, bütün yazdığın şiirleri, dumanı üstünde bana getir. Ben senin yeteneğine inanıyorum oğlum."

44

Bir gün, okula kalabalık, yaşlı başlı kelli felli kişiler geldi. Müdürün kılavuzluğunda bütün okulu gezip dolaştıktan sonra, öğretmenler odasına girdiler. Bunların kimler olabileceğini merak eden Musa da birçok çocukla birlikte onları uzaktan uzağa olsun izlemişti. Onlar, öğretmenler odasına girdikten az zaman sonra, çocuklardan biri müdürün kendisini öğretmenler odasında hemen beklediğini bildirdi. Musa, yine her zamanki gibi yalınayak, başında Kuvayı Milliye kalpağıyla çekinerek öğretmenler odasının kapısına dikildi. Kapı ardına

dek açıktı. Konukların daha yaşlıları oturuyor, ötekilerse duvarlara sıralanmış, hem sigara içiyor, hem de konuşuyorlardı. Musa'yı kapıda gören konuklar, hemen ilgilendiler. İbrahim Hakkı Bey:

"Gel bakalım Musa, bak, şehrimizin büyükleri seni görmek için arzu buyurdular, ama ilkin, şu kalpağı alalım başından, kalpakla içeri girilmez." diyerek uzanıp Musa'nın kalpağını başından kaldırdı. Ne var ki bu sırada müdürü de bu yaptığına pişman eden bir olay geçti. Kalpak havaya kalkar kalkmaz odanın ortasına bir yığın ufak kâğıt parçacıkları, bir iki güdük kurşun kalemcik saçılıverdi.

"Bunlar neyin nesi, Musa?"

"Şiirlerim, efendim, cebim filan olmadığından yazı kâğıtlarımla, şiirlerimi, kalemlerimi kalpağımın altında saklıyorum."

"Haydi, topla şunları, topla bir ayak önce sınıfa bırak da yine gel."

Musa son kerte utanarak, konukların ayaklarının dibine dek saçılan şiirleriyle kalemlerini toplayıp sınıfa götürdü. Döndüğünde müdürle burun buruna geldi. Müdür gülerek ona:

"Ben senin şiirlerini kafanda sakladığını sanıyordum, meğer bütün marifetin kalpağın altındaymış" diyerek güldü. Musa, sırtında tiril tiril bir kirli mintan, yalınayak, başıkabak, bu giyimli kuşamlı adamların karşısına, hele deminki rezaletten sonra çıkınca, deminkinden daha çok utanıp sıkıldı, büzüldü. Bu konuklar, Amasya'nın en ileri gelen nüfuzlu adamları, Vilayet, Belediye Meclisleri üyeleriydiler. En yaşlıları, hoca kılığında, çok tatlı yüzlü birisi Musa'ya en yakın maroken koltuğa oturmuş, onu cana yakın, değerlendirici bakışlarla süzüyordu:

"Demek, zekâvet şiar, şair, ressam Musa efendi, sensin?" diye sordu. Musa, buna ne karşılık vereceğini şaşırdı. Eski püskü üstü başıyla yalınayak, başıkabak, daha çok küçülmüş odanın ortasında dikiliyordu. Bu sırada içlerinde en önemli bir kişi olduğu anlaşılan orta yaşlı, uzunca boylu,

kemikli yüzlü biri doğrudan doğruya Musa'yı erek alan, onu şaşkına çeviren şu sözleri söyledi:

"Şiir yazıp resim yapmak bir öksüz çocuk için lüks sayılabilecek bir hevestir. Çağımız da artık, şiir yazıp resim yapma çağı değildir. Şimdi, memleket, çocuklarından teknisyen, zanaat adamı olmalarını bekliyor. Bence, zeki bir delikanlı olduğunu gördüğümüz Musa efendinin bir ayak önce bir zanaat öğrenerek memleketimizin üretici yığınları arasına katılması, şair olarak bir tüketici olacağına elle tutulan, gözle görülen bir şeyler yaratanlardan biri olması gerekir. Onu şiir yazıp resim yaptığından dolayı pohpohlamaktansa bu yolda çabalaması için yol göstermek daha doğru bir iştir."

Adamın hızlı hızlı söylediği bu sözler, Musa'nın kafasından aşağı kaynar sular gibi dökülürken, odanın içinde de buz gibi bir hava yaratmıştı. Şimdi herkes Musa'ya bir ölüm hükümlüsüne bakar gibi acıyarak bakıyordu. Musa'ya en yakın koltukta oturan şeyh ya da müderris kılığındaki en yaşlı kişi, şimdi Musa'ya eskisinden daha çok sempatiyle bakıyor, damdan düşer gibi söylenen densizce sözlerin etkisini azaltmak istercesine bir durum takınarak onu yüreklendirmek istiyordu. En sonra şu sözleri söyleyerek önemli kişiye meydan okudu:

"Oğlum, övgünü işittim, seni görmek istedim. Bir öksüz mektebinde hiçbir kimseden yardım, teşvik görmeden şiir yazıp resim yapabilmek bir çocuğun doğuştan büyük eğilimlerle geldiğini gösterir. Ben de karınca kararınca eskiden beri şiirler karaladığım için seninle daha yakından ilgilendim. Böyle çorak yerlerde şiir yazabilmek her babayiğidin karı değildir. Yarın okula sana verilmek üzere bir iki şiir kitabımı göndereceğim. "Haydi, şimdi allahaısmarladık," bunları söyleyerek Musa'nın elini sıktı. Ötekiler de bu sırada dışarı çıkmaya hazırlanıyorlardı.

Ertesi gün Musa'yı müdüriyetten çağırdılar. Kapıyı tıkırdatarak odaya girdiğinde İbrahim Hakkı Bey gülerek doğruldu. Çekmecesinden çıkardığı iki ince şiir kitabını Musa'ya uzattı:

"Al, dedi, şair hoca efendi, gönderdi, okur, okur üflersin."

Musa, açık bir alay taşıyan bu sözün neden söylendiğini biraz sezmiş olmakla birlikte asıl anlamını kitapları okumak üzere açtığında anlayacaktı. Kalem vb. gibi konular üstüne aruz vezniyle, çok eski bir dille yazılan şiirleri Musa, iyi yürekli adama duyduğu derin saygıdan dolayı zorla okuyup bitirmeye çalıştıysa da bütün anlamıyla başaramadı. Ne var ki bu olgun adamın doğru, güzel sözlerinden biri büyük bir gerçek taşıyordu. Böyle yerlerde yazılan şiirin sayısız düşmanı vardı.

45

Musa'nın gönlünde bu sıralarda nazlı, parlak çiçekler açan iki temelli konu yaşıyordu. Bunlar, şiir sanat kaygısı bir de Müebbet'ti. Pencerelerine kafesler örtülü evin kendisi de yöresi de Musa için kutsal bir anlam taşımaya başlamışta. Sık sık bu kafesleri gözetleyen Musa, orda ara sıra Müebbet'in olduğunu sandığı zambak gibi ak küçük bir yüz görüyor, yüreği en tatlı, en hoyrat türkülerle çarpıyordu. Bu yüzden romantik sevgi şiirleri yazmaya başlamıştı. İmrahor Öksüzyurdu'ndan gelen dördüncü sınıf öğrencilerinden Sivas'ın Zara kazasının Kemeriz bucağından Hasan'la son günlerde çok iyi arkadaş olmuştu. Ona köyünden sürekli üç beş kuruş harçlık geldiğinden Milli Edebiyat şairleri denen şairlerin Yusuf Ziya'nın, Orhan Seyfi'nin, Enis Behiç'in kitaplarını getirtiyor, İmrahor Öksüzyurdu öğretmenlerinden Mehmet Faruk'la (Gürtunca) mektuplaşıyor, kendi şiirleriyle Musa'nın şiirlerini de görmesi, düşüncesini bildirmesi için ona gönderiyordu. Mehmet Faruk gönderdiği mektuplarda Musa'nın şiirlerini beğendiğinden söz ediyordu. Orhan Seyfi ile arkadaşlarının çıkardığı Birinci ikinci... Yedinci vb. gibi şiir kitaplarındaki şiirlerden çok hoşlanıyordu. O da romantik aşk şiirleri yazmayı sürdürüyordu. Riza Tevfik'in lirizmle yüklü şiirleri de bu sırada onu iyice etkiliyordu.

Musa, bu sıtmalı şiir yaratma çabaları döneminde ilk roman taslağının da arkasına düşmüştü. Bu, acıklı romanının konuşu onun Müebbet'e karşı olan aşkından doğuyordu. Bir demirci çırağı, karşı konaktaki kıza delice âşık olur. Ne yazık ki o bir başka çevrenin insanıdır. Demirci çırağının bir iki erdemi vardır. Yakışıklı bir delikanlıdır, şiir de yazar. Kız bunları bilirse de aradaki sınıf ayrımı, bu aşkı tırmanılmaz yokuşlara sürer vb.

Musa, her gece yatağına girdiğinde bu roman konusuna yeni bir şeyler katarak dört başı mamur bir acıklı, dokunaklı aşk romanı haline getirmek istiyordu. Bu umutsuz aşk uğruna her gün yeniden duyduğu acılar romanı gittikçe daha çok geliştiriyor, güzelleştiriyordu. Ne yazık ki bu ilk gençlik romanı hiçbir vakit yazılmayacak, Musa'dan başka da hiçbir okuru olmayacaktı. Musa, bu sırada eline geçen romanlardan Güzide Sabri'nin Yaban Gülü'nü Reşat Nuri'nin Çalıkuşu'nu vb. okuduğu gibi iki çocuğun devri âlem seyahatinden Bigados'ta okuyamadığı son sayıları okuyordu. Abdülhak Hamit'ten, Eşbor, Tank, Makber'i, türlü şiir antolojilerini yer gibi okuyor, bunların etkileri altında türlü şiirler karalıyordu. O kış Mehmet Nuri Bey, Fransızca'dan Sahte Öğretmen diye bir çocuk piyesi adapte etti. Bunu Musa'ya temize çektirdi. Rollerini kendisi dağıtarak okulun, yemekhane görevini de gören eski istiklal Mahkemesi salonunda oynattı. Başrollerden birinde Musa da oynuyordu. Oyun, bayağı başarılı oldu. Bundan yüreklenen Mehmet Nuri Bey, bir de Şehit Çocuğu adlı başka bir oyun yazdı. Bu Rumeli savaşlarında bütün bir aile bireylerini yitirmiş bir çocuğun serüvenini anlatıyordu. Yazar, Rumelili olduğundan oranın yitik, yanık destanından bir şeyler dile getirmek istemişti. Bunu da sahneye koyacağı sırada kendi içli sesiyle bir kez aktörlere okuyup onları etkilemek istedi. Çocuksuz, genç güzel, sarışına çalar bir karısı olan Mehmet Nuri bey, bu çocuksuzluk yüzünden de öksüz gibiydi. Kendisini koskoca Rumeli'nin öksüzü de saydığından olacak dokunaklı, lirik bir titreşim taşıyan bir sesi vardı. Musa'nın defterindeki şiirleri de bu dokunaklı sesle okumuştu. Sahte

Öğretmenin başrolleri, okul kulübünün kaptanı Kemal, İbrahim İlhan, Musa arasında bölüştürülmüştü. Okulun sahnesinde bunun başarıyla oynanması, Mehmet Nuri Bey'i sevindirmiş, Şehit Çocuğu'nu da sahnelemek için ona güç vermişti. Derslerin bitimine birkaç gün kala rolleri dağıttı. Ortada göze çarpan roller, dede, öksüz çocuk, bir de onun anasıydı. Uzun yanık tiradlarla dolu olan oyunun dede rolünü Zaralı Hasan, ana rolünü son kerte duygulu iyi bir delikanlı olan Cavit, öksüz çocuk rolünü de esmer, zeki, çok yetenekli bir çocuk olan küçük sınıflardan Alaettin yüklendi. Piyes, ağır aksak gitmekle birlikte okulun içinden, dışından gelen seyircileri etkilemekten geri kalmadı. Yıllardır birbirini kovalayan bir türlü ardı arkası kesilmeyen savaşlar, milyonlarca erkeğin başını yemiş, arkada sayısız şehit yavrusu bırakmıştı. Öksüz yurtlarında barındırılıp ölümden kurtarılan yavrular, bunların ancak ufak bir bölüğüydü. Piyeste şehit karısı rolünü canlandıran Cavit öyle güzel oynuyordu ki kendisi ağlarken seyircileri de ağlattı.

Başarılarından coşan İbrahim Hakkı beyin kafasında altın renkli bir şimşek çaktı: Tatilde okulun izci takımım Amasya'nın bütün kazalarında uzun sürecek bir geziye çıkararak Mehmet Nuri Bey'in piyesleriyle birlikte başka numaralar da katarak zengin bir müsamere vermek, böylece de okulun ivecen gereksinimleri için birkaç kuruş toplamak. Hemen eyleme geçerek hazırlıklara başlamak üzere davrandı.

46

Musa, bütün öğretmenlerle dost olduğundan beşinci sınıfı tereyağından kıl çeker gibi geçti. Ancak, matematik sınavında Sarı Kemal, onu sıkıştırdığından gözlerinden şıpır şıpır yaşlar aktı. Matematiğe yeteneği olmadığını da ilk kez o zaman anladı. Muavin Mehmet Nuri ile Müdür de orada bulunduğundan onu, Kemal Bey'in sadizminden kurtarıp dışarı çıkarmakta gecikmediler. Musa, bu sıralarda Mehmet Emin (Erişirgil'in) Kant ve felsefesini, Vedat Örfi'nin çevirdiği Goethe'nin Werther'ini, Müfide Ferit'in Turancı bir kitap olan

Aydemirini okuyor, batının felsefesine karşı duyduğu korkunç bilmek, anlamak tutkusunu doyurmamaktan üzgün, Genç Werther'in acılarında son kerte cana yakın bir dünya buluyordu. Müebbet, gönlünün ufkunda ışıktan bir heykel gibi yükseldiğinden beri kendisini bir ikinci Werther olarak görüyordu. Şimdiye dek okuduğu hiçbir aşk romanı, onda böyle korkunç, sürekli, çarpıcı, vurucu bir etki yapmamıştı. Goethe'nin Werther'ini okuduktan sonra ruhuna aşktan, sanattan gelen, gittikçe beslenip büyüyen ateşli bir romantizm yerleşmişti. Werther, Musalaşmış başarısız bir âşık olarak içinde taht kurmuş, Musa'nın kafasıyla düşünüyor, onun gönlüyle seviyor, onun gönlüyle acı çekiyordu. Müebbet, ikinci duygusuz bir Şarlot'tan başka bir şey değildi, artık.

Werther'i okuduktan, onun büyüsünün tuzağına düştükten sonra o da yeni bir Werther yazmaya başladı. Daha çok akşamları çocukların gürültü patırtısı arasına dalıp gidiyor, aşk, sanat düşlerinin ölçülmez uzaklıklarında kendi Şarlotu'yla baş başa unutulmaz saatler yağıyordu.

47

Öğretmen Arif Bey de bir zamandan beri resim yapma tutkusuna tutulduğundan onunla birlikte gündüzleri resim yapıyordu. Arif Bey'in pastelle yaptığı resimler hayli güzeldi. Ne var ki o da Musa'nın yaptığı resimleri daha güzel buluyor, onu kıskanır gibi duygular taşıyordu. Musa, bunu seziyordu. Öte yandan Musa'nın da imrendiği bir yeni sanat çevresi doğmuştu. Müdürün bürosunda kurulan bu atölyede İbrahim Hakkı Bey, eski yeteneklerim canlandırarak Mustafa Kemal'in yağlı boya, kara kalem resimlerini yapıyor, Vali Hilmi Bey'in oğlu Adnan da buraya pek sık uğrayarak kendi yağlı boya resimlerini sergiliyordu. O da güzel resim yapmakla birlikte Mustafa Kemal'i onun gibi canlandıramıyordu. Müdür, resimlerini göstermek üzere ara sıra Musa'yı da çağırıyordu. Sevdiği, dünyanın en güzel kızı da bu yanda oturduğundan Musa, oraya girerken kutsal bir tapınağa giriyormuş gibi coşkun, bayıltıcı

duyguların seline kapılıyor, ara sıra bir rastlantı olarak onu gördüğünde ayakları birbirine dolaşarak yuvarlana dek gibi oluyordu. Garip bir şey de vardı: Sanki Müebbet de onunla ilgilenir gibi görünüyordu. Sabah akşam, evde kendisinin sözü geçtiğinden ister istemez o da bu harika çocuğu görmek merakına tutulmuştu. Onu görünce rüzgârsız, dupduru bakışlarıyla hülyalı yeşil gözleriyle durup ona bakıyorsa da Musa, bunun ne anlama geleceğini bir türlü anlayamıyordu. O her zaman olduğu gibi kendi yarattığı karşı konağın kızı ile demirci çırağının romanındaki delikanlıydı. Bu yüzden Müebbet'in kendisine hiçbir vakit bir gönül bakışıyla bakamayacağı kanısındaydı. Bu sanat coşkunlukları, gönül açılan içinde çırpınıp duran Musa, bir yandan da geziye çıkacak olan izci takımının ikinci mangasındaki komutanlık yerini alıyordu. O günlerde izci oymağı, giyimli kuşamlı olarak Amasya'nın içinde, kırlarında gezintiler yapıyor, büyük geziye hazırlanıyordu. Bu yüzden de sık sık ayakkabı yüzü gören Musa'nın ayakları son kerte hoşnuttu. Yoksa ayakkabıları vardı. Ancak, boyanmış, temizlenmiş olarak sınıfın bir köşesinde durur, onları ancak, cuma günleri izinli çıktıklarında giyerler, akşamları yine çıkarıp yerlerine koyarlar, bir daha giymek için öbür haftayı beklerlerdi. Hele bu ayakkabılarla bez topu, futbol oynamak ölesiye yasaktı. Çocuklar bez topunu hep oldum olası yalınayak oynarlardı. Kaptanlığını Kemal'in, santrforluğunu, kâtipliğini Musa'nın yaptığı okulun futbol takımının ise altları çivili özel top ayakkabıları vardı. Bunlar da ancak ortaokulla, kentin başka kulüpleriyle maç yaptıklarında giyerler, eksersizleri hep yalınayak yaparlardı. Musa, izcilik dolayısıyla sık sık giydiği ayakkabılar yüzünden ayaklarının bayağı aristokratlaştığını duyuyor, bu koltuklarını kabartıyordu. Bu ayakkabıların son kerte sevindirici yanı şuradaydı ki Musa artık Müebbet'in kendisini görebileceği yerlerde sık sık dolaşıyor, kafeslerin arkasında cici izci giynekleri içinde kendisini görmesi için can atıyordu. Müebbet, birkaç kez de onu bu kılıkta ayakkabılı görmüş, dikkatle bakmaktan da kendini alamamıştı. Musa, her gün böyle bir cici giynek, ayakkabı giyebilse, sonra onun

yöresinde, yakınında yaşayabilse mutlaka onu elde edebileceğine inanıyordu.

İzci takımı, bir ikindi serinliğinde Merzifon'a doğru yola dizildi. Haziran, çok sıcak olduğundan ağaçsız, susuz, dümdüz Merzifon ovası, Yedi kırlar kolay kolay geçilmez, çocuklar yanar kavrulurdu.

Bu ıssız bölgede gece yürüyüşü salt bu yüzden düşünülmüştü. Yol sekiz on saat çekiyordu. Yolda hiçbir pınar, çeşme, akarsu olmayışı, bu yolun yaz yolcularına her zaman yılgınlık veriyordu. Amasya'nın bol akarsularla serinlenen yeşilliklerini bitirip de düz ovaya düştüklerinde Amasya'nın dağları üzerinden altın bir tekerleğe benzeyen ay doğdu, onlarla birlikte batıya doğru ilerlemeye başladı. Dümdüz Yedikırların ortasından geçen tozlu yol boyunca Musa'nın bakışları suya benzer bir şey arıyorsa da bulamıyordu. Bütün çocuklar, ince yazlık izci giynekleri içinde terden sırılsıklamdılar. Ovada serin bir esinti olmakla birlikte hızlı bir yürüyüşle yürüdüklerinden durmadan terliyorlardı. Terledikçe de susuyor, çevrede su ya da susuzluklarını giderecek bir şeyler arıyorlardı. Darmadağınık yürüyorlardı. Çocukların kimisi Arif Bey'e biraz mola vermelerini söyleyince o, buna haklı olarak karşı çıkıyordu. Yarım saatlik bir dinleniş, hem onları hamlandırabilir, hem de terlerini soğutarak hasta olmalarına yol açabilirdi. Bundan dolayı, herkesin Merzifon'a dek yürümeyi göze alması gerekiyordu. Bir sel yatağının dönemecinde bütün çocukların gözleri birden bire parlayıverdi. Parlak ay ışığı altında, ipiri karpuzlarla süslü bir tarla yatıyordu ki sormayın gitsin. Susuzluktan dili damağı birbirine yapışan çocuklar, sonsuz bir özlemle o yana baktılar. Beykoz dağlarının kestaneleriyle fındıklarını haraca kesen Recep, hemen Musa'nın yanından ayrılarak sarışın zıpır bir çocuk olan Salih'le birlikte karpuz tarlasına doğru kaydı. Onların amacını çakan acar çocuklardan birkaçı daha Arif Bey'in epeyce önden gidişinden yararlanarak talana giden ele başlara katıldı. Susuzluktan ciğerleri yanan, dudakları çatlayan Musa, Recep'in yüklenip geleceği karpuzları dört gözle bekleyerek orada dikildi kaldı. Bir yandan da gözcülük ediyordu.

Birkaç dakika sonra, Recep'in başlarında olduğu talancılar, umutsuz kahkahalar atarak dönünce, Musa iyice şaşırdı. Recep:

"Karpuz sandığımız şeyler, hep taş, kafam gibi taşlar, canına yandığımın. Sellerin ta yukarı dağlardan zaman zaman sürükleyip getirdiği taşlar. Yuvarlana yuvarlana yuvarlaklaşmış, aşınmış, cilalanmış kocaman taşlar. Gözünü sevdiğimin ay ışığı da onları parlatarak karpuza benzetmiş. Ne karpuzu. Bütün buralar bomboş, kıraç, susuz, işe yaramaz kır, yaban."

Recep, Musa'nın yanı başında yerden yığma tıknaz, güçlü gövdesi, geniş omuzlarıyla hızlı hızlı yürürken bu korkunç aldanışı hiç affetmeyeceğe benzer biçimde kendine özgü sövüntüler savuruyor, burnundan soluyordu. Çok uzaklardan çakal ulumaları, köpek sesleri geliyordu. Kuytularda cırcır böcekleri ay ışığına karşı tatlı tatlı yay çekiyordu. Vakit gece yarısını çoktan geçmişti. Ne var ki Yedikırlar bitip tükeneceğe benzemiyordu. En sonra, küçük bir tepenin eteğinde eşekli bir köylü topluluğuna denk geldiler. Arif bey Merzifon'a daha ne kadar kaldığını sordu. Yaşlı bir köylü:

"Bir şey kalmadı, ıhıcık, nerdeyse vardınız" diyerek hepsini sevindirdi. Çocuklar, öğretmene yalvararak hiç olmazsa bu tepenin dibinde biraz mola vererek Merzifon'a daha dinç bir halde girmeyi önerdiler. Yorgunluktan dizleri titreyen Arif Bey, hemen olduğu yerde çökerek dinlenme işaretini vermiş oldu. Bütün çocuklar, sırtlarını tepeye vererek boylu boyunca yerlere uzandılar. Küçüklerden birkaçı hemen horuldamaya başlamıştı. Tehlikeyi gören öğretmen bağırdı:

"Kalkın bakalım, çocuklar, teriniz bir soğudu mu hepiniz hasta olursunuz. Araştırın, kıyıda köşede uyuyup kalan filan olmasın." Birkaç küçük çocuğu zorla uyandırarak sürükleyip götürdüler. Her gün sabahtan aksama dek yalınayak bez topu oynayan çocukların ayakkabı ile böyle uzun yürüyüşleri de epeyce sıkıntılı olmuştu. Birçoğunun ayağında ayakkabı vurmasından ezilmeler, kabarmalar oluşmuştu. Bunlar, yarı yolda ayakkabılarını çıkarıp omuzlarına atmış, şimdi daha rahat yürüyorlardı. Onlar yerde, ay gökte yollarını sürdürerek en sonra bir sınırda yolculuğun sonuna varmak üzere olduğunu

gördüler. Lacivert Gümüşhacıköy dağları üzerine hızla inmeye başlayan yusyuvarlak ay, şimdi altın suyuna batırılmış gibi kızarmış, batı ufkunu da bir masal pembeliğine boyamıştı. Yolun üzerindeki ilk köye yaklaşıldığı sırada doğu ufku da kızarmaya başlamıştı. Bu sırada Musa'nın bütün yaşayışı boyunca unutamayacağı bir doğa olayı göze çarptı. Doğu ufkuyla batı ufku üzerinde ayla güneşe benzer büyüklükte, benzer kızıllıkta, benzer güzellikte iki ayrı güneş gibi birbirine bakıyordu. Bütün çocuklar, bu doğaüstüne benzeyen olayın güzelliği, tuhaflığı karşısında duygulanmışlardı. Ancak, bu sırada Musa'nın şiire açılmış kanatları ateş kızılı kesilmişti. O zaman öksüz yurdunun yüksek dört duvarı içinde çürümekte olan ilk gençlik günlerine daha çok acıdı. Ay, batıp da güneş, bağım dağların lacivert yastığı üzerine yasladığında çocuklar kendilerim köyün cami avlusuna atarak yerlere serilip güneşin ışıklarım altın birer yorgan gibi örtünerek deliksiz bir uykuya daldılar.

48

İzci takımı, öğleye doğru Merzifon'a girdi. Haberli olduğundan Belediye başkanı onları içtenlikle karşıladı, pide üzerine bolca koyun kavurması koydurarak güzel bir öğle yemeğiyle onları ağırladı. Çocuklar o gece evlere konuk edilerek dinlendirildi. Ertesi gün, kuşlukla birlikte eski Hıristiyan mahallesinde sağlam kalmış olan kilisede akşama verilecek müsamerenin hazırlıklarına başladılar. Akşamleyin, Musa, kendi sırası gelip de sahnede Yusuf Ziya'nın Mefkûre şiirini okurken salonun meraklı bir seyirci kalabalığıyla dolmuş olduğunu gördü. Merzifon'un ileri gelenleri şehit yavrularının oynadığı oyunlara güldüler, üzüldüler, onları değerlendirerek kalkıp evlerine gittiklerinde onlardan uzun uzun söz ettiler. Çocuklar, ertesi gün de Belediyenin konuğu olarak Merzifon ilkokulunda dinlendikten sonra, güneşin şerrinden kurtulmak üzere yine akşam serinliğinde Gümüşhacıköy'e doğru yola çıktılar. Gece yarısına doğru, yoldaki küçük bir köprünün altına

gizlenmiş birkaç kişinin varlığını sezen öncüler, bunu takım komutanına bildirdiler.

Arif Bey, manga komutanlarını toplayarak yapılacak işi görüştü. Demek ki Merzifon'dan kimi soyguncular, onların müsamereden topladıkları paraları almak üzere yollarını kesmek istemişlerdi. Bu düşünceye varıldıktan sonra bir blöfle soyguncuların kaçırılmasına karar verildi. Birinci manga komutanı kaptan Kemal, kalın sesiyle şöyle bir komut verdi: "Benim manga, yolumuzun üzerinde kuşkulu kimi gölgeler görülmüştür. Ateş etmek üzere hazırlık yapın."

Ondan sonra ikinci manga komutanı Musa, komut verdi: "İkinci manga, tabancaları ateşe hazır tut."

Böylece üçüncü, dördüncü, beşinci manga komutanları da komut verdikten sonra biraz çekingen, biraz yüreklice yürüyüşe geçildi. Kuşkulu kişilerin yolu kesmeye hazırlandığı köprüye varıldığında blöfü güzelce yutan yol kesiciler, kuru sel yatağından yukarı savuşup gitmişti.

İzci oymağı, Gümüşhacıköy'de Kaymakam İbrahim Selimoğlu'nun korumasında müsameresini verdikten sonra Lâdik kazasına yollandı. Orda onları genç, esmer, uzun boylu belediye başkanı karşıladı. Onları ilkokulda güzel yemekler, güzel rahat yataklarla ağırladı. Adam izcileri karşısında görünce coşmuş, Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Samsun okullarındaki izci örgütlerinden, kendisinin de bunların örgütçülerinden biri olduğundan söz etmeye başlamıştı. Musa, hemen o günleri andı. Bütün mahalle çocuklarıyla birlikte o zamanlar, bu süslü giynekler giymiş çocukları ne büyük bir heyecanla seyredip durmuşlardı. Bunu belediye başkanına anlatınca o da çok duygulandı. Oradan ayrılıncaya dek Musa ile dostluğunu sürdürdü. Lâdik'in güzel ormanları vardı. Musa, sık, yeşil, doğa güzelliklerinin bütün zenginlikleriyle dolu ormanlara öyle büyük bir özlem duyuyordu ki oralara tırmanıp saatlerce gezip dolaştı. Amasya'nın evcil yemiş ağaçlarıyla süslü bahçelerini de artık kanıksamıştı. Samsun'un sık ormanlıklarla örtülü Çarşamba bölgesinde biraz olsun görmüş olduğu bu vahşi yeşilliklerin çok uzun zaman özlemini çekmiş,

sonra beklenmedik bir zamanda bunlara kavuşunca sevinmişti. Isınmış ağaç yapraklarından başa vurucu türlü güzel kokular, esanslar yayılıyordu. Türlü kuş sesleri, ıssızlığı canlı, dinlendirici bir müzikle dolduruyordu. Güçlü bir rüzgâr, her ağaca ayrı bir şarkı söyletiyordu. Çok uzun yıllar süren okul bahçesinin düşleri ürküten tozlu, yeşilliksiz, zavallı, kurak düşünceler, birden bire sanki gürül gürül akan bir yeşillik çağlayanıyla yıkanıp temizlenmeye başlamıştı. Musa, geç vakit arkadaşlarının yanına döndüğünde ruhu hala ormanın yeşil rüzgârları içinde ayrı bir rüzgâr gibi esiyor gibiydi. Orman denen güzelliğin, üzerinde bıraktığı izlenimler, kolay kolay silinecek türden değildi. Orman, sanki yıllardır çevresine yığılıp duran demirden karanlıkların zırhını kırarak onu "Milton'un Yeniden Bulunmuş Cennet"ine kavuşturmuştu: Beykoz dağlarında bir süre seyrettiği bu güzellikler, buralarda daha el değmemiş görünüyordu.

Müsamereyi vererek Vezirköprü'ye doğru yola çıktıklarında yine güzel dağlar, ormanlar arasından geçtiler. Çamlar, meşelerle örtülü bir dağın açtığı bir boğazdan geçerken çise biçiminde bir yağmura tutuldular. İnce bir patikadan gidiyorlardı. Musa, en önde gidenlerden biriydi. Elindeki kalın izci değneğini bir çoban gibi kullanarak sevinçle ilerliyordu. Bir yerde artık kopkoyu ak bulutlarla yağmur, onlarla sarmaş dolaş oldu. Parça parça bulutlar, çamlara, onlara sarılarak, onları birbirlerinin gözlerinden saklayarak gerilere doğru geçip gidiyordu. Musa, yaşayışı boyunca böyle ilk kez, hep gökyüzünün ulaşılmaz yüksekliklerinde görmeye alıştığı pamuk gibi ak bulutlarına gömülünce, onları bu kerte yanı başında görünce çok yeni, taze bir coşkunluk duydu. Önden koşarak yere sürünüp köpürerek, kendi çevresinde dönerek ağır ağır gerilere doğru akan bulut yığınlarının içine gömülüyor, arkaya dönüp baktığında hiç kimseyi göremiyordu. Gökyüzüne çıkmadan bulutlarla böyle yakından tanışmak, onu yepyeni bir şiir dünyasının içine attıysa da üstünü başını da sırsıklam etmişti. Eğilimli, yemyeşil bir vadideki bir Çerkeş köyüne vardıklarında akşamın alacakaranlığı basmak üzereydi. İliklerine dek

işleyen ıslaklık, onu bayağı titretiyordu. Arif Bey, burada gecelemek kararını vererek muhtarla görüşüp bütün çocukları evlere dağıttı. Musa, genç bir karı kocanın evine düşmüştü. Genç kadının getirdiği dumanları tüten tarhana çorbasıyla yufka ekmeğini sonsuz bir iştahla tek başına yiyerek serilen yatağa uzandı, iç çamaşırları da ıslanmış olmakla birlikte yatağın sıcaklığı onları çabucak ısıtıp kuruttu. Sabahleyin, dün pamuk yığınları gibi yerlerde sürüklenen bulut yığınları, yine gökyüzüne çıkmış, pamuk adımlarıyla ağır ağır ilerliyor, yaz güneşi, cennet gibi yeşil vadiye diriltici ışıklar saçarak parlıyordu. Yine dağ patikalarından yürüyerek yüksek, soylu ağaçlarla örtülü bir kasaba olan Vezirköprü'ye girdiler. Orda öksüzyurdu çocuklarına daha çok ilgi gösterildi. Grup olarak resimleri çekildi, ilgililer de bu resimlerde yer aldılar.

49

Musa, bir aylık renkli geziden dönünce yeni bir kaygı ile karşı karşıya kaldı. Yılın başından beri Sivas Öğretmen Okulu'na gitmek için can atıyordu. Ancak, bu bir aylık gezi süresince unutur gibi olduğu bu istek, döndükten sonra birden bire bir canavar gibi canlanmış, onun düşüncelerini ısırmaya başlamıştı. İyice sezdiğine göre Müdür, bu mezun olan çocukları başka okullara göndererek çarçur etmek istemiyor, onları ikmal sanat okuluna alarak bu okula bir ortaokul statüsü vermek istiyordu. Bunu kimi konuşmalardan anlayan Musa, bütün anlamıyla tedirgindi. Müdür, okulda şoförlük, traktör şoförlüğü öğretmek üzere de bir düzen kurmuştu. Her yıl ilkokuldan mezun olan çocukları buraya aktarmak, Amasya'da bir sanat okulu varlığı yaratmak istiyordu. Ancak, çocukları doğrudan doğruya oraya aktarmadan, onların birer resimlerini çektirerek yatılı alınmaları için Sivas Öğretmen Okulu'na gönderdi. Musa ile arkadaşlarının resimlerini okula çağrılan bir gezici fotoğrafçı çekmişti. Çocuklar, boz giynekler içinde, renksiz, biçimsiz çıkan bu resimleri gördüklerinde şöyle söylendiler:

"Bu pis suratlı çocukların sahiplerini hiç kimse öğretmen okuluna almaz."

Musa da kendi resmini eline alıp şöyle bir bakınca bayağı irkilmişti. Resim, hiçbir vakit kendi resmi değil, bir cüzamlı genç adamın parça parça kabarıp şişmiş, sonra yer yer kopup dökülmüş suratının resmine benziyordu. Türkçesi, bu resimler, ham koyun postları giydirilmiş taş çağı çocuklarının resimlerinden başka bir şey değildi. Beykoz Darüleytamı'nda renkli resimlerini gördüğü hayvan derileri giymiş taş çağı insanları, gözüne bunlardan çok daha canlı görünmüştü. Kendi resmine uzun uzadıya bakarak arkadaşlarına şöyle dedi:

"Evet, çocuklar şurda görünen suratımla beni hiçbir öğretmen okulu müdürü seçip almaz okuluna. Resim, bütün insana benzer yanlarımızı temelli silmiş."

Çocukların söylediklerini doğrular gibi Sivas Öğretmen Okulu'ndan hiçbir haber çıkmadı. Hepsi kara kara düşünmeye başladı. Musa'nın düşünceleri, hepsinden karaydı. Şundan ki arkadaşları Sanat İkmal Okulu'na seve seve gidebilirlerse de o, geçen yıl orda boyunun ölçüsünü aldığından bir kez daha oraya gidemezdi. Bir sabah, İbrahim Hakkı Bey, bütün mezunları odasına çağırarak şöyle dedi:

"Çocuklar, Sivas Öğretmen Okulu'na alınmanız için başvurduk, bekledik, kayıtlar kapandı, hiçbir ses çıkmadı. Ne var ki sizi boşta bırakmamak üzere bütün yaz boyunca didinip uğraşarak bir ortaokul statüsünde ikmal sanat okulu haline getirdik bizim atölyeleri. Marangozhanemiz açıldığı gibi motorculuk, otomobil, traktör bölümleri de hazırlandı. İsterseniz bu bölümleri ilk kez sizin varlığınızla açacağız. Bu yeni açılan bölümleri bitirenler, yarın her yerde kendilerine bir ekmek kapısı açabilirler. Ben, çok düşünüp taşındım, içinizden yalnız Musa efendiyi okumak olanağına kavuşturmak istedim. O, okumaya çok hevesli, hiç de bir teknisyen olacağa benzemiyor. Onu yukarı ortaokula göndermek istiyorum. Onun başka alanlarda büyük yetenekleri var. Bunları siz de biliyorsunuz. Eğer onunla birlikte ortaokulda okumak isteyeniniz varsa bana hemen adını yazdırsın, ben de meslek kollarına

girmek isteyenleri ayırayım. Benim okulumda okuyacak olanlar, benim asıl öğrencilerim olacak."

Çok zeki bir çocuk olan İdris'le ufak, tefek, sarışın bir delikanlı olan Osman'dan başka yazılan çıkmadı. Öbür çocuklar, marangozluk, motorculuk bölümlerine yazılırken Ordulu Recep:

"Ben, hem traktör, hem şoför" diye bağırınca müdür başta olarak herkes güldü. Hemen o gün sanata ayrılan çocuklar, kolları sıvayıp tezgâhların başına geçip makinelere yanaştılar. Musa da iki arkadaşıyla Amasya'nın yukarısında Saraydüzü denen yerde, Mustafa Kemal'le arkadaşlarının 1919 da ünlü devrimci kararlarını hazırlayıp bildirilerini yayımladıkları "Karanlık Oda"nın yanındaki ortaokula gidip gelmeye başladılar. Ancak, İbrahim Hakkı Bey, onlara defter kalem filan sağlayabilmişse de ortaokul kitapları için Öksüzyurdunun kasasından bir şeyler ayıramamıştı. Onların Sınıf arkadaşları, hep varlıklı ailelerin çocuklarıydı. Kitapları, defterleri, kalemleri, her türlü okul araçları vardı. Yine de ancak ortalama bir zekâ gücü gösterebiliyorlardı. Musa'yla arkadaşlarının salt dinlemek, biraz da not tutmakla kitapsızlığı yenemeyecekleri belliydi. Sınıfta Adil, Musa, idris iyi öğrenci olarak göze çarpıyordu. Ortaokulun eski müdürü, yeni tarih-coğrafya öğretmeni sarışın, mavi gözlü şişmanca çok tatlı bir adam olan Saim Bey, Musa'yı sınıfın en zeki, yetenekli öğrencisi olarak görüyor, onu çok seviyordu. Onun, tarih coğrafya derslerini kitapsız, salt dinleyerek bu kerte kolay öğrenişine şaşıyor, onun böyle üstün yeteneklere sahip olduğu halde olanaksızlıklar içinde çırpınmasına çok üzülüyor, bu yüzden de ona karşı çok şefkatli davranıyordu. Sonra, kendisini evlat olarak almak, sonuna dek okutup yetiştirmek üzere davrandığını da öğrenen Musa, ona karşı ölümsüz bir minnet duygusuyla doldu. Musa, o kış ortaokuldan hiçbir biçimde yararlanamadı. Köhnemiş birkaç zavallı öğretmen, sınıfa gelip gittikçe büsbütün içi kararıyor, şimdiye dek kendi kendine öğrendiği birçok pırıl pırıl bilgiye, umutlu güzelliğe karşı baştanbaşa ters düşen bir örümcekli bilgi düzeninin kara katranlı ağları içinde yepyeni

bir isyanla dolup taşıyordu. Gündüzlerini ortaokulun iyi giyimli zengin ya da orta halli şımarık çocuklarının sonsuz yaygaraları arasında öldüren Musa, akşamları Öksüzyurduna dönünce şiirlerine, kitaplarına kavuşuyor, durmadan okuyor, yazıyordu. O kış, Vedat Örfi ile bir arkadaşının çevirdiği Werther'i bir kez daha okumaya başlamış, yepyeni bir aşk, şiir dünyasına girmişti. Mavi ceketli Werther'in sıcak, romantik aşk duyguları, Musa'nın yaşayışına yangınlı bir ufuk açmıştı. Scharlott, artık, Müebbet'ten başkası değildi. Her gün sevgilisiyle karşı karşıya oturduğu halde özlemini dindirmekten uzak kalan Werther'in aşk olanaksızlıkları içinde inleyip durması, Musa'ya da hep Müebbet'e karşı duyduğu sonsuz tutku ile bunun karşısına dikilen olanaksızlıkları düşündürüyordu. Genç Werther'in acıları, Musa'ya hiçbir panzehiri olmayan korkunç bir ağı gibi islemişti. Bu korkunç ağı, Müebbet'i her gün biraz daha gerçek varlığından soyup yaşayışın bahçelerinden uzaklaştırıyor, onu renkli tüllere sarıp bulutların renkli bahçelerine kaldırıyordu.

O yaz da her zaman olduğu gibi güzel Amasya'ya, çok güzel bir yaz gelmişti. Musa, okulun bahçesinde oturup İsmail Habip'in "Teceddüt Edebiyatı Tarihi"ni, Kovadis'i, Victor Hugo'nun 93 İhtilali'ni, Manon Lescaut'yu, Kovadis'i yine evirip çevirip Werther'i okuyor, her gün birkaç gençlik şiiri yazıyordu. Bu arada Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın eski etkilerine dayanarak Mustafa Kemal'e şöyle dizelerle süslenen uzun şiirler yazıyordu:

"Seni silemez hatta gönlümüzden asırlar
Sen başımızda varken elimizde nasırlar
Bu mübarek vatanı cennete döndürürüz
Şan denen heyulayı peşimizde sürürüz,"

Ara sıra arkadaşlarıyla Amasya'nın elma 'bahçelerini sıyırıp geçen Yeşilırmak kıyısında dolaşıyor, oturup düşler kuruyor, şiirler yazıyor, suya baş aşağı vurmuş elma bahçelerinin düş bahçelerini andıran durgun güzelliklerinde resim tutkusunun doyurulmamış ağrılarını dindirmeye çalışıyordu.

Bütün anlamıyla bir düş dünyasında yaşıyordu. Ayakları hep yerden kesikti. Kendini bir ağaç gibi hep bir yere kakılıp kalmış sayıyor, gökyüzünden süzülüp giden kar gibi ak yaz bulutlarında gezip tozma isteklerinin sonsuz acılarını gezdiriyordu. Hızını alamayınca toz bulutları yükselen bahçede bez topu oynayan çocukların takımlarından birine katılıyor, kırıcı, markacı, hırçın oyunlar oynayarak damarlarında biriken taşkın gücü tüketmeye çalışıyordu. Oyun türünden küçük çocukları, hatta kendi akranlarını tutup öteye beriye savuruyordu. Birçok saatler de bu biçim itişip kakışmalarla geçip gidiyordu.

50

Bir gün apansızın okula birkaç asker doktorla bir iki subay geldi. Bunlar, yüksekçe rütbeli kişilerdi. Biraz sonra da Musa, on beş arkadaşıyla birlikte müdüriyete çağrıldı. Subaylarla doktorlar, İbrahim. Hakkı Bey'in odasında oturuyorlardı. Musa, yalınayak, başıkabak içeri girince müdür gülerek subaylara şöyle dedi:

"İşte, efendim, okulumuzun şimdiye dek yetiştirdiği en yetenekli öğrencisi. Kendisi hem ressam hem de şairdir."

Subaylardan en yüksek rütbelisi:

"Daha iyi, dedi, o da yeni bir Kazım Karabekir olur. Biliyorsunuz, o da hem yazar hem bestekârdır."

Musa, henüz işin ne olduğunu anlamadıysa da sezer gibi olmuştu. Demek ki asker liselerinden birine gidiyordu. İbrahim Hakkı Bey, Musa'nın bu sezgisini bilgiye çeviren şu açıklamada bulundu:

"Musa, beyefendiler, Tokat Askeri Lisesi'nden geliyorlar. Sizi oraya alacaklar, nasıl hoşuna gidiyor mu?"

"Gidiyor, efendim."

Musa bu iki sözcükten başka bir şey söyleyememişti. Şundan ki şimdiye dek subay olmayı hiç düşünmemişti. Ne var ki Mustafa Kemal, Kazım Karabekir gibi büyük askerlerin içinden yetiştiği bir ocakta okuyup yetişmek fırsatı birden bire gözünde bir anlam aldı.

Birkaç gün içinde Musa ile on beş arkadaşı Tokat Asker Lisesi'ne gönderildi. Burada öyle bol, güzel yemekler, hele öyle bol tatlı veriliyordu ki Musa, bu türlü yemekleri bütün yaşayışı boyunca yememişti. Okulun dikimhanesine götürülüp ölçüleri alındı, onlara Türkiye'de pek çok delikanlının imrendiği güzellikte asker giynekleri dikilmeye başlandı. Musa, arkadaşlarından ayrılarak tek başına yedinci sınıfta, hiçbirini tanımadığı kırk elli çocuğun arasına oturdu. Henüz okulun öğretmen kadrosu bütünlenemediğinden çocuklar boşu boşuna sınıflara girip çıkıyorlardı. Musa, akşamları okulun takımında futbol oynuyordu. Burada epeyce güzel oynayanlar varsa da darüleytamların pire gibi çalımcı, uçucu oyuncuları bu oyunculara daha kırk yıl hocalık edebilirdi.

Okul öğretmenleri, yavaş yavaş gelmeye, Musa da okula iyice ısınmaya başlamıştı. Bu sırada kimi tarih konulan üzerine piyesler, İstanbul'un fethi üstüne büyük bir roman yazmayı düşünüyordu. Hele bu son konu kafasını iyice sarmıştı. Bu onun için fırtınaya benzer uğultulu bir konuydu. Bu fırtına onun şiir, düş dünyasının yemyeşil ağaçlarını sarsıyor, hışıldatıp duruyordu. Askerlikle edebiyatı birlikte yürütebileceğine aklı kesmişti. Dersler öyle bütün gücünü sömürüp götürecek yoğunlukta değildi. Türk ordusunun subay kadrosu, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda çok eridiğinden, büyük subay sıkıntısı vardı. Hele birkaç ay önce faşist İtalyan ordularının Antalya bölgesine çıkmak üzere davranması, Türk ordusunun saflarını bir ayak önce sıklaştırıp subay kadrosunu gereken sayıya çıkarma zorunluluğunu doğurmuştu. Bu yüzden asker okulları, bir yıl içinde iki sınıf geçiren bir eğitim sistemiyle çalışıyor, durmadan Harbiye'ye öğrenci hazırlıyordu. Böylece Musa iki yıl sonra Harbiye'ye gideceğini hesaplıyor, hiç hesapta yokken subay olacağını düşünerek seviniyordu. Çevresindeki çocukları gözden geçirerek bunların arasından kolayca ayrılıp sivrilebileceğini düşünüyordu.

Ne var ki, hiç hesapta olmayan bir olay birden bire gökten düşen bir felaket gibi onun yepyeni umutlarının başına iniverdi. Onu oldukça sersemletti, Ancak, zincirleme felaket-

lere alışık olduğundan bunu olağan karşılamaya çalıştı. Bir gün, Amasya Öksüzyurdundan gelen bütün çocukları iki yarbay asker doktor, sıkı bir muayeneden geçirdi. Musa'nın belden aşağısını, yukarısını, gözlerini, kulaklarını sıkı bir incelemeden geçirdikleri sırada, doktorlardan biri sordu:

"Sen hiç göz, kulak ağrısı geçirdin mi?"

"Pek küçükken geçirdim, efendim."

"Ulan, pek küçükken ne demek, sanki koskoca adammışsın gibi konuşuyorsun." "Kaç yıl oldu, onu söyle sen."

"On yıldan çok oldu."

Bu on yıl içine öyle yoğun olay yığınları sığmıştı ki Musa, bunları düşündükçe kendisini çok yaslanmış sayıyordu. Bu yüzden yarbay doktorun böyle kabaca onu azarlaması çok canını sıkmıştı. Doktorlar, en sonra onun kalbini dinlediler. Biri bıraktı, öbürü aldı. En sonra şöyle bir şeyler konuştular: "Sol kulakçıkta bozukluk, kalp atışlarında aritmi, uyumsuzluk, "Gayrı muttarit atışlar". Böyle söyledikten sonra birisi Musa' ya:

"Sen, futbol oynuyor musun?" diye sordu.

"Oynuyorum, efendim?"

"Oyna, oyna, bak nasıl çok yakında nalları dikersin. Haydi, çık." Musa, giyinip çıkarken arkasından şöyle bir konuşma işitti:

"Bu kalp onu genç yaşlarda götürür. Askerliğe yaramaz."

51

Böylece korkunç, yanlış bir yargı yiyen Musa, birkaç gün sonra yine Amasya Öksüzyurduna geri gönderildi. Dirim, onu bir paçavra gibi sağdan sola, soldan sağa fırlatıp duruyordu. Bu son fırlatılıştan pek çok üzülmüştü. Kendisinden gövdece çok zayıf, kafaca geri bir sürü zavallı arkadaşı, o güzel okulda bir güvenli geleceğin umutlu kapısından içeri dalmış, o ise bir kez daha bilinmezliğin ülkesine doğru püskürtülmüştü. İki yüksek asker doktorun yüzde yüz aldandığını biliyordu. (Gerçekten de Musa uzun yaşamaya, sağlıklı kalmaya aday pek

az insanlardan birinin altın çekirdeğini taşıyordu. Serüvenleri Öksüz Musa adı altında yazılıp yayımlanırken o yetmişine doğru yol almış, sapasağlam, genç, dinç insanlardan biri olarak yaşamaktaydı.)

Müdür İbrahim Hakkı Bey, Musa'yı bir başarısızlıktan dönen kırgın bir akraba gibi karşıladı:

"Zararı yok, Musa, yine ortaokula gidersin, inşallah günün birinde seni iyi bir yere yerleştireceğiz. Üzülme."

Musa, bir kez daha ortaokula gidip gelmeye başladı. Ne yazık ki yine kitapsız, kalemsiz, deftersizdi. Doğru dürüst ders yapamıyor, matematik, fizik, kimya öğretmenlerince öksüz yurtlu kafasız bir kişi olması duyurularak küçümseniyor, aşağılanıyordu. Çocukluk çağında kendisine biraz acındığı kuruntusuna kapılan Musa, şu sıra delikanlılık çağında kendisine artık acınmadığını şaşkınlıkla görüyordu. Devletin ekmeğini bu yaşta bile yediğinden dolayı kendisine diş bilendiğini gördükçe büsbütün acımasız bir insanlık dönemine girdiğini anlıyordu. Bundan sonra artık, ancak kendisi, kendisine acıyabilirdi. Bu da oluyordu. Ortaokul yaşayışı kör topal sürüp giderken Musa, kız kardeşi Adviye'den bir mektup aldı. Bu mektup, onu büsbütün şaşırttı. Mektup çok ilginç şeylerden söz ediyordu: maarif vekili Validebağ Kız Öksüzyurduna giderek Mustafa Kemalce okutulup yetiştirilmek üzere evlatlık kız aranırken Doktor Riza Nur Bey, kendisini seçmiş, onu beraberinde Çankaya'ya götürmek üzere çok zorlamışsa da Adviye buna yanaşmamış, o zaman Maarif vekili Samsun'dan İstanbul'a birlikte geldikleri sarışın güzel bir kız olan Zehra'yı seçmiş, almış götürmüştü. Musa, bu mektubun içindekilere ne diyeceğini bilemiyordu. Kız kardeşi acaba büyük bir gelecek mi tepmişti? (Londra'ya gönderilen Zehra, birkaç yıl sonra memlekete dönerken Paris'te anlaşılmayan bir nedenle kendini öldürecek, bütün dünya basınında büyük bir ilgi uyandıracaktı. Birçok Avrupalı, onun ölümünü Türk padişahının kızının kendisini öldürmesi biçiminde karşılayacaktı.)

52

İlkyaz geliyor, Musa, başarısız ortaokul yaşayışını üzgün üzgün sürdürüyordu. Ancak, hiç boş durduğu yoktu. Durmadan okuyor, şiir, hikâye yazıyor, bir yandan da başına gelecekleri düşünüyordu. Dananın kuyruğu nerdeyse kopmak üzereydi. Artık, küçük öksüz yavruları barındıran bu zavallı dam, onu daha çok içinde barındıramazdı. Dananın kuyruğu nasıl olsa bir gün kopacaktı. Nitekim bir gün de apansızın kopuverdi. Müdür, Musa ile ortaokul arkadaşlarını odasına çağırarak şöyle konuştu:

"Çocuklar, biliyorsunuz, iki yıldır ortaokula kitapsız, deftersiz gidip gelmek zorunda kaldınız. Bu yüzden de gereken randımanı alamadınız. Birincilikleri sizden daha aşağı çocuklara kaptırdınız. Biliyorsunuz, ben sizi maarif vekâletinden habersiz oraya gönderiyorum. En sonra, canıma tak dedi, hiç olmazsa sizin orda okuduğunuzu bildirerek size kitap filan tahsisatı çıkartmak istedim, ne yazık ki Maarif vekâletinden beni şaşırtan hışım gibi bir emir geldi. Al bak Musa, arkadaşlarına da oku. Onlar da gözleriyle görsünler." Musa, Maarif vekâletinin damgasını taşıyan kâğıdı yüksek sesle okudu, ötekiler dinledi. Maarif vekâleti, öksüzyurtlarının ancak ilkokul çocukları için olduğunu, burdan şahadetname alan bir çocuğun hemen okuldan uzaklaştırılması gerektiğini biidiriyordu. Emir çok açıktı. Ancak, Musa, hem şaşkın, hem üzgün bakışlarla Müdürün yeşil, iri gözlerine baktığında, bu gözlerin umutla gülümsediğini gördü. Müdür, şöyle bir başka konuşma yaptı:

"Çocuklar, bu haber büyük bir talihsizlik olmakla birlikte sizin için şu sırada yeni bir fırsat da doğmuş bulunuyor. Bilmem, biliyor musunuz? Ben, şu sırada maarif müdürü vekili de bulunmaktayım. Baktım, sizin ortaokuldan kısmetiniz kesilince, başka bir kısmet kapısı açıldı. Amasya'nın birçok köyünde öğretmen bulunmadığını gördüm. Kimi köylerdeyse ilkokul mezunları öğretmenlik yapıyor. Oysa siz ortaokulun ikinci sınıfını da okumuş daha bilgili gençlersiniz. Onlardan

çok daha iyi öğretmenlik yaparsınız. Öğretmen vekilliğinde de sonuna dek kalacak değilsiniz elbette. Oradan öğretmen okullarına geçer, eğitiminizi bitirirsiniz. Öğretmen vekilliği de yapmış olduğunuzdan sizi öğretmen okuluna üstün tutarak alırlar. Böylece ufak yaşayış görgüleri de kazanarak öğretmen okuluna gitmiş olursunuz. Ama köy öğretmeni olmak istemezseniz yine de sizi kolunuzdan tutup sokağa bırakacak değilim. Çok şükür, elimizin altında bir ikmal sanat okulu var. Oraya girer, bileğinize birer altın bilezik takabilirsiniz. Şimdi, kararlarınızı bildirin bana, ona göre hemen işleme geçelim. Öğretmen olmak isteyenler, yeşil Amasya köylerine, olmak istemeyenler doğru ikmal okuluna."

Müdürün yeşil, dost gözleri, Musa'nın yeşil gözlerine dikilmişti. Kararı bekliyordu. Musa, hiç düşünmeden:

"Ben, öğretmen olmak istiyorum, efendim" dedi.

İbrahim Hakkı Bey'in sevinçle gözleri parladı:

"Aferin Musa, oğlum, dedi, yasayışımız boyunca başarı kazanmak istersek her zaman ileriye doğru birkaç adım atmak üzere yürekliliik göstermeliyiz. Arkadaşların, şimdiye dek hep toplu olarak yaşamaya alıştıklarından tek başına bir köyün yoksunluğu, bilinmezliği içine atılmayı göze alamadılar. Sen, bu yürekliliği gösterdin. Zaten bunu salt senden bekliyordum. Bu yürekliliik, seni bütün yaşayışın boyunca aydınlık bir yerlere doğru götürecektir. Şimdi, sana bir üst baş da gerekli. Sandalların parçalanmış. Geçen yıl verdiğim benim eski ayakkabılarımı da parçaladığını görüyorum. Köylülerin karşısına biraz derli toplu çıkman gerek. Yoksa insan diye yüzüne bakmazlar. Şimdi ben bizim Sebati'ye (Selimoğlu) emir vereyim, sana debboydan uzun bir pantolon, bir izci ceketi, iç çamaşırı versin. Bir çift de ayakkabı uydurmaya çalışsın. Ha, senin şapkan da yok. Sana çarşıdan bir de güzelce kasket alsın. Birlikte çıkın çarşıya. Ben, gereken yerlere emir vereceğim. Haydi, sen şimdi git, kendi hazırlığını yap, ben de arkadaşlarını alıp sanat okuluna götüreyim. Orda birer meslek seçerek hemen kolları sıvayıp çalışmaya başlasınlar. Ne yazık ki felek hepinize sonuna dek okumak yollarını kapadı. Bütün zorlamalarımız boşa

gitti." Musa, ayrılıp tahta merdivenlerden aşağı indiği sırada ak bir giynek içinde büsbütün ağarmış olan Müebbet'le karşılaştı. Sokaktan geliyordu. Hülyalı yeşil gözlerinin baygın bakışlarıyla Musa'nın gözlerine yüreklice baktı:

"Öğretmen mi olacaksınız, babam, akşam söylüyordu" dedi.

"Evet, beni öğretmen vekilliğine gönderiyor, oradan da öğretmen okuluna geçeceğim."

"Ben de Ankara'daki Müzik Öğretmen Okulu'na gitmek istiyorum. Bunun için de şimdiden biraz keman dersleri alıyorum."

"Çok güzel, size başarılar dilerim."

"Yine şiirler yazıyor musunuz? Babamın anlattığına göre bir şiir dergisinde bir aşk şiiriniz çıkmış. Ben görmedim ama öğretmenlerle babam beğenmiş, Bu kapalı dört duvar arasında da kime âşık olmuş bu oğlan? Diye babam bayağı merak etti."

Musa, bir yandan da yukarıdaki ayak seslerini kollayarak:

"Size bir defter dolusu şiir verecektim ama hiç fırsat bulamadım. Şimdi de temelli gidiyorum" dedi.

Müebbet'in yüzü değişti. Yepyeni duyguların ağırlığı altında yüzünün cilalı zambak aklığı üzerinde şiir gibi duygulu ince, uçucu gölgeler uçuştu. Bir yandan da yukarıdaki ayak seslerine kulak vererek:

"Ne zaman olursa olsun şiirlerinizi beklerim." dedi, sonra bir ürkek geyik yavrusu gibi sıçrayarak merdivenlerden yukarı çıkmaya başladı.

Musa, sonsuz şaşkınlıklar içindeydi. Demek ki sözü edile edile kızda kendisine karşı aşk olmasa bile ilgiye benzer bir duygu uyanmıştı. Oysa o, Müebbet'in kömürcü çırağına hiçbir vakit yüz vermeyeceğim sanmıştı. Bu sürekli aldanışına son kerte üzüldü. Yoksa şimdiye dek çok daha olumlu bir alanda yol alabilirlerdi.

Musa, öğleye doğru Sebati Selimoğlu ile çarşıya çıktı, izcilikte kendilerini güzelce karşılayıp, iki kez temsil verdiren

Gümüşhacıköy Kaymakamı İbrahim Bey'in kardeşi olan Sebati, yirmi üç yirmi dört yaşlarında iyi yürekli, güler yüzlü bir gençti. Musa'ya tüylü güzel bir kasket aldıktan sonra okulda da onu gerekli giyeceklerle bir güzel donattı. Kaba kumaştan bir kat lacivert giynekle birlikte bir de izci ceketi giymişti. Bu, Frenk gömleği yerini tutuyordu. Musa, o gün o gece, çok sevdiği bir arkadaş grubundan Zaralı Hasan, Varvaralı Mehmet, Bursalı İbrahim, Trakyalı Cavit, İdris, Dedeağaçlı Hasan, Selanikli Hamdi, Çorumlu Kemal ve Hamdi (Konur) kardeşlerle öpüşüp helalleşti. Müebbet'in onu çok andıran erkek kardeşi, ortaokul birinci sınıf öğrencisi Salim'den sonra öğretmen Riza, öğretmen Arif, öğretmen Hilmi beylerle de helalleşti. O gece çok tedirgin bir uyku uyudu. Ertesi gün, bütün çocuklar dersteyken öğleye doğru müdüriyete gitti. İbrahim Hakkı Bey, onu böyle giyimli kuşamlı görünce hoşlandı:

"Öğleye doğru kapının önüne eşekli, atlı köylüler gelecek, bir ata ya da eşeğe binerek gideceksin. Üç saatlik yolmuş. Nahiye müdürü Mehmet Nuri Bey'in de haberi var. Galiba sana bucak müdürlüğünün tuttuğu üç katlı bir Rum evinden bir oda verecek, işin iş. Bizi unutma, hem mektup yaz, hem de ara sıra uğra bir halimizi hatrımızı sor. Otelde de kalma, seni bir iki gececik konuk edebiliriz. Kapıcıya da emir verilmiştir. Köylüler seni almaya gelince bize haber verecek. Haydi, şimdi git, kapının önünde bekle."

Musa, bu iyi adamın elini saygıyla öperek aşağı inerken bir kez daha dışardan gelen Müebbet'le karşılaştı.

"Ne o gidiyor musunuz?"

"Evet, şimdi köylüler gelecek, onlarla birlikte gideceğim."

"Ordan da öğretmen okuluna değil mi? Babam, size çok güveniyor. Bu çocuk yolunu bulursa büyük adam olur diyor, çok seviyor sizi."

Musa, büyülenmiş gibiydi. Ne diyeceğini bilemedi. Onun güzeller güzeli yüzüne, içinde cennet bahçeleri yüzen gözlerinin yeşilliğine bakakalmıştı. Sonra, genç kızın uzanan

apak, sıcacık, uzun parmaklı elini sıkarak kendini merdivenlerden aşağı attı. Duyduğu coşkunluktan boğulacak gibi olmuştu. Kapıcının kulübesine doğru ilerlediğinde, yaşlı kapıcının da kendisine doğru geldiğini gördü.

"Musa Efendi, senin köylüler geldi, dedi, hepsi okulun önünde bekliyor."

Musa, cümle kapısından dışarı çıktığında Zana bucağı köylülerini, oracıkta kendini bekler buldu. Gitti, ellerini sıktı. Konuşmalarından, bunların Rumeli göçmenleri olduğunu anladı. Uzun, esmer, yiğit, genç bir adam olan Langazalı İbrahim, yardım ederek onu atına bindirdi. Musa, müdürün penceresinin önünden geçerken başını kaldırıp baktı. Bütün ev halkı, oradaydı. Müebbet'in yeşil bakışları iki büyülü yıldız gibi parlıyordu. Musa, bu mutlu dakikayı yaşadıkça unutmayacaktı. Zanalı köylüler, Musa'yı bir güvey gibi ortalarına alıp batıya Yeşilırmak boyunca ilerleyen yola dizildiler.

1971 Mayıs

ÖKSÜZ MUSA

HASAN İZZETTİN DİNAMO

Yaşar Kemal :

"O bir ermiş, bir kahraman, bir çocuk saflığında, dudaklarında hüzünlü bir gülümseme, yaşadı ve öldü. Hasan İzzettin Dinamo, su katılmamış, devrimci bir kahramandı ve edebiyatımızın da büyük ustalarından biriydi."

Vedat Türkali :

"Bir namus anıtı gibiydi Dinamo. Ülkenin en karanlık günlerinde çok belaları göğüsleyerek demokrasiyi savunan az sayıda kişiden biriydi. Devrimci ozanlık yolunda Nazım'dan başka özgün yollar bulunabileceğinin ilk muştucusudur kanımca."

heyamola
yayınları

ISBN 975-6121-02-5